

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

İDARİ YARGIDA MİKTAR ARTIRIMI

Nursevim YALÇIN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nazile İrem YEŞİLYURT

İstanbul, 2025

İDARİ YARGIDA MİKTAR ARTIRIMI

Nursevim YALÇIN

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ
2025

Nursevim YALÇIN tarafından hazırlanmış ve 02/01/2025 tarihinde sunulmuş “İDARİ YARGIDA MİKTAR ARTIRIMI” başlıklı tez, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Nazile İrem YEŞİLYURT
Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Nazile İrem YEŞİLYURT	Kamu Hukuku Bölümü, Altınbaş Üniversitesi	_____
Prof. Dr. Mehmet Kamil YILDIRIM	Özel Hukuk Bölümü, Altınbaş Üniversitesi	_____
Doç. Dr. Bige AÇIMUZ	Kamu Hukuku Bölümü, Koç Üniversitesi	_____

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Nursevim YALÇIN

İmzası

İTHAF

Daima yanımda olan sevgili ailem; annem, babam ve ağabeyime ithafen...

ÖNSÖZ

Yüksek lisans yolculuğuna başladığımdan beri literatüre bir katkı sağlayabilecek olmanın verdiği inançla hareket ederek binbir emekle yazmış olduğum tezimi nihayete erdirebilmenin gururunu ve sevincini yaşıyorum. Hâkim adayı olduğum zamanlar İstanbul'da başladığım, staj eğitimi için bulunduğum Ankara'da devam ettiğim ve hâkim olarak atandığım ve ilk görev yerim olan Kahramanmaraş'ta sonuçlandırdığım bir serüven oldu bu. Ne mutlu bana ki büyük bir gayret göstererek sürekli aklımda olan bu tezi meslek hayatımın yoğunluğunda tamamlayabildim.

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca derslerini ilgiyle takip ederek bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim tüm hocalarıma saygı ve şükranlarımı sunuyorum. Aynı şekilde hâkim adaylığım ve hâkimliğim sırasında tez konum hakkında aklıma takılan tüm sorularıma cevap veren ve bana bu konuda özveriyle yardımcı olan başta sayın Ertan DEMİRCİ ve sayın Dr. Oğuz ÜSTÜNEL olmak üzere tüm meslek büyüklerime teşekkürü borç bilirim.

İdare Hukuku ve İdari Yargılama Hukuku alanında farklı bir bakış açısı kazanmamı sağlayan, hiçbir zaman ezbere hareket etmeyip işin özüne inmem konusunda beni teşvik eden, yoğun zamanlarında bile vaktini bana ayırıp tezimi dikkatle okuyan ve benim için elinden gelenin fazlasını yaparak bu tezi bitirmeme yardımcı olan sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nazile İrem YEŞİLYURT'a sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak önsözün sonunda ama aslında kalbimde ilk sırada yer alan, her daim yanımda olan, dert ettiğim her şeyi dinleyip çözüm üreten ve bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli ailem; annem, babam ve ağabeyime, bu yolda beni yalnız bırakmadıkları için minnettarım. İyi ki varsınız...

ÖZET

İDARİ YARGIDA MİKTAR ARTIRIMI

YALÇIN, Nursevim

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nazile İrem YEŞİLYURT

Tarih: Ocak / 2025

Sayfa: 162

İdari yargıda kural olarak dava açma süresi geçtikten sonra dava konusu istemin genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasaktır. Ancak bu yasağın hiçbir istisna barındırmamasından dolayı yaşanan mağduriyetler nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Türkiye aleyhine ihlal kararları verilmiştir. Hak ihlallerini önlemek için 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan değişiklikle idari yargıya miktar artırımı kurumu getirilmiştir. Miktar artırımı, Medeni Usul Hukukundaki ıslahtan oldukça farklıdır. Islah, davanın tamamen değiştirilmesine dahi imkan vermektedir. Oysa 2577 sayılı Kanun'da miktar artırımının çerçevesi çok daha dar çizilmiştir. Kanun'a göre miktar artırımı ile yalnızca tam yargı davalarında talep edilen miktar artırılabilir. Ayrıca bu imkanın tek seferlik olduğu ve nihai karar verilinceye kadar kullanılabileceği de kurala bağlanmıştır. Ancak bazen davacının ikinci kez miktar artırımı yapması gerekebilir. Aynı şekilde istinaf kanun yolunda da bu hakkın kullanılması söz konusu olabilir. Kanun maddesi bu tür sorunlara cevap vermekten uzak olduğundan miktar artırımı hakkında mahkemelerin farklı uygulamalarına tanık olunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, miktar artırımında karşılaşılan sorunlar hakkında yargı makamlarının verdiği kararları aktarmak ve bu konuları bir ölçüde de olsa aydınlatmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dava Konusu İstemin Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı, Islah, İdari Yargı, Miktar Artırımı, Tam Yargı Davası.

ABSTRACT

INCREASE OF AMOUNT IN ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW

YALÇIN, Nursevim

M.A., Department of Public Law, Altınbaş University

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Nazile İrem YEŞİLYURT

Date: January / 2025

Pages: 162

As a rule in Administrative Procedure Law, after the period for filing a lawsuit has passed, the expansion or amendment of the subject matter of the claim is prohibited. However, due to the lack of exceptions to this prohibition, the European Court of Human Rights has issued rulings against Turkey, finding violations resulting from the injustices caused. To prevent such violations of rights, an amendment was made to the Administrative Procedure Law No. 2577, introducing the institution of increase in the amount in Administrative Procedure Law. Increase of amount is quite different from the concept of amendment in Civil Procedure Law. While the amendment allows for the complete alteration of a claim, the scope of the increase in the claim amount under Law No. 2577 is much more restricted. According to the law, the increase of the amount is only allowed in full remedy action. Furthermore, this opportunity is limited to a one-time use and can only be exercised until a final decision is reached. However, there may be cases where the plaintiff needs to increase the claim amount a second time. Similarly, the exercise of this right may also come into play in the appeals process. Since the legal provision does not fully address such issues, there are varying practices in the courts regarding the increase in the amount. The aim of this study is to examine the decisions made by the courts regarding the issues encountered with the increase in the claim amount and to provide some clarity on these matters.

Keywords: Prohibition of Expanding or Amending the Subject Matter of the Claim, Amendment, Administrative Procedure Law, Increase of Amount, Full Remedy Action.

KISALTMALAR

AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYİM	:	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
Bkz.	:	Bakınız
Çev.	:	Çeviren
Drl.	:	Derleyen
E.	:	Esas
Ed.	:	Editör
HSK	:	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
K.	:	Karar
s.	:	Sayfa
TL	:	Türk lirası
UYAP	:	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd.	:	Ve devamı
YTL	:	Yeni Türk lirası

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. DAVA KONUSU İSTEMİN GENİŞLETİLMESİ VE DEĞİŞTİRİLMESİ YASAĞI.....	6
2.1 TANIMI.....	6
2.2 YASAĞIN KAPSAMI.....	10
2.3 YASAĞIN BAŞLANGICI.....	12
3. MEDENİ USUL HUKUKUNDA ISLAH.....	16
3.1 ISLAHIN KAPSAMI.....	16
3.1.1 Islah Yapılmasına Gerek Olmayan Haller.....	16
3.1.2 Islahla Yapılamayacak Tasarruflar.....	21
3.1.3 Islaha Benzer Kurumlar.....	25
3.1.3.1 Maddi hataların düzeltilmesi.....	25
3.1.3.2 Hâkimin davayı aydınlatma ödevi.....	25
3.1.3.3 Eski hale getirme.....	26
3.2 ISLAHIN ŞARTLARI.....	27
3.2.1 Islaha Elverişli Bir İşlemin Bulunması.....	27
3.2.2 Islah Beyanının Yapılma Şekli.....	28
3.2.3 Islahın Taraflarca Yapılabilmesi.....	28
3.2.4 Islahın Bir Kez Yapılabilmesi.....	29

3.2.5 Islahın Yapılabileceği Zaman.....	30
3.2.6 Zararın ve Yargılama Giderlerinin Karşılanması.....	33
3.2.7 Islahın Kötüniyetli Olmaması.....	33
3.3 ISLAHIN ÇEŞİTLERİ VE ETKİSİ.....	34
3.3.1 Tamamen Islah.....	34
3.3.2 Kısmen Islah.....	36
3.3.3 Islahın Hukuksal Sonuçları.....	38
4. ISLAHIN İDARİ YARGIDAKİ GÖRÜNÜMÜ: MİKTAR ARTIRIMI.....	40
4.1 MİKTAR ARTIRIMININ İDARİ YARGIYA GELİŞ SÜRECİ.....	40
4.1.1 Değişiklik Öncesi Mevzuattaki Durum.....	40
4.1.2 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İhlal Kararları.....	44
4.1.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İdari Yargısına Etkisi.....	49
4.2 MİKTAR ARTIRIMININ KONUSU.....	52
4.2.1 Tazminat Türleri Bakımından Miktar Artırımı.....	54
4.2.1.1 Manevi tazminatta miktar artırımı.....	55
4.2.1.2 Maddi tazminatta miktar artırımı.....	64
4.2.2 Miktar Artırımında Faiz.....	68
4.2.2.1 Faizin miktar artırımı ile istenilmesi.....	68
4.2.2.2 Miktar artırımı halinde artırılan miktar bakımından faizin başlangıcı.....	77
4.3 MİKTAR ARTIRIMININ YÖNTEMSEL ŞARTLARI.....	97
4.3.1 Dava Türünün Uygun Olması.....	97
4.3.2 Talebin Varlığı.....	99

4.3.3 Karşı Tarafa Tebliğ Zorunluluğu.....	101
4.3.4 Harç Ödeme Zorunluluğu.....	102
4.3.4.1 Harcın bir kısmının peşin yatırılması.....	102
4.3.4.2 Bakiye harcın tamamlattırılması.....	105
4.3.5 Yalnızca Bir Defa Başvurulabilmesi.....	111
4.3.6 Zaman Kısıtı.....	114
4.3.7 Miktar Artırımı Olanığının Davacıya Hatırlatılması.....	115
4.4 İDARİ YARGIDA MİKTAR ARTIRIMINA İLİŞKİN İSTİSNAİ HALLER.....	119
4.4.1 İlk Derece Mahkemesinde İkinci Kez Miktar Artırımı.....	119
4.4.2 Kanun Yolunda Miktar Artırımı Yapılabilmesi.....	129
4.4.3 Miktar Artırımının Kanun Yoluna Etkisi.....	140
5. SONUÇ.....	144
REFERANSLAR.....	150

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 125. maddesinin ilk fıkrasında, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu kurala bağlanmıştır. Ayrıca aynı maddenin son fıkrasında, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Anayasal kuralın hayata geçirilmesi için idari yargı mercilerinde açılacak iki farklı dava türü bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca idari işlemlerin yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olması iddiasıyla açılan davalardır ve bu tür davalar "iptal davası" olarak adlandırılmaktadır. İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarara uğrayanlar tarafından açılan tazminat davaları ise idari yargı özelinde tam yargı davası ismiyle anılmaktadır.

İdari davalarda yargılamanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için uygulanması gereken temel kurallardan biri, dava konusu talebin açık olması ve belirli bir süre sonunda artık değiştirilememesidir. Aksi takdirde hâkim, uyuşmazlığın tespitinde zorlanır ve tespit edilemeyen bir sorunun çözümü de bir o kadar güç olur. Çalışmanın ilk bölümünde değinileceği üzere yargılama usulüne bu kaygılarla getirilen yasak, taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı Medeni Usul Hukukunda davacı bakımından iddianın, davalı bakımından ise savunmanın belli bir zaman kesitinden sonra genişletilememesi ve değiştirilememesi şeklinde çok daha kapsamlı iken re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu idari yargıda yalnızca davacı bakımından ve dava konusu istem ile sınırlı olarak uygulanmaktadır. Anılan yasağın istisnası olarak ise idari yargıya "miktar artırımı" kurumu getirilmiştir.¹

Medeni Usul Hukukunda yer alan ıslah ile idari yargıya getirilen miktar artırımının her ikisi de tek taraflı irade beyanı ile hayata geçen usuli tasarruflardır. Ancak medeni usuldeki ıslah, idari yargıdaki miktar artırımına göre çok daha geniş kapsamlıdır. Islah, dava değerinin artırılması dışında tarafların yaptıkları çeşitli usul işlemlerini genişletmelerini ve düzeltmelerini sağlar. Hatta davacının yeni bir dava dilekçesi vererek davayı tamamen ıslah

¹ İlgili kavram bazı kaynaklarda yanlış bir biçimde "miktar arttırımı" olarak geçmektedir. Esasen "arttırmak" bir şeyin ihtiyaçtan fazlasına karşılık gelen kısmını bir kenara koymak yani tasarruf etmek anlamına gelirken "artırmak"; çoğaltmak, yükseltmek anlamlarına gelir. Bu nedenle bu kurumun doğru yazılışı "miktar artırımı" şeklinde olmalıdır. Ayrıca 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında da söz konusu kurum, "miktar artırımı" olarak ifade edilmiştir.

etmesi dahi mümkündür. Adli yargıda ıslaha her iki taraf da başvurabilirken idari yargıda miktar artırımını yalnızca davacı yapabilir, davalının böyle bir hak ve yetkisi yoktur. İdari yargıda miktar artırımının usul ve esaslarını ele almaya başlamadan önce bu incelemeye temel oluşturması açısından çalışmanın ikinci bölümünde Medeni Usul Hukukunda ıslahın kapsamının ve etkisinin ne olduğu, hangi şartlara göre yapılabileceği ve çeşitlerinin neler olduğu hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

İdari yargıda tam yargı davaları bakımından davacının zararını dava açtığı anda tam ve doğru şekilde tespit edebilmesi her zaman mümkün değildir. Böyle bir durumda adli yargının aksine idari yargıda davacının belirsiz alacak davası açma olanağı da bulunmamaktadır. Bu nedenle davacının tazminini istediği miktarı dava dilekçesinde daha yüksek tutarlar üzerinden göstermesi gerekebilir. Davanın yüksek bir tazminat tutarı üzerinden açılması ve mahkeme tarafından davanın kısmen reddedilmesi halinde ise davacı, aleyhine hükmedilecek yargılama giderlerine ve vekalet ücretine katlanmak zorunda kalacaktır. Bu durumda davacı adeta şansa hareket edecek ve davayı, “Ya tutarsa...” diyerek açmış olacaktır.

İdari yargıda miktar artırımı kurumu olmadığı zamanlar davacılar bahsedilen kaygılarla davayı, uğradıklarını düşündükleri zarar miktarından daha az bir tutar üzerinden açmaktaydı. Bu durumda mahkeme tarafından bilirkişi incelemesi yapılarak ya da dava dosyasına gelen bilgi ve belgeler incelenerek gerçek zarar miktarı tespit edilse dahi idari yargıda dava değerinin dava açıldıktan sonra artırılmasına yönelik herhangi bir imkan olmadığından dava dilekçesindeki miktar üzerinden hüküm kurulmak zorunda kalınmaktaydı. Ayrıca kanun yolu incelemesine tabi tutulan davaların uzun süreler boyunca sonuçlanmaması ve bu süre zarfında paranın değer kaybına uğraması da davacının gerçek zararının tazmin edilmesine engel olmaktaydı.

Adli yargıda ıslah kurumu var olmasına rağmen idari yargıda bu şekilde bir imkanın bulunmamasından dolayı davacıların gerçekte uğradıkları zarardan daha düşük tutarlarda tazminata hak kazanmaları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) birçok başvuruda bulunulmuştur. Bu başvurulardan en bilineni olan Okçu-Türkiye başvurusunda AİHM tarafından ihlal kararı verilmiş ve bunun yanı sıra idarenin sorumluluğu nedeniyle açılan tazminat davalarında, davacıların yargılamanın yavaş işlemesinden doğan zararlarını ortadan kaldıracak yeterli bir çözümün Türk idari yargılama usulüne getirilmesinin şart

olduğu belirtilmiştir. AİHM tarafından verilen ihlal kararlarının ardından yapılan mevzuat değişikliğiyle idari yargılama usulüne ıslah kurumu, tam yargı davalarında tazmini talep edilen miktarın artırılması ile sınırlı olarak getirilmiş ve bu sayede tam yargı davalarında hak ihlallerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda kısaca bahsedilen miktar artırımının idari yargıya geliş süreci çalışmada detaylı olarak açıklanmış, AİHM tarafından verilen ve bu konuda önemli bir yeri olan Okçu-Türkiye kararının içeriği hakkında bilgi verilmiş ve idari yargıda miktar artırımını usulünün uygulanmasına yönelik mevzuat değişiklikleri aktarılmıştır. Ardından miktar artırımını konusuna nelerin girebileceğinden bahsedilmiştir. Bu kapsamda çalışmada maddi ve manevi tazminat bakımından miktar artırımını olanağı ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Manevi tazminatta miktar artırımını yapılıp yapılamayacağı konusunda Danıştayın eski kararları ile yeni kararları arasında görüş farklılığı bulunmaktadır. Her iki türde kararlar da çalışmada ele alınmıştır.

Maddi tazminat talepleri çok çeşitli olabilmektedir. Örneğin 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 54. maddesi uyarınca idari eylem nedeniyle bedensel zarara uğrayan bir kişi tarafından açılan tam yargı davasında; çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar, kazanç kaybı, tedavi giderleri veya ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararların tazmini talep edilebilir. Örnek olarak sayılanlar gibi maddi zarar türlerine yargı dilinde “zarar kalemi” denilmektedir. Dava dilekçesinde her bir zarar kalemi için ne kadar tazminat talep edildiği Türk lirası cinsinden gösterilmelidir. Ayrıca bu zarar kalemlerinde yapılacak miktar artırımının birbirinden bağımsız nitelikte olup olmadığı, başka bir anlatımla bir zarar kaleminde miktar artırımını yaparken diğerinde yapmamanın mümkün olup olmadığı çalışmanın ilgili bölümünde açıklanmıştır. Aynı başlık altında davacıların, miktar artırımını ile davaya yeni bir maddi tazminat kalemi ekleme imkanına sahip olup olmadığı, bu konudaki mahkeme kararları üzerinden irdelenmiştir.

Dava açılırken faiz isteminin bulunmadığı bir davada, miktar artırımını ile faiz istenip istenemeyeceği, dolayısıyla miktar artırımını kapsamına faizin girip girmeyeceği konusunda yargı makamları arasında farklı uygulamalar mevcuttur. Bu konudaki yargı kararlarının tümünü aktarmak olanaklı olmamakla birlikte farklı görüşlerin benimsendiği kararlar çalışmada toplanmıştır.

Miktar artırımı yoluna başvurulmuş bir davada, dava dilekçesinde faiz talebinin de var olması halinde, dava dilekçesinde belirtilen tazminat miktarına ve miktar artırımıyla artırılan tazminat miktarına işletilecek faizlerin hangi tarihten itibaren başlatılacağı tartışmalı bir konudur. Faiz başlangıcı bakımından Danıştayın zaman içerisinde birçok farklı uygulaması söz konusudur. Faizin başlatılabileceği en eski tarih olay tarihidir. Bundan daha yakın olarak idareye başvuru tarihi veya adli yargıda dava açılma tarihinden de faiz başlatılabilir. Faiz başlangıcı için en temel kural ise idari dava tarihinden itibaren faizin işletilmesidir. Miktar artırımı yapıldığı, bir diğer ifadeyle miktar artırımı dilekçesinin mahkeme kayıtlarına girdiği tarih de miktar artırımı yapılan kısma işletilecek faizin başlangıcı bakımından dikkate alınabilmektedir. Son olarak artırılan kısma, miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren de faiz işletilebilir. Çalışmada bu konudaki çeşitli uygulamalardan bahsedilecek ve Danıştayın güncel kararlarının ne yönde olduğu yine yargı kararları ekseninde aktarılacaktır.

Çalışmada bir davada miktar artırımı usulünün işletilebilmesi için izlenmesi gereken yol etraflıca anlatılmıştır. Bu kapsamda öncelikle miktar artırımına uygun bir davanın bulunması ve miktar artırımı için davacının bir talebinin olması gerektiği, davacının bu yöndeki talebinin belli bir zaman sınırında mahkemeye iletilmesinin şart olduğu, miktar artırımı dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilmesi gerektiği ve miktar artırımına yalnızca bir defa başvurulabileceği aktarılmıştır. Bunun dışında miktar artırımı olanağının mahkemece davacıya hatırlatılması gerekip gerekmediği konusu yargısal uygulamalar ve Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) tavsiyelerinden bahsedilmek suretiyle ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca miktar artırımında bulunulurken bir miktar harcın peşin yatırılması ve dava sonunda bakiye harcın davacıya tamamlanması konularına da değinilmiştir.

Miktar artırımının ana çerçevesi 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasına bir cümle eklenerek çizilmiştir. Ancak usuli bir kurumun bütün önemli noktalarının yalnızca tek bir cümle ile belirginleştirilmesi olanaklı olmadığından, anılan usuli kurum ile birlikte sorunların da beraberinde gelmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla miktar artırımı usulü, ardından birçok tartışma ile birlikte Türk İdari Yargılama Hukukuna girmiştir. Çalışmada miktar artırımında tartışmalı konular ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasının ikinci cümlesinde, miktar artırımının bir defaya özgü yapılabileceği vurgulanmıştır. Ne var ki bazı özel durumlarda

ikinci kez tazminat miktarını artırma talebinde bulunulması gerekebilir. Böyle bir durumda Kanun'un açık lafzına rağmen davacıya ikinci kez miktar artırımı hakkı tanınıp tanınmayacağı, çalışmanın ilgili başlığında ilk derece ve kanun yolu aşamalarında verilen ve farklı uygulamaların benimsendiği yargı kararları üzerinden irdelenmiştir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda miktar artırımına ilişkin bir diğer kural, miktar artırımının "nihai karar verilinceye kadar" yapılabileceğidir. Nihai karar terimi esasen ilk derece mahkemelerince verilen ve davayı sonlandıran kararlar için kullanılmaktadır. Ancak özellikle istinaf kanun yolunun hayata geçmesiyle nihai karar tabirinin kapsamı yorum yoluyla genişletilmekte ve istinaf kararlarının da nihai karar sayılacağı savunulmaktadır. Bu yorumun en temel gerekçesi, istinaf incelemesinde hukuki denetimin yanı sıra maddi denetimin de yapılması ve ilk derece mahkemelerinin yaptıkları her türlü inceleme ve araştırmaya istinaf makamlarının da başvurabilmesidir. Ayrıca bu araştırma sonucunda istinaf makamı gerekli görürse ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak kendisi yeni bir karar vermektedir. Bu gerçek üzerinden yola çıkan kimi yazarlar istinaf kararlarının da nihai karar sayılabileceği ve istinaf kanun yolunda da miktar artırımı yapılabileceği görüşünü benimsemektedir. Bu görüşe uygun verilmiş yargı kararları olduğu gibi aksi yöndeki kararlar da mevcuttur. Anılan karar içerikleri ilgili bölümde aktarılmıştır.

Her uyuşmazlığın istinaf ve temyiz kanun yoluna tabi olması hukuk politikası gereği olanaklı değildir. Bu nedenle uyuşmazlık konusu miktarın görece düşük olduğu davaların ilk derece mahkemesinde tek hâkimle görülmesi ve kesin olarak karara bağlanması kuralı getirilmiştir. Miktar artırımı ise adından da anlaşılacağı gibi dava konusu maddi değerın yükseltilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla miktar artırımı sonucu davanın kanun yoluna tabi olup olmaması doğrudan etkilenmektedir. Çalışmada bu konuya da değinilmiştir. Ayrıca henüz miktar artırımı yapılmamış bir davada, bu hakkın ileride kullanılma ihtimalinin, mahkeme kararının kesinliğini etkileyip etkilemeyeceği de ilgili başlıkta yargı kararları üzerinden tartışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise tüm çalışma boyunca ele alınan konulardaki öne çıkan noktalardan kısaca bahsedilecektir. Bu kapsamda miktar artırımının ne olduğu, idari yargıya ne amaçla geldiği, bu konuda tespit ettiğimiz tartışmalı hususların neler olduğu, bu ihtilaflı durumların çözümlenmesi sırasında miktar artırımı hakkında 2577 sayılı Kanun'da yer verilen kuralların ne şekilde yorumlanması gerektiği sonuç bölümünde açıklanmıştır.

2. DAVA KONUSU İSTEMİN GENİŞLETİLMESİ VE DEĞİŞTİRİLMESİ YASAĞI

2.1 TANIMI

Davacının talebini belli bir usul kesitinden sonra genişletememesi veya değiştirememesi adli yargı gibi idari yargıda da geçerli olan bir ilkedir. Bu ilkenin bir istisnası olarak İdari Yargılama Hukukuna getirilen miktar artırımını ise tam yargı davalarında davacı tarafından mahkemeden tazmini talep edilen tutarın yükseltilmesini sağlayan usuli bir imkandır. Bu sayede idarenin tesis ettiği bir işlem ya da icra ettiği bir eylem nedeniyle davacının uğradığı zarar eksiksiz bir biçimde karşılanabilir.

İdari yargıda re'sen araştırma ilkesi uygulanır. Bu nedenle mahkemenin uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak için kendiliğinden ve doğrudan araştırması gereken hususları, davacı veya davalı da her zaman iddia ve savunmalarda bulunarak ileri sürebilir. Dolayısıyla tarafların dava konusu üzerindeki tasarruf yetkilerinin belirli bir usuli aşamadan sonra genişletilmesinin ya da değiştirilmesinin sınırlandırılması anlamına gelen ve Medeni Usul Hukukuna hâkim olan “iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı” idari yargıda geçerli değildir. Bunun yerine idari yargılama usulünde yalnızca “dava konusu istemin” genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı vardır.

Bu durumu Yasa kuralı üzerinden açıklamak gerekirse 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 7. maddesinin dördüncü fıkrasında, ilanı gereken düzenleyici işlemlerde dava süresinin ilan tarihini izleyen günden itibaren başlayacağı ancak bu işlemlerin uygulanması üzerine ilgililerin, düzenleyici işlem veya uygulama işleminin birine yahut her ikisine birden dava açabileceği, bu durumda düzenleyici işlemin iptal edilmemiş olmasının bu düzenleyici işleme dayalı tesis edilen uygulama işleminin iptaline engel olmayacağı kurala bağlanmıştır. Bahsedilen kuralın son kısmında, taleple bağıllık ilkesi gereğince davacı tarafından düzenleyici işlemin iptalinin istenmemesi durumunda, davacının talebini aşar şekilde düzenleyici işlemin iptaline karar verilemeyeceği örtülü şekilde ifade edilmektedir. Fakat söz konusu davada davacı, düzenleyici işlemin hukuka aykırı olduğunu iddia etmeyip ona yönelik bir iptal talebinde bulunmasa dahi hukuka aykırı olan düzenleyici işlemin uygulanması anlamına gelen birel işlemin iptaline karar verilebilecektir. Bu durum da idari yargıda talep edilenle sınır olarak karar verilmesi dışında, mahkemenin davacının ve davalı

idarenin iddiaları ile bağılı olmadığı, davacının düzenleyici işlem bakımından herhangi bir hukuka aykırılık iddiası olmasa dahi hukuka aykırı olan bir düzenleyici işleme uygun tesis edilen birel işlemin mahkemece iptal edilebileceğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan mahkemenin bağılı olmadığı bir hususun, belli bir zaman kesiti ile sınırlandırıldığından da söz edilemez.

Daha açık bir ifadeyle, idari yargıda mahkemeler yalnızca dava konusu istem ile bağılıdır. Ancak iptal davalarında esas amaç idarenin hukuka aykırı işlemlerini iptal ederek onun hukuka bağılı olmaksızın keyfî davranmasını engelleyip hukuk düzenini korumak olduğundan,² özellikle iptal davalarında, davacının ve davalının hangi iddia ve savunmalarda bulunduklarının mahkeme nezdinde sınırlı bir önemi olmakta, mahkemenin uyuşmazlık konusunu objektif bir biçimde çözmesi gerekmektedir.³ İdari yargıda gerek dosyaya getirilen maddi olguların gerçekliğinin tespit edilmesi ile dosyaya getirilmeyen maddi olguların varlığının saptanması gerekse bunların hukuksal nitelenmesine ulaşılması hâkimin görevidir. İptal davalarının yanı sıra tam yargı davalarında da 2577 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi gereğince mahkeme, davacının davalı konumunda hangi idareyi ya da idareleri belirlediği ile bağılı olmadan kendiliğinden gerçek hasmı belirleyerek hasım düzeltme kararı alır ve dava dilekçesini gerçek hasma tebliğ eder.⁴ Bu durumda davacının idari işlem ya da eylemden hangi idareleri sorumlu tuttuğu, bu konuda ne gibi iddialarda bulunduğu önemli değildir. Mahkeme zarar doğurucu olaydan kanunen sorumlu olan idareleri kendisi belirleyecektir.

Yukarıda ifade edildiği gibi davacı ya da davalının iddia ve savunmalarının mahkemeyi bağlamadığı, mahkemenin kendisinin uyuşmazlık konusunu çözüme kavuşturması gerektiği

² Ali Ülkü Azrak, "İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler", **Onar Armağanı**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, 1977, s. 146; Metin Günday, **İdare Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, Ekim 2013, s. 46.

³ Örneğin deprem nedeniyle yapılan hasar tespit işlemine karşı açılan davalarda, davacının söz konusu tespit işleminin hukuka aykırı olduğu iddiasının yanı sıra yapının gerçekte ne durumda olduğuna yönelik saikleri mahkemece dikkate alınmamalı, bilimsel ve teknik inceleme gerektiren bu davalarda yalnızca keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu hazırlatılacak bilirkişi raporu ile tespit edilen hasar durumu önemli olmalıdır. Bu nedenle örneğin orta hasar tespitine karşı açılan bir davada, davacı yapının az hasarlı olduğu iddiasında bulunsa dahi mahkemece yapılan inceleme sonucu yapının ağır hasarlı olduğu anlaşılmış ise iptal davalarının objektif niteliği gereği mahkeme tarafından söz konusu orta hasarlı tespit işleminin iptaline karar verilmelidir. Burada davacının az hasar iddiası, yalnızca bir "iddia" olup dava konusu işlemin bir unsuru olmaktan uzak olduğu için orta hasarlı tespit işleminin hukuka uygunluk denetiminde gözetilmeyip mahkeme kararına da etki etmemelidir.

⁴ Öğretide tam yargı davalarında hasım düzeltme kararı alınmayarak davanın dava dilekçesindeki hasım ile görülmesi gerektiği yönünde bir görüş de bulunmaktadır.

bir yargı kolunda, davacının iddialarının ya da davalı idarenin savunmalarının belli bir aşamaya kadar ileri sürülebileceğini söylemek, idari yargı bakımından herhangi bir şey ifade etmeyecektir. Bunun yerine söz konusu yasağın, yalnızca dava konusu istemin genişletilmesinin ya da değiştirilmesinin belli bir aşamaya kadar mümkün olabilmesi şeklinde yorumlanması idari yargılama usulüne daha uygun düşecektir.

Ayrıca 2577 sayılı Kanun'un 14. maddesinin altıncı fıkrası gereğince, idari yargıda davanın süresinde açılmaması ya da ehliyetsiz bir kimse tarafından açılması gibi ilk incelemeye yönelik iddialar davacı ve davalı tarafından her zaman ileri sürülebilir. Mahkeme de tarafların bu yöndeki iddialarını davanın her aşamasında dikkate almalıdır. Zira dava açma süresi gibi idari işlem ve eylemlerin sürat ve istikrarla yürütülmesini sağlayan, kamu yararı amacıyla getirilmiş kurumları, yargılamanın her safhasında mahkemenin de re'sen incelemesi gerekmektedir.⁵ Dolayısıyla idari yargıda iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının var olmadığı, yukarıda bahsedilen kanun hükümlerinden de anlaşılabilecektir.

Anılan duruma örnek olarak bazen mahkeme tarafından yargılama devam ederken re'sen araştırma ilkesi gereğince temin edilen bilgi ve belgelere karşı davacının iddialarını ileri sürmesi veya davalı idarenin savunmada bulunması istenebilmektedir. Örneğin mahkemece hazırlatılan bilirkişi raporuna karşı davacının ve davalı idarenin itirazda bulunmaları mümkün olmakta, bu yönde herhangi bir sınırlamaya gidilmemektedir. İdari yargıda söz konusu yasağın iddia ve savunmalar bakımından geçerli olmadığı bu örnekten de anlaşılabilecektir.

Danıştay kararlarında ise anılan yasak sıklıkla “davanın” genişletilmesi yasağı olarak geçmektedir.⁶ Danıştay tarafından ilkenin bu şekilde adlandırılması rastlantı değildir. Burada

⁵ Erol Çırakman, “İdarî Dâvalarda Süre”, **İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler I**, Ankara: Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları Güneş Matbaası, 1976, s. 193.

⁶ Örneğin Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 06/05/2024 tarih ve E:2023/1593, K:2024/969 sayılı kararı; Danıştay 2. Dairesinin 27/06/2024 tarih ve E:2024/1721, K:2024/3822 sayılı kararı; Danıştay 2. Dairesinin 14/03/2024 tarih ve E:2023/6395, K:2024/1716 sayılı kararı; Danıştay 8. Dairesinin 02/04/2024 tarih ve E:2020/6453, K:2024/2017 sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesinin 30/11/2023 tarih ve E:2023/13480, K:2023/18188 sayılı kararı; Danıştay 6. Dairesinin 21/04/2022 tarih ve E:2022/2498, K:2022/5105 sayılı kararı; Danıştay 6. Dairesinin 20/01/2022 tarih ve E:2019/20542, K:2022/508 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 13/04/2022 tarih ve E:2021/3729, K:2022/2068 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

geçen “davanın” deyişi esasında “dava konusu istem” anlamına gelmektedir ve bu sayede yasağın yalnızca davacı bakımından geçerli olduğu vurgulanmaktadır.

2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında, “*Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler.*” kuralına yer verilmiştir. Burada geçen “hak iddiası”nın aslında “bir şeyi dava konusu etme” şeklinde yorumlanması gerekmektedir. Nitekim madde metninde “sürenin geçmiş olması” hak iddiasına engel görülmüştür. Bahsedilen “süre”den, “dava açma süresi” anlaşılmalı ve dava açma süresi geçtikten sonra verilecek bir dilekçe ile davanın konusunun genişletilemeyeceği ya da değiştirilemeyeceği sonucu çıkarılmalıdır. Bunun dışında görev, yetki, ehliyet gibi kamu düzenini ilgilendiren konularda ileri sürülen iddiaların Kanun’un 14. maddesinin altıncı fıkrası gereği mahkemece dikkate alınması gerekir.⁷ Ancak bu durum, idari yargıda iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının var olduğu anlamına gelmez.

Bu yorumu destekleyecek bir başka ifade, 2577 sayılı Kanun’un 21. maddesinde yer almaktadır. Anılan maddede, dilekçeler ve savunmalarla birlikte verilmeyen belgelerin zamanında sunulmasına imkan bulunmadığına mahkemece kanaat getirilmesi halinde bu belgelerin mahkeme tarafından kabul edilerek diğer tarafa tebliğ edilebileceği kurala bağlanmıştır. Ayrıca söz konusu belgeler duruşmada ibraz edilir ve diğer taraf cevabını hemen verebileceğini beyan eder veya cevap vermeye gerek görmezse ayrıca tebliğ edilmez. Dolayısıyla davacının ve davalının dava devam ederken ileri sürdükleri yeni iddia ve savunmalar mahkemece dikkate alınabilmektedir. Bu açık kural ile de anlaşılacağı gibi iddia ve savunmaların belli bir zaman kesiti ile sınırlandırıldığından söz edilemeyecektir. Zaten mahkemenin davayı çözüme kavuşturmak için kendiliğinden tespit etmesi gereken hususların, davacı ve davalı idare tarafından mahkeme önüne getirilmesinde herhangi bir engel görülemez. Ancak dava ve savunma dilekçelerinde yer almayan yeni iddia ve savunmaların hükme esas alınabilmesi için çelişmeli yargılama ilkesine uygun davranılması, bu kapsamda söz konusu belgelerin karşı tarafa tebliğ edilmesi gerekmektedir.

Dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, aynı zamanda davanın en kısa sürede ve en az maliyetle çözümlenmesine de hizmet etmesi nedeniyle Anayasa’nın 141.

⁷ Turgut Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, Ağustos 2012, s. 619.

maddesinin dördüncü fıkrasında kurala bağlanan usul ekonomisi ilkesiyle ilgilidir. Bu doğrultuda tarafların davayı uzatacak tasarruflardan kaçınmaları ve mahkemeden sadece bu amaçla talepte bulunmamaları gerekmektedir.⁸ Anılan yasak da bu anayasal değeri korumaktadır. Zira hâkimin yargılamayı sonuçlandırabilmesi için öncelikle neyin dava konusu edildiğinin belirginlik kazanması gerekmektedir. Her an yeni bir uyuşmazlık konusunun çıkması halinde yargılama sonuçlandırılmaz hale gelecektir.

2.2 YASAĞIN KAPSAMI

Dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı veya Danıştay kararlarında geçtiği haliyle “davanın” genişletilmesi yasağı, iptal davalarında esasen sadece yargı makamından iptali istenilen işlem bakımından geçerlidir. Davacının iptalini talep ettiği işlem ya da işlemleri dava açma süresi geçtikten sonra değiştirmesi veyahut da birtakım ek istemlerde bulunması olanaklı değildir. Aynı şekilde iptal davasını tam yargı davasına dönüştürmek de yasak kapsamındadır.⁹

Taraflarca iddia ve savunmaların belli bir usul kesitine kadar sunulabilmesi, bu aşamadan sonra sunulan iddia ve delillerin mahkemece dikkate alınmaması anlamına gelen teksif ilkesi, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda açıkça yer almasa da medeni yargılama usulünde uygulanmaktadır.¹⁰ İdari yargıda ise esas olarak re’sen araştırma ilkesinin hâkim olması nedeniyle davacı ve davalı, uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayabilecek vakıa ve delilleri her zaman dava dosyasına sunabilmektedir.¹¹ Fransa’daki katı birtakım kuralların¹² aksine Türk Hukukunda iptal davalarında davacının işlemin hangi

⁸ Kamile Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Haziran 2019, s. 276.

⁹ Gürsel Kaplan, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2011, s. 160-161.

¹⁰ Nagihan Mazlum, “Medeni Usul Hukukunda Teksif İlkesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 70, Sayı: 1, 2021, s. 107-108.

¹¹ Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, s. 277; Zehreddin Aslan / İrfan Barlass / Nilay Arat / Mutlu Kağıtcıoğlu / Halil Altındağ / Gamze Gümüşkaya / Mehmet Akif Bardakçı / Cihan Yüzbaşıoğlu, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, Ed. Zehreddin Aslan, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ekim 2023, s. 240.

¹² Örneğin davacı tarafından yalnızca yetki ve/veya şekil nedeniyle işlemin iptali isteminde bulunulması halinde, dava açma süresi geçtikten sonra diğer iptal nedenleri (sebeup, konu, maksat) kural olarak ileri sürülemez ve mahkemece hukuka aykırılıkları ileri sürülmeyen diğer unsurlar yönünden inceleme yapılamaz. Yine kusursuz sorumluluk nedenine dayanılarak açılan bir tam yargı davası devam ederken davacının hizmet kusuruna dayanması da mümkün değildir. Aynı şekilde idari sözleşme esasına dayanan bir sorumluluk nedeniyle açılan davada daha sonradan sözleşme dışı sorumluluğun ileri sürülmesi kabul edilmez. Bunun gibi, dava dilekçesinde sözleşmenin hükümsüzlüğü iddiasında bulunan davacı, dava açma süresi geçtikten sonra aynı davada sözleşmenin karşı tarafının edimini yerine getirmediği iddiasında bulunamaz. Ancak kamu düzeni

unsur ya da unsurlarının hukuka aykırı olduğunu iddia ettiğinin bir önemi bulunmamaktadır.¹³ Davacı işlemin tüm unsurları bakımından ayrıntılı bir açıklamada bulunmasa ve yalnızca iptalini talep ettiği işlemi belirtmekle yetinse dahi yargı makamı gerek gördüğü takdirde işlemin dava dilekçesinde belirtilmeyen unsurları yönünden de hukuka uygunluk denetimi yapmak ve buna göre bir karar vermek mecburiyetindedir.

Bazen idare tarafından uyuşmazlık konusu olayla ilgili gerekli bilgi ve belgeler davacıya verilmemekte, ancak hâkim tarafından istenildiği takdirde mahkemeye gönderilebileceği belirtilmektedir. Bu durumda davacı taraf dava konusu ettiği olayla ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olamadan dava açmak durumunda kalmaktadır. Böyle bir durumda, davanın “zayıf” tarafı olarak nitelendirilecek davacının, teksif ilkesiyle öngörüldüğü üzere lehine olan tüm maddi vakıa ve delilleri belirli bir zamanla sınırlı olarak mahkemeye sunmasını beklemek hakkaniyetli olmayacaktır. Bu durumda re’sen araştırma ilkesi devreye girecek ve davacı tarafından dosyaya sunulamayan ve uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan tüm bilgi ve belgeler hâkim tarafından davalı idareden ya da diğer kurum ve kuruluşlardan ara kararıyla talep edilerek tamamlanılacak ve bu şekilde karar vermeye elverişli hale gelen davada uyuşmazlık çözüme kavuşturulacaktır.

2577 sayılı Kanun’un 3. maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendi, tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktarın dava dilekçesinde gösterilmesini aramaktadır. Kanun uyarınca dava dilekçesinde gösterilmesi gereken tazminat miktarının artırılması ise dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamındadır. Bununla birlikte davacı bakımından oluşan hak kayıplarını önlemek amacıyla 11/04/2013 tarihinde 6459 sayılı Kanun’un 4. maddesiyle 2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinin dördüncü fıkrasına eklenen kural ile dava dilekçesinde belirtilen miktarın, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya özgü olmak üzere artırılabilmesine olanak tanınmıştır.

Tam yargı davalarında faiz istemi de yasak kapsamındadır. Buna göre, davacı dava dilekçesinde ya da dava açma süresi içerisinde sunacağı ek beyan dilekçesinde faiz isteminde

ile ilgili savunma sebepleri (örneğin iptal davalarında işlemin yetki ve bazı hallerde şekil unsuru ile tam yargı davalarında idarenin kusursuz sorumluluğu) bu yasağın kapsamı dışındadır ve bu sebepler davacı tarafından her zaman ileri sürülebileceği gibi mahkeme de bu sebepleri davanın her aşamasında re’sen dikkate almak zorundadır. Bkz. Kaplan, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, s. 164-165.

¹³ Bahtiyar Akyılmaz / Murat Sezginer / Cemil Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Yenilenmiş 6. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, Ekim 2021, s. 168.

bulunmamışsa dava açma süresinin geçmesinden sonra faiz talebinde bulunamaz. Miktar artırımı ile faiz talebinde bulunulup bulunulamayacağı konusu ise uygulamada ve öğretide tartışmalı olduğundan bu konuya ileride ayrıca değinilecektir.¹⁴

Tam yargı davalarında tazminat miktarının artırımı dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamındadır ve ancak 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında yer verilen kural ile miktar artırılabilir. Buna karşılık kısmi feragat anlamına gelen, talep edilen miktarın azaltılması istemi bu yasak kapsamında değildir.¹⁵ Aynı şekilde iptal davalarında da mahkemeden iptali talep edilen işlemlerin birden fazla olması halinde, bu işlemlerden bir veya birkaçının davacı tarafından mahkemeye sunulan bir dilekçe ile dava konusu olmaktan çıkartılması, bir başka deyişle dava konusu istemin daraltılması mümkündür.¹⁶ Zira idari yargıda davadan tamamen veya kısmen feragat edilebilmektedir.¹⁷

2.3 YASAĞIN BAŞLANGICI

İdari yargıda davacı bakımından dava konusu isteminin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, dava açma süresinin sona ermesiyle başlar.¹⁸ Dava açma süresi sona ermeden önce mahkemeye sunulan ek dilekçelerle istemin davacı tarafından genişletilmesi ya da değiştirilmesi önünde bir engel bulunmamaktadır. Buna karşılık idari dava açma süresi sona erdikten sonra davalı idarenin muvafakati ile dahi olsa davacının dava konusu istemi değiştirmesi, ona yeni unsurlar eklemek suretiyle genişletmesi ya da artırması mümkün değildir.¹⁹ Danıştayın yerleşik içtihadı da bu yöndedir.²⁰

¹⁴ Bkz. "4.2.2.1 Faizin miktar artırımı ile istenilmesi" başlığı.

¹⁵ Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, s. 279.

¹⁶ Aynı şekilde Medeni Usul Hukukunda da talep sonucunun daraltılmasının ıslah sayılmayacağı görüşü için bkz. Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, 6. Baskı, İstanbul: Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, Şubat 2001, s. 1703; Mahmut Bilgen, **Hukuk Yargılamasında Islah**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2010, s. 33 vd.

¹⁷ Mahmut Ceylan, **İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler**, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Aralık 2017, s. 127; Ramazan Çağlayan, **İdarî Yargılama Hukuku**, Güncellenmiş 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Eylül 2021, s. 354.

¹⁸ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 416.

¹⁹ Kaplan, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, s. 157; Akyılmaz / Sezginer / Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 416.

²⁰ Örneğin Danıştay 12. Dairesinin 24/09/2019 tarih ve E:2016/5530, K:2019/6436 sayılı kararı; Danıştay 12. Dairesinin 24/09/2019 tarih ve E:2016/4176, K:2019/6295 sayılı kararı; Danıştay 8. Dairesinin 15/06/2022 tarih ve E:2020/3068, K:2022/4150 sayılı kararı; Danıştay 8. Dairesinin 10/03/2021 tarih ve E:2016/522, K:2021/1436 sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesinin 18/12/2019 tarih ve E:2017/3773, K:2019/6581 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

Danıştay, faizin dava açma süresi içerisinde ek dilekçeyle istenmesinin dava konusu istemin genişletilmesi yasağına girmeyeceği yönünde karar vererek aksi yöndeki mahkeme kararını temyiz incelemesinde bozmuştur.²¹ Öte yandan çelişmeli yargılama ilkesine uygun davranılması için mahkeme tarafından davacının dava açma süresi içerisinde sunduğu dilekçeler de dava dilekçesi ile birlikte davalı idareye tebliğ edilmelidir.

Yasağın başlangıcı sayılan dava açma süresinin tam yargı davalarında geniş yorumlanması gerekir. Zira bazen zarar, idarenin eyleminden itibaren, idari başvuru için Kanun'da öngörülen bir ve beş yıllık sürelerden sonra ortaya çıkabilmektedir.²² Anayasa Mahkemesinin ve Danıştayın güncel kararları da bu yöndedir.²³ Bu bağlamda Danıştay, davacı lehine bir bakış açısıyla, davacı tarafından eylemin “idariliğinin” öğrenilmesini dikkate almaktadır. Dolayısıyla bir zararın, idarenin eyleminden kaynaklandığının farkına varıldığı andan itibaren idareye başvuru için kanuni süreler başlayacak, başvurunun açıkça veya zımnen reddi üzerine dava açma hakkı kullanılabilecektir.

Dava açma süresi geçtikten sonra dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, dilekçe ret kararı üzerine verilen yenileme dilekçelerinde de geçerlidir. Danıştay tarafından bu yönde verilen kararlar mevcuttur.²⁴ Fakat bu yasağın her durumda uygulandığı söylenemez. Zira bazen iptali istenen işlemin belirsiz olması durumunda mahkemece dilekçe ret kararı verilebilir. Bu halde yenileme dilekçesi ile belirsizliğin giderilmesinin yasak kapsamı dışında kaldığı söylenilebilir.²⁵ Ancak Danıştayın aksi görüşte olduğu bir kararı da mevcuttur.²⁶ Bu kararda karşı oyda kalan iki üye, dava konusu istemin tam olarak ortaya

²¹ Danıştay 12. Dairesinin 02/02/2005 tarih ve E:2002/2239, K:2005/169 sayılı kararı, Danıştay Dergisi, Sayı: 110, 1. Baskı, Ankara: Danıştay Başkanlığı Yayınları, 2005, s. 351-353.

²² Turan Yıldırım / Melikşah Yasin / Nur Kaman / H. Eyüp Özdemir / Gül Üstün / Özge Okay Tekinsoy, **İdare Hukuku**, Ed. Turan Yıldırım, Güncelleştirilmiş 7. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2018, s. 743.

²³ Örneğin Anayasa Mahkemesi Birinci Bölüm, Haluk Pek Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/9094, Karar Tarihi: 04/02/2016; Danıştay 10. Dairesinin 26/06/2024 tarih ve E:2020/6861, K:2024/2655 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 14/05/2024 tarih ve E:2020/405, K:2024/1917 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 03/10/2023 tarih ve E:2019/12712, K:2023/5007 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 25/04/2023 tarih ve E:2019/752, K:2023/2146 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 13/04/2023 tarih ve E:2019/5972, K:2023/2109 sayılı kararı; Danıştay 8. Dairesinin 07/04/2023 tarih ve E:2021/1776, K:2023/1839 sayılı kararı; Danıştay 8. Dairesinin 30/12/2022 tarih ve E:2022/1604, K:2022/8506 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²⁴ Örneğin Danıştay 7. Dairesinin 21/03/2023 tarih ve E:2020/1210, K:2023/1665 sayılı kararı ile yine aynı Dairenin 29/05/2018 tarih ve E:2015/4528, K:2018/3014 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

²⁵ İbrahim Çınar, “Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Islah”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 7, 2019, s. 486.

²⁶ Danıştay 10. Dairesinin 15/05/2017 tarih ve E:2014/5806, K:2017/2466 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

konulamaması nedeniyle dava dilekçesinin reddedildiği, bu nedenle yenileme dilekçesi ile istemlerin genişletilmesinin ya da değiştirilmesinin yasak kapsamında sayılamayacağı görüşündedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi dilekçe ret kararı sonrası verilen yenileme dilekçesinde yapılacak değişikliklerin içeriği önem taşımaktadır. Dava konusu istemin ne olduğu konusunda mahkemede tereddüt oluşması nedeniyle dilekçe ret kararı verilmesi üzerine, iptali istenen işlemin ya da tazmini istenen zararın açıklanması sayılabilecek durumlarda dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağından söz edilememelidir. Danıştay 6. Dairesi bir kararında tam olarak bu konuya değinmektedir.²⁷ Daire, ilk derece mahkemesinin, 1/1000 ölçekli uygulama imar planının mı yoksa parselasyon işleminin mi dava konusu edildiği konusunda tereddüt yaşaması nedeniyle dava dilekçesinin reddine karar vermesinin ardından verilen yenileme dilekçesinde imar planı ve parselasyon işleminin her ikisinin de dava konusu edilmesinin, dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağını ihlal etmediği sonucuna varmıştır. Benzer bir uygulama Fransız Hukukunda da bulunmaktadır. Fransa’da “davanın değiştirilemezliği” ya da “davanın değiştirilmesi yasağı” olarak adlandırılan ilke uyarınca, tarafların mahkemeden tam olarak neyi istediğinin kesin olarak anlaşıldığı andan itibaren dava konusu istem genişletilemez ya da değiştirilemez.²⁸ Bu ana kadar ise dava konusu istemin genişletilmesinde ya da değiştirilmesinde bir engel bulunmamaktadır.

Adli yargıda açılmış bir davada idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle davanın görev yönünden reddine karar verilmesi halinde dosya doğrudan idari yargı makamlarına gönderilmez. Davacının adli yargı makamınca verilen görev ret kararının kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli idari mahkemede yeni bir dava açması gerekmektedir. Bu durum 2577 sayılı Kanun’un 15. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde örtülü olarak açıklanmaktadır. Yasa kuralına göre Danıştay veya idare ve vergi mahkemeleri, adli yargının görevli olduğu konularda açılan davaların reddine karar vermekle yetinmeliyken idari yargının görevli olduğu konularda ise davanın görev yönünden

²⁷ Danıştay 6. Dairesinin 07/03/2017 tarih ve E:2014/8226, K:2017/1472 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

²⁸ Kaplan, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, s. 160.

reddine karar vermenin yanı sıra dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilmesine de hükmetmelidir.

Adli yargının görevli olduğu konularda dava dosyasının görevli adli mahkemeye gönderilmemesine ve davacının görevli mahkemede yeni bir dava açması gerekmesine karşın 2577 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca görevsiz yargı merciine başvurma tarihi; Danıştaya, idare ve vergi mahkemelerine başvurma tarihi olarak kabul edilir. Böyle bir durumda davacının adli mahkemelerden talep ettiği tazminat miktarını, idari yargıda dava açarken değiştirmesinin, dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına tabi olacağını söylemek güçtür. Zira bir defa 2577 sayılı Kanun'da bunu yasaklayıcı bir kural bulunmamaktadır. Ayrıca adli yargıda açılan davalarda fazlaya ilişkin hakları saklı tutmaya imkan tanınmaktadır. Bu nedenle adli yargıda dava açarken miktar düşük gösterilmiş olabilir. Böyle bir durumda davacıya adli yargıdaki talebiyle bağlı kalmadan idari yargıda açtığı davada dava konusu istemini genişletme ya da değiştirme olanağı tanınmalıdır. Ayrıca adli yargıda açılan dava, görevsiz mahkemede açılmış olmasından ötürü aslında hiç açılmaması gereken bir davadır. Bu bakımdan adli yargıda açılan davayı, dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamında görmek ve yasağın adli yargıda açılan dava ile başladığını söylemek hakkaniyetli olmayacaktır. Dolayısıyla mevzuatta öngörülen sürede idari yargıda açılan yeni davada, dava konusu istemin genişletilmesine ve değiştirilmesine olanak tanınması gerekir.

3. MEDENİ USUL HUKUKUNDA ISLAH

İdari yargılama usulünde “dava konusu istemin” genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı var olmasına rağmen medeni yargılama usulünde “iddianın ve savunmanın” genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı geçerlidir. Buna göre 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 141. maddesinde tarafların, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebileceği ya da değiştirebileceği düzenlenmiştir. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra karşı tarafın açık muvafakati bulunmadığı ya da ıslah yolu kullanılmadığı müddetçe taraflar iddia ve savunmalarını genişletip değiştiremezler.

Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde ıslah, “iyileştirme” anlamına gelmektedir.²⁹ Medeni Usul Hukukunda ise iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının katılığından ileri gelen sakıncaları önlemeyi amaçlayan ve kurala getirilen istisnai durumlardan biri olarak 6100 sayılı Kanun’un 176. ve devamındaki maddelerinde düzenlenen ıslah, yargılama sürecinde şekle ve süreye aykırılık sebebiyle ortaya çıkabilecek maddi hak kayıplarını ortadan kaldırmak için, tarafların her birinin, kendi yapmış oldukları usul işlemlerini kısmen veya tamamen düzeltebilmelerini veya eksikliklerini giderebilmelerini amaçlar.³⁰

3.1 ISLAHIN KAPSAMI

3.1.1 Islah Yapılmasına Gerek Olmayan Haller

6100 sayılı Kanun’un 141. maddesinde düzenlenen iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, davacı bakımından cevaba cevap dilekçesinin verilmesiyle, davalı bakımından ise ikinci cevap dilekçesinin sunulmasıyla başlar. Dolayısıyla dilekçeler teatisi safhası tamamlanmadan evvel taraflar iddia ve savunmalarını serbestçe genişletip değiştirme hakkına sahiptir. Bu nedenle yasak başlamadan önce ıslah yoluna başvurmaya gerek bulunmamaktadır.³¹ Ayrıca ıslaha gerek olmadığı halde ıslah yoluna başvurulduğu takdirde

²⁹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, sozluk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02/08/2024).

³⁰ Serkan Çınarlı / Baykal Ağar, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Değerinin Arttırılması”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 129, Mayıs 2017, s. 23; Ramazan Arslan / Ejder Yılmaz / Sema Taşpınar Ayvaz / Emel Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 566; İsmail Hakkı Karafakih, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952, s. 235.

³¹ Arslan / Yılmaz / Taşpınar Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 566.

ilgili taraf ıslah hakkını kullanmış sayılmayacak,³² tek seferlik bir hak olan ıslah hakkı saklı kalmaya devam edecektir.

Benzer şekilde, dava dilekçesinde dayanılan kanun maddesinin değiştirilmesi gibi yasak kapsamına girmeyen bir hususun düzeltilmesi halinde de ıslah yapılmasına gerek yoktur.³³ Belirtilen örnek açısından, 6100 sayılı Kanun'un 33. maddesinde kurala bağlanan ve idari yargıda da geçerli olan³⁴ "hâkimin hukuku re'sen uygulaması" ilkesi (*iuro novit curia*) uyarınca mahkeme, tarafların dayandıkları hukuki sebeplerle bağlı olmadan olaya uygulanacak her türlü hukuk normunu tespit edip uygulamakla yükümlüdür.³⁵ Bu durumda uyuşmazlık konusunu çözmek için gerekli olan hukuki sebeplerin doğru ve eksiksiz şekilde gösterilmesi davanın tarafları bakımından zorunlu olmadığından, tarafların hukuki sebebi yanlış gösterip sonradan düzeltilmesi, gösterdiği hukuki sebeplere sonradan eklemelerde bulunması ya da aralarından birkaçını çıkarması ıslah kapsamında değerlendirilemeyecektir.

6100 sayılı Kanun'da sayıldığı üzere iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının bir diğer istisnası da karşı tarafın açık muvafakatinin bulunması halidir. Buna göre tarafın yaptığı usuli işlemde değişiklik yapmasına karşı tarafın açık bir şekilde izin vermesi durumunda ıslah yoluna başvurulması gerekmez.³⁶ Ancak anılan iznin açık olması şarttır. Zımni bir şekilde izin verilmesi yeterli değildir. Rızanın açık olmadığı durumda mahkeme

³² H. Yavuz Alangoya / M. Kâmil Yıldırım / Nevhis Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, Tıpkı 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2011, s. 267.

³³ Arslan / Yılmaz / Taşpınar Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 566; Baki Kuru / Burak Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt I**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, Ağustos 2021, s. 533; Baki Kuru / Ramazan Arslan / Ejder Yılmaz, **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, 24. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2013, s. 299; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1706.

³⁴ Erçetin Yorgancıoğlu, "Danıştay Yargılama Usulünde Re'sen İnceleme Yetkisi", **İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler I**, Ankara: Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları Güneş Matbaası, 1976, s. 231; Süheylâ Şenlen Sunay, **İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler Karşısında İsbat ve Delil Hususları**, 1. Baskı, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1997, s. 18.

³⁵ Hakan Pekcanitez / Muhammet Özkes / Hülya Taş Korkmaz / Mine Akkan, **Pekcanitez Usûl – Medenî Usûl Hukuku Cilt II**, 15. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mart 2017, s. 1250; Necip Bilge / Ergun Önen, **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1978, s. 295. Ayrıca bu ilke Alman hukukunda da geçerlidir. Bkz. Eberhard Schilken, "Medeni Yargılamada Hakim Rolü", Çev. Nevhis Deren – Yıldırım, **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, Drl. M. Kamil Yıldırım, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Ekim 2017, s. 49.

³⁶ Örneğin davacının talep ettiği tazminat miktarını 100.000,00-TL'den 150.000,00-TL'ye artırmasına davalı tarafın açıkça rıza göstermesi ve bu rızanın mahkeme kayıtlarına girmiş olması halinde davacının ıslah yoluna başvurmaya gerek bulunmamaktadır. Hatta Küçük'e göre bu şekilde birden fazla kez artırım da yapılabilir. Zira 6100 sayılı Kanun'da bu konuda bir sınırlama getirilmemiştir. Bkz. Alper Tunga Küçük, "Medenî Usûl Hukukunda Davacının Talep Sonucunu Genişletmesi veya Değiştirmesi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 18, 2021, s. 236-237.

karşı tarafa bu konuda muvafakatinin olup olmadığını sormalıdır. Gelen cevaba göre ilgili taraf -ıslah yoluna başvurmaksızın- usuli işlemde değişiklik yapabilmektedir.

Hâkimin tarafların talep sonuçlarıyla bağlı olup ondan fazlasına veya başka bir şeye karar vermemesi şeklinde kendini gösteren “taleple bağıllık” ilkesinin (*ultra petita*) idari yargılama usulünde olduğu gibi medeni hukuk usulünde de genel kural olmasına karşın 6100 sayılı Kanun’un 26. maddesinin ikinci fıkrasında, hâkimin tarafların talebiyle bağlı olmadığına ilişkin istisnai durumların var olabileceğine ve bu hallerin kanunla düzenleneceğine işaret edilmiştir. Somut olayda, talepten başka bir şeye hüküm verilebilen istisnai durumlardan birinin bulunması halinde iddia ve savunmayı genişletme ve değiştirme yasağı uygulanmamaktadır.³⁷ Bu durumda yasak geçerli olmadığından yasağın istisnası olan ıslaha başvurulmasına da gerek yoktur. Böyle bir örnekte hâkim kendiliğinden talep edilenden başka bir şeye hükmedebilmektedir.³⁸

İdari yargıda re’sen araştırma ilkesinin geçerli olması gibi adli yargıda da tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamayacakları konularla ilgili olan, yani kamu düzenini ilgilendiren davalarda, ıslah yoluna başvurulmasını gerektirecek bir hususun varlığından söz edilemeyecektir. Bu doğrultuda mahkemenin kendiliğinden dikkate alması gereken konular taraflarca davanın başında ortaya konulmasa dahi sonradan ileri sürülmeleri davayı genişletme ve değiştirme yasağına tabi olmadığından, tarafın mahkemece re’sen incelenmesi gereken konuları mahkemenin dikkatine sunması için ıslah yoluna başvurusu gerekmemektedir.³⁹ Aynı şekilde re’sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu dava ve işlerde⁴⁰

³⁷ Baki Kuru, **Nizasız Kaza**, 1. Baskı, Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1951, s. 155; Kuru / Arslan / Yılmaz, **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, s. 298; Pekcanitez / Özkes / Taş Korkmaz / Akkan, **Pekcanitez Usûl – Medenî Usûl Hukuku Cilt II**, s. 1250; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1705; Ali Cem Budak / Varol Karaaslan, **Medenî Usul Hukuku**, 5. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, Eylül 2021, s. 218; Süha Tanrıver, **Medenî Usûl Hukuku Cilt I (Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması)**, Tümüyle Gözden Geçirilmiş Yenilenmiş ve Genişletilmiş 4. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 400.

³⁸ Örnek olarak 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 170. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca dava boşanmaya ilişkin ise ancak ortak hayatın yeniden kurulması olasılığı bulunuyorsa hâkim boşanma yerine ayrılığa karar verebilir.

³⁹ Arslan / Yılmaz / Taşpınar Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 567.

⁴⁰ Örnek olarak çekişmeli yargı alanından hizmet tespiti davası, işe iade davası, kadastro davaları, soybağının reddi davaları, babalık davası, boşanma davaları, olağanüstü zamanaşımı zilyetliğine dayalı tapu iptali ve tescili davaları; çekişmesiz yargı işi olarak kıymetli evrakın iptali, velayetin kaldırılması, mirasçılık belgesi verilmesi, nüfus kaydının iptali, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi, doğum tarihinin düzeltilmesi, tapuda isim düzeltilmesi işleri sayılabilir. Bkz. Seda Özmumcu, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2014, s. 153 vd.

hâkimin re'sen dikkate alması gereken konuların taraflarca ileri sürülmesi halinde de ıslah yoluna başvurulduğundan söz edilemeyecektir.

Daha öncesinde bahsedildiği üzere idari yargıdaki duruma benzer şekilde adli yargıda da davacının talep sonucunun bir kısmından vazgeçmesi ıslah olarak nitelendirilemez. Kısmi feragat olarak adlandırılan bu halde karşı tarafın açık ya da örtülü rızası dahi aranmaz. Ancak yapılan usuli tasarrufun, davanın geri alınması (davadan vazgeçilmesi) haline girmemesi gerekmektedir. Zira Medeni Usul Hukukunda davanın geri alınması da tıpkı ıslah gibi karşı tarafın açık rızası ile yapılabilir. Bu durumda davadan feragat ile davanın geri alınması kurumlarının birbirinden ayrılması önem arz eder. 6100 sayılı Kanun'un 307. ve devamındaki maddelerinde düzenlenen feragat, davacının talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesi anlamına gelir. Dilekçeyle ya da yargılama esnasında sözlü olarak yapılabilen feragat beyanının hüküm ifade edebilmesi karşı tarafın ya da mahkemenin onayına bağlı değildir. Feragat beyanının mahkemeye ulaşması ile dava kendiliğinden sona ermektedir.⁴¹ Kısmen feragat halinde feragat edilen kısmın dilekçede yahut tutanakta açıkça gösterilmesi şarttır. Hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabilen feragat, kayıtsız ve şartsız olmalıdır. Feragat tıpkı kesin hüküm gibi sonuç doğurur.

6100 sayılı Kanun'un 123. maddesinde düzenlenen davanın geri alınması halinde ise feragatin aksine karşı tarafın açık muvafakati aranmaktadır. Bu iki kurum arasında ikinci ve en önemli fark ise geri alınan davanın yeniden açılabilmesinin mümkün olması karşısında feragat durumunda aynı konuda yeni bir dava açılmamasıdır.⁴² Feragatin davacının maddi hukuktaki haklarını da etkilemesi nedeniyle feragat beyanının açık olmaması halinde mahkemece bu durumun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.⁴³ Fakat hem feragat hem de davanın geri alınması ıslah kapsamında değerlendirilemeyecek nitelikte tasarruflardır.

İleride ayrı bir başlıkta bahsedilecek olan maddi hataların düzeltilmesi kurumu da ıslah kapsamı dışındadır.⁴⁴ 6100 sayılı Kanun'un 183. maddesi uyarınca dava dosyasında bulunan

⁴¹ Nedim Meriç, "Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2014, s. 48.

⁴² Alangoya / Yıldırım / Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, s. 423.

⁴³ Sabri Şakir Ansay, **Hukuk Yargılama Usulleri**, 7. Baskı, Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1960, s. 180-181.

⁴⁴ Bkz. "3.1.3.1 Maddi hataların düzeltilmesi" başlığı.

belgelerde taraflar veya mahkeme tarafından yapılan açık yazı ve hesap hataları ilgili tarafça karar verilinceye kadar düzeltilebilir.

6100 sayılı Kanun'un 107. maddesinde belirsiz alacak davası türü düzenlenmiştir. Davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin davacıdan beklenemeyeceği veya bunun imkansız olduğu hallerde, dava dilekçesinde hukuki ilişki ve asgari bir miktar gösterilmek suretiyle belirsiz alacak davası açılabilir. Ancak davalı tarafın verdiği bilgi ve belgeler veya yapılan tahkikat sonucu alacağın miktarının tam ve kesin olarak belirlenebildiği andan itibaren talebini belirli hale getirmesi için davacıya tahkikat sona ermeden hâkim tarafından iki haftalık kesin süre verilir. Bu süre içerisinde talebin davacı tarafından tam ve kesin olarak ortaya konulması gerekir. Aksi halde dava, dava dilekçesinin talep sonucu kısmında belirtilen miktar üzerinden görülüp karara bağlanır. İşte dava bu şekilde belirsiz alacak davası şeklinde açılmışsa ve hâkim tarafından davacının talebini belirli hale getirmesi için iki haftalık kesin süre tayin edilmişse iddiayı genişletme ve değiştirme yasağına tabi olmaksızın ve ıslah yoluna başvurulmasına gerek kalmaksızın talep edilen miktar artırılabilir.⁴⁵

Dava dilekçesinde veya cevap dilekçesinde ileri sürülen vakıaların delili olarak adlandırılabilir olan vakıaların ileri sürülmesi, iddiayı ve savunmayı genişletme ve değiştirme yasağı kapsamında sayılamayacağından, bunun için ıslah yoluna başvurulmasına gerek yoktur.⁴⁶ Aynı şekilde sonradan doğan ya da sonradan bilgi sahibi olunan olaylarla ilgili savunma sebeplerinin ileri sürülerek yeni delil gösterilmesi de ıslah olarak nitelendirilemez. Zira 6100 sayılı Kanun'un 145. maddesi uyarınca, bir delilin süresi geçtikten sonra ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacıyla yapılmamışsa veya bu durum ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa mahkeme o delilin ileri sürülebilmesi yönünde takdirde bulunabilir. Doğal olarak bu durumda ilgili tarafın ıslah hakkını kullanmasına gerek kalmayacaktır.

⁴⁵ Hakan Pekcanitez / Oğuz Atalay / Muhammet Özkes, **Medenî Usûl Hukuku**, 14. Bası, İstanbul: Yetkin Yayınları, 2013, s. 617.

⁴⁶ Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, 6. Baskı, İstanbul: Demir&Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, Mart 2001, s. 4053.

3.1.2 İslahla Yapılamayacak Tasarruflar

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 240. maddesine göre medeni yargılamada tanık gösteren taraf, tanık dinletmek istediği vakıayı ve dinlenilmesini istediği tanıkların adı ve soyadı ile tebliğe elverişli adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunar. Tanık listesinin mahkemeye verilmesinin ardından ikinci bir liste verilmesi ya da listede yer almayan bir tanığın duruşmada dinletilmesi olanaklı değildir.

Tanık listesinin verilmesinin bir kereye özgü olmasına yönelik Yasa kuralı karşısında, ıslahla dahi ikinci tanık listesinin verilemeyeceği görüşünde olan yazarlar vardır.⁴⁷ Yargıtay da genel olarak aynı görüşü benimsemektedir ancak re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ikinci bir tanık listesinin verilebileceği görüşünde olduğundan bu tür davalarda ikinci bir tanık listesi verebilmek için ıslaha başvurmaya gerek bulunmamaktadır.⁴⁸ Yılmaz'a göre ise re'sen araştırma ilkesine tabi bir dava olmasa bile ıslahla ikinci tanık listesi verilebilmelidir.⁴⁹ Buna göre ıslahla örneğin senet göstermekten vazgeçip tanık göstermek gibi dayanılan delil türünün değiştirilmesi dahi olanaklı ise ıslahla yeni bir tanık listesi verilebilmesi, dinlenilmesi istenilen tanıklarda herhangi bir sebeple değişiklik yapılması da olanaklı olmalıdır. Bu yöndeki bir tutum, adaletin tecellisine ve ıslah usulünün amacına uygun düşecektir. Yılmaz'ın görüşüne göre 6100 sayılı Kanun'un 141. ve 240. maddesinde yer alan kurallar yargılamanın amacına uygun yorumlanmak suretiyle ıslahla ikinci bir tanık listesi verilebileceğini kabul etmek gerekir. Yılmaz'ın da dediği gibi ıslahla birçok usuli işleme imkan tanınmışken unutulduğu ya da bilinemediği için tanık listesinde mahkemeye sunulamayan bir tanık, ıslahla verilecek ikinci tanık listesiyle dinlenebilmelidir. Ayrıca Kanun'da bununla ilgili açıkça bir yasaklama yokken ıslah kurumunda daraltıcı bir yorum yapmak hakkaniyetli olmayacaktır.

Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin yakın tarihli bir kararında, niteliği itibarıyla tanıkla ispat edilemeyen bir davanın tamamen ıslah edilerek tanıkla ispata elverişli bir davaya çevrilmesi halinde, iddianın ispatı açısından tanık deliline dayanılabilmesi ve bu doğrultuda tanık listesi verilebilmesine imkan tanımak gerektiği görüşüyle aksi yöndeki bölge adliye mahkemesi

⁴⁷ Pekcanitez / Atalay / Özkes, **Medenî Usûl Hukuku**, s. 617.

⁴⁸ Ejder Yılmaz, **(Medeni Yargılama Hukukunda) İslah**, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 413-414.

⁴⁹ Yılmaz, **(Medeni Yargılama Hukukunda) İslah 2021**, s. 414.

kararı⁵⁰ bozulmuştur.⁵¹ Aslında burada ikinci tanık listesi verilmesi durumu söz konusu değildir. Zira tam ıslah edilen ilk dava tanık dinletilmesi mümkün olmayan bir nitelikte olduğundan ıslahtan önce tanık listesi verilmemiş, ıslahtan sonra ilk defa tanık listesi sunulmak istenmiştir. Dolayısıyla Yargıtayın bu kararı, ıslahla ikinci tanık listesi verilmesine izin verildiği şeklinde yorumlanamaz.

6100 sayılı Kanun'un 116. maddesinde ilk itirazlar sayma yoluyla tahdidi olarak belirlenmiştir. Buna göre kesin yetki kuralının bulunmadığı hallerde yetki itirazı ve uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi gerektiği itirazı, ilk itirazdır. Ön sorunlar gibi incelenip karara bağlanan ve dava şartlarından sonra incelenen ilk itirazların hepsinin cevap dilekçesinde ileri sürülmesi zorunludur, aksi halde dinlenilmez. Öyle ki Kanun'un 117. maddesinin birinci fıkrasında ilk itirazların "cevap dilekçesinde" ileri sürülmesi gerektiği belirtildiğinden davalı tarafından mahkemeye cevap dilekçesinin sunulması ile bu hak düşer ve henüz davalının iki haftalık cevap dilekçesi verme süresi sona ermemiş olsa dahi bu aşamadan sonra ileri sürülen ilk itirazların mahkemece dikkate alınması söz konusu olmaz.

6100 sayılı Kanun'un 127. maddesi uyarınca davalının cevap dilekçesini, dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki hafta içinde hazırlamasının çok zor yahut imkansız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, cevap süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlamak, bir defaya mahsus olmak ve bir ayı geçmemek üzere ek bir süre verilebilir. Bu durumda davalının ilk itirazlarını da tanınan ek süre içerisinde sunacağı cevap dilekçesinde ileri sürmesi gerekmektedir. İlk itirazların ileri sürülmesini belli bir süreyle sınırlayan kural usul ekonomisi ilkesine hizmet eder. Zira yargılama ileri bir aşamaya geldikten sonra uyuşmazlığın görüm ve çözümüne engel olacak nitelikteki yetki ve tahkim itirazının ileri sürülmesi engellenerek dava esastan karara bağlanabilecektir. Sonuç olarak ilk itirazlar için Kanun'la kesin bir süre belirlenmiştir. Yalnızca süresinde verilen cevap dilekçesinde belirtilen kesin yetki itirazı ya da tahkim itirazı yargı makamı tarafından dikkate alınabilir. Bu süre geçtikten sonra ileri sürülen ilk itirazlar, karşı tarafın rızası olsa dahi mahkemece hükme esas alınamaz. Aynı şekilde ıslah yoluyla da ilk itirazlar ileri

⁵⁰ Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 1. Hukuk Dairesinin 14/06/2022 tarih ve E:2022/151, K:2022/904 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

⁵¹ Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 27/03/2023 tarih ve E:2022/5375, K:2023/1790 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

sürülemez. Dolayısıyla ilk itirazlar konusunda savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı tam ve kesin bir biçimde uygulanmaktadır.

Zamanaşımı 6100 sayılı Kanun'da ilk itirazlar arasında sayılmamıştır. Zamanaşımı maddi hukuktan kaynaklanan bir def'i niteliğindedir. Def'iler cevap dilekçesinde ya da ikinci cevap dilekçesinde ileri sürülebilir. Bu aşamadan sonra savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı uygulandığından ancak karşı tarafın açık muvafakati ya da ıslahla ileri sürülebilir.⁵² Mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde öğreti ve uygulamada bu konuda farklı görüşler mevcutsa da 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girerken anılan belirsizlik giderilmiştir.⁵³ Bu kapsamda 6100 sayılı Kanun'un "Davanın tamamen ıslahı" başlıklı 180. maddesinin gerekçesinde, "*Uygulamada, zamanaşımının ıslah yolu ile ileri sürülüp sürülemeyeceğine dair bazı tereddütler var ise de zamanaşımı ilk itiraz olmayıp, ıslah yolu ile de ileri sürülebileceğinde tereddüt etmemek gerekir.*"⁵⁴ denilmek suretiyle durum açıklığa kavuşturulmuştur.

Tarafların davayı ilerletmeye, uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlamaya yönelik işlemlerine usul işlemleri denir. Yargılama esnasında usuli bir tasarrufla yapılmış olan maddi hukuka ilişkin bir işlemin koşul ve etkisi ise Türk Borçlar Kanunu veya Türk Ticaret Kanunu gibi maddi hukuk normları ile düzenlenmiştir ve bu nedenle niteliği gereği maddi hukuk işlemi olmaya devam etmektedir. Islah yalnızca usule ilişkin tasarruflar bakımından yapılabilir. Sözleşmenin feshi, davadan feragat, kabul ya da sulh beyanı gibi maddi hukuku etkileyen nitelikteki usul işlemleri ıslah yoluyla geri alınamaz.⁵⁵ Zira bu işlemler kişilerin medeni haklarını veya yükümlülüklerini doğrudan ilgilendirmektedir.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 124. maddesinde bir davada taraf değişikliğinin ancak karşı tarafın açık rızası ile mümkün olduğu genel kuralına karşın, maddi

⁵² Baki Kuru / Burak Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt II**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, Ağustos 2021, s. 1196.

⁵³ Çınarlı / Ağar, "İdari Yargılama Hukukunda Dava Değerinin Arttırılması", s. 24.

⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 393, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574)**, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi", <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D23/Y2/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/b9fb58c2-9265-4e60-8126-a983ec34b9d8.pdf>, s. 58, (Erişim Tarihi: 07/08/2024).

⁵⁵ İlhan E. Postacıoğlu, **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, Yayına Hazırlayan Sümer Altay, Güncelleştirilmiş, Genişletilmiş 8. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020, s. 528; L. Şanal Görgün / Levent Börü / Barış Toraman / Mehmet Kodakoğlu, **Medenî Usûl Hukuku**, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 434; Ansay, **Hukuk Yargılama Usulleri**, s. 194; Çınarlı / Ağar, "İdari Yargılama Hukukunda Dava Değerinin Arttırılması", s. 23; Bilge / Önen, **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, s. 358.

bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği taleplerinin karşı tarafın açık rızası olmasa da hâkim tarafından kabul edilebileceği düzenlenmiştir. Bu durumda eski tarihli kararlarında Yargıtay, davada taraf değişikliğinin ıslah yoluyla yapılamadığını kabul etmiş olsa da⁵⁶ 6100 sayılı Kanun ile getirilen imkan karşısında artık taraf değişikliği için ıslah yoluna başvurmaya gerek olmadığı söylenilebilir. Kuru, Postacıoğlu ve Üstündağ, Yargıtayın ıslah yoluyla davalının değiştirilemeyeceği görüşüne katılmamaktadır.⁵⁷ Kuru'ya göre davacının davalı tarafı dava dilekçesinde belirtmesi bir usul işlemidir ve diğer usul işlemleri gibi davalı tarafın da ıslah yoluyla düzeltilebilmesi gerekir. Islah, davayı değiştirme yasağının bir istisnası olarak kabul edildiğine ve Kanun'da ıslahla taraf değişikliğini yasaklayan açık bir hüküm olmadığına göre davacının davayı tamamen ıslah etmek suretiyle davanın üç unsurunu da değiştirebilmesi, bu doğrultuda davanın üç unsurundan biri olan davalıyı da değiştirebilmesi gerekir. Aynı şekilde Postacıoğlu da bazı davalarda hasmı tayin etme zorluğu göz önünde bulundurulduğunda davacıya yanlış hasım göstererek düştüğü hatayı tamir etme fırsatı verilmesi gerektiği, Kanun'da da bunu engelleyen bir kural bulunmadığı görüşündedir.

Sonuç olarak 6100 sayılı Kanun'un 124. maddesinde belirtildiği üzere maddi bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan durumlarda ıslaha başvurmaya ve karşı tarafın açık rızasına almaya gerek kalmaksızın tarafta iradi değişiklik yapılabilir. Bunun dışında Kuru, Postacıoğlu ve Üstündağ'ın görüşüne katılmak gerekir. Zira ıslahla taraf değişikliğinde bulunulamayacağına ilişkin açık bir yasa kuralı yoktur ve bazı durumlarda hasım tayini gerçekten mahkeme için bile zorlayıcı olmaktadır. Davanın konusunda dahi değişiklik yapılabilirken davalı tarafın değiştirilemeyeceğini söylemek ıslah bakımından daraltıcı bir yorum olacaktır. Dolayısıyla davacının ıslah aracılığıyla, maddi bir hataya dayanmasa bile, davalı tarafı değiştirebilmesine olanak tanımak gerekir.

⁵⁶ Pekcanitez / Atalay / Özekes, **Medenî Usûl Hukuku**, s. 617 ve aynı sayfada 47 sayılı dipnotta geçen kararlar.

⁵⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4040; İlhan E. Postacıoğlu, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 6. Bası, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları Sulhi Garan Matbaası, 1975, s. 461-462; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku Cilt I-II**, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 7. Baskı, İstanbul: Nesil Matbaacılık, 2000, s. 557.

3.1.3 Islaha Benzer Kurumlar

3.1.3.1 Maddi hataların düzeltilmesi

6100 sayılı Kanun'un 183. maddesinde belirtildiği üzere açık yazı ve hesap hatalarının düzeltilmesi yani tashihi mümkündür. Bunun için ıslaha gerek yoktur.⁵⁸ Maddi hatalar karar verilinceye kadar düzeltilebilir. Örneğin davacının ya da husumet yöneltilen karşı tarafın isminde harf hatası yapılmışsa maddi hata sayılabilecek bu durum düzeltilebilir. Aynı şekilde dava konusu taşınmazın 15 parsel yerine 25 parselde bulunduğu belirtilmesi gibi yanlışlıkların düzeltilmesi için de ıslaha ihtiyaç yoktur. Davacının mahkemeden istediği tazminat miktarında da maddi hata yapılmış olabilir. Bu durum maddi hataların düzeltilmesi yoluyla açıklığa kavuşturulabilir. Verilen tüm bu örneklerde yapılan düzeltme sonucunda uyuşmazlığın niteliği değişirse ya da dava çözümlenirse yargılama giderlerinin takdirinde bu durumun göz önüne alınması gerekir.⁵⁹

Anılan Yasa kuralında belirtilen yanlışlığın ilk bakışta ya da kısa bir araştırma ile anlaşılabilir şekilde olması, bir yorumlama faaliyetine ihtiyaç duyulmaması gerekmektedir. Aksi bir durumda bu kurala dayanılamayacak, ıslaha başvurulması gerekecektir.

3.1.3.2 Hâkimin davayı aydınlatma ödevi

Hâkimin davayı aydınlatma ödevi 6100 sayılı Kanun'un 31. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu olduğu hallerde, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususları taraflara açıklattırabilir, bu hususlarda soru sorabilir ya da tarafların delil göstermesini isteyebilir.⁶⁰ Talep sonucundaki eksiklik, belirsizlik ya da çelişkiler de bu kapsama girer.⁶¹ Öngörülen kural ilk bakışta Kanun'un 25. maddesinde düzenlenen ve hâkimin iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamayacağı ve hatta bunları hatırlatabilecek davranışlarda

⁵⁸ Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku Cilt I-II**, s. 559; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, Ekim 1968, s. 542; Bilgen, **Hukuk Yargılamasında Islah**, s. 38 vd.

⁵⁹ Yılmaz, **(Medeni Yargılama Hukukunda) Islah 2021**, s. 56.

⁶⁰ Alman Medeni Usul Hukukundaki benzer bir uygulama için bkz. Ekkehard Becker – Eberhard, “Dava Malzemesinin Taraflarca Getirilmesi İlkesinin Esasları ve Sınırları”, Çev. M. Kamil Yıldırım, **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, Dr. M. Kamil Yıldırım, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Ekim 2017, s. 33.

⁶¹ Budak / Karaaslan, **Medenî Usul Hukuku**, s. 92.

dahi bulunamayacağı anlamına gelen taraflarca getirilme ilkesiyle çelişkili gibi görünebilir. Fakat hâkimin davayı aydınlatma ödevi olarak adlandırılan kural ile davaya yeni vakıa getirilmemekte, yalnızca mevcut vakıalarla ilgili belirsiz ya da tutarsız hususların açıklığa kavuşturulması sağlanmaktadır. Zira hâkimin sağlıklı bir karar verebilmesi için öncelikle uyuşmazlığın kaynağının kesin ve tereddütsüz bir biçimde ortaya konulmuş olması, aydınlatılmamış noktalar varsa da bunların aydınlatılması gerekmektedir.

Örneğin taşınmazın bulunduğu yer tam olarak belirli değilse ya da dava dilekçesinde taşınmaz için birbirinden farklı adresler yazılmışsa hâkim tarafından bu konu davacıya sorularak sorun açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu durumda var olan puslu atmosferi davacının tek sefer kullanabileceği bir imkan olan ıslah yoluyla dağıtmasını beklemek hakkaniyetli olmayacaktır. Çünkü halihazırda davayı aydınlatmak sadece hâkime verilmiş bir yetkiden ibaret değildir, bu durum Kanun'da aynı zamanda hâkime yükletilmiş bir "ödev" olarak da nitelendirilmiştir.⁶² Bu nedenle hâkim böyle bir durumda bu yetkiyi kullanmaktan kaçınamaz. Dolayısıyla hâkimin belirsiz ya da çelişkili konuları soru sorarak, açıklama yaptırarak ya da delil gösterilmesini sağlayarak anlaşılır hale getirmesi gerektiğinden davayı aydınlatma ödevi ile ıslah, bu noktalarda birbirinden ayrılmaktadır.

3.1.3.3 Eski hale getirme

Eski hale getirme 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun süreler ve adli tatil konularının da yer aldığı Altıncı Bölümünde düzenlenmiştir. Dolayısıyla eski hale getirmenin medeni yargılama usulünde sürelerle ilişkin bir konu olduğu sonucuna sistematik yorum yapılarak ulaşılabilecektir. Kanun'un 95. ve devamındaki maddelerine göre, kanunda belirtilen veya hâkimin kesin olarak belirlediği süre içinde bir işlemi elde olmayan sebeplerle yapamayan taraf, işlemin süresinde yapılamamasına sebep olan engelin ortadan kalkmasından itibaren iki hafta içinde eski hale getirme talebinde bulunabilir. Ancak süresinde yapılamayan işlemle ulaşılmak istenen sonuca, eski hale getirme dışında herhangi başka bir hukuki yolla ulaşılabiliyorsa eski hale getirme talebinde bulunulamaz.

Kanun'da belirtildiği üzere eski hale getirme, kanunun öngördüğü veya hâkimin belirlediği kesin süre içinde yapılması gereken ve fakat objektif olarak ilgili tarafa yükletilemeyecek

⁶² Yavuz Alangoya, **Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, 1979, s. 139-140.

bir sebeple bu süre içerisinde yapılamayan bir usuli tasarrufun telafisi için getirilmiştir. Sürenin elde olmayan bir sebeple kaçırılıp kaçırılmadığını hâkim takdir eder. Eski hale getirme, Kanun'un sürelerle ilişkin bölümünde düzenlendiğinden kuralda bahsedilen süreler usul hukukuna ilişkin sürelerdir. Dolayısıyla maddi hukuka ilişkin olan hak düşürücü süreler ile zamanaşımı süreleri eski hale getirmenin konusu olamaz.⁶³

6100 sayılı Kanun'un 100. maddesinin ikinci fıkrasına göre ıslahla geçersiz kılınamayan işlemler eski hale getirme ile de geçersiz kılınamazlar. Ayrıca her ikisinin de konusu usuli tasarruflardır. Bu açıdan her iki kurumun da amacı ve kapsamı aynı sanılabilir. Ancak yukarıda belirtildiği üzere eski hale getirme, ilgili tarafa kusur atfedilemeyecek bir sebeple kesin bir sürede yapılması gereken usuli tasarrufun yapılamaması durumunda anılan işlemin yerine getirilmesini sağlamayı amaçlarken ıslah, tarafın yaptığı bir usul işleminin düzeltilmesi ya da değiştirilmesi anlamına gelir. Yani birinde hiç yapılmamış bir usul işlemi yerine getirilirken diğerinde halihazırda yapılmış bir usul işlemi düzeltilmektedir.

3.2 ISLAHIN ŞARTLARI

3.2.1 Islaha Elverişli Bir İşlemin Bulunması

Yukarıda da birçok kez ifade edildiği üzere ıslah, taraflardan birinin usule dair yaptığı bir işlemin tamamen veya kısmen düzeltilmesidir.⁶⁴ Islah kapsamındaki usul işlemleri, yargılamanın ilerlemesi için yapılan, şartları ve etkileri usul hukukunda düzenlenmiş olan işlemlerdir.⁶⁵ Aksi halde ıslah beyanında bulunmanın hiçbir anlam ve önemi olmayacaktır.⁶⁶ Bir taraf ıslah yoluyla ancak kendi yaptığı usul işlemlerini düzeltebilir; karşı tarafın ya da mahkemenin yaptığı usuli tasarrufları ıslah ile değiştiremez.⁶⁷

Ayrıca yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere ıslah kapsamına girmeyen hallerin ve ıslah ile düzeltilmeyecek tasarrufların ıslaha elverişli bir işlem olma şartını yerine getirdiğinden söz edilemeyecektir. Örneğin davadan kısmen feragat edilmesi ıslah olarak nitelendirilemez. Cevap dilekçesi verildikten sonra ilk itirazların ileri sürülmesi de ıslaha elverişli bir işlem değildir. Bunun gibi ıslah kapsamına girmeyen hallerde ilgili tarafça ıslah yapılamayacaktır.

⁶³ Hakan Pekcanitez / Muhammet Özkes / Hülya Taş Korkmaz / Mine Akkan, **Pekcanitez Usûl – Medenî Usûl Hukuku Cilt I**, 15. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mart 2017, s. 474.

⁶⁴ Necmeddin M. Berkin, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, İstanbul: Hamle Matbaası, 1969, s. 145.

⁶⁵ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4020.

⁶⁶ Postacıoğlu, **Medenî Usûl Hukuku Dersleri (2020)**, s. 529.

⁶⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4020.

3.2.2 İslah Beyanının Yapılma Şekli

İslah örtülü olarak yapılamaz, açık bir irade beyanında bulunulması gerekir.⁶⁸ 6100 sayılı Kanun'un 177. maddesinin ikinci fıkrasına göre ıslah, sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Sözlü yapılan ıslah iradesi, ıslah edilen işlem ve ıslah sonucu yapılan yeni işlem hâkim tarafından duruşma tutanağına geçirilir.⁶⁹

Yazılı beyan ise duruşma sırasında veya duruşma dışında ıslahın yapılabileceği süre zarfında herhangi bir anda mahkemeye sunulabilir. Karşı taraf duruşmada hazır değilse veya ıslah talebi duruşma dışında yapılıyorsa bu yazılı talep veya tutanak örneği, haber vermek amacıyla karşı tarafa bildirilir.

3.2.3 İslahın Taraflarca Yapılabilmesi

İslahı ancak davanın tarafları olan davacı ve davalı yapabilir. Mahkeme ve hâkim yaptığı usul işlemlerini ıslah ile geri alamaz; bir ara kararından esas karara kadar ancak başka bir ara kararı ile dönebilir.

İslah, bir usul işlemini değiştirme veya düzeltme amacıyla yapılan bir usuli tasarruf olduğundan taraflardan birinin ıslah hakkını kullanabilmesi için taraf ehliyetinin bulunması yeterli olmamaktadır. İslah yapılabilmesi için ilgili tarafın dava ehliyetine⁷⁰ de sahip olması gerekmektedir.

Vekilin, ıslah yapıp yapamayacağına ilişkin kural, 6100 sayılı Kanun'un davaya vekalette özel yetki verilmesini gerektiren halleri düzenleyen 74. maddesinde yer almaktadır. Buna göre vekilin, davanın tamamını ıslah edebilmesi için vekaletname ile bu hususta açıkça yetkili kılınması gerekmektedir. Ancak vekilin vekalet ettiği tarafın usuli işlemlerini kısmen ıslah edebilmesi için bu şekilde özel bir yetkilendirme aranmamaktadır.

Bir davada, davacının vefatı halinde davayı takip hakkı kendisine geçen mirasçılar yargılamayı murisleri adına yürütebilir ve bu halde vefat etmeden önce davacının sahip

⁶⁸ Bilge / Önen, **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, s. 359.

⁶⁹ Alangoya / Yıldırım / Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, s. 271.

⁷⁰ Dava ehliyeti; tarafın bir davayı, davacı ya da davalı sıfatıyla bizzat ya da vekil eliyle takip edebilmesi ve usul işlemlerini yapabilmesi anlamına gelir. 6100 sayılı Kanun'un 51. maddesinde, dava ehliyetinin, medeni hakları *kullanma* ehliyetine yani fiil ehliyetine göre belirleneceği ifade edilmiştir. Kanun'un 50. maddesine göre taraf ehliyeti ise bir davada, davacı ya da davalı olabilme anlamına gelmektedir ve medeni haklardan *yararlanma* ehliyeti olan hak ehliyetinin Medeni Usul Hukukundaki görünümüdür. Bu nedenle dava ehliyeti, tanıdığı haklar bakımından taraf ehliyetinden daha öte bir kavramdır.

olduğu ıslah hakkını da kullanabilirler. Ancak bu durumda söz konu dava mirasçılarının kendi adlarına olan bir dava haline gelmez. Mirasçılar, murislerinin vefat etmeden önce açtığı davayı külli halefiyet gereği oluşan bağla devam ettirdiklerinden ıslah hakkını da murisin öne sürdüğü iddialarla uyumlu olarak ve onun menfaatine aykırı olmayacak bir biçimde kullanmaları gerekmektedir. Zira mirasçılar aslında bu davayı murislerini adına yürütürler ve davada istenilen talep sonucu murisin menfaatine olmaya devam etmektedir. Mirasçılar davayı kendi şahısları özelinde kişiselleştirip ıslah hakkını da buna hizmet edecek şekilde kullanamazlar.

3.2.4 Islahın Bir Kez Yapılabilmesi

6100 sayılı Kanun'un 176. maddesinin ikinci fıkrasına göre taraflardan her biri aynı davada yalnızca bir kez ıslah yoluna başvurabilir. Dolayısıyla ıslah tek seferlik hukuksal bir çaredir.⁷¹ Bu şart usul ekonomisi ilkesiyle ilgilidir. Defalarca ıslah yapılarak davanın uzatılması ve sürüncemede bırakılması önlenmeye çalışılmıştır. Evvelce yapılmış olan ıslah beyanından dönülerek yeni bir ıslah yapılma imkanı da olmadığı gibi davanın tamamen ıslahı durumunda ıslah ile yeni bir dava açılmış olmayacağı için ikinci kez ıslah yoluna başvurulması kabul edilmez.⁷² Tarafın yaptığı ıslahın tamamen veya kısmen olması da durumu değiştirmez; hangi ıslah türüne gidilmiş olursa olsun ıslah hakkını kullanan tarafın ikinci kez ıslah yoluna gidebilmesi söz konusu değildir.⁷³ Bu nedenle ıslah yoluna başvururken oldukça dikkatli olunması, ıslah hakkını kullanmaya değmeyecek basit konularda ıslaha başvurulmaması tarafların lehine olacaktır.

Görülmekte olan bir davada ileri sürülen talep ile arasında takas veya mahsup ilişkisi bulunması yahut bağlantılı bir durumun olması halinde karşı dava açılabilir. Asıl dava ile karşı dava iki farklı dava olma özelliğini devam ettirir.⁷⁴ Kanun'un 176. maddesinin ikinci fıkrasında ise ıslah hakkının “aynı davada” yalnızca bir kez kullanılabileceği kurala bağlanmıştır. Bu nedenle bir davaya karşı dava açılması halinde her iki taraf da hem ilk

⁷¹ Ejder Yılmaz, **(Medeni Yargılama Hukukunda) Islah**, İstanbul: Kazancı Matbaacılık Sanayii, 1982, s. 24-25.

⁷² Alangoya / Yıldırım / Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, s. 266; Arslan / Yılmaz / Taşpınar / Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 572.

⁷³ Arslan / Yılmaz / Taşpınar / Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 569.

⁷⁴ Arslan / Yılmaz / Taşpınar / Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 364.

davada hem de ilk davanın davalısı tarafından açılan karşı davada ayrı ayrı ıslah yoluna başvurulabilecektir.

3.2.5 Islahın Yapılabileceği Zaman

Islaha her zaman başvurulamaz, ıslah ancak belirli bir zaman dilimi içerisinde yapılabilir. Yukarıda bahsedildiği üzere adli yargıda iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlama anı aynı zamanda ıslahın yapılabileceği anın da başlaması anlamına gelir. Yasağın başlama anı 6100 sayılı Kanun'un 141. maddesinde açıklanmıştır. Davacı bakımından cevaba cevap dilekçesinin verilmesiyle, davalı bakımından ise ikinci cevap dilekçesinin sunulmasıyla iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı başlar. Bu tarihten itibaren ise ıslaha başvurulabilir. Bu süreler yazılı yargılama usulü için geçerlidir.

Basit yargılama usulünde ise Kanun'un 317. maddesi uyarınca taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremeyeceklerinden yasağın kapsamı da genişlemiştir. Kanun'un 319. maddesinde davacı için iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının dava açılmasıyla; davalı için savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının ise cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlayacağı öngörülmüştür. Dava dilekçesi verildikten sonra karşı tarafın açık rızası yoksa davacı ancak ıslah yoluna başvurabilir; davalı için de cevap dilekçesinin verilmesiyle bu imkan doğacaktır.

Islahın hüküm verilinceye kadar her zaman yapılabileceğini söylemek olanaklı değildir. Kanun'un 177. maddesinde ne zamana kadar ıslaha başvurulabileceği gösterilmiştir. Buna göre ıslah, ancak ilk derece mahkemesinde tahkikatın sona ermesine kadar yapılabilir. 22/07/2020 tarihinde kabul edilen 7251 sayılı Kanun'un 18. maddesi ile 6100 sayılı Kanun'un 177. maddesinin ikinci fıkrasına eklenen kural gereğince, Yargıtayın bozma kararından veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma kararından sonra dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesi durumunda, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması halinde tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabilir. Ancak bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortadan kaldırılamaz. Dolayısıyla tahkikat aşaması ıslah için önemlidir. Tahkikat aşamasının bitmesi ile taraflar için ıslah yapma imkanı da ortadan kalkar.

Öte yandan 6100 sayılı Kanun’a anılan kural eklenmeden önce Anayasa Mahkemesi, önüne gelen bir bireysel başvuruda bu konuyu incelemiş ve tazminat davasında ıslah talebinin bozma kararından sonra yapılamayacağı gerekçesiyle Yargıtay 4. Hukuk Dairesince talebin reddedilmesinin mahkemeye erişim hakkının ihlali niteliğinde olduğuna hükmetmiştir.⁷⁵ Somut olayda başvuru aleyhine Kartal 1. İcra Müdürlüğünce başlatılan icra takibinin kesinleşmesi üzerine başvurucuya ait olan ve İcra Müdürlüğü tarafından haczedilen malların satış işlemleri sırasında icra memurlarınca usul hataları yapılarak başvuru zararına uğratıldığı iddiasıyla Nizip 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde 1.000,00-TL maddi ve 50.000,00-TL manevi tazminat talebiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiş ancak temyiz incelemesinde Yargıtay 4. Hukuk Dairesi işin esasına girilerek bir karar verilmesi gerektiği sonucuna vararak kararı bozmuştur.

Bozma kararı üzerine mahkemece bilirkişi incelemesi yaptırılmış ve davalının ödemesi gereken tazminat miktarı 143.712,50-TL olarak tespit edilmiştir. Başvuru da bozma kararından sonra verdiği ıslah dilekçesiyle dava dilekçesinde talep ettiği 1.000,00-TL maddi tazminatı 143.712,50-TL’ye yükseltmiştir. Mahkeme icra memurunun taşınmazın tahliye ve teslimine ilişkin işlemde kusurlu olduğunu tespit edip bilirkişi raporundaki zarar miktarına itibar ederek davanın kısmen kabulüne karar vermiş, 143.712,50-TL maddi tazminatın 27/04/2004 tarihinden, 10.000,00-TL manevi tazminatın ise dava tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle başvurucuya ödenmesine hükmetmiştir. Anılan karara karşı davalı tarafından temyiz isteminde bulunulması üzerine Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, davacı tarafça bozmadan sonra yapılan ıslah talebinin kabul edilmesi suretiyle karar verilmesinin kurala uygun olmadığı gerekçesiyle mahkeme kararını bozmuştur. İlk derece mahkemesi bu bozma kararına uyarak yalnızca dava dilekçesinde talep edilen 1.000,00-TL maddi tazminat ve 10.000,00-TL manevi tazminata hükmedilmesine karar vermiştir. Temyiz makamı bu kararı onamış, davacının karar düzeltme talebi reddedilerek hüküm kesinleştirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi somut başvurudakine benzer nitelikteki iddiaları incelediği Ziyet Benli kararında, mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile yürürlükte olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun ilgili maddelerinde bozmadan sonra ıslah

⁷⁵ Anayasa Mahkemesi İkinci Bölüm, Şihmehmet Koyuncu Başvurusu, Başvuru Numarası: 2020/23774, Karar Tarihi: 03/04/2024, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/23774>, (Erişim Tarihi: 31/08/2024).

yapılıp yapılamayacağına yönelik açık veya örtülü bir kuralın yer almadığını vurgulamış, dayanak yapılan 04/02/1948 tarihli kararın ise içtihat mahiyetinde olduğunu belirtmiş; Yargıtayın bozma kararından sonra bozma kararı uyarınca yargılama yapıldığı hallerde ıslah yapılmasına yönelik mevzuatta açık bir engel bulunmamasına rağmen bozma kararından sonra ıslah yapılmasının mümkün olmadığına dair kategorik yorumun kanunen dayanaksız olduğunu ifade ederek mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.⁷⁶ Somut olayda da durumun bundan ibaret olduğunu belirten Anayasa Mahkemesi bozmadan sonra ıslah talebinin reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Bunun dışında istinaf aşamasında ıslah yapılıp yapılamayacağına gelirse bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinde yapılamayacak işlemler 6100 sayılı Kanun'un 357. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede taraflarca davanın ıslahının istenemeyeceği kurala bağlanmıştır. Mevzuattaki açık kural nedeniyle istinaf sürecinde ıslah yapılamaz denilmektedir. Hukuki denetimin yanında maddi denetimin de yapıldığı istinaf kanun yolunda dahi yapılamayacak olan ıslah, yalnızca hukuki denetimin söz konusu olduğu temyiz kanun yolunda da yapılamayacaktır.

Sonuç olarak ilk derece yargılamasında iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlamasıyla ıslah yapılabilir hale gelir. Ardından yine ilk derece mahkemesinde tahkikat aşaması sona erinceye kadar ıslah yoluna başvurulabilir. Bunun dışında istinaf ya da temyiz merciinde ıslaha izin verilmez.

6100 sayılı Kanun'un 357. maddesinde yer alan istinaf aşamasında davanın ıslah edilemeyeceği kuralına katılmak mümkün değildir. Zira yukarıda da değinildiği üzere istinaf kanun yolunda yalnızca olaya uygulanacak hukuk normlarının yorumlanmasıyla yetinilmemekte, maddi vakıaların irdelemesi de söz konusu olmaktadır. İstinaf kanun yolunda, dosyada mevcut olan vakıalar ile her türlü materyal tekrar ele alınabilir. Bu durumda istinaf makamınca yeniden keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ya da bilirkişi heyetinden ek bilirkişi raporu istenilmesine karar verilerek zarar miktarının ilk derece mahkemesinin tespit ettiğinden daha yüksek olduğu ortaya çıkarılabilir. Bu halde davacının ıslah olanağını kullanamaması ıslahın getiriliş amacıyla uyusmayacaktır. Böyle

⁷⁶ Anayasa Mahkemesi Genel Kurul, Ziyet Benli Başvurusu, Başvuru Numarası: 2019/23977, Karar Tarihi: 15/02/2023, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/23977>, (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

bir örnekte davacının yüksek çıkan miktar üzerinden adli yargıda yeni bir dava açma imkanı olduğu düşünülse dahi yeni dava açılması hem zaman ve emek israfına neden olacağından usul ekonomisi ilkesine ters düşecek hem de davacının hakkını geç elde etmesine ve eline geçecek miktarın değer kaybetmesine neden olacaktır. Tüm bu nedenlerle istinaf kanun yolunda ıslaha başvurulmasını engelleyen kuralda değişiklik yapılması ve belirli koşullar altında taraflara bu aşamada da ıslah imkanı verilmesi normun amacına uygun olacaktır.

3.2.6 Zararın ve Yargılama Giderlerinin Karşılanması

6100 sayılı Kanun'un 178. maddesi uyarınca ıslah eden taraf, ıslah sebebiyle geçersiz hale gelen işlemler için yapılan yargılama giderleri ile karşı tarafın uğradığı ve uğrayabileceği zararları karşılamak üzere hâkimin takdir edeceği teminatı, bir hafta içinde, mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Teminatın takdir edilmesi için karşı tarafın istekte bulunması gerekmez, mahkeme buna kanun gereği kendiliğinden hükmeder.⁷⁷ Zorunluluk, ıslah sebebiyle geçersiz hale gelen işlemler için yapılan yargılama giderleri ile sınırlandırılmıştır. Islah hakkının kullanılmasıyla mahkemenin ya da karşı tarafın yaptığı bazı işlemler hukuksal etkisini yitireceğinden ıslaha başvuran tarafın bu yüke katlanması gereklidir. Bahsedilen yargılama giderlerinin ve hâkimin takdir edeceği teminat miktarının ıslah beyanında bulunan tarafça yatırılmamasının müeyyidesi ıslahın yapılmamış sayılmasıdır. Bu nedenle anılan şart oldukça önemlidir.

Karşı tarafın kesin olarak tespit edilen zararı, hâkimin takdir ettiği ve ıslah eden tarafça mahkeme veznesine yatırılan miktardan eksikse ıslah eden tarafa tamamlattırılır, fazla ise fazlalık olan miktar yatırıma iade edilir.

3.2.7 Islahın Kötüniyetli Olmaması

Islah taraflara tanınmış bir hukuki çaredir ancak kanun koyucu bunun kötüye kullanılmasını korumaz. Bu nedenle 6100 sayılı Kanun'un 182. maddesinde kötüniyetli ıslah kurumu düzenlenmiş ve ıslahın davayı uzatmak veya karşı tarafı rahatsız etmek gibi olumsuz düşüncelerle yapıldığının deliller veya belirtilerle anlaşılması halinde mahkemenin ıslahı dikkate almadan karar vereceği kurala bağlanmıştır. Böyle bir durumun tespiti için kesin ispat aranmaz.⁷⁸

⁷⁷ Arslan / Yılmaz / Taşpınar Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 573.

⁷⁸ Alangoya / Yıldırım / Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, s. 275.

Hâkim ıslahın kötünîyetli olup olmadığını kendiliğinden denetlemek zorundadır. Ancak karşı taraf da bu yönde iddiada bulunabilir, bu iddiasını ispatlayacak delilleri mahkemeye sunabilir. Bu durumda hâkim delilleri inceleyerek bir kanıya varacaktır. Ayrıca hâkim, yapılan ıslahın kötünîyetli olduğu kanaatine varırsa Kanun'un 182. maddesi gereği kötünîyetle ıslaha başvuranı, karşı tarafın bu yüzden uğradığı bütün zararlarını karşılamaya ve belli sınırlar dahilinde belirleyeceği disiplin para cezasını ödemeye mahkûm eder. Kanun koyucu burada "mahkum edebilir" demeyip "mahkum eder" demek suretiyle kötünîyetle ıslaha başvuranın tazminat ve disiplin para cezasına mutlaka mahkum edilmesi gerektiğini öngörmüş, bu konuda hâkime takdir hakkı tanımamıştır.⁷⁹

3.3 ISLAHIN ÇEŞİTLERİ VE ETKİSİ

3.3.1 Tamamen Islah

6100 sayılı Kanun'un 176. maddesine göre dava tamamen ıslah edilebilir. Tamamen ıslah yalnızca davacı tarafından yapılabilir.⁸⁰ Davayı tamamen ıslah eden davacı, bunu yeni bir dava dilekçesi sunarak yapar. Yeni dava dilekçesinde davanın tümünden değiştirilmesi gerekmez. Davanın temel unsurlardan bir veya birkaçının değiştirilmesi de tamamen ıslah anlamına gelir. Örneğin arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinin geriye etkili feshi, tapu iptal ve tescili ile menfi zararların tazminine ilişkin davayı, ileriye etkili fesih ile gecikme tazminatı ve eksik iş bedelinin tazmini olarak dönüştürmek davanın tamamen ıslahı niteliğindedir.⁸¹ Aynı şekilde öncesinde yalnızca vasiyetnamenin iptalinin istenildiği bir davada tamamen ıslah ile bu talep terditli hale getirilerek vasiyetnamenin iptali, bu mümkün değilse tenkisi olarak değiştirilebilir.⁸² Yargıtayın aksi görüşte olduğu eski tarihli bir kararı⁸³ mevcut olmasına karşın Kuru'ya göre tamamen ıslah halinde ilk dava ile ıslah edilen yeni dava arasında bir bağlantı bulunması, her iki davanın da davacıyı aynı sonuca ulaştırabilecek ve aynı hukuki ilişkiye dayanan maddi olay ve hukuki sebeplere dayanması gerekmez çünkü Kanun böyle bir şart aramamaktadır.⁸⁴

⁷⁹ Timuçin Muşul, **Medenî Usul Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2012, s. 306.

⁸⁰ Ergun Önen, **Medeni Yargılama Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1979, s. 179.

⁸¹ Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 03/10/2024 tarih ve E:2023/853, K:2024/3193 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

⁸² Yargıtay 7. Hukuk Dairesinin 19/09/2024 tarih ve E:2023/5156, K:2024/3986 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

⁸³ Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 24/02/1972 tarih ve E:1972/950, K:1972/990 sayılı kararı. Bkz. Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4026.

⁸⁴ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4026-4027.

Davayı tamamen ıslah eden davacı; hazırladığı yeni dava dilekçesini ıslah beyanı ile birlikte mahkemeye sunabileceği gibi, Kanun'un 180. maddesinin verdiği yetkiyle davayı tamamen ıslah edeceği yönündeki beyanından itibaren bir hafta içinde de verebilir.⁸⁵ Ancak davanın tamamen ıslah edildiğini gösteren dilekçe aynı zamanda dava dilekçesi niteliğini haiz ise bunun dışında ayrıca bir dava dilekçesi verilmesine gerek yoktur.⁸⁶

Dava dilekçesi niteliğinde sayılmayan ıslah bildirimden sonra bir haftalık süre içerisinde davacının yeni dava dilekçesini mahkemeye sunmaması halinde davacı bakımından ıslah hakkı kullanılmış sayılır ve ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir. Aynı zamanda ıslah bir kez kullanılabilen bir hukuki çare olduğundan artık davacının devam eden davada kısmen ya da tamamen ıslah yoluna başvurmasına imkan yoktur. Öte yandan mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 89. maddesinde, "*Davasını tamamen ıslah eden müddei iptal tarihinden itibaren üç ay zarfında yeniden dava ikame eylemezse davasından feragat etmiş addolunur.*" kuralı mevcut idi. Bu kural 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer almamaktadır. Bundan ötürü davasını tamamen ıslah eden davacı bir haftalık süre içerisinde yeni dava dilekçesini mahkemeye sunmazsa mevcut davadan feragat etmiş sayılmayacak ve dava, ıslah hiç yapılmamış gibi -ama aynı zamanda ıslah hakkı kullanılmış sayılarak- devam edecektir.

6100 sayılı Kanun'un 180. maddesinde yer alan ve yukarıda bahsedilen "yeni dava dilekçesi" verilmesi şeklindeki kural gereği davanın tamamen ıslahını yalnızca davacı yapabilir, davalı tamamen ıslaha başvuramaz. Karşı dava ise ayrı bir dava olduğundan ve karşı davada da ıslah etme olanağı bulunduğundan karşı davanın davacısı, asıl davanın davalısı olan taraf, karşı davada tamamen ıslah yoluna başvurabilir.

Islah bildirimi haber vermek amacıyla karşı tarafa tebliğ edilir. Ayrıca savunma hakkının kullanılabilmesini teminen davanın tamamen ıslah edilmesiyle sunulan yeni dava dilekçesi de davalı tarafa tebliğ edilir. Davalı bu yeni dava dilekçesine karşı esasa cevap süresi içerisinde yeni bir cevap dilekçesi verebilir.⁸⁷

Davanın tamamen ıslahı halinde yeni haliyle görülen dava eski davanın devamı niteliğinde olduğundan, yani ıslahla yeni bir dava açılmış sayılmayacağından davacıdan yeniden harç

⁸⁵ Arslan / Yılmaz / Taşpınar Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 571.

⁸⁶ Alangoya / Yıldırım / Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, s. 273.

⁸⁷ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4002.

alınamaz.⁸⁸ Ancak yukarıda belirtildiği üzere Kanun'un 178. maddesi uyarınca ıslah sebebiyle geçersiz hale gelen işlemler için yapılan yargılama giderlerine ıslah yapan taraf katlanacaktır. Davanın tamamen ıslahında zamanaşımı, ilk davanın açıldığı tarihte kesilmiş olur.⁸⁹

Davanın tamamen ıslah edilmesi halinde dava eski davanın devamı olmasına rağmen uyumsuzluğu çözmekle görevli mahkemenin değişmiş olması ihtimali söz konusu olabilir. Bu durumda göreve ilişkin kurallar kamu düzeninden olduğundan, görevli mahkeme adli yargıda bulunuyor ise davaya bakan mahkeme davayı görev yönünden reddederek dosyayı görevli mahkemeye göndermelidir. Kuru da böyle bir durumda görevsizlik kararı verilmesi gerektiği görüşündedir.⁹⁰

3.3.2 Kısmen Islah

Tarafın yaptığı usul işlemlerinden bir veya birkaçının davanın tamamen ıslahı olarak adlandırılmayacak şekilde değiştirilmesi davanın kısmen ıslahı anlamına gelir. Yukarıda verilen tam ıslah örneklerinden farklı olarak kısmen ıslahta davanın temel unsurları değişmez, yalnızca yeni eklemelerde bulunulur. Davacının ödenmesini talep ettiği miktarı artırması en temel kısmi ıslah örneğidir.⁹¹ Dava dilekçesinde yer alan boşanma, yoksulluk nafakası ve aile konutundan hisse taleplerine ek olarak kısmi ıslah ile yeni delil sunulabilir, manevi tazminat ve tedbir nafakası istenebilir.⁹² Dolayısıyla davacının talep sonucunu veya vakıaları genişletmesi ya da bir kısmını değiştirmesi, bunlara eklemelerde bulunması kısmen ıslah sayılır.⁹³ Kuru'ya göre kısmen ıslah ile dava, terditli dava haline dönüştürülebilir.⁹⁴ Ancak yukarıda bahsedilen Yargıtay kararında davanın terditli davaya dönüştürülmesi tamamen ıslah niteliğinde görülmüştür.⁹⁵

⁸⁸ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 3998-3999.

⁸⁹ Alangoya / Yıldırım / Deren – Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, s. 273.

⁹⁰ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4001.

⁹¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 08/07/2024 tarih ve E:2022/4872, K:2024/5665 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

⁹² İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 42. Hukuk Dairesinin 23/05/2023 tarih ve E:2021/813, K:2023/911 sayılı kararı; Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 02/07/2024 tarih ve E:2023/7049, K:2024/5170 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

⁹³ Görgün / Börü / Toraman / Kodakoğlu, **Medenî Usûl Hukuku**, s. 433; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4015; Postacıoğlu, **Medeni Usul Hukuku Dersleri (1975)**, s. 459; Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku Cilt I-II**, s. 557-558.

⁹⁴ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4015.

⁹⁵ Bkz. "3.3.1 Tamamen Islah" başlığında bulunan Yargıtay 7. Hukuk Dairesinin 19/09/2024 tarih ve E:2023/5156, K:2024/3986 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 06/11/2024).

Davanın tamamen ıslahından farklı olarak kısmen ıslahı davacı da davalı da yapabilir.⁹⁶ Davalı yapacağı kısmi ıslah ile öncesinde sunduğu cevap dilekçesinde ileri sürdüğü savunmalara eklemeler yapabilir.⁹⁷ Davalı ıslah yoluyla cevap dilekçesinin tamamını değiştirmiş olsa bile bu kısmi ıslah olarak nitelendirilecektir zira davanın tamamen ıslahı yalnızca davacı tarafından yapılabilir.⁹⁸ Davalı hiç cevap dilekçesi vermemiş ya da süresi geçtikten sonra vermiş olsa bile ıslah yoluyla yeni bir cevap dilekçesi verebilir.⁹⁹ Fakat yukarıda belirtildiği gibi ilk itirazlar davalı tarafından yalnızca cevap dilekçesi verme süresi içerisinde ileri sürülebileceğinden ve cevap dilekçesinin verilmesi ile ilk itirazların ileri sürülmesi hakkı da düşeceğinden bu tarihten sonra ıslah yoluyla ileri sürülen yetki ya da tahkim ilk itirazı mahkemece dikkate alınmayacaktır. Kuru'ya göre cevap dilekçesi ile karşı dava açmamış olan davalı, kısmi ıslah yoluyla vereceği cevap dilekçesinde karşı dava açabilir.¹⁰⁰

Tamamen ıslah usulüne benzer şekilde, kısmen ıslah yoluna giden taraf, ıslah etmeyi düşündüğü işlemi yapmadan önce ilk olarak mahkemeye yönelteceği yazılı veya sözlü bir irade beyanı ile kısmen ıslaha başvuracağını bildirmiş olabilir.¹⁰¹ Bu durumda yazılı bildirimin mahkemeye ulaştığı tarihten ya da sözlü beyanın duruşmada tutanağa geçirildiği tarihten itibaren 6100 sayılı Kanun'un 181. maddesi uyarınca ıslah ettiği usul işlemini yapması için tarafa bir haftalık süre verilir. Bu süre içinde ilgili tarafça ıslah edilen işlem yapılmazsa ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir. Ancak Kanun'un 180. maddesinde öngörüldüğünün aksine 181. maddede, mahkemece verilen bir haftalık süre içerisinde tarafın, kısmi ıslah yoluyla değiştirmek istediği usul işlemini yapmaması durumunda ıslah hakkının kullanılmış sayılacağına ilişkin bir kural yoktur. Bu durumda Kanun'da açıkça engelleyici bir hüküm olmaması nedeniyle kısmi ıslaha başvuran taraf, verilen sürede ıslahla değiştirmeyi amaçladığı işlemi yerine getirmemiş olsa bile bunun yaptırımını yalnızca bu ıslahın hiç yapılmamış sayılarak yargılamaya devam edilmesidir. Bunun dışında ıslah hakkı kullanılmış sayılmayacağından, ilgili taraf yargılamanın

⁹⁶ Önen, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 180.

⁹⁷ Kuru / Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt II**, s. 1196.

⁹⁸ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4016.

⁹⁹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4016.

¹⁰⁰ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4017.

¹⁰¹ Arslan / Yılmaz / Taşpınar Ayvaz / Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, s. 572.

devamında tekrar ıslaha başvurabilir. Zira kanunda açıkça öngörülmemeyen bir yaptırımın yorum yoluyla getirilmesi kanuna uygun olmayacaktır.

Pekcanıtez ve Akyazılı'ya göre davanın tamamen ıslahının aksine kısmen ıslahta zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin dava tarihinden itibaren değil, ıslah tarihinden itibaren kesildiğini kabul etmek gerekir.¹⁰² Aksi takdirde 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda öngörülmemeyen bir zamanaşımı süresinin kesilmesi ve hak düşürücü sürenin korunmuş olması imkanı ortaya çıkarılmış olur ki usul hukukunda maddi hukuka aykırı bir sonuca varılamaz.

3.3.3 Islahın Hukuksal Sonuçları

Islah esasında tek taraflı bir irade beyanıdır ve bu nedenle ıslahın geçerli olabilmesi için karşı tarafın rızasına ya da mahkemenin onayına ihtiyaç duyulmaz.¹⁰³ Aynı şekilde ıslah bildiriminin yer aldığı duruşma tutanağının ya da ıslah dilekçesinin, bilgi sahibi olabilmesi için davanın karşı tarafına tebliğ edilmesi gerekmektedir de bu tebliğ ıslah usulünün tamamlanması, ıslahın geçerli olabilmesi için şart değildir.¹⁰⁴ Fakat ıslah beyanının hükme esas alınabilmesi için karşı tarafa tebliği zorunludur.

Davacı tarafından yeni bir dava dilekçesi sunularak davanın tamamen ıslah edilmesiyle birlikte ilk dava dilekçesi dahil olmak üzere bütün usul işlemleri yapılmamış sayılır.¹⁰⁵ Ancak yukarıda belirtildiği üzere tamamen ıslah ile yeni dava dilekçesi verilmiş olsa da bu yeni bir dava anlamına gelmemekte ve halen aynı dava görülmeye devam etmektedir.¹⁰⁶ Bu nedenle davanın ilk açıldığı tarihte kesilen zamanaşımı ve hak düşürücü süreler davacının yaptığı tamamen ıslahtan etkilenmez; tamamen ıslah, davanın açılış tarihini değiştirmemektedir.

¹⁰² Hakan Pekcanıtez / Erdem Akyazılı, "İslaha İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi", **Uğur Alacakaptan'a Armağan Cilt 2**, Drl. Mehmet Murat İnceoğlu, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Haziran 2008, s. 554.

¹⁰³ Önen, **Medeni Yargılama Hukuku**, s. 177.

¹⁰⁴ Kuru / Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt II**, s. 1199.

¹⁰⁵ Tanrıver, **Medenî Usûl Hukuku Cilt I (Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması)**, s. 812; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, s. 540; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4017.

¹⁰⁶ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, s. 539.

Kısmi ıslahla ise ıslaha konu edilen usul işlemleri yeni bir işlem yapılarak değiştirildiğinden eski işlemler geçersiz hale gelir.¹⁰⁷ Ancak bu yolla en fazla cevap dilekçesinin verilmesi dahil tüm usul işlemleri etkisiz kılınabilir.¹⁰⁸

Kural olarak ıslah yapıldığında ıslahtan önceki usul işlemleri yapılmamış sayılmakla birlikte; 6100 sayılı Kanun'un 179. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca ikrar, tanık ifadeleri, bilirkişi rapor ve beyanları, keşif tutanakları, isticvap tutanakları, yerine getirilmiş olan veya henüz yerine getirilmemekle birlikte karşı tarafın yerine getireceğini ıslahtan önce bildirmiş olması şartıyla yeminin teklifi, reddi veya iadesi ıslah ile geçersiz kılınmaz. Ancak ıslahtan sonra yapılacak tahkikat sonucuna göre, hâkim tarafından bu işlemlerin dikkate alınması gerekmediği kanaatine varılırsa bunlar da yapılmamış sayılır. Anılan kuralda sayılan işlemlerin ıslah sonrası her hal ve şartta geçerliliğini devam ettireceği belirtilmemiş, hâkime somut olayın özelliklerine göre takdir hakkını kullanabileceği bir alan da bırakılmıştır.

Ayrıca yukarıda, “Islahla Yapılamayacak Tasarruflar” başlığında belirtildiği üzere, ıslah ancak o davada daha önceden yapılan usul işlemlerini etkileyebileceğinden; feragat, kabul, sulh ya da bir akdin feshi gibi maddi hukuka ilişkin olan tasarruflar ıslahla geçersiz hale getirilemeyecektir.

¹⁰⁷ Sıddık Sami Onar / Mustafa Reşit Belgesay, **Adliye Hukukunun Umumî Esasları**, 1. Baskı, İstanbul: Nümune Matbaası, 1944, s. 75; Karafakih, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, s. 236.

¹⁰⁸ Tanrıver, **Medenî Usûl Hukuku Cilt I (Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması)**, s. 812.

4. ISLAHIN İDARİ YARGIDAKİ GÖRÜNÜMÜ: MİKTAR ARTIRIMI

Medeni Usul Hukukundaki ıslah kurumunun idari yargıya özgü hali olarak nitelendirebileceğimiz ve 2013 yılında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılan değişiklikle mevzuata giren miktar artırımı kurumu tam yargı davalarında dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının önemli bir istisnasıdır. Islah, genel olarak davanın taraflarının yapmış oldukları ve yargılamanın ilerlemesine etkili usul işlemlerinin ilgili tarafça düzeltilebilmesi anlamına gelen, bu kapsamda dava konusunun artırılabilmesi ve değiştirilebilmesinin yanı sıra davanın türü veya nedenlerinin de farklılaştırılmasına imkan tanıyan çok geniş bir kavramdır.¹⁰⁹ Buna karşılık mevzuat gereği idari yargıda anılan kurum yalnızca tam yargı davalarında tazmini talep edilen miktarın artırılması şeklinde uygulanabilmektedir.

2577 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle idari yargıda tam yargı davaları özelinde dava dilekçesinde belirtilen miktarın davacı tarafından bir defaya özgü olarak artırılmasına olanak tanınmıştır. Bu sayede hukuk devleti ilkesine aykırı durum ortadan kaldırılmış, hak arama hürriyeti bakımından önemli bir adım atılmıştır.¹¹⁰ Aynı zamanda tam yargı davalarındaki AİHM'in ihlal kararlarıyla da tespit edilen hak kayıpları giderilerek davacıların idari eylem ve işlemlerden dolayı uğradıkları zararların tam olarak tazmini amaçlanmıştır.

4.1 MİKTAR ARTIRIMININ İDARİ YARGIYA GELİŞ SÜRECİ

4.1.1 Değişiklik Öncesi Mevzuattaki Durum

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 3. maddesinin ikinci fıkrasında idari dava açılırken dava dilekçesinde bulunması gereken unsurlar sıralanmıştır. Buna göre vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalar ile tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar dava dilekçesinde gösterilmelidir. Tazmin konusu miktarın dava açarken belirtilmemesi ya da eksik, yanlış veya çelişkili gösterilmesi nedeniyle 2577 sayılı Kanun'un 14. maddesinin üçüncü fıkrasının (g) bendine aykırı olan dava dilekçesi, aynı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca reddedilir. Ancak Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu kararı¹¹¹ uyarınca kamu

¹⁰⁹ Zehra Odyakmaz / Ümit Kaymak / İsmail Ercan, **İdari Yargı**, Güncellenmiş 9. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Ağustos 2013, s. 196.

¹¹⁰ Turan Yıldırım, **İdari Yargı**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Ekim 2010, s. 485.

¹¹¹ Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 29/12/1983 tarih ve E:1983/1, K:1983/10 sayılı kararı, <https://danistay.gov.tr/assets/pdf/upload/2021-12-30-11-04-6829917.pdf>, (Erişim Tarihi: 15/08/2024).

görevlilerine ait mevzuattan doğan ve uygulamada parasal hak olarak nitelendirilen bir uyuşmazlığın söz konusu olması halinde iptal davası ile tam yargı davası birlikte açılırken dava dilekçesinde miktarın gösterilmemesi Kanun'un 3. maddesine aykırılık oluşturmaz.¹¹²

Mevzuatın önceki halinde idari yargı nezdinde tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu edilen miktar bakımından istisnai bir kural bulunmamaktaydı. Aynı şekilde mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu'nda da bu konuda bir kural yoktu. Ayrıca idari yargıda fazlaya ilişkin hakların saklı tutulup daha sonra yeni bir dava açılmasına izin verilmemekte, bunun yanı sıra belirsiz alacak davası ya da kısmi dava gibi usuller de bu yargı kolunda bulunmamaktadır.¹¹³

Diğer yandan 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesinde idari yargıda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanacağı konular sınırlı sayıda (*numerus clausus*) belirtilmiş ve fakat ıslah bu konular arasında sayılmamıştır. Aksi yönde uygulamalar olsa da Danıştay, açıkça yollamada bulunulmayan konularda idari yargıda medeni yargılama usulünden faydalanılmasına çok sıcak bakmamaktadır.¹¹⁴ Bu nedenle idari yargıya miktar artırımı kurumu gelene kadar tam yargı davalarında dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı başladıktan sonra tazminat miktarının artırılması uygun görülmemiştir.¹¹⁵

2577 sayılı Kanun'da yapılan değişiklik öncesi tam yargı davalarında tazminat miktarının dava devam ederken artırılamaması nedeniyle davacılar idari dava açmadan önce adli yargıda tespit davası açarak öncelikle zarar miktarını tespit edip daha sonra o miktar üzerinden idari yargıda tam yargı davası açmaktaydı.¹¹⁶ Bir diğer yöntem ise öncelikle adli yargıda fazlaya ilişkin haklar saklı tutularak tazminat davası açılması ve sonrasında bu davanın görev ret kararı ile idari yargıya taşınmasıydı.¹¹⁷ Ancak yukarıda belirtildiği üzere fazlaya ilişkin hakların saklı tutulması idari yargıda olanaklı değildir. Bu nedenle böyle bir

¹¹² Yıldırım, **İdari Yargı**, s. 487.

¹¹³ Bahadır Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", **Prof. Dr. Ejder YILMAZ'a Armağan Cilt 1**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014, s. 213; Turan Yıldırım / Hüseyin Melih Çakır, **İdare Hukuku – İdari Yargı Ders Notları**, 3. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mayıs 2020, s. 237; Yıldızhan Yayla, **İdare Hukuku**, Tıpkı 2. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2010, s. 465.

¹¹⁴ Danıştayın bu konuda eski tarihli uygulamaları için bkz. Kenan Aral, **Danıştay Muhakeme Usulü**, 1. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1965, s. 20 vd.

¹¹⁵ Örnek olarak Danıştay 13. Dairesinin 08/04/2008 tarih ve E:2005/10077, K:2008/3631 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

¹¹⁶ Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", s. 222.

¹¹⁷ Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", s. 222.

yöntem izlenen davalarda çeşitli tartışmalar yaşanmaktaydı. İslah hakkının olmaması nedeniyle başvuru bu tür yöntemler hem adli hem de idari yargı makamlarına gereksiz bir iş yükü yüklemekteydi. Öte yandan bu durum davacılar bakımından da uğradıkları zararın çok daha geç karşılanması anlamına gelmekteydi.

Adli yargıda görülen bir davada dava konusu miktarın ıslah yoluyla artırılması olanaklı iken 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesindeki kural gereğince idari yargıda görülmekte olan davalarda böyle bir olanağın bulunmaması nedeniyle itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek İstanbul 3. İdare Mahkemesince somut norm denetimine başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi daha öncesinde yine bir somut norm denetimi başvurusuyla önüne gelen davada, mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 87. maddesinin son cümlesinin, davada talep edilen miktarın (*müddeabihin*) miktar artırımı suretiyle artırılmasına olanak tanınmaması ve yeni bir dava açmak zorunda bırakması nedeniyle Anayasa'nın 2., 13., 36. ve 141. maddelerine aykırı olduğu iddiasını yerinde bulmuş ve mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 87. maddesinin son cümlesinin iptaline oy çokluğuyla karar vermiştir.¹¹⁸ Buna karşılık Anayasa Mahkemesi idari yargıda ıslah kurumunun bulunmamasını kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında görerek 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olmadığına oy çokluğuyla karar vermiş ve bahse konu Yasa kuralını iptal etmemiştir. Anayasa Mahkemesinin anılan kararının gerekçesi aşağıdaki gibidir:¹¹⁹

“... İdari Yargılamanın kendiliğinden inceleme özelliğine karşın, hukuk yargılamasındaki tarafların talebine dayanan inceleme yetkisi bağlamında usule ilişkin taraf işlemlerinin tamamen veya kısmen düzeltilmesini amaçlayan ıslah kurumuna 2577 sayılı Yasa'da yer verilmemesi, yasa koyucunun usul yasalarını belirlemedeki takdir yetkisi içinde kalmaktadır. Gerçekten hukuk yargılamasında bulunmasına karşın tanık, yemin, hali sabıka irca gibi kurumlara da yer vermeyen idari yargılama usulünün Anayasa'ya göre yasayla düzenlenen diğer usul yasaları gibi ilgili olduğu yargı yerinin özelliği ve gelişen yargılama koşullarına göre belirlenen bir sistem olduğu gözetildiğinde, her iki yargı sisteminde davacı ve davalı

¹¹⁸ Anayasa Mahkemesinin 04/11/2000 tarih ve 24220 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20/07/1999 tarih ve E:1999/1, K:1999/33 sayılı kararı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2000/11/20001104.htm#16>, (Erişim Tarihi: 15/08/2024).

¹¹⁹ Anayasa Mahkemesinin 23/12/2008 tarih ve 27089 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 12/06/2008 tarih ve E:2004/103, K:2008/121 sayılı kararı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081023-15.htm>, (Erişim Tarihi: 15/08/2024).

durumunda bulunanların aynı durumda bulunmadıkları ve bu nedenle de aynı yasa kurallarına tabi tutulmalarının gerekmediği anlaşılmaktadır. ...”

Kararın karşı oylarından birinde mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 87. maddesinin son cümlesinin iptaline yönelik yukarıda aktarılan Anayasa Mahkemesi kararına dayanılmış ve 2577 sayılı Kanun’un 31. maddesinde ıslah kurumunun yer almamasının Anayasa’ya aykırı olduğu yönünde görüş bildirilmiştir:

“... Görüldüğü üzere, adli yargıda tazminat davaları açma sürelerinin uzunluğuna ve bu nedenle bu süreler içinde açılacak ek davalarla uğranılan maddi-manevi zararın tam olarak talep edilebilmesi imkânına rağmen; ıslah yoluyla talep edilen tazminat miktarının arttırılamamasını öngören kural Anayasa Mahkemesi’nce Anayasa’ya aykırı görülerek iptal edilmiş ve artık ek davalar açma yolu dışında, tazminat davası açan davacılar yönünden "ıslah" yoluyla talebin arttırılabilmesi imkân dahiline girmiştir. Oysa tam yargı davalarında sürelerin adli yargıya nazaran kısa tutulması nedeniyle (eyleme ıttıla tarihinden itibaren idareye ön karar için bir yıl içinde başvurulması; olumsuz cevabın tebliğinden itibaren 60 gün içinde dava açılması zorunluluğu), ek dava yolu kapalı olup, ayrıca 'ıslah'dan yararlanamama gibi dava konusu engelleyici kural nedeniyle, idari yargıda idari eylem nedeniyle ihlâl edilen hakkını tam yargı davasıyla talep edilen davacılar bakımından tam anlamıyla bir hak kaybı sözkonusu olmaktadır. Dolayısıyla kuralın Anayasa'nın 2., 36., 125. ve 141. maddelerine aykırılığı açıktır. ...”

Davanın somutunda da, itiraz istemine konu kuralla HUMK'nun birçok usul hükümlerine yollamada bulunulduğu halde, "ıslah" bundan istisna tutulmak suretiyle, gerçekte salt uğranılan zararın tam ve gerçek şekilde tazmini amacını güden ve bu yönü itibariyle de adli yargıdaki tazminat davalarından -nitelik, süreler ve isimlendirilme hariç- öz itibariyle farklılık göstermeyen tam yargı davaları yönünden "kısıtlama" öngören olumsuz bir düzenlemenin varlığı karşısında, eşitlik ilkesi bakımında da Anayasa'ya aykırılık açıkça görülmektedir. ...”

Bahsedilen karşı oya göre ortada hak arama hürriyetini ve mahkemeye erişim hakkını engelleyen bir durum varken Anayasa Mahkemesinin 2577 sayılı Kanun’un 31. maddesinde ıslah kurumunun olmamasına dair somut norm denetimi yoluyla yapılan başvuruyu reddetmesi hukuka uygun değildir.¹²⁰ Zira Medeni Usul Hukukuna iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının bir istisnası olarak ıslah yolu getirilmiştir. Her ne kadar açık bir kural olmasa da idari yargıda da dava konusu bakımından taleple bağlılık ilkesi geçerlidir ve re’sen araştırma ilkesinin tabi olduğu davalar olmasına rağmen idari hâkim dava konusu edilen miktarı bilirkişi raporunda tespit edilen miktara kendiliğinden yükseltmez. İdari yargının adli yargıdan farklı yargılama usulüne tabi olduğu doğrudur

¹²⁰ Nurcan Yılmaz Özel, **Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri**, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Aralık 2016, s. 172.

ancak idare mahkemesinde de hâkim talep edilenden daha fazlasına ya da başka bir şeye hükmedememektedir.¹²¹ Bu nedenle usul kuralları açıkça izin vermedikçe idari hâkimin davacının tazminini istediği miktardan fazlasına hükmetmesi olanaksızdır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin anılan kararına karşı oyda kalan görüşe katılmak gerekir.

4.1.2 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İhlal Kararları

İdari Yargılama Usulü Kanununda ıslahla ilgili düzenleme eksikliği 2013 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte idari yargıda davanın ıslahı konusunda yaşanan sorunlar AİHM'e de taşınmış ve bu eksikliğin yarattığı mağduriyet sonucu AİHM tarafından Türkiye aleyhine ihlal kararları verilmiştir.

AİHM önüne gelen olayda verilen Okçu-Türkiye kararı bu kapsamda önemlidir.¹²² Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü bünyesinde mahalle bekçisi olarak görev yapan başvuru Hadin Okçu'nun 07/07/1980 tarihinde görevini ifa ettiği sırada yaralanması olayıyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığına yaptığı tazminat başvurusunun reddedilmesi üzerine Diyarbakır İdare Mahkemesine 08/11/1991 tarihinde açtığı 100.000.000,00-TL maddi ve 15.000.000,00-TL manevi tazminat talepli davada, Mahkeme 10/05/1995 tarihli kararında, başvuranın talebini kısmen haklı bulmuş ve kendisine manevi tazminat olarak talep ettiği tutarın gecikme faizleri eklenmeksizin ödenmesini kabul etmiştir. Davacı tarafından yapılan temyiz başvurusu üzerine Danıştay, 18/12/1996 tarihinde verdiği kararda meydana gelen zarardan idarenin sorumlu olduğunu ve bu nedenle davacının maddi zararının karşılanması gerektiğini tespit ederek ilk derece mahkemesinin maddi tazminatla ilgili hükmünü bozmuştur. Davalı idarenin karar düzeltme talebini ise Danıştay 09/06/1999 tarihli kararıyla reddetmiştir.

Bozma kararı üzerine ilk derece mahkemesi 02/12/1999 tarihinde, davacıya maddi tazminat olarak verilecek tutarın belirlenmesi için bilirkişi incelemesine başvurmuş ve dosya hakkında bekletme kararı almıştır. Diyarbakır'da konuyla ilgili bilirkişi bulunmaması nedeniyle dosya istinabe yoluyla bilirkişi incelemesi yaptırılmak üzere Ankara İdare Mahkemesine gönderilmiştir. 04/07/2001 tarihinde davacının zararını değerlendiren ilk bilirkişi raporu düzenlenmiş ancak yargılamanın çok uzun sürmesi nedeniyle bilirkişi

¹²¹ Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, s. 273.

¹²² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2. Dairesi, Okçu-Türkiye Davası, Başvuru Numarası: 39515/03, Karar Tarihi: 21/07/2009.

tarafından tespit edilen zarar miktarının değerinin oldukça düştüğü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) ihlal edildiği ileri sürölerek davacı tarafından anılan rapora itiraz edilmiştir. Ardından Ankara İdare Mahkemesi, zarar miktarının hesaplanmasında eksiklikler bulunduğunu tespit ederek 03/10/2001 tarihinde ek bilirkişi raporu alınmasına karar vermiştir. 30/04/2002 tarihinde düzenlenen ara bilirkişi raporu sonrasında bilirkişi heyetince 08/11/2002 tarihinde mahkemeye nihai rapor sunulmuştur. Son raporda davacının uğradığı maddi zarar 254.101.698.965,00-TL (yaklaşık 158.000,00-Euro) olarak hesaplanmıştır. Bu rapora davalı tarafından itiraz edilmiştir.

İlk derece mahkemesi 27/02/2003 tarihli kararında Danıştayın bozma kararına uygun şekilde uyuşmazlıkta idarenin sorumluluğunun bulunduğunu ve başvuranın tazminat hakkına sahip olduğunu ifade ederek ve fakat bilirkişi raporlarında belirlenen zarar miktarlarını dikkate almaksızın dava dilekçesinde talep edilen tutarlar üzerinden, maddi tazminat olarak 100,00-YTL (yaklaşık 54,00-Euro) ve manevi tazminat olarak 15,00-YTL'nin (yaklaşık 8,00-Euro) davacıya ödenmesine hükmetmiştir.¹²³ Gecikme faizi olarak 30/09/1991 tarihinden itibaren yasal oranlara göre hesaplanan 100,00-TL, tazminat miktarlarına eklenmiştir. Mahkeme ayrıca idari makamın son bilirkişi raporuna yaptığı itirazın dikkate alınmaması gerektiğini, zira bahsedilen raporda tespit edilen tutarın başvuranın dava açarken talep ettiği tutarın çok üstünde olduğunu ve mahkemenin davacının davada talep ettiği miktarla sınırlı olarak karar vermesi gerektiğini, davacı lehine dava dilekçesinde belirtilen tutarlardan daha fazla bir tazminata hükmedilemeyeceğini belirtmiştir. Anılan karar Danıştayın ilgili dairesinin 13/03/2007 tarihli kararı ile onanmıştır. Temyiz incelemesi sonucu verilen karar, karar düzeltme kanun yoluna başvurulmaksızın kesinleşmiştir. AİHM tarafından yapılan hesaplamalara göre, nihai olarak söz konusu dava süreci sonunda davacıya maddi tazminat kapsamında ödenecek tutar yasal faiziyle birlikte yaklaşık olarak 688,00-TL (373,00-Euro) olacaktır. Manevi tazminat olarak gecikme faizi eklenmeksizin hesaplanan 15,00-TL (8,00-Euro) ise aynı kalacaktır.

Mahalle bekçisi başvurucunun görevi başındayken uğradığı saldırı sonucu yaralanması nedeniyle Diyarbakır İdare Mahkemesinde 08/11/1991 tarihinde açtığı tam yargı davası, temyiz incelemesinde Danıştayın 13/03/2007 tarihinde ilk derece mahkemesi kararını

¹²³ Türkiye'de 01/01/2005 tarihinden itibaren Türk lirasından yeni Türk lirasını geçilmiştir. Buna göre Türk lirasından altı sıfır atılmış, bir milyon Türk lirası (1.000.000,00-TL) bir yeni Türk lirasına (1,00-YTL) eşitlenmiştir.

onamasıyla sonuçlanmıştır. Karar düzeltme yoluna başvurulmayan davada yargılamanın iki dereceli olarak yürütülmesine karşın toplam beş mahkeme önünde görülen bu dava on beş yıl dört aydan fazla bir sürede tamamlanmıştır. Başvurucu, iç hukukta yargılamanın çok uzun sürmesinin makul sürede yargılanma ilkesine ters düşmesi nedeniyle AİHS'in 6. maddesinin birinci fıkrasının ihlal edildiği ve ayrıca iç hukukta söz konusu yargılamanın süresine itiraz etme olanağı veren etkili bir itiraz yolu bulunmamasının AİHS'in 13. maddesine aykırılık oluşturduğu iddiasıyla AİHM'e başvurmuştur.

Tazminata konu edilen olayın 1980 yılında meydana geldiği ve bir kurşun yarasına bağlı olarak davacının sağ elinin felçli kalmasına bağlı olduğu davada AİHM, uyuşmazlığın hiçbir karmaşıklık içermediği kanısındadır. Buna rağmen ilk derece mahkemesince ilk aşamada üç yıl dört ayda manevi tazminata hükmedildiğini, temyizde bozma kararı doğrultusunda yeniden bilirkişi incelemesine karar verilmesi üzerine bekletme kararının ise üç yıl sekiz ayda alındığını, davaya toplam üç kez bakan Danıştayın ise temyiz kararını ancak yedi yıl bir aylık sürede verdiğini göz önüne alan AİHM, yargılamanın yetkili makamlar yüzünden gecikmiş olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle yargılama süresinin AİHS'in 6. maddesinin birinci fıkrasında öngörülen şartlara uygun olmadığına ve bu kuralın ihlal edildiğine karar vermiştir. Öte yandan AİHM, başvuranın iç hukukta davasının makul sürede görülmemesini cezalandırmaya imkan tanıyan bir itiraz yolu bulamadığı sonucuna vardığından başvuruya konu olayda AİHS'in 13. maddesinin de ihlal edildiğine karar vermiştir.

Ayrıca Okçu-Türkiye davasında başvuran, Türk mahkemelerinin on beş yıl dört ay süren yargılama sonucunda kendisine hükmettikleri tazminat tutarının bu süre içerisinde değer kaybetmesinden dolayı 1 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesi kapsamında mülkiyet dokunulmazlığına saygı ilkesinin zarar gördüğünü ve bunu telafi etmek için iç hukukta etkili bir başvuru yolu öngörülmemesinin AİHS'in 13. maddesine aykırılık oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu kapsamda başvuran, uyuşmazlığın sonuçlandırılmasının makul süreyi aşacak düzeyde uzun sürmesi ve diğer taraftan o dönemde ülkede var olan enflasyon oranları karşısında mahkemece hükmedilen gecikme faizinin yetersiz kalmasından dolayı büyük bir zarara uğradığını ileri sürmektedir. AİHM bu iddiayı yerinde bulmuş ve başvuranın alacağının tam değerini elde etme imkanı bulamadığı kanısına vararak bu durumu 1 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesinin birinci paragrafının ilk cümlesi anlamında mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkına müdahale olarak değerlendirmiştir. Zira

gelenen süreçte başvurucuya verilmesine hükmedilen tazminat miktarı %99 oranında değer kaybederek neredeyse sıfıra düşmüştür. Buna karşın başvurucunun bilirkişi tarafından tespit edilen gerçek zararı 254.101.698.965,00-TL (yaklaşık 158.000,00-Euro) gibi hükmedilen ile kıyaslanamayacak kadar yüksek bir miktardır. Burada AİHM önemli bir soruna dikkat çekmektedir. Öyle ki idari mahkemelerin tam yargı davalarını geç karara bağlaması halinde bu gecikme, daha az tazminat ödeyecek olan idareyi değil davacıyı mağdur etmektedir.

Dolayısıyla AİHM, tazminat tutarının davanın açıldığı tarihteki değeri ile karar tarihindeki değeri arasındaki büyük farkın nedeni olarak yargılamanın yavaş işlemlerini ve gecikme faizlerinin yetersizliğini göstermektedir. AİHM, iç hukukta bu ihtilaflı durumun üstesinden gelebilecek etkili bir itiraz yolunun yokluğu ile ikiye katlanan bu tutarsızlığın, başvuruları aşırı bir yük altına soktuğuna ve kamu yararı gereksinimleri ile başvuranın temel haklarının korunma zorunlulukları arasında olması gereken adil dengeyi bozduğuna karar vererek 1 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

AİHS'nin 13. maddesi kapsamındaki iddialar bakımından yapılan incelemede AİHM, Medeni Usul Hukukunun aksine Türk İdari Yargılama Hukukunda başvurana davanın başında talep ettiği miktarı dava devam ederken değiştirmesini isteme imkanı tanınmadığını gözlemlemiştir. Kararda, bu engelin dayanağının Anayasa Mahkemesince idari makamın dava tehdidi altında kalmasını önlemek, uyuşmazlıkları en kısa sürede çözebilmek, idari faaliyetlerin yürütülmesinde etkinliği ve istikrarı korumak gibi gerekçeler olduğunun ifade edildiği belirtilmiştir. AİHM'e göre bu gerekçeler başvurucunun talep ettiği miktarın dava sonucunda aşırı ölçüde değer kaybetmesine dayanak oluşturmamakla birlikte başvurucunun başka bir dava açma olanağı da bulunmamaktadır. Zira bilirkişi raporunun tebliğiyle gerçek zararın başvurucu tarafından öğrenildiği tarihte başvurucunun idareye yeni bir başvuru yapması için 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesine göre öngörülen süre dolmuş olmaktadır. Bu durumda yeni açılan davanın süre yönünden reddedilmeyeceğini gösteren bir karar örneği de AİHM'e sunulmamıştır. Ayrıca aşkın zararın idari yargıda tazminine imkan tanındığına ilişkin AİHM'e herhangi bir mahkeme kararı gönderilmediğinden bu iddia da AİHM tarafından yerinde görülmemiştir.

Bu nedenle AİHM, Türk İdare Hukukunun, idarenin sorumluluğunun tespit edildiği bir davada, davacıların yargılamanın yavaş işlemlerinden doğan zararlarını ortadan kaldıracak yeterli bir çözüm getirmediği sonucuna varmış ve AİHS'in 13. maddesinin de ihlal

edildiğine karar vermiştir. Bunun yanı sıra iç hukuk yargılaması sonucunda tazminat miktarının değer kaybetmemesi halinde başvuru alacağı miktar üzerinden başvuru lehine maddi ve manevi tazminata da hükmetmiştir.

AİHM ayrıca AİHS'in 46. maddesi uyarınca Türkiye'yi Türk idari yargı mevzuatının AİHM yerleşik içtihadı ile uyumlu hale getirilmesi için gerekli tüm önlemleri almaya ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 12/05/2004 tarihli kararı (*Res (2004)3*) ve tavsiyesine (*Rec (2004)6*) uymaya davet etmiştir. Bu kapsamda AİHM, başlangıçta belirlenen meblağın yeniden değerlendirilmesini yargılama esnasında talep edebilme olanağının davacıya sağlanmasının, tespit edilen ihlali sonlandıracak uygun bir telafi yöntemi oluşturacağına işaret etmiştir.

İdari yargıda ıslah hakkının bulunmaması nedeniyle AİHM'de görülen bir diğer uyumsuzluk AİHM 2. Dairesinde bakılan Sabri Güneş-Türkiye davasıdır.¹²⁴ Söz konusu olayda davacı Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde (AYİM) açtığı ilk davada alınan bilirkişi raporunda zarar miktarının, dava dilekçesinde talep ettiği tazminat değerinden yüksek çıkması ve fakat davacının dava konusu ettiği miktarı artırmasına imkan tanınmaması nedeniyle Savunma Bakanlığına ikinci kez başvuruda bulunmak zorunda kalmış, başvurunun zımnen reddi üzerine ise AYİM'de ikinci bir dava açmıştır.

Mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu'nun 43. maddesinde, temelinde bir idari işlem olmayan yani salt idari eylemden kaynaklanan tam yargı davalarının açılış usulü düzenlenmektedir. Bu maddenin yansıması 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesidir. Mülga 1602 sayılı Kanun'un 43. maddesine göre, idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların AYİM'de dava açmadan önce, bu eylemlerin kendilerine yazılı olarak bildirildiği veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde yetkili makama başvuruda bulunmaları zorunludur. Kişilerin haklarının yerine getirilmesi amacıyla yaptıkları bu başvuruların kısmen veya tamamen reddedilmesi üzerine ret işleminin tebliğinden veya başvuruya karşı altmış gün içinde cevap verilmeyerek zımnen reddedildiği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren altmış gün içinde tam yargı davası açabilmeleri mümkündür.

¹²⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2. Dairesi, Sabri Güneş-Türkiye Davası, Başvuru Numarası: 27396/06, Karar Tarihi: 24/05/2011.

AİHM 2. Dairesi tarafından incelenen olayda, başvurunun AYİM’de açtığı ikinci dava mahkemece ilk davanın ıslahı olarak değerlendirilmiş, bu kapsamda davacının ek tazminat talep etme imkanı olmasına rağmen bu taleplerin idareye başvurunun açıkça veya zımnen reddedildiği tarihten itibaren altmış günlük dava açma süresine ve öğrenmeden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu, bakılan uyuşmazlıkta bu sürelerin aşıldığı sonucuna varılarak gecikmeli talebin reddine oy çokluğuyla karar verilmiştir. Davacının karar düzeltme talebi de reddedilmiştir.

AYİM’in kararında bulunan karşı oydaki görüşe benzer şekilde karar veren AİHM 2. Dairesi, altmış günlük sürede davacının tam ve kesin bir talepte bulunamayacağını, anılan sürelerin yorumunun tazminat talebinin esasının incelenmesini engelleyecek nitelikte ve daraltıcı olduğunu, itiraz süresinin zararın makul bir şekilde fark edilebileceği andan itibaren, yani kişinin uğradığı bedensel zararı tümüyle anlayabilmesini sağlayan bilirkişi raporunun tebliğinden sonra başlatılması gerektiği, aksi takdirde mahkemelerin bilirkişi raporlarını geciktirmek suretiyle itiraz süresini önemli ölçüde kısaltabileceği, hatta imkansız hale getirebileceği, böylece mahkemenin başvuruna orantısız bir yük yüklediği yorumuyla AİHS’in 6. maddesinin birinci fıkrası kapsamında mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir. Ancak Türk Hükümetinden gelen talebe istinaden AİHS’in 43. maddesi uyarınca başvurunun Büyük Dairede incelenmesine karar verilmiş ve Büyük Daire tarafından başvurunun nihai yerel mahkeme kararının tebliğ edilmesinden itibaren altı aylık süre dolduktan sonra yapıldığının tespit edilmesi nedeniyle davanın esas bakımından incelenemeyeceğine hükmedilmiştir.¹²⁵

4.1.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İdari Yargısına Etkisi

İdari yargıda miktar artırımını kurumunun olmaması nedeniyle AİHM’in Türkiye aleyhine verdiği ihlal kararlarından önce 22/05/2004 tarih ve 25469 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 07/05/2004 kabul tarihli 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile Anayasa’da bir dizi değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden biri de Anayasa’nın 90. maddesinin son fıkrasına eklenen cümledir. Maddenin gerekçesi, “*Uygulamada usulüne göre yürürlüğe konulmuş insan haklarına ilişkin milletlerarası andlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde ortaya çıkacak bir*

¹²⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi, Sabri Güneş-Türkiye Davası, Başvuru Numarası: 27396/06, Karar Tarihi: 29/06/2012.

uyuşmazlığın halinde hangisine öncelik verileceği konusundaki tereddütlerin giderilmesi amacıyla 90 ıncı maddenin son fıkrasına hüküm eklenmektedir.” şeklindedir. Anayasa Komisyonu Raporunda anılan değişiklikle ilgili olarak şu açıklamaya yer verilmiştir:

“Teklifin, çerçeve 7 nci maddesi; usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin andlaşmalar ile kanunların çatışması halinde milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınmasını öngörmektedir. Bu madde üzerindeki görüşmelerde sayısı çok fazla olan milletlerarası andlaşmaları uygulayıcıların bilmesinin zor olacağı, hangi andlaşmaların bu çerçevede değerlendirileceğinin tadad edilmesinin gerekli olduğu üyelerimizce ifade edilmiştir. Ancak bu öneri Komisyonumuzca kabul görmemiş ve çerçeve 7 nci madde Teklifte yer aldığı şekliyle kabul edilmiştir. Komisyonumuza verilen redaksiyon yetkisi çerçevesinde bu maddede geçen, “andlaşmalar ile” ibaresi “andlaşmalarla” şeklinde düzeltilmiştir.”

Anayasa’ya eklenen bu genel kural, 2577 sayılı Kanun’da açıkça izin verilmesine de AİHS’e öncelik verilerek Sözleşme’de yer alan adil yargılanma hakkı ve etkili başvuru hakkı kapsamında davacıların miktar artırımı yapabileceği yönünde bir yorumu beraberinde getirememiş ve 2577 sayılı Kanun’a açık bir kural gelene kadar miktar artırımı idari yargıda uygulanamamıştır.

Yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi ve AİHM içtihatlarına uyumlu normların hayata geçirilmesi amacıyla 11/04/2013 tarihinde kabul edilen ve 4. Yargı Paketi olarak da adlandırılan 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 30/04/2013 tarih ve 28633 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan değişiklikler kapsamında 6459 sayılı Kanun’un 4. maddesi ile 2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinin dördüncü fıkrasına, “*Ancak, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir ve miktarın artırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir.*” cümlesi eklenerek idari yargıya “miktar artırımı” kurumu getirilmiştir.

Nitekim 6459 sayılı Kanun’un 4. maddesinin (Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan Tasarı’da 3. madde olarak görünmektedir.) gerekçesine bakıldığında söz konusu

düzenlemenin ihlal kararlarının önüne geçmek maksadıyla kabul edildiği anlaşılabacaktır. Maddenin gerekçesi şu şekildedir:¹²⁶

“AİHM, devletin sorumluluğuna ilişkin tazminat davalarında, davacıların yargılamanın yavaş işlemesinden doğan zararlarını ortadan kaldıracak yeterli bir çözüm bulunmadığı yönünde ülkemiz aleyhinde ihlal kararları vermektedir. Düzenlemeyle, idarî yargıda açılan tam yargı davalarında talep edilen tazminatın daha yüksek olduğunun dava devam ederken anlaşılması durumunda, davacıya talep edilen miktarı arttırma hakkı verilmemesinin adil yargılama hakkının ihlali olarak kabul edilmesi sebebiyle, nihai karar verilinceye kadar ıslah suretiyle talep edilen tazminat miktarını arttırma hakkı tanınmaktadır.”

2577 sayılı Kanun’a eklenen kuralın aynısı 6459 sayılı Kanun’un 1. maddesi ile mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu’nun 46. maddesinin dördüncü fıkrasına da eklenmiştir. Mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu’na getirilen kuralın gerekçesi de benzer şekildedir:

“AİHM, devletin sorumluluğuna ilişkin tazminat davalarında, davacıların yargılamanın yavaş işlemesinden doğan zararlarını ortadan kaldıracak yeterli bir çözüm bulunmadığı yönünde ülkemiz aleyhinde ihlal kararları vermektedir. Düzenlemeyle, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde açılan tam yargı davalarında talep edilen tazminatın daha yüksek olduğunun dava devam ederken anlaşılması durumunda, davacıya talep edilen miktarı arttırma hakkı verilmemesinin adil yargılama hakkının ihlali olarak kabul edilmesi sebebiyle, nihai karar verilinceye kadar ıslah suretiyle talep edilen tazminat miktarını arttırma hakkı tanınmaktadır.”

Miktar artırımının kanun değişikliği sırasında derdest olan davalarda da uygulanabilmesi için hem 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’na hem de mülga 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu’na geçici maddeler getirilmiştir. 2577 sayılı Kanun’un Geçici 7. maddesi, *“Bu maddeyi ihdas eden Kanunla, bu Kanunun 16 ncı maddesinin dördüncü fıkrasına eklenen hüküm, kanun yolu aşaması dâhil, yürürlük tarihinde derdest olan davalarda da uygulanır.”* şeklindedir. Mülga 1602 sayılı Kanun’un Geçici 5. maddesine ise *“Bu maddeyi ihdas eden Kanunla, bu Kanunun 46 ncı maddesinin dördüncü fıkrasına eklenen hüküm, kanun yolu aşaması dâhil, yürürlük tarihinde derdest olan davalarda da uygulanır.”* kuralı getirilmiştir. Bu değişiklikler sayesinde ilk derece mahkemesince karar verilen ve temyiz ya da karar düzeltme aşamasında olan davalarda dahi davacıya uyuşmazlık

¹²⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 445, **İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/748)**, “Adalet Komisyonu Raporu” Esas No: 1/748, Karar No:19, 04/04/2013, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y3/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/1f00af6f-289f-492c-893a-db17900b0ba5.pdf>, s. 5, (Erişim Tarihi: 21/08/2024).

konusu miktarı yükseltme imkanı tanınmış ve AİHM tarafından ihlal kararı verilmesiyle sonuçlanan mağduriyetlerin giderilmesi amaçlanmıştır. Anılan düzenlemelerin, miktar artırımı kurumu geldikten sonra açılan davalarda, kanun yolu aşamasında miktar artırımı yapılmasına ne gibi bir etkisi olacağı konusuna ileride değinilecektir.¹²⁷

İdari yargıda tam yargı davalarında talep edilen miktarın (*müddeabihin*) artırılmasına imkan tanınması oldukça yerindedir. Zira davacı davayı açtığı esnada uğradığı zarar miktarını tam olarak ortaya koyamayabilir. Mahkemenin dahi keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırmaksızın tespit edemeyeceği bir değeri davacının dava açarken tespit etmesini beklemek hakkaniyetli olmayacaktır. Ayrıca miktar artırımı imkanı olmayan davacı, davanın başında talep ettiği tazminat miktarını yüksek bir tutardan belirlerse yargılama sonunda davanın reddedilmesi halinde davacı tarafa yükletilecek nispi karar ve ilam harcının ve karşı taraf lehine verilecek vekalet ücretinin de fazla çıkacak olması nedeniyle davacıya aşırı bir külfet yüklenecektir. Tüm bu nedenlerle bilirkişi raporu ile tespit edilen değerin mahkemece karar verilmeden önce davacı tarafından artırılabilmesine olanak tanınması hak arama hürriyeti ve mahkemeye erişim hakkının temini için önemli bir adımdır.

4.2 MİKTAR ARTIRIMININ KONUSU

Miktar artırımı yalnızca tam yargı davalarında yapılabilmektedir. İptal davaları bakımından dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı varlığını korumaktadır. Dolayısıyla miktar artırımı yapılabilmesi için öncelikle buna uygun bir davanın mevcut olması gerekir. İleride bu konuya ayrıca değinileceğinden burada ayrıntısına girilmeyecektir.¹²⁸

Daha önceden bahsedildiği gibi Medeni Usul Hukukunda ıslahın kapsamına yalnızca usul işlemleri girmekte; feragat, kabul, sulh ya da akdin feshi gibi maddi hukuka ilişkin işlemler ıslah ile değiştirilememektedir. Buna karşın idari yargıda dava devam ederken yapılan miktar artırımı ile ortaya çıkan yüksek tutar bakımından Kanun'un 13. maddesinde aranan idari başvuru yolu tüketilmemiş olabilir. Bir başka anlatımla davacı, dava açmadan önce idareye yaptığı başvuruda yalnızca dava dilekçesinde belirttiği düşük miktarın tazminini istemiş olabilir. Bu durumda aslında idare yalnızca bu düşük tutar üzerinden temerrüde düşmüş

¹²⁷ Bkz. "4.4.2 Kanun Yolunda Miktar Artırımı Yapılabilmesi" başlığı.

¹²⁸ Bkz. "4.3.1 Dava Türünün Uygun Olması" başlığı.

olmasına karşın davacının artırılan miktar için idareye yeni bir başvuru yapması gerekmez. Hatta Kanun'un 13. maddesinde öngörülen bir yıl ve beş yıllık sürelerin geçmiş olması da miktar artırımı için bir sorun teşkil etmez. O halde davacının miktar artırımı ile tazminat miktarını yükseltmesi usul hukukuna etki etmenin yanı sıra maddi hukuku da etkiler. İşte bu noktada idari yargıdaki miktar artırımının kapsamı, Medeni Usul Hukukunda yer alan ıslah kurumundan ayrılmaktadır.

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesine eklenen kuralın içeriğine yalnızca uyuşmazlık konusu miktarın "artırılması" girmektedir.¹²⁹ Davacının dava dilekçesinde talep ettiği tazminat tutarını indirmesi ise miktar artırımı anlamına gelmeyecektir. Tıpkı adli yargıda dava değerinin azaltılmasının kısmi feragat sayılması gibi idari yargıda da bu durumun kısmi feragat kapsamına gireceğini söylemek gerekir. Ancak Danıştay 14. Dairesinin incelediği bir uyuşmazlıkta, çoğunluğu oluşturan üyeler bu görüşü benimsememiş, yalnızca karşı oyda kalan üye bu durumun feragat niteliğinde olduğunu savunmuştur.¹³⁰

Anılan olayda davacılarından biri, davanın başında talep ettiği 1.000,00-TL destekten yoksun kalma tazminatını miktar artırımı ile 870,00-TL'ye, 5.000,00-TL olan cenaze giderlerini ise 2.500,00-TL'ye düşürdüğünü beyan etmiştir. Dairenin oy çokluğuyla verdiği kararında, bu beyanın davacının baştaki talebinden zımnen feragat ettiği yönünde değerlendirilemeyeceği, diğer taraftan 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında dava dilekçesinde belirtilen miktarın yalnızca artırılabilmesinin düzenlenmiş olması karşısında dava dilekçesinde talep edilen tazminat miktarının miktar artırımı yoluyla azaltılamadığı, bu durumda mahkemece söz konusu destekten yoksun kalma tazminatı ve cenaze gideri yönünden dava dilekçesindeki talep üzerinden değerlendirme yapılmak suretiyle hüküm kurulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Temyiz kararına karşı oyda kalan üye ise 2577 sayılı Kanun'un yollamada bulunduğu 6100 sayılı Kanun'un 310. maddesinde, feragatin hüküm kesinleşinceye kadar her zaman yapılabileceğinin düzenlendiği, davacının talep sonucunu azaltması için kural olarak davalının muvafakatine ihtiyaç olmadığı gibi miktar artırımı yoluna başvurulmasına da gerek bulunmadığı, esasen talep sonucunun azaltılmasının miktar artırımı kavramı

¹²⁹ Çınarlı / Ağar, "İdari Yargılama Hukukunda Dava Değerinin Artırılması", s. 27.

¹³⁰ Danıştay 14. Dairesinin 16/05/2018 tarih ve E:2018/1677, K:2018/3684 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

kapsamında değil, davadan feragat kurumunun içinde değerlendirilmesi gerektiği, zira miktar artırımı, tazminata konu talep tutarının artırımı olduğu halde, feragatin talep sonucundan kısmen ya da tamamen vazgeçmeyi ifade ettiği, bu durumda, davacıların mahkeme kayıtlarına 10/06/2016 tarihinde giren dilekçelerinde maddi tazminat taleplerini “ıslah ettikleri” belirtilmiş olmakla birlikte aynı dilekçede cenaze giderinin vazgeçilen kısmının herhangi bir kayıt ve şart konulmaksızın açık ve net olarak belirtildiği, dolayısıyla 6100 sayılı Kanun’un yukarıda yer verilen hükümlerine uygun olarak talep sonucundan kısmen vazgeçildiği, her ne kadar, dilekçede açıkça belirtilmese de içeriği itibarıyla söz konusu talebin feragat niteliğinde olduğu görüşünde olduğundan miktar artırımı dilekçesi görünümlü feragat dilekçesinin mahkemece hükme esas alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Böyle bir durumda davacının sunduğu dilekçede “feragat” kelimesi hiç geçmiyorsa ve yalnızca talebin “ıslah edildiğinden” bahsediliyorsa mahkemece bir ara kararıyla durumun açıklığa kavuşturulması davacıdan istenilmeli ve talep sonucunun bir kısmından veya tamamından feragat edilip edilmediğinin açık ve net bir biçimde ortaya konulması sağlanmalıdır. Bu sayede belirsizlik ortadan kalkacak, yargılama sağlıklı bir şekilde sürdürülecek, bu tür tartışmalara da mahal verilmemiş olacaktır.

Tam yargı davalarının içeriğinde maddi ya da manevi tazminat istemi bulunabilir. Ayrıca mahkemeden bu tazminat istemlerinin faiz işletilerek ödenmesi de istenebilir. Tam yargı davalarında söz konusu olan miktar artırımının konusuna, maddi ya da manevi tazminatın ve faizin ne ölçüde girdiğinin özellikle incelenmesi gerekmektedir.

4.2.1 Tazminat Türleri Bakımından Miktar Artırımı

Davacının malvarlığı ya da şahıs varlığını oluşturan hukuki değerlerinin iradesi dışında azalması ya da artması gerekirken artmaması yani yoksun kalınan kâr nedeniyle oluşan zararın giderilmesi için bu zarardan sorumlu olduğu tespit edilen kişiye yüklenen ödeve tazminat denir.¹³¹ İdari yargıda tazminatın konusu yalnızca paradır, aynen tazmin şekli uygulanmaz.¹³² Zararın taşınır ya da taşınmaz malvarlığında olması durumunda maddi tazminat söz konusu olur. Kişinin hayatının, vücut ve ruhsal bütünlüğünün, cinsel

¹³¹ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 603; Çağlayan, **İdarî Yargılama Hukuku**, s. 687.

¹³² Bahtiyar Akyılmaz, “İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2 (Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan), 1998, s. 172.

dokunulmazlığının, isminin, fotoğrafının, onurunun, ticari veya mesleki itibarının, özel yaşam, aile hayatı ya da mesleğine ait sırlarının, sosyal ve siyasal haklarının zarara uğraması gibi durumlar ise manevi tazminatı gündeme getirir.¹³³ Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere manevi tazminatın malvarlığında meydana gelen azalma ile bir bağlantısı bulunmamakta, yalnızca davacının yaşadığı elem, acı ve ızdırap bir ölçüde de olsa hafifletilmeye çalışılmaktadır.

4.2.1.1 Manevi tazminatta miktar artırımı

Manevi tazminat adının aksine bir tazmin aracı değil, tatmin aracıdır.¹³⁴ Danıştay bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır:¹³⁵

“Manevi tazminat, mal varlığında meydana gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı değil, tatmin aracıdır. Olay nedeniyle duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa hafifletmeyi amaçlar. Belirtilen niteliği gereği manevi tazminatın zenginleşmeye yol açmayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Manevi zararın varlığı, sadece şeref, haysiyet ve onur kırıcı işlem ve eylemlere ya da kişilerin vücut bütünlüğünde meydana gelen sakatlık haline, ölüm nedeniyle ağır bir elem, üzüntü duyulması şartına bağlı olmayıp; idarenin yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetini gereği gibi eksiksiz olarak sunamaması nedeniyle ilgililerin yeterli hizmet alamamalarından dolayı üzüntü ve sıkıntı duymaları manevi zararın varlığı ve manevi tazminatın hükmedilmesi için yeterli bulunmaktadır.”

Yargıtay, manevi tazminatın bölünmezliği ilkesi gereği tek ve bölünemez olduğunu, bir defada istenilmesi gerektiğini, bir kısmının dava konusu yapılması kalanın saklı tutulması olanağının bulunmadığını kabul etmektedir.¹³⁶ Bu nedenle adli yargı bakımından manevi tazminat yönünden kısmi dava açılmayacağı gibi ıslah yoluyla dahi talep artırılamaz.¹³⁷

¹³³ Turgut Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, s. 275; Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 687; Kâzım Yenice / Yüksel Esin, **Açıklama-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü**, 1. Baskı, Ankara: Arisan Matbaacılık ve Ambalaj Sanayii, 1983, s. 109; Akyılmaz, “İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması”, s. 176.

¹³⁴ Yenice / Esin, **Açıklama-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü**, s. 108.

¹³⁵ Danıştay 15. Dairesinin 17/04/2018 tarih ve E:2013/10806, K:2018/3855 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹³⁶ Yargıtay 22. Hukuk Dairesinin 06/04/2017 tarih ve E:2017/31900, K:2017/8061 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹³⁷ Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 21/06/2018 tarih ve E:2017/6884, K:2018/7792 sayılı kararı ile yine aynı Dairenin 10/10/2008 tarih ve E:2007/12940, K:2008/12962 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

Aynı şekilde Yargıtay, maddi tazminat istemiyle açılmış bir davaya ıslah ile manevi tazminat talebinin eklenmesini kabul etmemektedir.¹³⁸ Bu yönde verilen bir Yargıtay kararının¹³⁹ gerekçesi ise şu şekildedir:

“Yargılama sırasında davacı dava dilekçesini ıslah ile dava dilekçesinde yer almayan manevi tazminat isteminde bulunmuştur. Mahkemece, manevi tazminata ilişkin açılmış bir dava olmadığı halde, ıslah dilekçesi ile manevi tazminat istemi dikkate alınarak, manevi tazminatın kısmen kabulüne karar verilmesi yanlıştır. ... Usule ilişkin işlemlerin tamamen ya da kısmen ıslahı mümkündür. Ancak, her iki durumda da usulüne uygun açılmış bir davanın bulunması şarttır. Başka bir anlatımla ıslah, açılmış bir davada taraflarca yapılmış usule ilişkin işlemlere yönelik olarak yapılmalıdır. Bu bağlamda, yargılaması devam eden bir dava içinde ıslah ile ikinci bir davanın açılması olanağı bulunmamaktadır. Davacı isterse dava dilekçesini tamamen ıslah ederek dava konusunu değiştirebilirse de, yeni dava konusu önceki dava konusunun yerine geçer ve yine tek bir dava söz konusu olur.

Öte yandan ... inceleme konusu olan bu olayda ıslaha ilişkin dilekçenin nispi harç yatırılmak suretiyle mahkemeye verildiği ve ancak başvuru harcının yatırılmadığı anlaşılmaktadır. Dilekçenin bu haliyle bir ek dava dilekçesi olarak kabulü dahi mümkün değildir.

İslahta dava konusu olmayan bir istemin dava kapsamına alınması mümkün değildir. Bu nedenle "davacının ayrıca dava açma hakkı saklı kalmak üzere manevi tazminata ilişkin ıslah isteminin reddine" şeklinde karar verilmesi gerekirken "davacının manevi tazminat talebinin kısmen kabulüne karar verilmesi doğru bulunmamıştır."

Tutumlu da bu düşünceye benzer bir görüştedir. Buna göre adli yargıda ıslahla maddi tazminat davası manevi tazminat davasına dönüştürülebilirken maddi tazminat talebinin yanına manevi tazminat eklenemez.¹⁴⁰ İlk durum tam ıslah sayılırken ikinci durumda ıslah ile ek dava açılmaya çalışmış olunur ki bu durum kabul edilemez.

İdari yargıya gelirse 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde “tam yargı davalarında” miktar artırımı yapılabileceği kuralı getirilmiş, bunun dışında maddi veya manevi tazminatın talep edildiği davalar bakımından herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Bu nedenle kimi yazarlar miktar artırımının kapsamına maddi tazminatın yanı sıra manevi tazminatın da girdiğini kabul etmektedir.¹⁴¹ Candan ise miktar artırımının dava dilekçesinde talep edilen tazminat

¹³⁸ Örneğin Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin 22/01/2015 tarih ve E:2014/15744, K:2015/974 sayılı kararı; Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 26/01/2016 tarih ve E:2015/7431, K:2016/659 sayılı kararı; Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin 19/04/2016 tarih ve E:2015/13902, K:2016/6947 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹³⁹ Yargıtay 17. Hukuk Dairesinin 05/05/2014 tarih ve E:2013/6680, K:2014/7042 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁴⁰ Mehmet Akif Tutumlu, “İslahla Manevi Tazminat Talep Edilebilir Mi?”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 87, Kasım 2013, s. 86-89.

¹⁴¹ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, s. 420; Gürsel Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, 4. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ocak 2019, s. 319; Apaydın, “6459 Sayılı Kanun ve

türüne ilişkin olması gerektiğini belirtmekle yetinmiş, maddi veya manevi tazminat bakımından bir ayrıma gitmemiştir.¹⁴² Bu bağlamda vurgulamak gerekir ki miktar artırımı, adı üstünde, daha öncesinde belirlenen bir tutarın yükseltilmesi anlamına gelir. Bu nedenle davacının dava dilekçesinde yalnızca maddi tazminat istemine yer vermesi halinde bu talebine ek olarak manevi tazminat talep etmesi dava konusu istemin genişletilmesi anlamına geleceğinden miktar artırımı ile davaya manevi tazminat talebinin eklenmesine olanak yoktur. Bu nedenle Yargıtayın yukarıda bahsedilen kararlarına idari yargı bakımından da katılmak gerekir.¹⁴³

Manevi tazminatta miktar artırımı bakımından Danıştayın farklı uygulamaları mevcuttur. Sağlık hizmetinin kusurlu işletilmesinden kaynaklı olarak bir çocuğun engelli kalması nedeniyle maddi ve manevi tazminat talebiyle açılan bir davada manevi tazminat yönünden de miktar artırımında bulunulmuş, ilk derece mahkemesince artırılan manevi tazminat talebi hukuka uygun bulunarak kabul edilmiştir.¹⁴⁴ Ne var ki temyiz incelemesinde Danıştay 15. Dairesi bu yaklaşımı hukuka aykırı bularak kararın bu kısmını bozmuştur.¹⁴⁵ Karar düzeltme kanun yolunda da aynı görüşü sürdüren Daire, oy çokluğuyla verdiği kararla karar düzeltme talebini reddetmiştir.¹⁴⁶

Karar düzeltme kararının karşı oyu ise idari mahkemelerde davaların geç karara bağlanması ve hükmedilen tazminata işletilen gecikme faizinin enflasyon karşısında yetersiz kalmasının kişiler aleyhine bir sonuç doğurması nedeniyle AİHM tarafından verilen ihlal kararlarına dikkat çekmiş, idari yargılama usulüne miktar artırımının bu koşullar altında geldiğini belirtmiştir. Miktar artırımı kurumu idari yargıya getirilirken Yargıtayın içtihatlarıyla şekillenen Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine atf yapılmayıp 2577 sayılı Kanun'da

İdari Yargılamada İslah Kurumu", s. 231; Turan Yıldırım / Gül Fiş Üstün, **Açıklamalı - Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mart 2023, s. 319.

¹⁴² Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 839.

¹⁴³ Örneğin Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin 22/01/2015 tarih ve E:2014/15744, K:2015/974 sayılı kararı; Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 26/01/2016 tarih ve E:2015/7431, K:2016/659 sayılı kararı; Yargıtay 21. Hukuk Dairesinin 19/04/2016 tarih ve E:2015/13902, K:2016/6947 sayılı kararı; Yargıtay 17. Hukuk Dairesinin 05/05/2014 tarih ve E:2013/6680, K:2014/7042 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁴⁴ Kocaeli 1. İdare Mahkemesinin 14/12/2016 tarih ve E:2016/239, K:2016/1510 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁴⁵ Danıştay 15. Dairesinin 22/02/2018 tarih ve E:2017/1107, K:2018/2049 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁴⁶ Danıştay 15. Dairesinin 15/01/2019 tarih ve E:2018/3082, K:2019/80 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 03/09/2024).

farklı bir düzenlemeye gidildiği, bu doğrultuda 2577 sayılı Kanun'da manevi tazminat miktarının artırılmasına engel olan açık bir kural olmadığından harcını ödeyen davacının manevi tazminat miktarını da bu yolla artırabileceğinin kabulü gerektiği ifade edilmiştir. Karşı oya göre bu yorum aynı zamanda, tam yargı davasının, gerçek zararın tazmini ve telafi edilmesi şeklindeki amacına da uygun düşecektir. Karşı oyda yer alan gerekçenin devamı şu şekildedir:

“Manevi tazminat, idari eylem veya işlem nedeniyle duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa karşılamaya yönelik bir manevi tatmin aracıdır. Belirtilen niteliği gereği manevi tazminatın, zenginleşmeye yol açmayacak şekilde belirlenmesi gerekmekte ise de, tam yargı davalarının niteliği gereği takdir edilecek miktarın aynı zamanda idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak bir miktarda olması gerekmektedir.

Manevi tazminat, evrensel hukukta eski kalıplarından çıkarılarak caydırıcılık unsuru da ön plana alınmaktadır. Gelişen hukuktaki bu yaklaşım, kişilerin bedenine ve ruhuna karşı yöneltilen haksız eylemlerde, tatmin olma duygusu yanında caydırıcılık uyandıran oranlarda manevi tazminat takdir edilmesi gereğini de ortaya koymakta ve vücut bütünlüğü yanında ruh sağlığını da içeren kişi haklarının önemini vurgulamaktadır.

Uyuşmazlıkta, sağlık hizmetinin kusurlu işletilmesinden kaynaklı meydana gelen zararın 07.06.2002 tarihinde gerçekleştiği ve buna ilişkin maddi ve manevi zararın tazmini talebiyle 28.10.2004 tarihinde dava açıldığı ve yargılamanın yaklaşık 14 yıl sürdüğü görülmektedir. Bu bakımdan, idarenin kusurunun ağırlığı, olayın oluş şekli ve zararın niteliği dikkate alındığında, mahkemece davacı için takdir edilen manevi tazminat miktarının, duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa giderecek, idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak düzeyde olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla, mahkemece takdir edilen manevi tazminat miktarı yeterli bulunduğundan, temyizen incelenen Mahkeme kararının manevi tazminat isteminin kabulüne ilişkin kısmı usul ve hukuka uygun olup, davacıların karar düzeltme istemlerinin kısmen kabulü ile, ıslah edilen manevi tazminatın kabulü yolundaki Mahkeme kararının bozulmasına ilişkin Daire kararının kaldırılarak bu kısmın onanması gerektiği görüşüyle çoğunluk kararına katılmıyorum.”

Maddi ve manevi tazminat istemli açılan bir başka davanın temyiz incelemesi sırasında Danıştay 10. Dairesi ise 15. Dairenin yukarıda aktarılan kararındaki karşı oya benzer bir yaklaşım benimsemiştir. Daire kararında, 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesine miktar artırımı kurumu getirilmeden önce de tam yargı davalarında dilekçede gösterilen uyuşmazlık konusu miktarın artırılmasını yasaklayan bir kurala yer verilmediği, buna karşılık Danıştay içtihatları ile istemle bağlı olma kuralı tam yargı davalarında uygulanarak dilekçede gösterilen uyuşmazlık konusu miktarın artırılmayacağının kabul edildiği, bu kuralın yaşattığı hak kayıplarını önlemek amacıyla idari yargıya miktar artırımı kurumunun

getirildiği, nitekim 6459 sayılı Kanun'un 4. maddesinin gerekçesinde de bu durumun ifade edildiği belirtilmiş, manevi tazminatta miktar artırımını yapılabileceği şu gerekçeyle kabul edilerek aksi yöndeki ilk derece mahkemesi kararı¹⁴⁷ oy birliğiyle bozulmuştur.¹⁴⁸

"2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda, 6459 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın, kanun yolu aşaması dâhil, yürürlük tarihinde derdest olan davalarda da süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin artırılmasına olanak tanınmıştır. Görüldüğü üzere, Yasanın "tam yargı davalarında, dava dilekçesinde belirtilen miktarın artırılabilirliği" ifadesine yer verdiği; tazminat tutarının maddi veya manevi zararların karşılanmasına yönelik olup olmamasına ilişkin olarak bir ayırmadan söz etmediği anlaşılmaktadır. Bu itibarla, söz konusu artırım olanağının maddi tazminat tutarının yanında manevi tazminat tutarı içinde uygulanabileceği sonucuna varılmaktadır. Bir başka ifade ile davacıların artırılan miktara isabet eden harcı ödemek suretiyle kararı veren Mahkemeye verecekleri dilekçe ile bir defaya mahsus olmak üzere dava dilekçesinde gösterilen maddi ve manevi tazminat miktarını artırmaları mümkündür.

Temyizen incelenen uyuşmazlıkta, İdare Mahkemesince Dairemizin bozma kararına uyulması halinde, davacıların yukarıda anılan hükümler çerçevesinde, hesaplama sonucunda belirlenen tutarın talep edilen maddi tazminat tutarından fazla olması halinde, istemde bulundukları maddi tazminat miktarının artırılmasını isteyebilecekleri gibi, manevi tazminat miktarının da artırılmasının isteyebilecekleri tabiidir."

Bir başka örnekte, davacıların müşterek çocuklarının kayıtlı olduğu Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel anaokulunda çocuğun gözüne cisim batması sonucunda sol gözünde meydana gelen yaralanma olayıyla ilgili olarak davalı idarenin denetim ve gözetim görevini gereği gibi yerine getirmemesi nedeniyle uğranıldığı iddia edilen 40.000,00-TL maddi (miktar artırımını ile 271.947,00-TL) ve 50.000,00-TL manevi (miktar artırımını ile 80.000,00-TL) zararın olay tarihinden itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan davada ilk derece mahkemesi manevi tazminatta miktar artırımını yapılamayacağından bu kısmın reddi gerektiği sonucuna vararak dava dilekçesinde belirtilen 50.000,00-TL üzerinden hüküm kurmuştur.¹⁴⁹

İstinaf makamı, davalı idarelerin dava konusu olayda kusurlu olmadığı sonucuna varmış ve bu nedenle istinafa konu kararın, davacıların fazlaya ilişkin manevi tazminat talebinin reddine ilişkin kısmı açısından istinaf başvurusunu reddetmiştir. Bir tam yargı davasında

¹⁴⁷ Diyarbakır 1. İdare Mahkemesinin 29/03/2007 tarih ve E:2002/2308, K:2007/476 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁴⁸ Danıştay 10. Dairesinin 25/02/2014 tarih ve E:2009/9938, K:2014/1117 sayılı kararı, **Danıştay Dergisi**, Sayı: 136, 1. Baskı, Ankara: Danıştay Başkanlığı Yayınları, 2014, s. 474-479.

¹⁴⁹ İstanbul 6. İdare Mahkemesinin 26/12/2017 tarih ve E:2016/291, K:2017/2394 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

idarenin tazmin sorumluluğunun doğması için Anayasa'nın 125. maddesi gereği kural olarak idarenin kusurunun bulunması gerekmesine karşın somut olayda istinaf makamınca idareye kusur atfedilemediğinden manevi tazminatta miktar artırımı konusunun incelemesine geçilemeden davacıların yaptığı istinaf başvurusu reddedilmiştir.¹⁵⁰

Danıştay 8. Dairesinin temyiz incelemesinde ise davalı Milli Eğitim Bakanlığının dava konusu olayın yaşandığı özel anaokulunu denetleme yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmemesi ile zarar arasında nedensellik bağı bulunduğu, bu bağlamda hizmetin kusurlu işletilmesi nedeniyle davacının uğradığı maddi ve manevi zararın tazmin edilmesi gerektiği belirtilmiş, aksi yöndeki istinaf kararı bozulmuştur.¹⁵¹ İstinaf makamı bozma kararına direnmiştir.¹⁵² Bunun üzerine Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun önüne gelen davada oy çokluğuyla verilen kararda, 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde, maddi ve manevi tazminat ayırımına gidilmeksizin, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın nihai karar verilinceye kadar bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilceğinin öngörüldüğü, bu nedenle idare aleyhine takdireh hükmedilecek manevi tazminatta miktar artırımı ile artırılan kısmın da dikkate alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.¹⁵³ Ancak anılan kararda, temyize konu ısrar kararının hukuka uygun olduğu ve onanması gerektiği yönünde bir karşı oy da mevcuttur.

İstanbul 6. İdare Mahkemesince bakılan ve davacıların müşterek çocuklarının yol kenarındaki tarihi köprüünün altından akmakta olan dereye boğularak vefatı olayında idarenin hizmeti kusuru olduğu iddiasıyla her bir davacı için 1.000,00-TL maddi ve 25.000,00-TL manevi tazminat istemli açılan bir davada, miktar artırımı kapsamına yalnızca maddi tazminat istemlerinin girdiği, manevi tazminat talebi yönünden miktar artırımı hakkının bulunmadığı sonucuna varan Mahkeme, her bir davacı için manevi tazminat miktarının

¹⁵⁰ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 09/11/2018 tarih ve E:2018/687, K:2018/1402 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

¹⁵¹ Danıştay 8. Dairesinin 11/12/2019 tarih ve E:2018/6781, K:2019/11696 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

¹⁵² İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 01/07/2020 tarih ve E:2020/387, K:2020/613 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

¹⁵³ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 04/03/2021 tarih ve E:2020/1621, K:2021/394 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 03/09/2024).

50.000,00-TL'ye çıkartılması yönündeki talebi yerinde görmeyip esas hakkında değerlendirmeye almayarak dava dilekçesindeki miktar üzerinden hüküm kurmuştur.¹⁵⁴

Anılan kararın istinaf incelemesini yapan İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesi, ilk derece mahkemesi kararının, miktar artırımı ile yükseltilen manevi tazminata ilişkin kısmının incelenmesi sırasında 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasındaki kurala yer vermiş ve ardından şu gerekçeyle idare mahkemesinin manevi tazminatta miktar artırımını kabul etmemesini hukuka aykırı bulmuştur:¹⁵⁵

“Yukarıda yer verilen yasa hükmünde, dava dilekçesinde talep edilen manevi tazminatın miktar artırımına konu olamayacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmediği gibi Danıştay'ın konu ile ilgili emsal kararlarında da, manevi tazminat isteminin -şartların oluşması halinde- miktar artırımına konu edilebileceği vurgulanmıştır.

Her ne kadar idare mahkemesince, dava dilekçesinde talep edilen manevi tazminat miktarına yönelik ıslah hakkı bulunmadığından hareketle ve bu talep değerlendirmeye alınmayarak bu kısım bakımından hüküm kurulmamasına kararı verilmiş ise de; yukarıda açıklandığı üzere ilgililerin manevi tazminat miktarını artırmak konusunda haklarının bulunduğu açıktır. Ancak yaşanan olay nedeniyle davacıların yaşadığı acı ve üzüntü nazara alındığında mahkemece her bir davacı lehine ayrı ayrı hükmedilen 25.000,00 TL manevi tazminatın yerinde ve hakkaniyete uygun olduğu sonucuna varılmış olup, miktar artırımına konu edilen toplam 50.000,00 TL yönünden davanın reddine karar verilmesi gerekmektedir.”

Daire, manevi tazminatta miktar artırımına ilişkin kanuni bir engel olmadığı, şartların oluşması halinde dava dilekçesinde belirtilen manevi tazminat miktarının da artırılabilirliğini belirtmiştir. Ancak burada önemle vurgulamak gerekir ki Daire, her bir davacı için Mahkemenin hükmettiği 25.000,00-TL manevi tazminatı yeterli bulmuş, miktar artırımını sonucu ortaya çıkan 50.000,00-TL yönünden davanın reddine karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bu durumda sonuç olarak davacı maddi tazminat gibi manevi tazminatta da davanın başında belirlediği tutarları artırma hakkına sahiptir. Bunun mahkemece dikkate alınmaması kuralla bağdaşmaz. Nitekim daha önceleri de ifade edildiği üzere, miktar artırımı, usulüne uygun olmak şartıyla tek taraflı irade beyanıyla yapılır; miktar artırımının mahkemece kabulü diye bir şey söz konusu değildir. Dolayısıyla mahkemelerin, manevi tazminatta artırılan miktarın

¹⁵⁴ İstanbul 6. İdare Mahkemesinin 14/04/2021 tarih ve E:2018/2066, K:2021/525 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁵⁵ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 17/11/2021 tarih ve E:2021/1257, K:2021/1513 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

hükme esas alınmaması şeklindeki yaklaşımı norma uygun bir uygulama değildir. Ancak en son bahsedilen Daire kararındaki gibi, hükme esas alınan bu miktarın kabul edilip edilmemesi yargı makamının takdirindedir. Mahkeme, miktar artırımı sonucu ortaya çıkan parasal değerin tamamının kabulüne karar verebileceği gibi, bundan daha azına hükmetmekte de serbesttir.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin bahsedilen kararına karşı her iki taraf da temyiz kanun yoluna başvurmuştur. Yapılan inceleme sonucu Danıştay 8. Dairesince istinaf kararı oy birliğiyle onanmış, karar kesinleşmiştir.¹⁵⁶

Kocaeli 1. İdare Mahkemesinde açılan davada, davacıların Devlet Hastanesinde gerçekleşen doğum ile dünyaya gelen müşterek çocuklarının doğumu sonrası anne ve bebek arasındaki kan uyumsuzluğunun tespit edilememesi ve çocuğa yanlış kan verilmesi nedeniyle çocuğun %100 engelli hale gelmesinde davalı idarenin hizmet kusuru bulunduğu iddiasıyla maddi ve manevi tazminat istenilmektedir. Bu davada ilk olarak manevi tazminat miktarında yapılan artırım ilk derece mahkemesince kabul edilmiştir.¹⁵⁷ Ancak Danıştay 15. Dairesince temyiz incelemesinde artırılan manevi tazminat miktarının kabulüne ilişkin kısmın bozulması¹⁵⁸ üzerine Mahkemece bozma kararına uyularak yeniden hüküm kurulmuştur. Kararda manevi tazminatta artırım yapılabilmesi için davacıların manevi varlığında oluşan zararın artması gerektiği belirtilmiş, davacılar açısından dava devam ederken öğrenilen yeni bir olgunun söz konusu olmadığı, bu nedenle miktar artırımı ile manevi tazminatın artırılmayacağı belirtilerek artırılan kısım bakımından davanın reddine karar verilmiştir.¹⁵⁹ Gerekçenin tam metni şöyledir:

“Yukarıda yer alan hükümler uyarınca; ıslah müessesesi davanın görülmesi sırasında tarafların kusurlarında, zararı doğuran nedenlerin ve olayların tespitinde ve uğranılan zararın miktarında bir değişiklik olması durumunda maddi tazminat için işletileceği gibi; zararı doğuran olayın meydana geliş biçiminin yeni ortaya çıkan bulgu ve tespitler sonucu (maluliyet oranının artması, sonradan ortaya çıkan uzuv kaybı vb.), kişilerin manevi yönden çok daha fazla etkilendiğinin saptanması halinde manevi tazminat için de uygulanabilir.

¹⁵⁶ Danıştay 8. Dairesinin 27/06/2024 tarih ve E:2021/7971, K:2024/3892 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁵⁷ Kocaeli 1. İdare Mahkemesinin 14/12/2016 tarih ve E:2016/239, K:2016/1510 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁵⁸ Danıştay 15. Dairesinin 22/02/2018 tarih ve E:2017/1107, K:2018/2049 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁵⁹ Kocaeli 1. İdare Mahkemesinin 21/02/2019 tarih ve E:2019/162, K:2019/197 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

Ancak bu durumun istisnai bir durum olduğu ve manevi zararın sonradan gerçekten artmış olduğunun tespiti halinde işletilebileceği kuşkusuzdur. Ayrıca manevi tazminat talepleri açısından konunun manevi tazminatın amacı ve niteliğinin dikkate alınması suretiyle ele alınması gerektiğinde de duraksama bulunmamaktadır.

Manevi zarar; kişinin fizik yapısının ve iç huzurunun bozulmasını, yaşama gücünün ve sevincinin azalmasını, kişilik haklarının zedelenmesini, şeref ve haysiyetinin rencide edilmesini, duyulan acı ve ıstırabı, kişinin günlük yaşamını zorlaştıran her türlü üzüntü ve sıkıntıyı ifade etmekte, fiziki veya manevi acılar duyan, ruhsal dengesi bozulan, yaşama sevinci azalan kişinin manevi yönden zarara uğramış olduğu kabul edilmektedir. Manevi tazminat, olay nedeniyle duyulan elem ve ıstırabı kısmen de olsa hafifletmeyi amaçlar. Manevi zararın niteliği gereği sonradan gelişen veya öğrenilen yeni bir olgu olmadığı sürece kişinin manevi varlığında oluşan zararın arttığından bahsedilemez.

Uyuşmazlıkta, davacılar anne ve babanın diğeri davacı çocuk ...'ın 13/02/2004 tarihli özürlü kimliği ile %100 oranında malul olduğunu dava açmadan evvel öğrendikleri, yargılama esnasında yeni bir durumun ortaya çıkmadığı, dava açılmadan önce %100 malul olduğu tespit edilen çocuk Furkan'ın maluliyet oranının artmasına da imkan bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda, davacılar açısından sonradan oluşan veya öğrenilen yeni bir olgu bulunmadığından ıslah yoluyla manevi tazminat tutarının artırılması yasal olanak bulunmadığından ıslah yolu ile artırılan 70.000,00 TL manevi tazminat talebinin reddi gerekmiştir.”

Bahsedilen karar, karar düzeltme aşamasında Danıştay 15. Dairesinin varlığına son verilmesi sonrası yeni iş bölümü ile Danıştay 10. Dairesince incelenmiş ve artırılan maddi tazminata işleyecek faiz başlangıcı bakımından düzeltilerek onanmıştır.¹⁶⁰

Mahkeme kararında, dava sürecinde davacıların yaşadığı elem ve acıyı artıracak gelişmelerin yaşanmadığı, bu nedenle dava konusu edilen manevi tazminat miktarının artırılmasına olanak bulunmadığı belirtilmiştir. Ancak bu yorumlamayı, miktar artırımı sonucu oluşan tutarın yargı makamınca kabul edilip edilmeyeceğı konusunda yapmak gerekir. Bir başka anlatımla, davacının manevi tazminat miktarını artırabilmesi için manevi bütünlüğünde yaşanan eksilmenin dava açtığı tarihten sonra arttığını kanıtlaması gerektiğine dair bir kural mevzuatta yer almamaktadır. Davacı hiçbir somut veriye dayanmasa da hem maddi hem de manevi tazminat tutarını dilediğı tutarlara çıkarabilir. Kanunen bu konuda bir engel yoktur. Ancak mahkemeler, çıkarılan bu miktarları kabul edecek diye bir zorunluluk da yoktur. Yani mahkeme, davacının manevi zararının miktar artırımı sonucu oluşan tutardan

¹⁶⁰ Danıştay 10. Dairesinin 04/06/2024 tarih ve E:2020/5311, K:2024/2401 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

daha az olduğu sonucuna vararak manevi tazminat istemini kısmen reddedebilir. Yukarıda alıntılanan kararda ise Mahkeme, miktar artırımı yapılması konusu ile mahkemenin hükmedeceği tazminat miktarının belirlenmesi konularını karıştırmıştır. Bir önceki kararı aktarırken açıklandığı gibi, davacının miktar artırımı hakkını kullanması ile mahkemenin artırılan bu miktarı kabul etmesi farklı şeylerdir ve ilkinde davacı bakımından serbestlik varken ikincisi mahkemenin takdirindedir. Sonuç itibarıyla manevi tazminatta miktar artırımının kapsamını daraltan bu katı yorum normun amacına uygun değildir.

4.2.1.2 Maddi tazminatta miktar artırımı

Tek bir davada birden fazla maddi tazminat çeşidi birlikte istenilebilir. 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesi bu durumu öngörmektedir. Ancak talep edilen her bir tazminat kalemi için kaç Türk lirası maddi tazminat istenildiğinin dava dilekçesinde ayrı ayrı ve açıkça gösterilmesi gerekir. Ayrıca yabancı para cinsi üzerinden tazminat istenilmesi de olanaklı değildir.¹⁶¹ Aksi takdirde dava dilekçesi 2577 sayılı Kanun'un 3. maddesine aykırılık oluşturduğundan reddedilmelidir.

Davacı miktar artırımının kapsamını daraltarak dava dilekçesinde talep ettiği maddi tazminat kalemlerinden bir kısmı için miktar artırımında bulunmakla yetinip tüm kalemler yönünden bu hakkını kullanmayabilir. Örneğın Danıştay 14. Dairesinin temyizden karara bağladığı¹⁶² bir dosyanın ilk derece aşamasında¹⁶³ davacı tarafından maddi tazminat olarak cenaze ve defin giderleri ile destekten yoksun kalma tazminatı talep edilmiş ancak bu taleplerden sadece destekten yoksun kalma tazminatı bakımından miktar artırımı yoluna başvurulmuştur.

Yine Danıştay 6. Dairesinin bir kararında, cenaze defin giderleri bakımından dava dilekçesinde talep edilen miktar korunmuş ve fakat destekten yoksun kalma tazminatı bilirkişi raporu doğrultusunda artırılmıştır.¹⁶⁴

¹⁶¹ Kemal Gözler, **İdare Hukuku Cilt II**, Gürsel Kaplan'ın Katkılarıyla Güncellenmiş 3. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Mayıs 2019, s. 1430.

¹⁶² Danıştay 14. Dairesinin 13/03/2019 tarih ve E:2018/1879, K:2019/2025 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

¹⁶³ Van 1. İdare Mahkemesinin 12/04/2017 tarih ve E:2013/1998, K:2017/688 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁶⁴ Danıştay 6. Dairesinin 08/05/2019 tarih ve E:2019/2635, K:2019/3842 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

Hangi maddi tazminat kalemi bakımından miktar artırımında bulunulacağı, bir başka anlatımla miktar artırımının kapsamının ne olacağı davacıların inisiyatifindedir. Önemli olan davada birden fazla maddi tazminat talebi olması halinde hangi kalem yönünden miktar artırımı yapıldığının miktar artırımı dilekçesinde açıkça belirtilmesi, bu konuda belirsizliğe yol açılmamasıdır. Davacı tarafından bu yönde bir belirleme yapılmazsa bu konuyu aydınlatmak hâkime düşmektedir. Hâkim, ara kararı ile bu durumu davacıya sormalı, artırılan miktarı ve hangi maddi tazminat kalemine yönelik olduğunu açıklığa kavuşturmasını davacıdan istemelidir.

Daha önceden birçok defa vurgulandığı gibi miktar artırımı aslında davanın başında mevcut olan bir tazminat kalemi için söz konusu olmakta ve dava dilekçesinde yazılan tutarın kural olarak bir defaya mahsus artırılması anlamına gelmektedir. Dava devam ederken miktar artırımı yoluyla yeni maddi tazminat kalemlerinin davaya eklenmesi miktar artırımının kapsamına girmemektedir.

Bahsedilen konuda hataya düşülmemesi için davanın başında hâkim tarafından ilk inceleme konularında gereken özen gösterilmeli ve davacının taleplerinde açık olmayan kısımlar olması halinde dilekçe ret kararı verilerek bu kısımlar berraklaştırılmalıdır. Aksi takdirde davanın ilerleyen aşamalarında davacı miktar artırımı beyanında bulunurken dava dilekçesinde şu veya bu hususlarda da talebi olduğunu, bunun mahkemece dikkate alınması gerektiğini ileri sürebilir. Bu noktadan sonra dava dilekçesinin reddedilmesi usul ekonomisi ilkesiyle bağdaşmadığından mahkeme belirtilen yeni talepleri de talep sonucuna dahil edebilir. Bu ise dosyanın tekemmül sürecine ters olduğundan istenmeyen bir durumdur.

Günümüzde idari mahkemeler belirtilen konulara daha fazla dikkat etmektedirler. Ancak önceleri, dava dilekçesinde maddi tazminat isteminde bulunulması yeterli görülüp daha sonra mahkemece bu tazminat talebinin içeriğinin ara kararı ile davacıya sorulmak suretiyle açıklattırılması şeklinde bir usulün işletildiği örnekler mevcuttur. İşte böyle bir örneğin yaşandığı ve çocuklarında meydana gelen fenilketonüri hastalığının geç teşhis edilmesinde idarenin kusuru bulunduğu iddiasıyla maddi ve manevi tazminat talebiyle açılan bir davada Mahkeme, 13/02/2012 tarihli ara kararı ile maddi tazminat kalemlerinin ne olduğunu (örneğin destekten yoksunluk, efor kaybı, tedavi, bakım masrafı) sormuş, ara kararına davacılar tarafından verilen 08/03/2012 tarihli cevapta efor tazminatı ve destekten yoksun kalma tazminatından bahsedilip bakıcı giderinden bahsedilmemiştir. Ardından hazırlatılan

bilirkişi raporu 30/05/2012 tarihinde dosyaya sunulmuştur. Davacılar 15/03/2013 tarihinde mahkeme kaydına giren miktar artırım dilekçesi ile diğer taleplerinin yanı sıra, dava açılırken ve ara kararına cevapta bahsedilmeyen bakıcı giderini de tazmin konusu yapmıştır. Mahkeme, tam yargı davalarında miktar artırımının, yasa kuralının lafzi yorumu ile sadece miktarın yükseltilmesi olanağı getirdiğini, buna karşılık 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun düzenlediği ıslah kurumundan farklı olarak talep sonucunu ve talep edilmeyen bir maddi tazminat kalemini yükseltmenin miktar artırımına kapsamına girmediğini belirterek davacıların bakıcı giderine yönelik talebi yönünden davayı oy çokluğuyla reddetmiştir.¹⁶⁵

Çoğunluk kararına karşı oyda kalan üye, idari yargıya miktar artırım kurumunun getiriliş amacından bahsetmiş ve idari yargılama usulündeki düzenlemenin medeni yargılama usulündeki ıslahtan farkını ortaya koymuştur. Bu kapsamda 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde yalnızca "miktar"ın artırılabilceğinden bahsedildiğini, öte yandan anılan maddede miktarın, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar artırılabilceğinin kurala bağlandığını ancak maddede geçen "diğer usul kuralları" ibaresinin hangi usul kurallarına atıf yaptığı hakkında bir belirginlik olmadığını, bu açıdan davayı genişletme ve değiştirme yasağının yargı içtihatlarıyla idari yargıda kabul edilen bir usul kuralı olduğu düşünüldüğünde, bu usul kuralının adı geçen madde uyarınca miktarın artırılmasında gözetilmeyeceği sonucuna varmıştır. Somut olaydaki dava dilekçesinde de hiçbir kalem belirtilmeksizin maddi tazminat isteminde bulunulduğunu, Mahkemece ara kararı ile maddi zarar kalemlerinin neler olduğunun sorulduğu ve davacı vekiline efor kaybı ile anne ve baba için de destekten yoksun kalmaktan dolayı maddi tazminat istenildiği belirtilmekle beraber, verilen miktar artırım dilekçesiyle bilirkişi tarafından seçimlik olarak hesaplanan bakım ücretinden doğan zararın da maddi tazminat olarak ödenmesinin istenildiği ve dava dilekçesi ile talep edilen miktarın bu zarar kalemi de eklenmek suretiyle artırıldığı, bu durumda, dava dilekçesinde talep sonucu olarak maddi tazminatın istenilmiş olması ve Mahkemenin 12/01/2016 tarihli ara kararına cevaben gönderilen bilgi ve belgelerden davacının bakım ücretinden ve evde bakım hizmetinden yararlanmıyor olması karşısında, Kanun'daki düzenleme kapsamında maddi tazminat miktarının bakım ücreti

¹⁶⁵ Adana 1. İdare Mahkemesinin 25/02/2016 tarih ve E:2015/712, K:2016/180 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

yönünden de artırılmasının kabul edilerek maddi tazminat isteminin tamamının kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Danıştay 15. Dairesi, Mahkemenin oy çokluğuyla verdiği kararı hukuka uygun bulmamış ve kendisi de oy çokluğuyla verdiği kararında, ilk derece mahkemesi kararının karşı oyunda kalan görüşe benzer bir gerekçeyle kararı bozmuştur:¹⁶⁶

“İdare Mahkemesince dava dilekçesinde bakıcı gideri talebi bulunmadığından ıslah dilekçesi ile de sadece miktar artırımında bulunulacağı, talep edilmeyen tazminat kaleminin ise ıslah dilekçesi ile talep edilemeyeceğine ilişkin verilen karar isabetli değildir. Islah dilekçesi ile davacıların efor tazminatı ve bakıcı gideri talebinde bulunduğu görüldüğünden bakıcı gideri ve efor tazminatına ilişkin talebinin yukarıda belirtilen kriterler dikkate alınarak yeniden alınacak bilirkişi raporuyla TRH yaşam tablosu da esas alınarak, yeniden dönemsel olarak hesaplattırılıp karara bağlanması ve hükmedilen efor tazminatı ve bakıcı giderlerine ilişkin tazminat miktarına da dava açılırken talep edilen miktarı için dilekçenin idareye tebliğ tarihi olan 19.04.2002 tarihinden, ıslah edilen miktara ise ıslah dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarih olan 22.05.2015 tarihinden faizin işletilmesi, destekten yoksun kalma tazminatına ise hükmedilmemesi, davacıların çocuğunun hayatta olması sebebiyle efor tazminatına ve bakıcı giderine hükmedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.”

Danıştay 15. Dairesinin söz edilen kararında karşı oyda kalan üyeler normun amacına uygun bir gerekçeyle çoğunluk görüşüne katılmamaktadır:

“Uyuşmazlık konusu olayda dosyadaki bilgi ve belgeler ve Mahkemece alınan bilirkişi raporlarına dayalı olarak idarenin hizmet kusurunun bulunduğu sonucuna ulaşılması sonucunda davacıların davaları kabul edilmiş olup, dava açılırken maddi tazminat talebinde bulunulduğu kapsamı hakkında açıklama yapılmadığı, Mahkeme tarafından ara karar ile maddi tazminat kalemlerinin sorulduğu, ara karara verilen cevapta efor ve destekten yoksun kalma tazminatından bahsedildiği, bakıcı giderinden bahsedilmediği, sonradan dosya kapsamına giren ıslah dilekçesi ile bakıcı gideri talebinden bahsedildiği görülmüş olup, davacıların maddi tazminat kalemlerini ara karara verdikleri efor tazminatı olarak sınırladıkları, bakıcı giderinden bahsetmedikleri, aktüerya bilirkişisi tarafından sunulan zarar miktarına ilişkin rapor neticesinde ıslah dilekçesi ile maddi tazminat istemlerini artırdıkları ve bakıcı giderini de dahil ettikleri anlaşılmaktadır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunun 16. maddesinde düzenlenen tam yargı davalarında ıslah müessesesinin, sadece talep edilen tazminat kalemleri ile sınırlı olarak miktar arttırılması olduğu, talep edilmeyen bir maddi tazminat kalemini ıslah dilekçesi ile artırma imkanı sağlamadığı, bu sebeple davacıların ara karara verdikleri cevapta bahsedilen efor tazminatına ilişkin olarak tazminat miktarını artırabilecekleri, dosya kapsamında talep edilmeyen bakıcı giderini ıslah dilekçesi ile istemelerinin davanın genişletilmesi olduğu, İdari Yargıdaki ıslah müessesinin talep edilmeyen bir maddi tazminat

¹⁶⁶ Danıştay 15. Dairesinin 20/03/2017 tarih ve E:2016/6685, K:2017/1274 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

kalemini ıslah dilekçesi ile talep imkanı sağlamayacağını açık olduğu, bakıcı giderine ilişkin olarak verilen Mahkeme kararının onanması gerektiği görüşüyle aksi yöndeki çoğunluk kararına katılmıyoruz.”

Tam yargı davasında miktar artırımı imkanı sadece dava dilekçesinde belirtilen tazminat kalemleri yönünden geçerlidir. Ancak yukarıda aktarılan uyuşmazlıktaki gibi bir sorunun yaşanmaması için dava dilekçesinde davacının talep ettiği maddi tazminat kalemlerinin neler olduğunun duraksamaya yol açmayacak şekilde ortaya konulması şarttır. Aksi takdirde dava dilekçesindeki talepler tamamen açıklığa kavuşturulana kadar mahkemece dilekçe ret kararı verilmesi gerekecektir.

4.2.2 Miktar Artırımında Faiz

4.2.2.1 Faizin miktar artırımı ile istenilmesi

Hayatın olağan akışında zarar, doğduğu anda karşılanamadığından ve bazen uzun bir süre sonra ancak tazmin edilebildiğinden bu durumu telafi edebilmek için davacı tarafından talep edilmesi halinde mahkemelerce faize hükmedilebilmektedir. Tazminata faiz yürütülmesi davacının gerçek zararının tam olarak karşılanabilmesinin, diğer bir ifadeyle tam tazmin ilkesinin bir gereğidir.¹⁶⁷ Ancak taleple bağlılık ilkesi gereği faize mahkeme tarafından kendiliğinden hükmedilemez, bunun için davacı tarafından açıkça faiz isteminde bulunulması gerekir.¹⁶⁸

Davacı tarafça zararın faiziyle karşılanmasının talep edilmesi halinde aslında mahkeme faize hükmedip hükmetmemekte serbesttir. Ancak faiz talebini reddetmesi halinde bunu kararında gerekçelendirmesi gerektiği açıktır. Davacı, kesinlik sınırının üstünde olan bir davada reddedilen faiz talebini kanun yolu denetimine sunabilir. Öte yandan mahkeme talep edilenden fazlasına hükmedemeyeceğinden faiz talebinin kabul edilmesi durumunda faizin başlangıç tarihinin talep edilenden daha geriye götürülmemesine dikkat edilmelidir.

Açılan bir davada faiz talebine yer verilmemesi halinde, bunun ayrı bir davaya konu edilip edilemeyeceğine ilişkin olarak Yargıtay tarafından, fer'i nitelikte bir alacak olan faizin esas

¹⁶⁷ Gözler, **İdare Hukuku Cilt II**, s. 1421.

¹⁶⁸ A. Şeref Gözübüyük / Güven Dinçer, **İdari Yargılama Usulü: Kanun – Açıklama – İçtihat**, 2. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, Ocak 1999, s. 244; Şeref Gözübüyük / Turgut Tan, **İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2016, s. 702; Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 320; Gözler, **İdare Hukuku Cilt II**, s. 1423; Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, s. 275; Elvin Evrim Özcan, “İdari Yargılama Hukukunda Islah”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 92, 2011, s. 226.

alacak tahsil edilmedikçe ikinci bir dava ile istenilebileceği kabul edilmiştir.¹⁶⁹ Danıştay 5. Dairesi ise yargı kararı ile hükmedilen tazminat ile yargı kararı olmadan davalı idarece ödenmiş bir tazminat arasında ayrıma gitmiş, ikinci halde henüz ortada bir tam yargı davası olmadığından ödenen bu tutara ilişkin faizin tek başına ayrı bir dava ile istenilebileceğini oy çokluğuyla kabul etmiştir.¹⁷⁰ Daire anılan kararında 2577 sayılı Kanun'un 12. maddesine ilişkin şu açıklamalara yer vermiştir:

“Belirtilen madde, idari işlemde doğan zararın karşılanması talebiyle açılan tam yargı davalarında izlenmesi gereken yöntemi düzenlemekte; tam yargı davası açılmasının usul ve esaslarını kurala bağlamaktadır.

Maddeye göre işlemde doğan zarara ilişkin tam yargı davalarının üç ayrı şekilde açılması mümkündür. Bunlardan birincisi, işlemde doğan zararın ödenmesi istemiyle doğrudan tam yargı açılması; ikincisi, zararı doğuran işlemin iptali istemine yönelik olarak iptal davası ile birlikte tam yargı davasının açılmasıdır. Üçüncüsü ise; zararı doğuran işlemin önce iptal davasına konu edilmesi, bu davada verilecek karar üzerine, bu husustaki kararın veya kanun yollarına başvurulması halinde verilecek kararın tebliğinden itibaren dava açma süresi içinde tam yargı davası açılmasıdır. Her üç halde de, idari işlemde kaynaklandığı iddia edilen zarar, yalnızca bir kez tam yargı davasına konu edilebilir.

Faiz ödemesi, alacaklının yoksun kaldığı miktara ve yoksun kalma süresine göre belirlenen bir zarar giderme biçimi olup, bir zararın dava yoluyla tazmini talebi söz konusu ise bunun da davada yöneltilebilecek bir isteğin konusunu oluşturması zorunludur. Tazminat davası ile kazanılmayıp idarece ödenmiş meblağa ait faiz, uğranılan bir zarar niteliği taşıması sebebiyle ayrı bir tam yargı davasına konu edilebilirse de, açılmış bir tam yargı davasında talep edilmemiş olan faiz için ayrı bir dava açılmasına olanak veren bir hüküm İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yer almamış; bir işlemde doğan zarar için birden fazla tam yargı davası açılmasına imkan tanınmamıştır. Zararı doğuran işlemin iptali ve zararın tazminin ödenmesi istemiyle açılan bir davada istenmeyen bir faizin, verilecek bir iptal-kabul kararından sonra yeni ve ayrı bir tam yargı davasına konu edilmesi; yukarıda ayrıntıları açıklanan 12. madde hükmüne göre, ortada işlemde doğan zarara yönelik olarak verilmiş yargısal bir hüküm bulunduğu için hukuken mümkün değildir.”

Manevi tazminatın tazmin aracı değil tatmin aracı olduğu ve zenginleşmeye yol açmaması gerektiğini kabul eden Danıştay, tıpkı miktar artırımının uygulanabilmesinde olduğu gibi faize hükmetme bakımından da maddi tazminat ile manevi tazminat arasında bir ayrıma gitmiş ve manevi tazminata faiz yürütülmesini uzun bir süre kabul etmemiştir.¹⁷¹ Askeri

¹⁶⁹ Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin 23/11/1992 tarih ve E:1992/10267, K:1992/6169 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁷⁰ Danıştay 5. Dairesinin 19/02/2008 tarih ve E:2005/5463, K:2008/876 sayılı kararı, **Danıştay Dergisi**, Sayı: 120, 1. Baskı, Ankara: Danıştay Başkanlığı Yayınları, 2009, s. 170-172.

¹⁷¹ Örneğin Danıştay 10. Dairesinin 04/10/1990 tarih ve E:1989/303, K:1990/2083 sayılı kararı, Danıştay 5. Dairesinin 10/11/1997 tarih ve E:1995/3611, K:1997/2485 sayılı kararı; Danıştay 6. Dairesinin 09/10/1984

Yüksek İdare Mahkemesi ise çeşitli kararlarında manevi tazminata faiz yürütülebileceğini kabul etmiştir.¹⁷² Öğretide maddi tazminat gibi manevi tazminata da faiz işletilebileceğini savunan yazarlar vardır.¹⁷³ Danıştayın idari daireleri de zamanla anılan görüşlerinden dönmüş, maddi ve manevi tazminat arasında bu konuda bir ayrım gözetilmemesi ve manevi tazminata da faiz yürütülmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bu nedenle temyize konu aksi yöndeki kararlarda hukuki isabet görülmemiştir.¹⁷⁴

Dava dilekçesinde faiz istenmemişse ıslah ile faiz istenip istenemeyeceğine gelince, adli yargıda Yargıtayın kısmi ıslah ile faiz istenebileceğini kabul eden kararları vardır.¹⁷⁵ Hatta Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, asıl alacak için açılan davada faize ilişkin hakkın saklı tutulmamış olmasının, daha sonra faiz için ayrı bir dava açılmasına veya ıslah ile faiz talep edilmesine engel teşkil etmeyeceği sonucuna varmış, davacı tarafından dava dilekçesinde faiz talep edilmese bile ıslah ile faiz talep edilebileceğinden aksi yöndeki kararın usul ve yasaya aykırı olması nedeniyle bozulmasına hükmetmiştir.¹⁷⁶

İdare yargısındaki durum incelendiğinde, idare mahkemesinin önüne gelen bir olayda, sahil yolunda denize doğru dik inen bisiklet yolunda, bisikleti ile seyir halinde olan davacının Büyükşehir Belediyesi tarafından döşenmiş olan sert bir hortuma takılarak düşmesi sonucu vücudunun çeşitli yerlerinde yaralanmalar meydana geldiği ve çalışma gücü kaybına uğradığı iddialarıyla geçici iş göremezlik nedeniyle uğranılan 36.000,00-TL gelir kaybı, çalışma gücü kaybı ve ekonomik geleceğin sarsılmasının karşılığı olarak 2.000,00-TL

tarikh ve E:1983/365, K:1984/2813 sayılı kararı; Danıştay 14. Dairesinin 15/05/2012 tarih ve E:2011/6594, K:2012/3471 sayılı kararı ve ayrıca Danıştay 6. Dairesinin 01/10/2020 tarih ve E:2019/19708, K:2020/8560 sayılı kararının karşı oyu. <https://www.lexpera.com.tr/>, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

¹⁷² Örneğin Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesinin 25/10/1994 tarih ve E:1994/1148, K:1994/1247 sayılı kararı; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesinin 15/03/1996 tarih ve E:1990/307, K:1994/949 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁷³ Gözübüyük / Dinçer, **İdari Yargılama Usulü: Kanun – Açıklama – İçtihat**, s. 244; Gözübüyük / Tan, **İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku**, s. 703; Tuncay Armağan, **İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, Eylül 1997, s. 312; Turgut Tan, **İdare Hukuku**, Gözden Geçirilmiş Güncelleştirilmiş 9. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, Eylül 2020, s. 1051.

¹⁷⁴ Örneğin Danıştay 6. Dairesinin 19/03/2004 tarih ve E:2004/359, K:2004/1691 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 19/09/2007 tarih ve E:2004/6540, K:2007/4237 sayılı kararı; Danıştay 15. Dairesinin 06/12/2018 tarih ve E:2018/3438, K:2018/8152 sayılı kararı; Danıştay 10. Dairesinin 07/05/2024 tarih ve E:2023/2693, K:2024/1825 sayılı kararı. <https://www.lexpera.com.tr/>, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 03/09/2024).

¹⁷⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 03/07/2002 tarih ve E:2002/9-564, K:2002/572 sayılı kararı; Yargıtay 5. Hukuk Dairesinin 04/05/1989 tarih ve E:1989/23307, K:1989/9906 sayılı kararı; Yargıtay 15. Hukuk Dairesinin 05/10/2011 tarih ve E:2010/4227, K:2011/5710 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁷⁶ Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 04/03/2021 tarih ve E:2020/8977, K:2021/2307 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

(miktar artırımı ile 347.770,68-TL), tedavi giderleri karşılığı olarak 1.000,00-TL maddi tazminat ve zarar sonucu duyulan acı ve keder nedeniyle de 100.000,00-TL manevi tazminat talebiyle dava açılmıştır. İstanbul 11. İdare Mahkemesince bakılan bu davanın dava dilekçesinde talep edilen tazminat tutarlarına faiz işletilmesi istemi yer almamaktadır. Ardından Mahkemenin hazırlattığı bilirkişi raporuna dayanarak davacı tarafından bazı maddi tazminat kalemleri yönünden miktar artırımında bulunulmuştur. Bu noktada tekrar belirtmekte yarar vardır ki tazminat kalemlerinin hepsini değil, yalnızca bazılarını artırma hak ve yetkisi davacıdadır. Fakat davacı çalışma gücü kaybı ve ekonomik geleceğin sarsılmasının karşılığı olarak istediği maddi tazminat miktarını artırırken dava dilekçesinde yer almayan faiz talebini de miktar artırımı dilekçesinde beyan etmiştir. Mahkeme, faiz talebinin dava dilekçesinde yer almayıp miktar artırımı dilekçesinde yer almasını ayrıca değerlendirmeksizin, kabul ettiği maddi ve manevi tazminat taleplerinin tümünün faiziyle ödenmesine karar vermiştir.¹⁷⁷ Buna göre dava dilekçesinde talep edilen tazminatlar bakımından idareye başvuru tarihinden, miktar artırımı yoluyla artırılan kısım için ise miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ tarihinden itibaren yasal faiz işletilmiştir.

Mahkeme kararı davalı idarece istinaf kanun yoluna götürülmüştür. İstinaf makamının yaptığı incelemede, ilk derece mahkemesinden farklı olarak faiz talebinin ilk defa miktar artırımı sırasında öne sürülmesi irdelenmiştir. İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesi, faizin miktar artırımı dilekçesiyle talep edilebileceğini ancak bu durumda yalnızca artırılan miktara faiz yürütülebileceğini belirterek mahkeme kararının ilgili kısmının bu doğrultuda düzeltilmesine karar vermiştir.¹⁷⁸ Gerekçesi ise şu şekildedir:

“Faiz, asıl alacağa bağlı ferî bir hak olması nedeniyle dava dilekçesinde bu konuda bir istek olmasa dahi, sonradan 2577 sayılı Kanunun 16/4. maddesi uyarınca miktar artırımına ilişkin dilekçede faiz isteminde bulunulmuşsa bu istemin miktar artırımı kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Dava dilekçesinde belirtilen tazminat miktarının artırılmasına hukuki olanak sağlayan adil yargılanma hakkı, sadece tazminat miktarını değil, faiz istemini de kapsar.

Dava dilekçesinde faiz istemi olmayıp miktar artırım dilekçesinde faiz istemi var ise, miktar artırım dilekçesinin içeriğinden, talep edilen toplam tazminat miktarına faiz istenildiği açıkça anlaşılıyor ise, dava dilekçesinde talep edilen miktara faize hükmedilmemeli, miktar

¹⁷⁷ İstanbul 11. İdare Mahkemesinin 31/12/2019 tarih ve E:2017/1935, K:2019/2634 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁷⁸ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 19/01/2021 tarih ve E:2020/810, K:2021/89 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

artırım dilekçesi ile artırılan miktara, miktar artırım dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren faize hükmedilmelidir.

Bu durumda, 11.07.2019 tarihinde kayda giren miktar artırım dilekçesi ile dava dilekçesinde talep edilen maddi ve manevi tazminat ile artırılan maddi tazminat miktarına faiz yürütülmesi istenildiğinden, dava dilekçesinde talep edilip kabul edilen maddi ve manevi tazminat miktarı için faize hükmedilmemeli, miktar artırım dilekçesiyle artırılan ve kabul edilen maddi tazminat miktarına, idarenin temerrüde düştüğü tarih olan, miktar artırım dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren faiz yürütülmesi gerekmektedir. Bu itibarla eylem (kaza) tarihinden itibaren yasal faiz uygulanması da hukuken mümkün bulunmamaktadır.”

İstinaf kararına karşı her iki taraf da temyiz başvurusunda bulunmuştur. Danıştay 8. Dairesi miktar artırım ile faiz istenilmesi konusunda İstanbul 9. İdare Dava Dairesinden farklı düşünmüştür. Daire, 2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında dava dilekçesinde gösterilen tazminat miktarının artırılmasına imkan verildiğini, miktar artırımına ilişkin dilekçenin, yeni bir dava niteliğinde olmayıp mevcut davada talep edilen tazminat miktarının miktar artırım suretiyle yükseltilmesine olanak sağlayan yasal bir hakkın kullanımına ilişkin olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle Daire, davacının dava açarken faiz talebinde bulunmayıp miktar artırım suretiyle faiz talep etmesine olanak bulunmadığı sonucuna oy çokluğuyla varmış, miktar artırım yapılan kısma faiz işletilmesi yolundaki istinaf kararında hukuki isabet görmemiştir.¹⁷⁹ Temyiz kararının gerekçesi şu şekildedir:

“Faiz ise; idarenin tazmin borcu bağlamında, kişilerin, idarenin eylem ve/veya işlemlerinden dolayı uğradıkları zararların giderilmesi istemiyle başvurmalarına karşın, idarenin zararı kendiliğinden ödemeyip, yargı kararıyla tazminata mahkûm edilmesi sonucunda, idarenin temerrüde düştüğü tarihten tazminatın ödendiği tarihe kadar geçen süre için 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'a göre hesaplanacak tutarı ifade etmektedir.

Usul hukukunun temel ilkelerinden olan taleple bağlılık ilkesine göre, Mahkeme tarafından davacının talepleri aşılarak karar verilmesi mümkün olmamakta, davacının istemleri ile bağlı olunup istemleri genişletecek şekilde karar verilmesine olanak bulunmamaktadır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "Taleple bağlılık ilkesi" başlıklı 26. maddesinin 1. fıkrasında da, "Hakim, tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır, ondan fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebilir." hükmü ile taleple bağlılık ilkesi açıklanmıştır.

Buna göre, davacının dava açarken Mahkemeden hüküm altına alınmasını talep ettiği istem sonucuyla bağlı kalınarak karar verilmesi gerekmektedir.

¹⁷⁹ Danıştay 8. Dairesinin 02/04/2024 tarih ve E:2021/3151, K:2024/2027 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

Ayrıca, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilmeye kadar bir defaya mahsus artırılmasına olanak tanınmış ise de, miktar artırımı yolu ile faiz talep edilebilmesine yönelik bir düzenleme öngörülmemiştir.

Dosyadaki bilgi ve belgelerin incelenmesi neticesinde; davacının 04.08.2016 tarihinde Mahkeme kaydına giren dava dilekçesinde, maddi ve manevi tazminat talebinde bulunulmuş ise de herhangi bir yasal faiz isteminde bulunulmadığı; 11.07.2019 tarihinde Mahkeme kaydına giren miktar artırımı (ıslah) dilekçesiyle 2.000,00 TL'lık tazminat miktarının 345.770,68 TL artırılarak 347.770,68 TL'ye yükseltildiği, ayrıca miktar artırımı dilekçesinde dava dilekçesinde talep edilmeyen yasal faizin, maddi manevi tazminat miktarlarına kaza tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesi şeklinde talep edildiği görülmektedir.

Davacının, dava dilekçesinde talep etmediği halde miktar artırımı dilekçesinde gündeme getirdiği yasal faiz talebi, "taleple bağlılık" kuralının istisnası olan miktar artırımı kapsamında olmayıp, "davanın genişletilmesi" kapsamında olduğundan, temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararının, ıslah dilekçesiyle artırılan 345.770,68-TL'lık maddi tazminat tutarına miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren yasal faiz işletilmesine ilişkin kısmında hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu itibarla, temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararının, miktar artırımı dilekçesiyle artırılan 345.770,68-TL'lık maddi tazminat tutarına miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren yasal faiz işletilmesine ilişkin kısmında hukuki isabet bulunmamaktadır.”

Temyiz kararında karşı oyda kalan üye, dava dilekçesinde talep edilmese de miktar artırımı dilekçesiyle yasal faiz isteminde bulunulabileceğini, bu faiz isteminin hem dava dilekçesinde talep edilen hem de miktar artırımı dilekçesiyle artırılan tazminat alacağının toplamına uygulanması gerektiği görüşüyle çoğunluk kararına katılmamıştır.

Gaziantep 1. İdare Mahkemesince bakılan bir başka davada, davacının dava dilekçesinde talep etmediği faizi, miktar artırımı dilekçesi ile talep edemeyeceği sonucuna varılmış, kabul edilen maddi ve manevi tazminat tutarlarının faizsiz şekilde ödenmesine hükmedilmiştir.¹⁸⁰

Anılan kararın gerekçesi şu şekildedir:

“Davacının dava dilekçesinde faiz talep etmeksizin ıslah dilekçesinde alacak kalemlerine temerrüt tarihinden itibaren faiz işletilmesi yönündeki talebine gelince;

[2577 sayılı Kanun'un 16/4. maddesine yer verilmiştir.]

Yukarıda yer alan yasal düzenlemenin incelenmesinden; tarafların savunma ve ikinci dilekçelerine dayanılarak bir hak iddia edemeyecekleri, başka bir deyişle savunma ve ikinci dilekçelerle davanın genişletilemeyeceği, bunun tek istisnasının ise tam yargı davalarında

¹⁸⁰ Gaziantep 1. İdare Mahkemesinin 15/10/2021 tarih ve E:2017/883, K:2021/904 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

dava dilekçesinde gösterilen tazminat miktarlarının (miktarla sınırlı olmak üzere) bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilceği ancak ıslah dilekçeleriyle faiz talep edileceğine ilişkin mevzuatımızda bir hüküm bulunmadığı görülmektedir.

Bu durumda; miktar artırımına (ıslah) ilişkin dilekçenin yeni bir dava niteliğinde olmayıp, faiz talep etmeksizin açılan mevcut davada talep edilen tazminat miktarının ıslah suretiyle artırımına olanak sağlayan yasal bir hakkın kullanımına ilişkin olduğu, bu bağlamda, davacı vekili tarafından dava dilekçesinde faiz talebinde bulunmadığı, ıslah dilekçesinde böyle bir talepte bulunmasının da davayı genişletme yasağı kapsamında olduğu, aksi bir durumun istinaf ya da temyiz aşamasında da faiz talep edilmesi sonucunu doğurur ki, bu durumun idari yargı yerlerindeki taleple bağıllık ilkesini de zedeleyeceği anlaşılmaktadır.”

İlk derece mahkemesinin idari yargıda faiz talebinin dava dilekçesinde yer alması gerektiği, miktar artırımını yoluyla faiz talep edilemeyeceği şeklindeki görüşüne yer verdiği bu kararına karşı davacı taraf istinaf kanun yoluna başvurmamıştır. Yalnızca davalı idarenin istinaf talebinde bulunması nedeniyle istinaf¹⁸¹ ve temyiz¹⁸² makamlarınca verilen onama kararları, miktar artırımını ile faiz talep edilip edilemeyeceği yönünde kanun yolu mercilerinin görüşlerini barındırmaktan uzaktır.

Danıştay 8. Dairesinin temyiz incelemesinde bulunduğu bir uyuşmazlıkta davacı tarafından ilk defa miktar artırımını dilekçesinde maddi ve manevi tazminat istemlerine olay tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesinin talep edilmesine karşı mahkemece faize hükmedilmemesinin Anayasa ile koruma altına alınan mülkiyet hakkına aykırı olduğu iddia edilmiştir. Bahse konu olayda uyuşmazlığı çözerken davacının faiz istemine ilk derece mahkemesi kararında hiç yer verilmemiş, idari yargıda miktar artırımını ile faiz istenemeyeceği yönünde herhangi bir açıklamada da bulunulmamıştır.¹⁸³ Karara karşı her iki tarafça istinaf kanun yoluna başvurulmuş ve fakat başvurular istinaf makamınca reddedilerek karar onanmıştır.¹⁸⁴ Aynı şekilde Danıştay 8. Dairesi davacının ve davalı idarenin temyiz incelemesine sunduğu kararı oy çokluğuyla onamıştır.¹⁸⁵ Kararın karşı oyları

¹⁸¹ Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 27/09/2022 tarih ve E:2021/1540, K:2022/1052 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁸² Danıştay 8. Dairesinin 28/03/2024 tarih ve E:2023/139, K:2024/1941 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 03/10/2024).

¹⁸³ Trabzon İdare Mahkemesinin 08/06/2018 tarih ve E:2017/800, K:2018/597 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁸⁴ Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 03/10/2019 tarih ve E:2018/1556, K:2019/1588 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁸⁵ Danıştay 8. Dairesinin 05/03/2024 tarih ve E:2020/1163, K:2024/1106 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

faiz hakkında değildir. Dolayısıyla davacının miktar artırımı yoluyla faiz istenebileceği yönündeki iddiası, uyuşmazlığa bakan yargı makamlarınca kabul edilebilir bulunmamıştır.

Sakarya 2. İdare Mahkemesince görülen uyuşmazlıkta, davacı tarafından talep edilen maddi ve manevi tazminat miktarlarına faiz işletilmesine yönelik bir talep dava dilekçesinde yer almamaktadır. Ancak yargılama devam ederken sunulan miktar artırımı dilekçesi ile dava dilekçesinde belirlenen maddi tazminat miktarı artırılmış ve bunun yanı sıra maddi tazminat isteminin tamamı yönünden dava tarihinden itibaren yasal faiz isteminde bulunulmuştur. Manevi tazminat bakımından ise herhangi bir artırıma gidilmeden yalnızca dava dilekçesinde talep edilen manevi tazminat miktarına dava tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesi istenilmiştir. Mahkeme, dava dilekçesinde konu edilen toplam 2.000,00-TL maddi tazminat yönünden faiz talebinin, davanın genişletilmesi yasağı nedeniyle değerlendirilemeyeceği, geri kalan ve miktar artırımı ile artırılan maddi tazminat miktarına ilişkin kısmı yönünden ise faiz talebinin, miktar artırımı dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edildiği 24/10/2018 tarihinden itibaren kabul edilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Manevi tazminat miktarının davacı tarafından artırılmaması nedeniyle anılan faiz talebi dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamında görülmüş ve manevi tazminat talebinin Mahkemece kabul edilen kısmı için faiz işletilmeksizin hüküm kurulmuştur.¹⁸⁶

İlk derece mahkemesi kararına karşı hem davacılar hem de davalı idare tarafından istinaf başvurusunda bulunulmuş ve fakat istinaf makamınca istinaf başvurularının reddine karar verilmiştir.¹⁸⁷ İstinaf başvuruları reddedilen tarafların bu kez de temyiz kanun yoluna başvurmaları üzerine Danıştay 8. Dairesi yaptığı incelemede, dava dilekçesinde talep edilmeyen faizin miktar artırımı yoluyla istenilemeyeceği sonucuna varmış ve temyize konu istinaf kararının aksi yöndeki hüküm fıkrasını “faiz işletilmemesine” şeklinde düzelterek onamıştır.¹⁸⁸ Dairenin oy birliğiyle verdiği kararın gerekçesi şu şekildedir:

“İdari yargılama usulünde davayı genişletme yasağı olup, dosya tekemmül ettikten sonra davayı genişletici mahiyette hiçbir istemde bulunulamaz. Bunun tek istisnası ıslah

¹⁸⁶ Sakarya 2. İdare Mahkemesinin 27/03/2019 tarih ve E:2016/782, K:2019/223 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 03/10/2024).

¹⁸⁷ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 19/11/2019 tarih ve E:2019/424, K:2019/1241 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 03/10/2024).

¹⁸⁸ Danıştay 8. Dairesinin 01/03/2024 tarih ve E:2020/840, K:2024/1075 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

müessesesi yani tam yargı davalarında nihai karar verilinceye kadar harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere tazminat miktarının artırılmasıdır.

Bu durumda, davacılar tarafından dava dilekçesinde sadece tazminat istemine yer verilmiş olup faiz talebinde bulunulmadığı, ancak tazminat miktarının artırımına ilişkin ıslah dilekçesinde ilk defa davayı genişletici mahiyette faiz talebinde bulunulduğu görüldüğünden, davanın konusunu aşar nitelikteki faiz isteminde bulunulamayacağı da açıktır.”

Faiz, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 131. maddesinin birinci fıkrasında asıl alacağa bağlı fer’i haklar arasında sayılmış, asıl alacak sona erdiğinde buna bağlı olarak faiz alacağının da sona ereceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda Yargıtayın, dava dilekçesinde faiz isteminin yer almaması halinde dahi, asıl alacağa bağlı fer’i nitelikte bir talep olan faizin ıslahla ilk defa istenilebileceği yönünde kararı¹⁸⁹ mevcut olmasına karşın idari yargıda durum tam tersidir. Danıştaya göre idari yargıda kanunen ıslah hakkı “miktar artırımı” ile sınırlı olduğundan dava dilekçesinde talep edilmeyen faizin ıslah ile istenilmesi kabul edilmemektedir. Şu kadar ki miktar artırımı dilekçesinde faiz istenilmesi durumunda, artırılan tutarla sınırlı olarak dahi faiz işletilememektedir. Danıştayın görüşü lafzi yorum yapılması halinde norma uygundur. Zira 2577 sayılı Kanun’da tam yargı davalarında yalnızca dava dilekçesinde belirtilen “miktarın” artırılmasına imkan tanınmış, bunun dışında dava dilekçesinde yer almayan faiz talebinin miktar artırımı ile dava konusu isteme dahil edilmesine olanak tanınmamıştır. Bardakcı da aynı şekilde düşünmekte, miktar artırımı aracılığıyla davaya faiz talebinin eklenemeyeceğini savunmaktadır.¹⁹⁰

Ne var ki miktar artırımı kurumunun idari yargıya getirilmesinin altında, davacının gerçek zararının karşılanması, dava sürecinde tazminat miktarının eriyip ekonomik değerini yitirmesine engel olunması düşüncesi yatmaktadır. Faiz ise aynı amaca hizmet etmekte, davacının eline geçen tazminat tutarının, zararın doğduğu andaki haline yaklaştırılmasını sağlamaktadır. Bu halde, ulaşılmak istenen amaca tam ve doğru şekilde varılmasını sağlamak için dava dilekçesinde faiz talebi mevcut olmasa dahi miktar artırımı dilekçesi ile faiz isteminde bulunulması halinde, artırılan miktar üzerinden hükmedilecek tutara faiz işletilmesi normun amacına daha uygun olacaktır.

¹⁸⁹ Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 04/03/2021 tarih ve E:2020/8977, K:2021/2307 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁹⁰ Mehmet Akif Bardakcı, “Hukuk Muhakemesi Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Tam Yargı Davalarında Dava Dilekçesinde Talep Edilen Miktarın Artırılması”, **Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 35, Yıl: 2016, s. 645.

4.2.2.2 Miktar artırımı halinde artırılan miktar bakımından faizin başlangıcı

Davacı, talep ettiği faizin ne zamandan itibaren başlatılmasını istediğini dava dilekçesinde belirtebilir. Ancak mahkeme bu taleplerden daha azına da hükmedebilir. Yani faizin başlangıç tarihinin günümüze, davacının talebinden daha yakın bir tarih olması hâkimin takdirindedir. Şüphesiz bu konuda da mahkeme kararlarının gerekçesi belirli olmalı ve görüşler sık sık değişmemelidir. Ayrıca miktar artırımı halinde artırılan miktara işletilecek faizin, dava dilekçesinde talep edilen tazminat tutarına işletilecek faizden farklı bir tarihten başlatılması da olasıdır.

Miktar artırımı halinde faizin ne zamandan itibaren başlayacağı konusunun tartışmalı olması ve çok çeşitli uygulamalar mevcut olması karşısında, kabul edilecek tazminata işletilecek faizin türü bellidir. Davacı taraf, bankalarca mevduat uygulanan en yüksek faiz gibi farklı isteklerde bulunsa dahi 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun uyarınca mahkemeler, kanuni ya da bir başka ifadeyle yasal faize hükmetmektedir.

Yukarıda bahsedilen 3095 sayılı Kanun uyarınca 19/12/1984 tarihi itibarıyla yıllık %12 oranında uygulanan yasal faiz, Bakanlar Kurulu'nun 19/12/2005 tarih ve 2005/9831 sayılı kararı ile %9'a düşürülmüştür. Bu karar uyarınca 01/01/2006 tarihinden beri %9 oranında uygulanan yasal faiz uzun yıllar sonra ilk defa değiştirilmiş ve 21/05/2024 tarih ve 32552 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı ile %24'e çıkarılmıştır. Halihazırda yargı makamlarının yasal faize hükmetmesi halinde kabul edilen tazminat miktarlarına %24 yasal faiz işletilmektedir.

Maddi ve manevi tazminata işletilecek faizin mümkün olan en eski başlangıç tarihi, doğal olarak olay tarihidir. Zarar doğurucu olayın gerçekleştiği tarihte zarar ortaya çıktığından, zararın tazminini isteyen davacılar faizin de bu zararın gerçekleştiği andan itibaren işletilmesini talep etmektedirler. Örneğin 06/02/2023 tarihinde Kahramanmaraş ili ve çevresinde yaşanan deprem felaketi nedeniyle idareler aleyhine açılan tam yargı davasında maddi ve/veya manevi tazminat istemlerine, olay tarihi olan 06/02/2023 tarihinden itibaren faiz işletilmesinin istenildiği davalar açılmaktadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, bazen dava dilekçesinde maddi ve manevi tazminata yönelik faiz istemleri farklı tarihlerden itibaren başlatılmaktadır. Davacıların faiz bakımından taleplerini bu şekilde farklılaştırmalarında herhangi bir engel yoktur. Örneğin maddi tazminatın faizinin idarelere

başvuru tarihinden, manevi tazminatın faizinin ise olay tarihinden itibaren başlatılması istenilebilir.

İdari yargı uygulamasına geçmeden önce Yargıtay 17. Hukuk Dairesine göre, haksız fiilden kaynaklanan tazminat davasında, haksız fiili işleyen kişi herhangi bir ihtar ya da ihbara gerek olmaksızın, zararın doğduğu anda, yani olay tarihinde zararın tamamı bakımından temerrüde düşmüş sayılmaktadır. Bu nedenle zarar gören taraf gerek kısmi davaya, gerekse sonradan açtığı ek davaya veya ıslaha konu ettiği kısma ilişkin olarak haksız fiil tarihinden itibaren temerrüt faizi isteme hakkına sahiptir.¹⁹¹

İdari yargı bakımından Danıştay, meydana gelen zararın faizi ile birlikte ödenmesine karar verilmesinin talep edildiği tam yargı davasına konu miktarın, faiz talebi belirtilmeksizin artırılması halinde, artırılan miktar için faize hükmedilip hükmedilemeyeceği hakkında Danıştay dava daireleri ile İdari Dava Daireleri Kurulu kararları arasında var olduğu ileri sürülen aykırılığın, içtihatların birleştirilmesi suretiyle giderilmesi yoluna gitmiştir.¹⁹² Ancak İçtihadı Birleştirme Kurulunca henüz bu konuda bir karar verilmemiş, yalnızca Başsavcının konuyla ilgili düşüncesi alınmıştır.¹⁹³ Başsavcı düşüncesinde bu konuda ayrıntılı açıklamalara yer verilmiş ve tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktarın faiz talebi belirtilmeksizin artırılması halinde, artırılan miktar için de faize hükmedilmesi ve bu durumda, dava dilekçesinde talep edilen miktar için hangi tarihten itibaren faize hükmedilecekse artırılan miktar için de aynı tarihten itibaren faizin işletilmesi yönünde içtihatların birleştirilmesinin uygun olacağı görüşü dile getirilmiştir. Başsavcının bu görüşte bulunurken ifade ettiği açıklamalarının bir kısmı şu şekildedir:

“... 2577 sayılı İdârî Yargılama Usûlü Kanûnunun 13. maddesinin lafzı ve aynı hükümleri içeren 521 sayılı Kanûnunun 72. maddesinin gerekçesi ile öğretide yer alan görüşler birlikte değerlendirildiğinde; idârî eylemden doğan zararın tazmini için tam yargı dâvâsı açmadan önce idâreye ön karar için yapılması zorunlu olan başvurunun idâreyi temerrüde düşürme işlevinin bulunmadığı, Fransa uygulamasından esinlenilerek, idârenin icâbında zararı tazmin etmek suretiyle dâvâyı önlemesine imkân sağlamak için kabûl edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

¹⁹¹ Yargıtay 17. Hukuk Dairesinin 13/10/2018 tarih ve E:2015/16379, K:2018/8570 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 03/09/2024).

¹⁹² Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun E:2021/5 sayılı dosyası, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

¹⁹³ Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun E:2021/5 sayılı dosyası için Danıştay Başsavcılığının E:2024/57 sayılı düşüncesi, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

Roma hukûkundan bu yana kâbul edilen "gasp eden dâima mütemerrittir (haksız fiil fâili ve haksız iktisapta bulunan dâima temerrüt hâlinededir)" ilkesi, Yargıtayca, mülga 818 sayılı Borçlar Kanûnunun yürürlükte olduğu dönemde de benimsenerek, haksız fiil fâili, fiil tarihinde zâten temerrüt hâlinde olduğundan, temerrüde düşürülmesi için ayrıca temerrüt ihtârına gerek olmadığına dâir istikrarlı kararlar verilmiş; Türk Borçlar Kanûnunun 117. maddesinde de, haksız fiilde borçlunun fiilin işlendiği târihte temerrüde düşmüş olduğu kurala bağlanmıştır.

Bu itibarla, özel hukuktaki haksız fiillere benzediğinden bahisle haksız fiillerde uygulanan zaman aşımına kıyâsen düzenlendiği madde gerekçesinde belirtilen idârî eylemlerden kaynaklanan zararların tazmini istemiyle tam yargı dâvâsı açmadan önce idâreye başvurunun zorunlu tutulmasının, idâreyi temerrüde düşürmek gibi bir işlevinin bulunmadığı, düzenlemenin dâvâ açma süresine ilişkin olduğu; eylem tarihinde idâre zaten temerrüt hâlinde olduğundan, temerrüt ihtârı yerine geçecek bir başvuruya esâsen gerek bulunmadığı; özel hukukta dahi haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme gibi sözleşme dışı sorumluluk hâllerinde temerrüt ihtârı aranmadığından, 13. maddeyi bu şekilde yorumlamak için hiçbir hukukî sebep bulunmadığı sonucuna varılmakta olup; idârî eylemler nedeniyle açılan tam yargı dâvâlarında miktar artırım dilekçesinin idâreye tebliğ edildiği tarihte idârenin temerrüde düşmüş sayılacağı görüşünden hareketle, dâvâ dilekçesinde yer alan fâiz talebinin miktar artırım dilekçesinde tekrarlanmasının şart olduğu yönündeki kabûlde isabet bulunmamaktadır.

Öte yandan, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanûnunun 55. maddesinde, "Destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararlar, bu Kanûn hükümlerine ve sorumluluk hukûku ilkelerine göre hesaplanır... Bu Kanûn hükümleri her türlü idârî eylem ve işlemler ile idârenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamâmen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlara ilişkin istem ve dâvâlarda da uygulanır." kuralına yer verildiğinden, idârî eylemlerin yol açtığı vücut bütünlüğünün yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararların tazmini istemiyle açılan tam yargı dâvâlarında, Türk Borçlar Kanûnu hükümleri uygulanacağından ve anılan Kanûnunun 117. maddesinin âmir hükmü gereğince idârî eylem tarihinde idâre temerrüde düşmüş olacağından, bu tür tam yargı dâvâları bakımından idârenin temerrüde düşürülmesinin esâsen gerekli olmadığı kuşkusuzdur.

İdârî işlemlerden dolayı uğranılan zararın tazmini istemiyle açılan tam yargı dâvâlarında ise, işlemin niteliğine göre işlemin tesisi veya icrası tarihinde zarar doğduğunun tespiti hâlinde, bu tarihlerden itibâren fâize hükmedilmesi gerekmekte olup, idârenin temerrüde düşürülmesini zorunlu kılan kanunî bir düzenleme mevcut değildir.

Bu itibarla, gerek idârî işlemlerden ve gerekse idârî eylemlerden dolayı uğranılan zararın tazmini istemiyle açılan tam yargı dâvâlarında miktar artırımına ilişkin usûl işleminin temerrüt ile ilişkilendirilmesi yönündeki yaklaşımın hukukî bir dayanağı bulunmamaktadır.

IV) SONUÇ: İdârî eylem veya işlemlerden dolayı uğranılan zararın fâizi ile birlikte idârece tazminine karar verilmesinin talep edildiği tam yargı dâvâsına konu miktârın, fâiz talebi belirtilmeksizin artırılması hâlinde, dâvâ dilekçesinde talep edilen miktar için hangi târihten itibâren fâize hükmedilecekse artırılan miktar için de aynı târihten itibâren fâize

hükmedilmesi gerektiği yönünde içtihatların birleştirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.”

Miktar artırımı sayesinde davacılar davayı düşük miktarlar üzerinden açtıktan sonra idarenin işlemi ya da eylemi nedeniyle uğradıkları zararın parasal değeri yargılamanın ileriki aşamalarında belirginleştğinde talep ettikleri tazminat tutarını söz konusu miktarlara artırma hakkına sahip olmuştur. Bu durumda davacıların dava açarken mahkemece hükmedilecek tazminatın faiz işletilerek ödenmesi yönündeki taleplerinin hem dava dilekçesinde yer alan tazminat miktarı için hem de artırıma konu olacak tutar için geçerli olduğunu söylemek gerekir. Zira davacıların en başından beri asıl gayesi idari işlem ya da eylemden dolayı uğradıkları zararın tümünün karşılanmasıdır. Kanunun tanıdığı imkan ile bu tutarın bir kısmının davanın başında, bir kısmının ise dava devam ederken talep edilmesi bu gerçeği değiştirmez. Bu nedenle miktar artırımı dilekçesinde artırılan miktarın faiziyle ödenmesine yönelik açık bir talep olmasa bile dava açılırken faiz talebinde bulunulmuş ise dava dilekçesindeki miktar için faizin başlatılacağı tarihten itibaren hem dava dilekçesindeki miktara hem de artırılan miktara faiz işletilmelidir. Dolayısıyla Danıştay Başsavcısının yukarıda aktarılan görüşünün sonuç kısmına katılmak gerekir. Bardakcı ise bu konuda aksi görüştedir. Yazara göre artırılan miktara faiz işletilebilmesi için miktar artırımı dilekçesinde açıkça faiz talebi olmalıdır.¹⁹⁴

Mahkemelerdeki somut uyuşmazlıklara geçerse Rize İdare Mahkemesi baktığı bir davada maddi ve manevi tazminatın olay tarih olan 11/08/2013 tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar vermiştir.¹⁹⁵ Ne var ki Danıştay 8. Dairesi bu uygulamayı hukuka uygun bulmamıştır. Daire bu kararında, 2577 sayılı Kanun’un 13. maddesi gereğince salt idari eylemden kaynaklanan tam yargı davalarında idari başvuru yolunun zorunlu olarak tüketilmesi gerektiğini, Kanun’da bu başvurunun dava ön şartı olarak öngörüldüğünü ve zararın idare tarafından en erken bu tarihte sulhen ödenebilecek olduğunu, bu nedenle idareye bir başvuru söz konusu ise tazminat miktarına işletilecek yasal faizin de ön karar almak için idareye yapılan bu başvuru tarihinden itibaren başlatılmasının Danıştay içtihatlarıyla kabul edildiğini belirtmiştir. Aktarılan bu gerekçeyle ilk derece mahkemesi

¹⁹⁴ Bardakcı, “Hukuk Muhakemesi Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Tam Yargı Davalarında Dava Dilekçesinde Talep Edilen Miktarın Artırılması”, s. 645.

¹⁹⁵ Rize İdare Mahkemesinin 30/03/2016 tarih ve E:2014/617, K:2016/236 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

kararının ilgili kısmını, “davacılar vekilinin davalı Belediyeye yaptığı başvuru tarihinden itibaren hesaplanacak” şeklinde düzelterek onanmıştır.¹⁹⁶

Bir başka olayda İstanbul 3. İdare Mahkemesi, maddi tazminatın miktar artırımında bulunulan kısma miktar artırımını tarihinden itibaren, manevi tazminat ile maddi tazminatın dava dilekçesinde talep edilen kısma ise olay tarihinden itibaren faiz işletmiştir.¹⁹⁷ Mahkemenin bu kararı istinaf makamınca onanmıştır.¹⁹⁸

Yukarıda bahsedilen kararın temyiz incelemesini yapan Danıştay 15. Dairesi, faizin olay tarihinden itibaren işletilmesini hukuka uygun bulmamıştır. Davanın idari yargıdan önce görevsiz adli yargı makamında açılması ve görev ret kararı ile uyuşmazlığın idari yargı önüne taşınması halinde 2577 sayılı Kanun’un 13. maddesine göre idareye tazminat istemiyle başvurma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Zira idareye başvuruda esas amaç, idari eylem nedeniyle meydana geldiği iddia edilen zarardan idareyi haberdar etmek, onu temerrüde düşürmektir. Dolayısıyla olayla ilgili adli yargıda tazminat davası açılmasıyla amaç yerine getirilmiş olur ve bu durumda davacıyı tekrar idareye başvuruda bulunmaya mecbur bırakmak, kişiye gereksiz bir külfet yüklemekten öteye geçmez. Bu nedenle kanunen idareye başvurma şartı bu durumlar bakımından ortadan kaldırılmıştır. Somut olayda da adli yargıda verilen görev ret kararı sonrası idari yargıda tam yargı davası açılması nedeniyle idarenin adli yargıdaki dava ile olayı öğrendiği ve tazmin borcu altına girdiğini kabul eden Danıştay, dava dilekçesinde talep edilen tazminat miktarına işletilecek faizin adli davanın açıldığı tarihten itibaren başlatılması gerektiğini kabul etmiş ve aksi yöndeki ilk derece mahkemesi kararına karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine dair kararı bozmuştur.¹⁹⁹

Başka bir olayda, ilk derece mahkemesi kararına karşı yapılan istinaf başvurusunu kısmen kabul edip dosyayı inceleyen Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdare Dava Dairesince davacılarından birinin manevi tazminat talebi kabul edilirken faiz işletilmemiştir.²⁰⁰ Danıştay

¹⁹⁶ Danıştay 8. Dairesinin 26/04/2024 tarih ve E:2021/7593, K:2024/2347 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁹⁷ İstanbul 3. İdare Mahkemesinin 29/12/2016 tarih ve E:2013/939, K:2016/2546 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

¹⁹⁸ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 8. İdare Dava Dairesinin 16/05/2017 tarih ve E:2017/334, K:2017/775 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

¹⁹⁹ Danıştay 15. Dairesinin 09/01/2019 tarih ve E:2017/1798, K:2019/32 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 03/09/2024).

²⁰⁰ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdare Dava Dairesinin 10/03/2023 tarih ve E:2022/1158, K:2023/1387 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

10. Dairesi temyiz incelemesinde bu durumu bozma nedeni görmüştür. Temyiz kararında, ilgili davacının dava dilekçesinde olay tarihinden itibaren manevi tazminat isteminde bulunması nedeniyle faizin idareye başvuru tarihinden itibaren işletilmesine karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁰¹

Zarar doğurucu olayın meydana geldiği tarihten itibaren faiz işletilmesi konusunda örnek bir karar Danıştayın 13. Dairesinden gelmiştir. Davacı tarafından ödenen bir idari para cezasının dayanağı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kararına karşı açılan davada Danıştay tarafından işlemin yürütmesinin durdurulması üzerine, ödenen bu miktarın iadesi istemiyle yapılan başvurunun zımnen reddine ilişkin işlemin iptali ve ödenen tutarın ödeme tarihinden itibaren yasal faiziyle birlikte iadesi istemiyle dava açılmıştır. İlk derece mahkemesi, işlemin iptalinin yanı sıra iadesi istenilen tutarın idareye başvuru tarihinden itibaren işleyecek faiziyle birlikte iadesine, idare tarafından dava aşamasında davacıya ödenen kısım yönünden ise karar verilmesine yer olmadığına hükmetmiştir.²⁰² Davayı temyizen inceleyen Danıştay 13. Dairesi faizin zararın meydana geldiği ödeme tarihinden itibaren işletilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.²⁰³ Daire bu kaniya şu gerekçeyle varmıştır:

“Faiz; en basit biçimiyle, idarenin tazmin borcu bağlamında; kişilerin, idarenin eylem ve/veya işlemlerinden dolayı uğradıkları zararların giderilmesi istemiyle başvurmalarına karşın, idarenin zararı kendiliğinden ödemeyip, yargı kararıyla tazmine mahkûm edilmesi sonucunda, idarenin temerrüde düştüğü tarihten tazminatın ödendiği tarihe kadar geçen süre için 3095 sayılı Kanuna göre hesaplanacak tutarı ifade etmektedir.

Bu durumda, hukuka aykırılığı mahkeme kararı ile saptanmış işlem nedeniyle davacının hiç ödememesi gereken bir meblağı idareye ödediği ve geri ödeme yapılincaya kadar bu meblağın getirisinden yoksun kaldığı açık olup, ödemenin yapıldığı tarihten itibaren faiz yürütülmesi gerekirken, başvuru tarihinden itibaren faiz yürütülmesinde hukuka uygunluk bulunmamaktadır.”

Esasında burada tazminata konu olan zarar, bir idari işlemten kaynaklanmıştır. Bu nedenle de faizin, zarar doğuran idari para cezasının ödendiği tarihten itibaren başlatılmasına karar verilmiştir. 2577 sayılı Kanun’un 13. maddesi gereğince temelinde bir idari işlem bulunmayıp salt idari eylemden kaynaklanan tam yargı davası açılmadan önce idarenin

²⁰¹ Danıştay 10. Dairesinin 07/05/2024 tarih ve E:2023/2693, K:2024/1825 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁰² Ankara 13. İdare Mahkemesinin 22/12/2022 tarih ve E:2022/1548, K:2022/2792 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²⁰³ Danıştay 13. Dairesinin 18/05/2023 tarih ve E:2023/1344, K:2023/2508 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

zarardan haberdar olması için davacı tarafından idareye başvuruda bulunulması zorunludur. Ancak Kanun'un 12. maddesi uyarınca idarenin tesis ettiği işlemler nedeniyle oluşan zararlar için böyle bir mecburiyet bulunmamaktadır. İşlemden doğan tam yargı davasını açmadan önce davacının ihtiyari olarak zararının tazmin edilmesi için idareye başvuruda bulunması halinde ise faizin idareye başvuru tarihinden itibaren işletileceğini söylemek mümkün değildir. Çünkü böyle bir durumda davacının zararına neden olan işlemi tesis eden idare, işlem tarihinde söz konusu zarar bakımından temerrüde düşmüş sayılır. Bu nedenle faizin de işlem tarihinden ya da işleme dayalı yapılan ödeme tarihinden itibaren işletilmesi gerekir.

Yukarıda aktarılan kararlardan da anlaşılacağı üzere, 13. Dairenin idari işlemde kaynaklı tam yargı davasındaki yorumu dışında Danıştay dairelerinin neredeyse ortak görüşü idari yargıda -salt idari eylemden kaynaklanan- tam yargı davalarında olay tarihinden itibaren faizin işletilemeyeceği yönündedir. Danıştayın idari dava dairelerinin bu görüşünün ana sebebi, idarenin zarar doğurucu olay nedeniyle temerrüde düştüğü en erken tarihin idari başvuru tarihi ya da adli yargıdaki dava tarihi olmasıdır. Buna göre davacı tarafından dava dilekçesinde faizin olay tarihinden başlatılması istenirse faiz başlangıcı mahkemece ancak idari başvuru ya da adli dava tarihine kadar geri çekilebilecektir.

Bu noktada vurgulanması gereken bir başka husus, faizin başlangıç tarihinin idareye başvuru tarihi ya da adli yargıda dava tarihi olması için davacının ya bu tarihlerin ya da bunlardan daha önceki bir tarih olan olay tarihinin, faiz başlangıç tarihi olarak dikkate alınmasını dava dilekçesinde talep etmesi gerektiğidir. Bir başka anlatımla, davacı faizin başlangıcı için dava dilekçesinde herhangi bir belirtmede bulunmazsa mahkeme ancak tam yargı davasının açıldığı tarihten itibaren faiz işletebilir. Bu görüş Danıştay 10. Dairesinin bir kararında da açıkça ortaya konulmaktadır.²⁰⁴

Aydın 1. İdare Mahkemesine açılan söz konusu davada davacı dava dilekçesinde hangi tarihten itibaren başlatılmasını istediğine yönelik herhangi bir ifadeye yer vermeksizin faiz talebinde bulunmuş olmasına karşın miktar artırımı dilekçesinde artırılan miktar için olay tarihinden itibaren faiz işletilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine ilk derece mahkemesi, dava dilekçesinde yer alan tutara idareye başvuru tarihinden itibaren, artırılan tazminat miktarına ise miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ tarihinden itibaren faiz

²⁰⁴ Danıştay 10. Dairesinin 06/05/2024 tarih ve E:2020/860, K:2024/1807 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

işletmiştir.²⁰⁵ Karara karşı her iki taraf da istinaf yoluna gitmiş ve fakat istinaf başvuruları reddedilmiştir.²⁰⁶ Tarafların bu kez de kararın temyizden incelenmesini talep etmeleri üzerine 10. Daire, dava dilekçesinde idareye başvuru tarihinden itibaren faiz istenildiğine dair herhangi bir ibareye yer verilmediğini, bu nedenle faizin başlangıç tarihinin dava tarihi olması gerektiğini belirtmiştir.²⁰⁷ Kararda, dava dilekçesinde belirtilen tutar ile miktar artırımı sonrası oluşan tutar bakımından bir ayırım yapılmaksızın kabul edilen tüm tazminat miktarına dava tarihinden itibaren faiz işletilmesi gerektiğinin ifade edildiğini vurgulamak gerekir. Bu kararında Danıştay, davacının faiz başlangıcı yönündeki talebini miktar artırımı yoluyla tarihsel olarak geriye çekemeyeceği sonucuna varmıştır.

Danıştay 4. Dairesinin önüne gelen davalarda, dosyanın bağlantı nedeniyle bir başka mahkemeye gitmiş olması halinde faizin davanın ilk açıldığı idare mahkemesindeki dava tarihinden itibaren işletilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.²⁰⁸ Ayrıca Dairenin bu kararlarında bağlantı nedeniyle dosya kendisine gelen mahkemece dilekçe ret kararı verilmiş olmasına rağmen yine dosyanın esas kaydını kapatıp bağlantılı mahkemeye gönderen idare mahkemesindeki dava tarihinden itibaren faizin işletileceği kabul edilmiştir. Ancak bunun için dilekçe ret kararı üzerine davanın süresinde yenilenmiş olması gerekmektedir. Daireye göre, davacı tarafından yeni dava dilekçesi süresinde verilmiş ise ilk dava ile son dava arasında zincir kopmadığından mahkemenin dilekçe ret kararı vermiş olmasının bir önemi kalmamakta, bu durum faizi ilk davanın açıldığı tarihten başlatmaya bir engel olarak görülmemektedir. Gerçekten de bağlantı nedeniyle davanın başka bir mahkemede görülmeye başlanması ya da dilekçe ret kararı sonrası davanın yenilenmesi halinde dava dosyası yeni bir esasa kaydedilmekle birlikte yeni açılan dava, eski davanın devamı olmaktadır. Dolayısıyla anılan durumlar faizin başlangıç tarihi olarak bağlantı öncesi ya da dilekçe ret kararı öncesi dava tarihinin belirlenmesine bir engel teşkil etmeyeceğinden Danıştay 4. Dairesinin bahsedilen kararlarına katılmak gerekir.

²⁰⁵ Aydın 1. İdare Mahkemesinin 17/05/2019 tarih ve E:2017/417, K:2019/508 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁰⁶ İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesinin 07/11/2019 tarih ve E:2019/2045, K:2019/2136 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁰⁷ Danıştay 10. Dairesinin 06/05/2024 tarih ve E:2020/860, K:2024/1807 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁰⁸ Danıştay 4. Dairesinin 12/06/2024 tarih ve E:2024/1017, K:2024/3928 sayılı kararı; aynı Dairenin 12/06/2024 tarih ve E:2024/1018, K:2024/3927 sayılı kararı; aynı Dairenin 12/06/2024 tarih ve E:2024/952, K:2024/3922 sayılı kararı; aynı Dairenin 12/06/2024 tarih ve E:2024/968, K:2024/3929 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

Miktar artırımı yapılan kısma işletilecek faizin hangi tarihten itibaren başlatılacağı konusuna gelince, yakın tarihe kadar genel uygulama miktar artırımı dilekçesinin mahkeme kayıtlarına girdiği tarihi, artırılan miktar için faizin başlangıç tarihi saymaktı. Bu yönde verilen ilk derece mahkemesi kararları²⁰⁹ bölge idare mahkemesi²¹⁰ ve Danıştay²¹¹ tarafından kanun yolu aşamasında onanmaktaydı. Danıştay 4. Dairesinin yakın tarihli bir kararından anlaşılacağı üzere Danıştayda Daire bazında bu görüş halen sürdürülmektedir.²¹²

Bu konuda özel bir yorum Danıştay 15. Dairesinden gelmiştir. Daha önceden ifade edildiği üzere miktar artırımı kurumunun idari yargıya ilk geldiği zaman kanun yolu incelemesinde olan davalar bakımından 2577 sayılı Kanun'a Geçici 7. madde getirilmiş ve miktar artırımının kanun yolu aşamasında olan davalarda da uygulanabileceği özel olarak düzenlenmiştir. Daire, geçici maddede yer alan kural uyarınca kanun yolu aşamasında miktar artırımı dilekçesinin verilmesi durumunda, kanun yolu aşamasının tamamlanıp miktar artırımına ilişkin dilekçenin davalı idareye tebliğine kadar geçen sürenin uzunluğuna dikkat çekmiş ve bu dosyalarda miktar artırımına ilişkin dilekçenin idareye tebliğ edildiği tarihin esas alınmasının mülkiyet hakkına aykırı olacağı sonucuna varmıştır. Bu nedenle özellikle kanun yolu aşamasında davacı tarafından miktar artırımı talep edilen dosyalarda, artırılan tutara yürütülecek faiz bakımından, miktar artırımı dilekçesinin mahkemeye verildiği tarihin esas alınması gerektiği belirtilmiştir.²¹³

Danıştayın artırılan miktara miktar artırımı dilekçesinin kayda girdiği tarihten itibaren faiz işletilmesi yönündeki görüşü, iptal üzerine açılan tam yargı davalarında da geçerlidir. Örneğin Ankara 3. İdare Mahkemesince bakılan bir iptal davasında işlemin iptaline karar verilmiştir. Aynı davacı tarafından bu kez de Ankara 13. İdare Mahkemesinde işlem den doğan zararlarının olay tarihinden itibaren işletilecek faiziyle birlikte tazmini istenmiş, davanın devamında miktar artırımı talebinde de bulunulmuştur. Mahkeme ise hukuka aykırılığı iptal davasında ortaya konulan işlem den dolayı uğranılan zarar nedeniyle

²⁰⁹ Örneğin Muğla 1. İdare Mahkemesinin 02/05/2019 tarih ve E:2018/916, K:2019/499 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²¹⁰ Örneğin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesinin 05/09/2019 tarih ve E:2019/1179, K:2019/1277 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²¹¹ Örneğin Danıştay 10. Dairesinin 16/05/2023 tarih ve E:2019/11994, K:2023/2503 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²¹² Danıştay 4. Dairesinin 16/05/2024 tarih ve E:2024/1280, K:2024/3153 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²¹³ Danıştay 15. Dairesinin 21/04/2016 tarih ve E:2016/1041, K:2016/2744 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

hükmedilen tazminatın tümünün iptal davasının açıldığı 16/01/2017 tarihinden itibaren yasal faiziyle ödenmesine karar vermiştir.²¹⁴

Karara karşı yalnızca davalı tarafça istinaf kanun yoluna başvurulmuştur. Ankara Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesi, ilk derece mahkemesince takdir edilenden daha az miktarda tazminat tutarına hükmedilmesi gerektiği görüşüyle istinaf başvurusunu kabul etmiştir. Faiz bakımından ise istinaf makamı, iptal davasının açıldığı 16/01/2017 tarihinden itibaren değil, tam yargı davasının açıldığı 09/08/2019 tarihinden itibaren faiz işletilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.²¹⁵ Ne var ki Danıştay 6. Dairesi temyiz incelemesinde, ne ilk derece ne de istinaf makamının faiz başlangıcı yönünden yaptığı saptamaları kanuna uygun bulmuştur. Daire, miktar artırımını ile artırılan kısım için faizin miktar artırımını tarihinden başlatılması gerektiğini bozma kararında belirtmiştir.²¹⁶

Miktar artırımını sonucu yükseltile kısımlar için faizin hangi tarihten itibaren başlatılacağına dair bir diğer görüş, miktar artırımını dilekçesinin davalı idareye tebliğ tarihinden itibaren faiz işletilmesi gerektiğidir. Bu görüşün ana gerekçesi, davalı idarenin miktar artırımını dilekçesinin kendisine tebliği ile birlikte artırılan kısım yönünden temerrüde düştüğü, bu nedenle artırılan kısma uygulanacak faizin de ancak bu tarihten itibaren başlatılabileceğidir. Danıştay 15. Dairesi bu görüşü kararında açıkça ifade etmiştir.²¹⁷ Danıştay 6. Dairesi de temyiz incelemesine baktığı bir davada benzer şekilde kararın, miktar artırımını dilekçesinin davalı idareye tebliği tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesi kısmında hukuki isabet görmüş ve temyize konu kararı onamıştır.²¹⁸

Danıştay 8. Dairesi, yukarıda aktarılan görüşe göre verilen bir kararı, yalnızca davalı idarenin temyiz başvurusu üzerine onamıştır.²¹⁹ Ancak bu noktada dikkat etmek gerekir ki kanun yolunda aleyhe bozma yasağı vardır. Dolayısıyla temyiz ya da istinaf makamlarının

²¹⁴ Ankara 13. İdare Mahkemesinin 14/01/2021 tarih ve E:2019/1486, K:2021/50 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²¹⁵ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesinin 28/04/2022 tarih ve E:2021/867, K:2022/681 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 07/10/2024).

²¹⁶ Danıştay 6. Dairesinin 08/06/2023 tarih ve E:2022/6898, K:2023/5779 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²¹⁷ Danıştay 15. Dairesinin 21/04/2016 tarih ve E:2016/1041, K:2016/2744 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²¹⁸ Danıştay 6. Dairesinin 03/05/2023 tarih ve E:2023/2234, K:2023/4383 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²¹⁹ Danıştay 8. Dairesinin 25/06/2024 tarih ve E:2019/4397, K:2024/3823 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

güncel kararları farklı yönde olsa da kanun yolu merciinde kendi lehine karar verilecek taraf kanun yoluna gitmeyip yalnızca karşı taraf kanun yoluna başvurmuşsa kanun yoluna başvuran tarafın aleyhine olacak şekilde hükmün kaldırılması, bozulması ya da düzeltilmesi olanaklı değildir. Bu noktada Danıştay 8. Dairesinin ileride bahsedilecek olan, artırılan tazminat miktarına da idareye başvuru tarihinden itibaren ya da adli yargıda dava açma tarihinden itibaren faiz işletilmesini öngördüğü kararları mevcut olmasına rağmen Daire, güncel tarihli bu kararında miktar artırımını dilekçesinin davalı idareye tebliğ tarihinden itibaren faiz işletilmesine yönelik istinaf kararını, aleyhe bozma yasağı kapsamında onamıştır.

Yukarıda açıklanan durumu doğrular iki örnek sırasıyla aktarılacaktır. İlk örnekte Erzurum 2. İdare Mahkemesi baktığı bir davanın dava dilekçesinde faizin olay tarihinden itibaren başlatılması istenmektedir. Mahkeme, dosya kapsamından davacının 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesi uyarınca bir başvuru yapıp yapmadığının tam olarak anlaşılamadığını kararında belirtmiştir. Davacının davalı idareye başvuru yapmamış olması ihtimalinde dava dilekçesinin görevli idari mercine tevdi edilmesi gerekmektedir de davalı idarenin mahkemeye sunduğu savunmasında davacının tazminat talebini açıkça kabul etmediğini gören Mahkeme, davanın ilk olarak 24/07/2013 tarihinde açıldığını da dikkate alarak usul ekonomisi ilkesi gereği idarenin savunmasının bu yönüyle 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesi bağlamında bir ön karar niteliğinde olduğunu kabul ederek işin esasını incelemeye geçmiştir. Burada ilk derece mahkemesince zorunlu idari başvuru bakımından farklı bir yorum yapılmıştır. Ardından Mahkeme daha önceden aktarılan görüşe uygun şekilde miktar artırımını ile artırılan miktara işletilecek faiz ile dava dilekçesindeki miktara işletilecek faiz bakımından bir ayrıma gitmiştir. Dava açmadan önce idari başvuru yapıldığına dair dosyada herhangi bir bilgi olmadığından dava dilekçesinde talep edilen tazminatın faizi dava açma tarihinden başlatılmış, artırılan tutarın faizi ise miktar artırımını dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren işletilmiştir.²²⁰

İlk derece mahkemesinin bu kararına karşı davacılar temyiz talebinde bulunmuştur. Danıştay 8. Dairesi ise temyize konu kararı davacılar lehine düzelterek onamıştır.²²¹ Daire bu

²²⁰ Erzurum 2. İdare Mahkemesinin 15/11/2017 tarih ve E:2015/1242, K:2017/3489 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

²²¹ Danıştay 8. Dairesinin 02/05/2023 tarih ve E:2019/4869, K:2023/2535 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

kararında özetle, artırılan miktar ile dava dilekçesinde belirtilen düşük miktar arasında idarenin temerrüde düştüğü tarih bakımından bir ayrıma gidilmemesi gerektiğini, zira davacının aslında en başından itibaren tüm zararının karşılanmasını arzu ettiğini ifade etmiştir. Bu nedenle kabul edilen tüm tazminat tutarına idarenin temerrüde düştüğü tarih olan dava tarihinden itibaren faiz işletilmesi yönünde ilk derece mahkemesi kararını düzelterek onamıştır. Kararın ayrıntılı gerekçesi şu şekildedir:

“Dava şartı olan ön karar için idareye yapılan başvuruda ihlal edilen hakkın yerine getirilmesinin istenilmesi esas olup, idare ile işin esasında ihtilafa düşüldükten, başka bir ifadeyle, tazminatın ödenmesi istemiyle idareye yapılan başvuru üzerine, bu istemin idare tarafından açıkça veya zımnen reddi üzerine, idarenin, tazminat istemi karşısında direnmeye (temerrüde) düşürüldükten sonra davacının tazminat miktarını dava açarak talep edebileceği, açılacak davada talep edilecek tazminat miktarının serbestçe tayinine hukuki bir engel bulunmamakla birlikte, talep edilecek tazminat miktarının yüksek tutulması durumunda davacının talep ettiği tutar ölçüsünde ödemek zorunda kalacağı ve bu tür davalarda nispi olarak belirlenen yargılama harçlarının da yüksek olacağı, bunun da mahkemeye erişim hakkını kısıtlayacağı açıktır.

Yapılan bu açıklamalar karşısında, uğranılan zararın gerçek miktarının Mahkeme tarafından yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda net bir şekilde ortaya çıkması durumunda, ortaya çıkan bu gerçek zararın tamamının tazmini amacıyla verilen miktar artırımına (ıslah) ilişkin dilekçenin yeni bir dava niteliğinde olmayıp, mevcut davada talep edilen tazminat miktarının ıslah suretiyle artırımına olanak sağlayan yasal bir hakkın kullanımına ilişkin olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, artırılan tazminat miktarı yönünden davanın kabul edilmesi halinde, yasal faizin başlangıcının bu miktar yönünden de, idarenin uyuşmazlığın esasında ihtilafa, bir başka anlatımla temerrüde düştüğü tarih olduğu sonucuna varılmaktadır.

Uyuşmazlıkta, davacı tarafından 24/07/2013 tarihinde 130.000,00-TL maddi, 6.000,00-TL manevi tazminatın ödenmesi istemiyle açılan davada, meydana gelen zararlarının tespiti amacıyla yaptırılan bilirkişi incelemesi neticesinde tespit edilen ve davacı tarafından 11/10/2017 tarihinde ıslah edilen 78.085,73 TL yeni zarar miktarının, davacının, olay tarihi, idareye başvurma tarihi veya dava tarihi itibarıyla elde etmek istedikleri gerçek zararları olduğu açıktır.

Bu durum yukarıda aktarılan hususlarla birlikte değerlendirildiğinde, esasen davacının ilk dava açarken yüksek oranlı yargılama harçları vb. nedenlerden dolayı tazmini isteminde bulunduğu bedel dava dilekçesinde düşük belirtilmiş ise de, davacının tazminine karar verilmesi konusunda gerçek iradesini yansıtan miktarın, ıslah ile arttırılan gerçek zararları olduğunun, bu gerçek zararın, Mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi veya ıslah dilekçesinin verildiği tarihte değil, esasen olay tarihinde ya da idarelere başvuru tarihinde ortaya çıktığı, ancak, davacı tarafından miktarı tam olarak bilinemediğinden ve tespit edilemediğinden dava açılırken talep edilemeyen bir zarar olduğunun kabulü, bu kabul doğrultusunda da ıslahla arttırılan ve Mahkemece kabul edilen dava değerine davalı

idarenin temerrüde düştüğü idareye başvurma tarihinden veya dava açma tarihinden itibaren yasal faiz yürütülmesinin hukuka ve hakkaniyete uygun olduğunun kabulü gerekmektedir.”

Danıştay 8. Dairesinin bu yorumu, adli yargıda açılan davanın görevsizlik kararı ile idari yargıda yeniden açılması halinde de geçerlidir. Dava dilekçesinde olay tarihinden itibaren faiz isteminin yer aldığı ve öncesinde adli yargıda görev ret kararı alınması üzerine davacı tarafından idari yargıda yeniden açılan bir davada Bursa 1. İdare Mahkemesi, dava dilekçesinde yer alan maddi tazminat istemi yönünden olay tarihinden, manevi tazminat istemi yönünden adli yargıdaki dava tarihinden, miktar artırımı ile artırılan maddi tazminat istemi yönünden ise miktar artırımı dilekçesinin mahkeme kayıtlarına girdiği tarihten itibaren yasal faiz işletmiştir.²²²

Davalı idarece ilk derece mahkemesi kararına karşı istinaf yoluna başvurulmuştur. İstinaf makamınca, dava dilekçesinde gösterilen tazminat tutarına adli yargıda dava açma tarihinden itibaren, miktar artırımı yapılan kısma ise miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ tarihinden itibaren faiz işletilmesi gerektiği belirtilerek istinafa konu kararın faize ilişkin kısmı düzeltilerek başvuru reddedilmiştir.²²³

Yukarıda belirttiğimiz gibi Danıştay 8. Dairesinin, idari başvuru üzerine açılan tam yargı davalarındaki güncel içtihadı adli yargıda görevsizlik kararı verilmesinin ardından idari yargıda dava açılması halinde de uygulanmaktadır. Bu doğrultuda istinaf kararının davalı idarece temyize konu edilmesi üzerine 8. Daire, miktar artırımının yeni bir dava niteliğinde olmadığını, mevcut davada talep edilen tazminat miktarının ıslah suretiyle artırımına olanak sağlayan yasal bir hakkın kullanımına ilişkin olduğunu, tazminat miktarı yönünden davanın kabul edilmesi halinde, yasal faizin başlangıcının bu miktar yönünden de idarenin uyuşmazlığın esasında ihtilafa, yani temerrüde düştüğü tarih olduğunu kabul etmektedir. Bu nedenle Daire, “miktar artırımı ile artırılan” ya da “dava dilekçesinde talep edilen” şeklinde bir ayrıma gitmeksizin, kabul edilen tüm tazminat tutarına adli yargıda davanın açıldığı

²²² Bursa 1. İdare Mahkemesinin 28/06/2019 tarih ve E:2018/1163, K:2019/686 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 07/10/2024).

²²³ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 14/01/2020 tarih ve E:2019/1371, K:2020/60 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 07/10/2024).

tarihten itibaren yasal faiz işletilmesi gerektiğini belirterek temyiz edilen kararı bahsedilen şekilde düzelterek onamıştır.²²⁴

Maddi ve manevi zararın olay tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte tazmini istemli açılan bir tam yargı davasında Şanlıurfa 1. İdare Mahkemesi, kabul edilen manevi tazminata ve maddi tazminatın dava dilekçesinde istenilen kısmına olay tarihinden itibaren yasal faiz işletmiştir. Mahkeme, miktar artırımı ile artırılan maddi tazminat bakımından ise faizi, miktar artırımı tarihinden itibaren başlatmıştır.²²⁵

Kararın temyiz incelemesinde Danıştay 10. Dairesi, artırılan tazminat miktarı yönünden faizin ancak idarenin temerrüde düştüğü tarihten itibaren işletilebileceğini, bu nedenle kabul edilen tazminat tutarlarına olay tarihinden itibaren yasal faiz işletilmesinin hukuka aykırı olduğunu söylemiş, tüm tazminat miktarına dava tarihinden itibaren faiz işletmiştir.²²⁶ Bu davanın dava dilekçesinde faizin olay tarihinden itibaren işletilmesi yönünde bir talep vardır. Dolayısıyla faizin başlangıç tarihi dava tarihinden de öncesine götürülebilir. Somut olayda idareye başvuru yapılmaması gibi özel bir durum olup olmadığı bilinmemekle birlikte, şayet dava açmadan önce idareye ön karar başvurusunda bulunulmuşsa başvuru tarihinde idare bu olaydan haberdar olmuş sayılacağından, kabul edilen tüm tazminat tutarına idari başvuru tarihinden itibaren faiz işletilebileceği söylenilebilir. Bunun dışında anılan kararında Danıştay 10. Dairesi, miktar artırımı yapılan tutar ile dava dilekçesinde talep edilen miktar arasında faiz bakımından bir ayrıma gitmemiş; tümüne, idarenin temerrüde düştüğü tarih olduğu belirtilen dava tarihinden itibaren faiz işletmiştir.

Faiz başlangıcına ilişkin herhangi bir ibareye yer verilmeksizin yalnızca maddi ve manevi tazminata faiz yürütülmesinin istendiği bir davada Diyarbakır 2. İdare Mahkemesi maddi ve manevi tazminatın dava dilekçesinde belirtilen kısmına dava tarihinden, artırılan kısmına ise miktar artırımı dilekçesinin davalıya tebliğ tarihinden itibaren faiz işletmiştir.²²⁷ Danıştay 10. Dairesi ise karar düzeltme aşamasında kararın faize ilişkin kısmını, kabul edilen tüm

²²⁴ Danıştay 8. Dairesinin 19/03/2024 tarih ve E:2020/4347, K:2024/1572 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²²⁵ Şanlıurfa 1. İdare Mahkemesinin 25/01/2023 tarih ve E:2022/876, K:2023/140 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 07/10/2024).

²²⁶ Danıştay 10. Dairesinin 10/06/2024 tarih ve E:2023/4766, K:2024/2496 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²²⁷ Diyarbakır 2. İdare Mahkemesinin 16/06/2020 tarih ve E:2018/1783, K:2020/781 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 07/10/2024).

tazminat tutarına dava tarihinden itibaren faiz işletilmesi şeklinde düzelterek onamıştır.²²⁸ Dolayısıyla Daire, miktar artırılan kısım ile dava dilekçesindeki kısım arasında bu açıdan fark görmemiştir. Bu görüşün gerekçesi aynıdır; davalı idarenin temerrüde düştüğü tarihte tüm istemler yönünden faiz işletilebilir. Ancak davacının isteğini aşmak mümkün olmadığından, davacı somut olayda faizin özellikle idareye başvuru tarihinden ya da olay tarihinden itibaren işletilmesini istemediği için faiz ancak dava tarihinden itibaren başlatılabilmektedir.

Aktarılan kararlardan da anlaşılacağı üzere Danıştay 8. ve 10. Daireleri güncel kararlarında, miktar artırımında bulunulan kısım ile dava dilekçesindeki ilk istem arasında bir farklılık görülmemekte, hakkaniyet gereği mahkemece kabul edilen tazminatın tamamı için başvuru ya da adli veya idari dava tarihinde ihtilafa düğüldüğü kabul edilmektedir. Bu durumda davacının olay tarihinden ya da idari başvuru tarihinden itibaren faiz işletilmesi talebi varsa miktar artırımını yapılan kısım yönünden bir ayırım yapılmadan hükmedilen tüm tazminat için idareye başvuru tarihinden itibaren faiz işletilmektedir. Danıştay 10. Dairesinin bu şekilde verdiği birçok kararı vardır.²²⁹

Öyle ki Danıştay 10. Dairesi eski tarihli kararlarındaki görüşünü yeni kararlarında değiştirmiştir. Örneğin Afyonkarahisar İdare Mahkemesinin olay tarihinden itibaren faiz işletilmesinin istenildiği bir dosyasında Mahkeme, dava dilekçesindeki miktarlara idareye başvuru tarihinden itibaren, miktar artırımını ile artırılan miktarlara ise miktar artırımını tarihinden itibaren faiz işletmiştir.²³⁰ Davalı idarenin istinaf başvurusu ise Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesince reddedilmiştir.²³¹

²²⁸ Danıştay 10. Dairesinin 07/03/2024 tarih ve E:2023/77, K:2024/633 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²²⁹ Örneğin Danıştay 10. Dairesinin 06/06/2024 tarih ve E:2020/4222, K:2024/2476 sayılı kararı; aynı Dairenin 06/06/2024 tarih ve E:2020/426, K:2024/2454 sayılı kararı; aynı Dairenin 06/06/2024 tarih ve E:2020/4166, K:2024/2452 sayılı kararı; aynı Dairenin 27/05/2024 tarih ve E:2020/4942, K:2024/2186 sayılı kararı; aynı Dairenin 22/05/2024 tarih ve E:2020/3904, K:2024/2107 sayılı kararı; aynı Dairenin 22/05/2024 tarih ve E:2020/805, K:2024/2078 sayılı kararı; aynı Dairenin 13/05/2024 tarih ve E:2020/4084, K:2024/1906 sayılı kararı; aynı Dairenin 02/05/2024 tarih ve E:2020/3643, K:2024/1761 sayılı kararı; aynı Dairenin 02/04/2024 tarih ve E:2021/3349, K:2024/1223 sayılı kararı; aynı Dairenin 04/03/2024 tarih ve E:2020/3877, K:2024/454 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²³⁰ Afyonkarahisar İdare Mahkemesinin 13/02/2018 tarih ve E:2016/78, K:2018/102 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²³¹ Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesinin 21/11/2018 tarih ve E:2018/543, K:2018/1358 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

İstinaf başvurusunun reddine ilişkin karara karşı davalının temyiz kanun yoluna başvurusu üzerine Danıştay 10. Dairesi, miktar artırımı halinde İdare Mahkemesince, yasal faizin başlangıç tarihi olarak dava dilekçesinde istenen kısım için idareye başvuru tarihinin, artırılan kısım için ise miktar artırımı dilekçesinin davalı idarelere tebliğ edildiği tarihin dikkate alınması gerektiği, bu nedenle temyizen incelenen kararın maddi tazminat isteminin artırılan kısmı için miktar artırımı dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği 26/12/2017 tarihinden itibaren hesaplanacak yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi gerekirken miktar artırımı dilekçesiyle artırılan kısmının yasal faiz başlangıcının miktar artırımı dilekçesinin havale tarihi olan 20/12/2017 tarihi olarak belirlenmesine ilişkin kısmında hukuki isabet bulunmadığı sonucuna varmış ve bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine dair kararı bozmuştur.²³² İstinaf makamı verdiği yeni kararda faizin başlangıç tarihini Danıştay kararında belirtildiği gibi değiştirmiştir.²³³

Bölge İdare Mahkemesi kararına karşı bu sefer her iki taraf da temyize başvurmuştur. Ne var ki dosyayı temyizen yeniden inceleyen Danıştay 10. Dairesi, Bölge İdare Mahkemesi kararının maddi tazminata ilişkin kısmında hukuki isabet görmeyerek kararı kısmen bozmuştur.²³⁴ Bozma kararında Daire, faiz başlangıcına yönelik eski görüşünü şu gerekçeyle terk etmiştir:

“Öte yandan Danıştay Onuncu Dairesinin 12/05/2020 tarih ve E:2019/837, K:2020/1307 sayılı kararıyla, yasal faizin başlangıç tarihi olarak, dava dilekçesinde istenen kısım için idareye başvuru tarihinin, arttırılan kısım için ise miktar arttırımı dilekçesinin davalı idarelere tebliğ edildiği tarihin dikkate alınması gerektiği belirtilmişse de Danıştay yerleşik içtihatları uyarınca miktar artırımına ilişkin dilekçenin yeni bir dava niteliğinde olmayıp mevcut davada talep edilen tazminat miktarının miktar artırım suretiyle artırımına olanak sağlayan yasal bir hakkın kullanımına ilişkin olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, Dairemiz bozma kararına uyularak yeni bir karar verilmesi durumunda artırılan tazminat miktarı yönünden davanın kabul edilmesi halinde, yasal faizin başlangıcının bu miktar yönünden de, idareye başvuru tarihinin idarenin uyuşmazlığın esasında temerrüde düştüğü tarih olduğunun kabulü ile hükmedilen tazminat tutarının tümüne idareye başvuru tarihinden itibaren faiz işletilmesi gerekmektedir.”

²³² Danıştay 10. Dairesinin 12/05/2020 tarih ve E:2019/837, K:2020/1307 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²³³ Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesinin 11/11/2020 tarih ve E:2020/1998, K:2020/1871 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²³⁴ Danıştay 10. Dairesinin 10/06/2024 tarih ve E:2021/2478, K:2024/2492 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

Dairece bozulan kısım yönünden yeniden karar verilmek üzere dosya istinaf makamına gönderilmiştir. Ancak ilgili davada Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesince bozma kararına uyularak hükmedilen tazminatın tamamına davalı idareye başvuru tarihinden itibaren faiz işletilmiştir.²³⁵

Yukarıda belirtildiği üzere Danıştay 8. Dairesi de miktar artırımını halinde faizin başlangıç tarihi bakımından 10. Daire ile aynı görüştedir. Daire, aksi yöndeki temyize konu kararlarının ilgili kısımlarını düzelterek onamıştır.²³⁶ Ancak daha önce de bahsedildiği gibi mahkemece faizin idareye başvuru tarihinden itibaren başlamasına hükmedilebilmesi için davacı tarafından dava dilekçesinde faizin mutlaka olay tarihinden ya da idareye başvuru tarihinden itibaren işletilmesinin talep edilmiş olması gerekmektedir.

Erzurum 1. İdare Mahkemesi Danıştayın güncel kararlarına uygun şekilde, kabul edilen tüm tazminat miktarı yönünden idari başvuru tarihinden itibaren faiz işletmiştir.²³⁷ Gerekçesi ise şöyledir:

“... Esasen davacıların ilk dava açarken yüksek oranlı yargılama harçları vb. nedenlerden dolayı tazmini isteminde bulunduğu bedel dava dilekçesinde düşük belirtilmiş ise de, davacıların tazminine karar verilmesi konusunda gerçek iradesini yansıtan miktarın, ıslah ile arttırılan gerçek zararı olduğunun, bu gerçek zararın, Mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi veya ıslah dilekçesinin verildiği tarihte değil, esasen olay tarihinde ya da idareye başvuru tarihinde ortaya çıktığı, ancak, davacılar tarafından miktarı tam olarak bilinemediğinden ve tespit edilemediğinden dava açılırken talep edilemeyen bir zarar olduğunun kabulü, bu kabul doğrultusunda da ıslahla arttırılan dava değerinin tamamına davalı idarenin temerrüde düştüğü, idareye başvurma tarihinden itibaren yasal faiz yürütülmesinin hukuka ve hakkaniyete uygun olduğunun kabulü gerekmektedir.”

²³⁵ Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesinin 30/10/2024 tarih ve E:2024/1473, K:2024/1749 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 14/01/2025).

²³⁶ Danıştay 8. Dairesinin 26/04/2024 tarih ve E:2021/7500, K:2024/2376 sayılı kararı; aynı Dairenin 07/03/2024 tarih ve E:2020/424, K:2024/1247 sayılı kararı; aynı Dairenin 01/03/2024 tarih ve E:2020/1414, K:2024/1073 sayılı kararı; aynı Dairenin 28/12/2023 tarih ve E:2019/3123, K:2023/8106 sayılı kararı; aynı Dairenin 11/06/2024 tarih ve E:2020/5272, K:2024/3635 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²³⁷ Erzurum 1. İdare Mahkemesinin 29/05/2021 tarih ve E:2019/657, K:2021/873 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

İlk derece mahkemesinin bu kararına karşı her iki taraf da istinaf başvurusunda bulunmuş ancak başvuruları istinaf makamınca reddedilerek karar onanmıştır.²³⁸ Danıştay temyiz incelemesinde kararı, faize ilişkin kısım bakımından hukuka uygun bulmuştur.²³⁹

Danıştayın kabul edilen tüm tazminat miktarına idareye başvuru tarihinden itibaren faiz işletilmesi yönündeki görüşünün, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunca verilen bir temyiz kararına dayandığı söylenilebilir. Bu kararın ortaya çıktığı durum şöyledir: Van 3. İdare Mahkemesi önüne gelen bir davada, faizin Van depreminin yaşandığı 09/11/2011 tarihinden yani olay tarihinden itibaren işletilmesi istenilmiştir. Mahkeme miktar artırımını ile artırılan miktar bakımından da davalı idarelere başvuru tarihlerinden itibaren faiz işletmiş, davacı tarafından dava açmadan önce idari başvuruda bulunulmayan idare bakımından ise faizin dava tarihinden itibaren başlatılmasına karar vermiştir.²⁴⁰ Danıştay 14. Dairesi ise tazminatın miktar artırımını yapılan kısmına miktar artırımını dilekçesinin mahkeme kayıtlarına girdiği tarihten itibaren faiz işletilmesi gerektiği görüşüyle kararın ilgili kısmını bozmuştur.²⁴¹ İlk derece mahkemesi, faiz başlangıcı yönünden Daire kararına uymayıp ilk kararında ısrar etmiştir.²⁴² İsrar kararı nedeniyle Daire tarafından dosya Danıştay İdari Dava Daireleri Kuruluna gönderilmiştir.²⁴³

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Mahkemenin hükmettiği tazminatın miktar artırımını dilekçesiyle artırılan kısma yürütülecek faizin başlangıç tarihine ilişkin görüşünü hukuka uygun bulmuş, kararın ısrar edilen bu kısmını onamıştır.²⁴⁴ Kurul kararında, tam yargı davalarında istemle bağlı olma kuralının sebep olduğu hak kayıplarının giderilmesi amacıyla 2577 sayılı Kanun'da değişikliğe gidildiğinden ve bu değişikliğin gerekçesinden bahsedilmiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

²³⁸ Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 2. İdare Dava Dairesinin 07/12/2022 tarih ve E:2021/2213, K:2022/5175 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 10/10/2024).

²³⁹ Danıştay 8. Dairesinin 28/03/2024 tarih ve E:2023/1447, K:2024/1935 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 10/10/2024).

²⁴⁰ Van 3. İdare Mahkemesinin 13/05/2016 tarih ve E:2015/216, K:2016/792 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²⁴¹ Danıştay 14. Dairesinin 13/09/2017 tarih ve E:2017/29, K:2017/4623 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²⁴² Van 3. İdare Mahkemesinin 13/07/2018 tarih ve E:2018/1786, K:2018/2054 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 11/10/2024).

²⁴³ Danıştay 14. Dairesinin 13/12/2018 tarih ve E:2018/5531, K:2018/7300 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²⁴⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 09/06/2020 tarih ve E:2019/53, K:2020/853 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 11/10/2024).

“Faiz, idarenin tazmin borcu bağlamında, kişilerin, idarenin eylem ve/veya işlemlerinden dolayı uğradıkları zararların giderilmesi istemiyle başvurularına karşın, idarenin zararı kendiliğinden ödemeyip, yargı kararıyla tazminata mahkûm edilmesi sonucunda, idarenin temerrüde düştüğü tarihten tazminatın ödendiği tarihe kadar geçen süre için 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'a göre hesaplanacak tutarı ifade etmektedir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13. maddesinde; idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gerektiği kuralı yer almakta olup, anılan maddede, idari eylemler nedeniyle uğranılan zararın tazmini için idareye başvuruda bulunulmasının dava ön şartı olarak öngörülmesi ve zararın idare tarafından en erken bu tarihte sulhen ödenebilecek olması nedeniyle yargı yerince hükmedilecek tazminat miktarına, ön karar için idareye yapılan başvuru tarihi, görevli olmayan adli yargıda dava açılması halinde adli yargıda dava açıldığı tarih itibarıyla yasal faiz uygulanması ilkesi benimsenmiştir. Nitekim bu durum, Danıştayın yerleşik içtihatlarıyla da kabul edilmiştir.

Dava şartı olan ön karar için idareye yapılan başvuruda ihlal edilen hakkın yerine getirilmesinin istenilmesi esas olup, idare ile işin esasında ihtilafa düşüldükten, başka bir ifadeyle, tazminatın ödenmesi istemiyle idareye yapılan başvuru üzerine, bu istemin idare tarafından açıkça veya zımnen reddi üzerine, idarenin, tazminat istemi karşısında direnmeye (temerrüde) düşürüldükten sonra davacının tazminat miktarını dava açarak talep edebileceği, açılacak davada talep edilecek tazminat miktarının serbestçe tayinine hukuki bir engel bulunmamakla birlikte, talep edilecek tazminat miktarının yüksek tutulması durumunda davacının talep ettiği tutar ölçüsünde ödemek zorunda kalacağı ve bu tür davalarda nispi olarak belirlenen yargılama harçlarının da yüksek olacağı, bunun da mahkemeye erişim hakkını kısıtlayacağı açıktır.

Yapılan bu açıklamalar karşısında, uğranılan zararın gerçek miktarının Mahkeme tarafından yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda net bir şekilde ortaya çıkması durumunda, ortaya çıkan bu gerçek zararın tamamının tazmini amacıyla verilen miktar artırımına (ıslah) ilişkin dilekçenin yeni bir dava niteliğinde olmayıp, mevcut davada talep edilen tazminat miktarının ıslah suretiyle artırımına olanak sağlayan yasal bir hakkın kullanımına ilişkin olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, artırılan tazminat miktarı yönünden davanın kabul edilmesi halinde, yasal faizin başlangıcının bu miktar yönünden de, idarenin uyuşmazlığın esasında ihtilafa, bir başka anlatımla temerrüde düştüğü tarih olduğu sonucuna varılmaktadır.

Uyuşmazlıkta, davacıların gerçek zararının (destekten yoksun kalma tazminatının) 09/11/2011 tarihinde meydana gelen depremle doğduğu, davacıların, anılan zararın (500.000,00 TL maddi, 500.000,00 TL manevi) tazmini istemiyle 28/11/2014 tarihinde davalı idarelerden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Van Büyükşehir Belediye Başkanlığına başvurarak anılan idareleri bu tarih itibarıyla temerrüde düşürdükleri, anılan davalı idarelerce tazminat isteminin kabul edilmemesi nedeniyle, fazlaya ilişkin hakları saklı tutulmak kaydıyla olay tarihinden itibaren işleyecek faiziyle birlikte 106.000,00 TL destekten yoksun kalma tazminatının, (..... manevi tazminatın) ödenmesi istemiyle açılan davada,

meydana gelen zararlarının tespiti amacıyla İdare Mahkemesince yaptırılan bilirkişi incelemesi neticesinde tespit edilen ve davacılar tarafından ıslah edilen bu yeni zarar miktarının, davacıların, olay tarihi veya idareye başvurma tarihi veya dava tarihi itibarıyla elde etmek istedikleri gerçek zararları olduğu açıktır.

Bu durum yukarıda aktarılan hususlarla birlikte değerlendirildiğinde, esasen davacıların ilk dava açarken yüksek oranlı yargılama harçları vb. nedenlerden dolayı tazmini isteminde bulundukları bedel dava dilekçesinde düşük belirtilmiş ise de, davacıların tazminine karar verilmesi konusunda gerçek iradelerini yansıtan miktarın, ıslah ile arttırılan gerçek zararları olduğunun, bu gerçek zararın, Mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi veya ıslah dilekçesinin verildiği tarihte değil, esasen olay tarihinde ya da idarelere başvuru tarihinde ortaya çıktığı, ancak, davacılar tarafından miktarı tam olarak bilinemediğinden ve tespit edilemediğinden dava açılırken talep edilemeyen bir zarar olduğunun kabulü, bu kabul doğrultusunda da ıslahla arttırılan dava değerinin tamamına davalı idarelerden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Van Büyükşehir Belediye Başkanlığı yönünden temerrüde düştükleri idareye başvurma tarihinden itibaren, İdare Mahkemesi kararıyla hasım mevkiine alınan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı yönünden ise dava tarihinden itibaren yasal faiz yürütülmesinin hukuka ve hakkaniyete uygun olduğunun kabulü gerekmektedir.”

İlk derece mahkemesi kararının diğer kısımları da Danıştay 14. Dairesinin varlığına son verilmesi sonrası 07/03/2019 tarih ve 2019/25 sayılı Başkanlık Kurulu kararıyla yeniden belirlenen iş bölümü kararı doğrultusunda Danıştay 6. Dairesince incelenmiş ve onanmıştır.²⁴⁵

Dolayısıyla eski tarihli kararlarında farklı uygulamaları mevcut olsa da Danıştayın faizin başlangıcı noktasındaki güncel kararlarının, miktar artırımını sonucu artırılan tutar ile dava dilekçesinde talep edilen tutar arasında bir ayırım yapılmaması şeklinde olduğu söylenilebilir. Danıştay bu yoruma belirli bir süre sonunda ancak ulaşabilmiştir. Daha öncesinde Danıştay faiz konusuna miktar artırımının idari yargıya geliş amacına aykırı bir bakış açısıyla yaklaşmaktaydı. Ancak miktar artırımını davacıya tanınmış bir hak olduğundan artırılan miktara işletilecek faizin hangi tarihten itibaren başlayacağı konusunda da bu kurumun amacına aykırı bir yorum yapılmaması gerekir. Bu nedenle Danıştayın, artırılan miktara da dava dilekçesindeki miktar ile aynı tarihten itibaren faiz işletilmesi yönündeki yaklaşımı normun amacına uygundur.²⁴⁶

²⁴⁵ Danıştay 6. Dairesinin 10/06/2021 tarih ve E:2021/4892, K:2021/8129 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/10/2024).

²⁴⁶ Öğretide aynı yöndeki görüş için bkz. Aslan / Barlass / Arat / Kağıtcıoğlu / Altındağ / Gümüşkaya / Bardakcı / Yüzbaşıoğlu, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, s. 245-246.

4.3 MİKTAR ARTIRIMININ YÖNTEMSSEL ŞARTLARI

4.3.1 Dava Türünün Uygun Olması

İdari yargıda iptal ve tam yargı davası olmak üzere iki çeşit dava türü bulunmaktadır. Bir idari işlem hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olması nedeniyle menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalara iptal davası denilmektedir. İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından zararlarının giderilmesi amacıyla açılan davalar ise tam yargı davalarıdır. Buradan anlaşılacağı üzere idari yargıda tazminat davaları “tam yargı davası” ismiyle anılmaktadır. Anayasa’nın 125. maddesinin son fıkrasında yer alan “*İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.*” kuralı tam yargı davalarının anayasal dayanağıdır.

İptal ve tam yargı davaları dışında tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar, 2577 sayılı Kanun’un 2. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde ayrı bir dava türü olarak belirtilmişse de öğretide idari sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkları ayrı bir dava türü olarak görmeyip bunların tam yargı davalarının özel bir biçimi olduğu görüşünde olanlar da vardır.²⁴⁷ Yıldırım ile Fiş Üstün ise idari sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklardan dolayı iptal veya tam yargı davası açılabileceğini düşünmektedir.²⁴⁸

Adli yargıda her türlü davada kısmen veya tamamen ıslah olanaklı iken idari yargıda “miktar artırımı” yalnızca tam yargı davalarında yapılabilir.²⁴⁹ Davacı tarafından miktar artırımı imkanının kullanılabilmesi için dava dilekçesinde Türk lirası cinsinden belli bir miktar tazminat talebinde bulunulmuş olması gerekmektedir.²⁵⁰

İdari yargıdaki miktar artırımı, adli yargıdaki ıslah kadar geniş haklar sağlamadığından, iptal davalarında iptali istenen işlem miktar artırımı yoluyla değiştirilemez. Bunun yanı sıra

²⁴⁷ Örneğin Tan, **İdare Hukuku**, s. 1033; Hamza Eroğlu, **İdare Hukuku Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 1985, s. 451; Aynur Hasoğlu, “Türk İdari Yargılama Hukukunda Bir Dava Türü Olarak Yorum Davası”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 2, 2022, s. 525; Yıldırım / Çakır, **İdare Hukuku – İdari Yargı Ders Notları**, s. 229; Çağlayan, **İdarî Yargılama Hukuku**, s. 623; Bardakcı, “Hukuk Muhakemesi Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Tam Yargı Davalarında Dava Dilekçesinde Talep Edilen Miktarın Artırılması”, s. 638.

²⁴⁸ Yıldırım / Fiş Üstün, **Açıklamalı - Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s. 18.

²⁴⁹ Odyakmaz / Kaymak / Ercan, **İdari Yargı**, s. 197.

²⁵⁰ Bardakcı, “Hukuk Muhakemesi Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Tam Yargı Davalarında Dava Dilekçesinde Talep Edilen Miktarın Artırılması”, s. 645.

miktar artırımının, mevcut bir iptal davasına yeni iptal istemleri eklenmesi şeklinde kullanımı da söz konusu olamaz. Bu konuyu somutlaştırmak gerekirse örneğin dava dilekçesinde davacının taşınmazının 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 32. maddesi uyarınca yıktırılmasına ve aynı Kanun'un 42. maddesi gereğince davacı hakkında idari para cezası verilmesine dair Belediye Encümeni kararının yalnızca yıkıma yönelik kısmının iptalinin istenmesi halinde dava devam ederken anılan Encümen kararının idari para cezasına yönelik kısmının da iptalinin istenmesi mümkün değildir. İdari yargıda dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, iptal davaları bakımından herhangi bir istisna olmaksızın uygulanmaktadır.

2577 sayılı Kanun'un 12. maddesine göre iptal davası ile tam yargı davası birlikte açılmışsa davanın devamında davacı tarafından tazmini istenilen tutar artırılabilir. Öte yandan 2577 anılan maddede, iptal davasının sonuçlanmasının ardından tam yargı davasının açılmasına da imkan tanınmaktadır. Bu şekilde açılan bir tam yargı davasında da miktar artırımı yolu kullanılabilir. Ancak belirtmekte yarar vardır ki iptal davası ile birlikte ya da iptal davasının sonuçlanmasından sonra açılacak olan tam yargı davası, bir idari işlem nedeniyle oluşan zararlara ya da idari işlemin icrası niteliğindeki idari eylemlerden doğan zararlara yöneliktir. Yani Kanun'un 12. maddesindeki kural, temelinde bir idari işlem bulunmayan idari eylemler nedeniyle oluşan zararlardan dolayı açılan tam yargı davaları için geçerli değildir.

İptal ve tam yargı davalarının birlikte açıldığı durumlarda miktar artırımı yapılabilirken idari işlemin iptali istemiyle açılan bir dava devam ederken bu davaya tazminat talebi eklenmesi mümkün değildir.²⁵¹ Keza 2577 sayılı Kanun'a miktar artırımı yolunun getirilmesinin amacı tazminat miktarının davanın başında belirlenememesi nedeniyle oluşan hak kayıplarını önlemektir. Burada geniş bir yorumla davanın başında tazminat miktarının 0,00-TL olduğunu ve sonrasında bu miktarın artırıldığını söylemek mümkün değildir. Aynı şekilde Kaplan'a göre de Kanun, dava devam ederken tazminat istenebilmesine değil, dava dilekçesinde belirtilen miktarın artırılabilmesine imkan tanımaktadır.²⁵² Dolayısıyla miktar artırımı ile devam eden bir iptal davasına tam yargı davası eklenemez.

²⁵¹ Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", s. 222-223.

²⁵² Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 318.

4.3.2 Talebin Varlığı

Medeni Usul Hukukunda ıslah hem davacı hem de davalı tarafından yapılabilirken idari yargıda tam yargı davalarında miktarı artırma hak ve imkanı yalnızca davacıdadır.²⁵³ Ayrıca yukarıda ifade edildiği üzere adli yargıda ıslah beyanı yazılı veya sözlü olabilirken idari yargılama usulünde yazılilik ilkesi geçerli olduğundan miktar artırımını da davacı tarafından mahkemeye bir dilekçe sunulmak suretiyle yapılmalıdır. Dilekçeler karşı tarafa tebliğ edilip bir örneği de dava dosyasında kalacağından miktar artırımını beyanında bulunulurken davalı taraf sayısından bir fazla olan dilekçeler mahkemeye verilmelidir.²⁵⁴

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde "miktarın artırılmasına yönelik 'dilekçe'" denilse de Apaydın'a göre miktar artırımının duruşma sırasında yapılması halinde beyanın tutanağa geçirilerek imzalanması da olanaklıdır.²⁵⁵ Bu halde Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin İdari İşler ile Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik'in 69. maddesi gereğince hazırlanan duruşma tutanağına davacının miktar artırımını talebi de geçirilir ve bu şekilde beyan geçerlilik kazanır. Ancak idari yargıda yazılı yargılama usulü geçerli olduğundan miktar artırımını beyanının da yazılı olarak yapılmasının zorunlu olduğu yönünde bir görüş de savunulabilir.

Davacı tazminat miktarını artırırken tazminini istediği yeni miktarı da Türk lirası olarak belirtmek zorundadır. Bu şekilde miktar belirtilmeyen bir irade beyanı miktar artırımını talebi olarak değerlendirilmez ve fakat davacının hakkı zayi olmuş sayılmaz. Davacı ilerleyen safhalarda artırmak istediği tutarı belirtmek suretiyle bu hakkını kullanma olanağına sahiptir.

Miktar artırımını talebinde bulunulabilmesi için bu hakkın saklı tutulduğunun davanın başında açıkça belirtilmesi gerekmez.²⁵⁶ Ancak uygulamada davacılar tam yargı davası açarken dava dilekçesinde genellikle "*şimdilik 1.000,00-TL*", "*fazlaya ilişkin haklarımız saklı kalmak kaydıyla 1.000,00-TL*" gibi ifadelerle yer vermektedirler. Esasında bu uygulamanın kaynağı adli yargıdır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun kararlarında belirtildiği üzere, açtığı davada fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmayan yani bu yönde bir ihtirazi kayıt bildirmeyen davacı, o davada davasını dayandırdığı vakıalardan doğan alacağının tümünü dava etmiş ve alacağını

²⁵³ Çınarlı / Ağar, "İdari Yargılama Hukukunda Dava Değerinin Arttırılması", s. 27.

²⁵⁴ Seyfettin Kara, "İdari Yargılama Usulünde Islah", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 10, 2017, s. 433.

²⁵⁵ Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", s. 229.

²⁵⁶ Öğretide aynı yöndeki görüş için bkz. Aslan / Barlass / Arat / Kağıtcıoğlu / Altındağ / Gümüşkaya / Bardakcı / Yüzbaşıoğlu, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, s. 241.

dava dışı bıraktığı kısmından zımnen feragat etmiş sayılmakta ve feragate konu kısım ek dava yoluyla talep edilemez, davalının alacağı kabul etmesi dışında bu alacak bölümü için ıslah talebinde bulunulamaz hale gelmektedir.²⁵⁷ Anılan durum 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu döneminde devam etmemiş, Kanun'un 109. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan, *“Dava açılırken, talep konusunun kalan kısmından açıkça feragat edilmiş olması hâli dışında, kısmi dava açılması, talep konusunun geri kalan kısmından feragat edildiği anlamına gelmez.”* şeklindeki kural ile hak kayıpları önlenmiştir. Ayrıca 6100 sayılı Kanun'un 309. maddesinin üçüncü fıkrası, davacı tarafından feragat edilen kısmın dava dilekçesinde yahut duruşma tutanağında açıkça gösterilmesi gerektiğini öngörmektedir. Böyle bir açıklık mevcut değilse davacının talebinden zımnen feragat ettiğinden söz edilemeyecektir.

İdari yargıdaki duruma gelecek olursak 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yollama yapılan konulardan biri de feragattir. Bu nedenle medeni yargılama usulünde olduğu gibi idari yargıda da feragatin açık bir irade beyanıyla yapılması gerekir; zımni feragat kabul edilmez. Bu nedenle dava dilekçesinde, *“şimdilik, fazlaya ilişkin haklar saklı kalmak kaydıyla, ıslah hakkımız saklıdır”* gibi ifadeler olmasa bile davacı, fazlaya ilişkin haklarından zımnen feragat etmiş sayılmayacak ve ileride miktar artırımı talebinde bulunabilecektir. Dolayısıyla bir davada miktar artırımı yapılabilmesi için talebin varlığı zorunlu olmasına karşın, bu talepten davanın başında açıkça bahsedilmesi gerekmez.

İdari yargıda hâkim talep sonucuyla bağlıdır. Hâkimin talep sonucundan fazlasına karar vermesi söz konusu olamaz.²⁵⁸ Bu nedenle davacının mutlaka dava dilekçesindeki miktarın yükseltilmesine yönelik irade beyanını dava devam ederken mahkemeye ulaştırması gerekmektedir. Aksi halde mahkeme dava dilekçesinde yazan düşük miktar üzerinden hüküm kuracak, bilirkişi raporunda belirtilen değeri dikkate alamayacaktır. Ancak mahkemenin, bu hakkın kullanılmasını davacıya hatırlatma gibi bir yükümlülüğünün olup olmadığına ileride ayrı bir başlık altında değinilecektir.²⁵⁹

²⁵⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 26/03/1986 tarih ve E:1984/4-797, K:1986/299 sayılı kararı, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 08/10/2003 tarih ve E:2003/9-510, K:2003/555 sayılı kararı, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 14/04/2004 tarih ve E:2004/4-200, K:2004/227 sayılı kararı. Bkz. Bilgen, **Hukuk Yargılamasında Islah**, s. 34; Pekcanitez / Akyazılı, “İslaha İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, s. 546.

²⁵⁸ Sıddık Sami Onar, **İdare Hukukunun Umumî Esasları III. Cilt**, 3. Bası, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 1754; Gözler, **İdare Hukuku Cilt II**, s. 1389; Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 240.

²⁵⁹ Bkz. “4.3.7 Miktar Artırımı Olanağının Davacıya Hatırlatılması” başlığı.

2577 sayılı Kanun’da miktar artırımının davacının vekili tarafından yapılabilmesi için özel yetkili olması gerektiğine ilişkin bir kural yer almamaktadır. 2577 sayılı Kanun’un 31. maddesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na yollama yapılan konulardan biri de “ tarafların vekilleri”dir. Bu durumda davacı vekilinin dava konusu miktarı artırabilmek için özel yetkisinin olmasının aranıp aranmayacağı konusunda 6100 sayılı Kanun’a bakılmalıdır. 6100 sayılı Kanun’un 74. maddesinde davanın tamamen ıslahı için davacı tarafından vekile özel yetki tanınması gerektiği kurala bağlanmıştır. Kısmi ıslah için bu şekilde bir belirleme olmadığından özel olarak yetkilendirilmese bile kısmi ıslah taraf vekiline yapılabilir. İdari yargıdaki miktar artırımı, müddeabihin yani davada talep edilen miktarın artırılması anlamına geldiğinden Medeni Usul Hukukundaki kısmi ıslah hallerinden biridir.²⁶⁰ Bu nedenle de özel yetki şartı miktar artırımı için geçerli olmayıp idari yargıda davacı vekilinin miktarı artırabilmesi için vekaletnamede davacı tarafından vekile bu hususta özel bir yetki verilmesi gerekmez.

4.3.3 Karşı Tarafa Tebliğ Zorunluluğu

2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinde yer alan kurala göre, davacının miktar artırımına yönelik dilekçesi mahkemece karşı tarafa yani davalı idareye ya da idarelere tebliğ edilmelidir. Tebliğden itibaren otuz gün içinde davalı idareler miktar artırımı dilekçesine cevap verebilir.

Yukarıda aktarıldığı üzere, davacının duruşma sırasında miktar artırımı talebinde bulunması durumunda bu beyanın mahkeme başkanı ya da hâkim tarafından tutanağa geçirilmesi suretiyle miktarın artırılabilceği görüşü bulunmaktadır.²⁶¹ Bu şekilde bir beyanın duruşma tutanağına geçirilmesi halinde davalı idare vekili duruşmada hazır bulunursa miktar artırımı talebinden haberdar olmuş olacaktır. Bu durumda ayrıca davalıya tebliğ yapmanın gerek olmayacağı söylenebilecek ise de Kanun, miktar artırımına karşı davalıya otuz günlük cevap süresini tebliğden itibaren tanımıştır. Bu nedenle duruşma tutanağı ile zapta geçirilen talebi davalı idareye tebliğ etmek gerekir. Ayrıca davalı idare vekilinin duruşmada hazır bulunmaması halinde davacı tarafından miktar artırımı yapıldığını gösteren duruşma tutanağının her halde davalıya tebliğ edilmesi gerekecektir.

²⁶⁰ Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, s. 286.

²⁶¹ Apaydın, “6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu”, s. 229.

Miktar artırımı beyanının karşı tarafa tebliğ edilmesinin nedeni, davalının da bu konudaki savunmasını almaktır. Dolayısıyla bu, savunma hakkının ve çelişmeli yargılama ilkesinin temini için getirilen bir kuraldır. Bunun dışında miktar artırımının geçerli olabilmesi için karşı tarafın rızası aranmaz; aynı şekilde miktar artırımının mahkemeye kabulü diye bir şeyden de söz edilemez.²⁶² Tek taraflı irade beyanının mahkemeye sunulmasıyla birlikte miktar artırımı sonuç doğurur. Bu nedenle miktar artırımı dilekçesinin karşı tarafa tebliği miktar artırımının geçerli olması bakımından önem arz etmez.²⁶³ Ancak HSK'nın mahkemelerde yaptığı teftişler sırasında tespit ettiği sorunların ortaya konulduğu ve idari hâkimlere usul kurallarını uygularken izleyecekleri yol konusunda rehber olması amacıyla yayımladığı Tavsiyeler Listesinde, miktar artırımı dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilip idare tarafından cevap verilebilmesi için otuz günlük süre beklendikten sonra davanın esası hakkında karar verilmesi gerektiği hatırlatılmıştır.²⁶⁴ Aksi halde savunma hakkı kısıtlanan davalının istinaf kanun yoluna başvuru hakkı saklı olacaktır.

4.3.4 Harç Ödeme Zorunluluğu

4.3.4.1 Harcın bir kısmının peşin yatırılması

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesi gereğince miktar artırımı yapılabilmesi bakımından artırım yapılacak kısım için harcın yatırılması şart koşulmuştur. Dava konusu miktara göre değişebilen harç, nispi karar ve ilam harcı olduğundan Kanun'da yatırılmasından bahsedilen harç da nispi karar ve ilam harcı, uygulamadaki kısa adıyla nispi harçtır. 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 28. maddesi uyarınca nispi karar ve ilam harcının dörtte biri peşin yatırılmalıdır. Aynı maddeye göre ölüm ve cismani zarar sebebiyle açılan tam yargı davalarında ise nispi karar ve ilam harcının yirmide biri peşin alınır. Miktar artırımı sırasında davanın başında olduğu gibi artırılan kısım yönünden de harcın dörtte birinin mi peşin yatırılacağı konusu 492 sayılı Kanun'da veya 2577 sayılı Kanun'da açıklığa kavuşturulmamıştır. Candan'a göre bu durumda da 492 sayılı Kanun'un 28. maddesinde öngörüldüğü gibi dörtte bir oranındaki harcın peşin yatırılması yeterlidir.²⁶⁵ Gerçekten de davacı tarafından miktar artırımı beyanında bulunulurken artırılan tutar üzerinden, talep edilen tazminatın konusuna göre

²⁶² Kara, "İdari Yargılama Usulünde İslah", s. 433.

²⁶³ Medeni Usul Hukukundaki ıslah bakımından da aynı şey geçerlidir. Bkz. Kuru / Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt II**, s. 1199.

²⁶⁴ HSK Tavsiyeler Listesi, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeleri-30122021pdf.pdf>, s. 52, (Erişim Tarihi: 17/08/2024).

²⁶⁵ Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 840.

dörtte bir ya da yirmide bir oranında nispi karar ve ilam harcının mahkeme veznesine yatırması gerekli ve yeterlidir. Bunun dışında nispi karar ve ilam harcının tümünün peşin yatırılması aranmaz.

Öte yandan adli yardımdan yararlanan davacının peşin yatırılması gereken nispi karar ve ilam harcını davanın başında mahkeme veznesine yatırması gerekmez. Zira adli yardım 2577 sayılı Kanun'un 31. maddesinde 6100 sayılı Kanun'a atıf yapılan hallerden biridir ve 6100 sayılı Kanun'un 335. maddesi gereğince adli yardım talebi kabul edilen davacının, o davada yapılacak tüm yargılama ve takip giderlerinden hükmün kesinleşmesine kadar geçici olarak muafiyeti devam etmektedir. Davanın başında adli yardım talep etmeyen davacının, miktar artırımı beyanında bulunurken aynı zamanda adli yardım talebinde de bulunmasına bir engel yoktur.²⁶⁶ Hükmün kesinleşmesine kadar kanun yolları dahil her aşamada adli yardım talep edilebilir. Adli yardım talebi kabul edilen davacının artırımda bulunduğu tutar üzerinden yatırması gereken nispi karar ve ilam harcından da muafiyeti söz konusu olacak ve bu harcı ilk aşamada yatırması gerekmeyecektir.

Bazı hallerde harcin veya posta giderinin eksik yatırılması durumunda yapılacak işlemler 2577 sayılı Kanun'da açıkça düzenlenmiştir. Herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava açılmış olması halinde benimsenecek yöntem Kanun'un 6. maddesinin dördüncü fıkrasında, dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalma olması halinde izlenecek yol ise Kanun'un 6. maddesinin beşinci fıkrasında düzenlenmiştir. Ancak miktar artırımı hakkını kullanan ve adli yardımdan yararlanmayan (hiç adli yardım talep etmemiş ya da bu talebinin mahkemece reddi kesinleşmiş) davacının artırdığı miktar üzerinden hesaplanacak nispi karar ve ilam harcını ödememesi durumunda uygulanacak usul 2577 sayılı Kanun'da öngörülmemiştir.

Mahkemece miktar artırımı talebinde bulunan davacının gerekli harcı eksik yatırdığı ya da hiç yatırmadığının anlaşılması halinde Apaydın ve Kara'ya göre mahkeme tarafından yargılamanın gereksiz yere uzamasını önleyecek kesin bir süre tayin edilmeli ve bu süre sonunda halen davacı tarafça harç yatırılmamışsa miktar artırımı hakkı kullanılmış sayılarak

²⁶⁶ Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 840.

davacının bir daha bu yola başvuramayacağı gözetilmelidir.²⁶⁷ Apaydın, süre sonunda harcın yatırılması halinde ise lehe bir bakış açısıyla harcın yatırıldığı tarihin değil, talepte bulunulan tarihin miktar artırımı tarihi olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünmektedir.²⁶⁸

Kara ve Apaydın'ın bu görüşleri Yılmaz'ın Medeni Usul Hukukundaki kısmen ıslah benimsediği görüş ile benzerdir. Yılmaz'a göre Medeni Usul Hukukunda kısmen ıslah isteminde bulunan tarafa ıslah ettiği usul işlemlerini yapması için hâkim tarafından kesin süre verilmeli ve verilecek bu kesin süre içerisinde ıslah edilen usul işleminin düzeltilmemesi halinde ilgili tarafça bir daha ıslah yoluna gidilememelidir.²⁶⁹

Miktarı artırma talebine karşın peşin harcın yatırılmaması halinde davacının nihai karar verilinceye kadar harcını yatırmak koşuluyla miktar artırımı talebinde bulunmasına bir engel yoktur. Yukarıda da belirtildiği üzere, Kanun'un 16. maddesinde bahsedilen harç yatırma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi durumuna özgü bir yöntem 2577 sayılı Kanun'da bulunmamaktadır. Ancak 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 32. maddesinde yargısal işlemlerin harcı ödenmedikçe müteakip işlemlere geçilemeyeceği kuralı yer almaktadır. Bu durumda mahkemece bir Başkanlık yazısı ya da ara kararıyla davacıya eksik harcın yatırılması gerektiği bildirilmeli ve bunun için kesin bir süre öngörülmalıdır. Öngörülen sürede eksik olan nispi karar ve ilam harcı tamamlanmazsa davacı tarafından yapılan miktar artırımı beyanı mahkemece dikkate alınmayarak dava dilekçesindeki miktar üzerinden yargılamaya devam edilmelidir. Ancak 2577 sayılı Kanun'da harcın yatırılmaması halinde miktarı artırma hakkının yeniden kullanımını engelleyici bir kural yer almadığından, davacı bu hakkını kullanmış sayılmayacaktır. Bu durumda nihai karar verilinceye kadar davacı tarafından gereken harç yatırılmak suretiyle yeni bir miktar artırımı talebinde bulunulabileceği kabul edilmelidir.

Bunun dışında 6100 sayılı Kanun'un 178. maddesinde öngörüldüğü gibi miktar artırımında bulunurken bu sebeple geçersiz hale gelen işlemler²⁷⁰ için yapılan yargılama giderleri ile

²⁶⁷ Kara, "İdari Yargılama Usulünde Islah", s. 434; Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", s. 230.

²⁶⁸ Apaydın, "6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada Islah Kurumu", s. 230.

²⁶⁹ Yılmaz, **(Medeni Yargılama Hukukunda) Islah (1982)**, s. 289.

²⁷⁰ Örneğin adli yargıda davalının cevap dilekçesinde zamanaşımı def'ini ileri sürmesinden sonra davacı tarafından tazmini istenilen miktar ıslahla artırılmış ise mahkemece artık davalı tarafından cevap dilekçesinde yapılan zamanaşımı def'ine dayanılarak karar verilemez. Islah dilekçesi davalıya tebliğ edildikten sonra davalı tarafça artırılan tutar üzerinden yeniden zamanaşımı def'inde bulunulması gerekmektedir. Ayrıca zamanaşımı bir def'i olduğundan süresi içerisinde taraflarca ileri sürülmesi zorunludur, mahkeme davanın zamanaşımına

karşı tarafın uğradığı ve uğrayabileceği zararları karşılamak üzere hâkimin takdir edeceği teminatın yatırılması zorunluluğu idari yargıda geçerli değildir. Zira idari yargıda yalnızca ıslahın özel bir türü olan miktar artırımı olanağı vardır ve uyuşmazlık konusu miktarın artırılmasıyla geçersiz hale gelen işlemlerden söz edilemez. Ayrıca Anayasa'nın 125. maddesi gereğince tam yargı davasının temel işlevinin, idarenin eylem ve işlemleri nedeniyle kişilerin uğradığı zararların karşılanması olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tazmin sorumluluğunu miktar yönünden artırmanın idareyi zarara uğratıp uğratmadığı tartışma konusu olamaz.

4.3.4.2 Bakiye harcın tamamlattırılması

İlk derece mahkemesince konusu belli bir miktarı içeren davalarda kararın hüküm fıkrasında yargılama gideri içinde yer alan kalemlerden nispi karar harcı dışındaki harç ve posta giderinin, haklılık oranına göre davanın taraflarına yükletilmesi; hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının ise tümüyle haksız çıkan tarafa, başka bir deyişle davalı idare üzerine bırakılması gerekmektedir.²⁷¹

Danıştay 8. Dairesine göre idarenin harçtan muaf olması bu sonucu değiştirmez. Daire, istinaf aşamasında onanan İdare Mahkemesi kararının²⁷² davalı idarenin harçtan muaf olması sebebiyle nispi karar harcının tahsiline yer olmadığına ilişkin kısmını hukuka aykırı bulmuştur. Buna göre davalı idarenin harçtan muaf olmasının davacı sıfatını taşıdığı davalarda söz konusu olduğu, oysa davalı konumunda ve haksız taraf olduğu durumlarda mahkeme kararı sonrası yargılama harçlarının davalı idarece ödenmesi gerektiği sonucuna

uğradığını re'sen dikkate alarak davayı reddedemez. Bkz. Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 18/12/2023 tarih ve E:2022/5217, K:2023/4309 sayılı kararı; Yargıtay 15. Dairesinin 08/10/2019 tarih ve E:2019/257, K:2019/3825 sayılı kararı; Yargıtay 6. Hukuk Dairesinin 01/06/2022 tarih ve E:2021/3925, K:2022/2982 sayılı kararı; Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 10. Hukuk Dairesinin 03/10/2024 tarih ve E:2024/3394, K:2024/145 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 13/11/2024).

²⁷¹ Bu yöndeki uygulamaya Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 22/03/2018 tarih ve E:2018/1168, K2018/1319 sayılı kararı; Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesinin 16/01/2020 tarih ve E:2019/738, K:2020/31 sayılı kararı; İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 17/11/2021 tarih ve E:2021/1257, K:2021/1513 sayılı kararı; Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 04/10/2017 tarih ve E:2017/576, K:2017/1112 sayılı kararı; Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 12/04/2018 tarih ve E:2017/1370, K:2018/361 sayılı kararı örnek verilebilir. <https://www.lexpera.com.tr/>, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

²⁷² Batman İdare Mahkemesinin 07/02/2019 tarih ve E:2018/130, K:2019/76 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

varıldığından, temyize konu kararın²⁷³ 2577 sayılı Kanun'un 49. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca düzeltilerek onanmasına oy birliğiyle karar verilmiştir.²⁷⁴

Bu konunun irdelendiği bir başka davada Danıştay 8. Dairesi şu gerekçeyle aynı yönde karar vermiştir:²⁷⁵

“Hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının tümüyle haksız çıkan tarafa, başka bir deyişle davalı idareye yükletileceği, bir idarenin harçtan muaf olmasının davanın açılması safhasında ve davacı konumunda iken söz konusu olduğu, davacıdan alınması gereken harcın ise dava süresince yargılama giderlerine dönüştüğü ve idarenin haksız çıktığı ölçüde bu yargılama giderlerine katlanmak zorunda olduğu, bu durumda Fatih Kaymakamlığı harçtan muaf ise de dava sonunda yargılama gideri haline gelmiş tutardan muafiyetinin söz konusu olmadığı, nispi karar harcı dışında kalan yargılama giderleri için haklılık oranına göre değerlendirme yapılacağı hususu açıktır.”

Danıştay 10. Dairesinin de bu konudaki görüşü 8. Daire ile aynıdır.²⁷⁶

“... Yukarıda aktarılan mevzuat hükümleri doğrultusunda; konusu belli bir miktarı içeren davalarda, yargılama gideri içinde yer alan kalemlerden nispi karar harcı dışındaki harç, keşif ve bilirkişi ücreti ile posta giderinin, haklılık oranına göre davanın taraflarına yükletilmesi; hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının ise, hükmedilen miktar yönünden haksız çıkmış olan davalı idareye yükletilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, davalı idarece ödenmesi gereken bakiye nispi karar harcının harçtan muaf oldukları gerekçesiyle davalı idarelerden tahsiline yer olmadığı yönünde karar veren İdare Mahkemesi kararının bu kısmında hukuka uygunluk bulunmamaktadır.”

Danıştay 6. Dairesinin bir kararında²⁷⁷ diğer Dairelerce yapılan saptamanın aksine bir yorum yapılarak diğer yargılama giderleri gibi nispi karar harcının da haklılık oranına göre belirlenen kısmının davalı idarelere yükletilmesine karar verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle Daire, hükmedilen tazminat miktarı üzerinden hesaplanan nispi karar harcının tümünün haksız çıkmış olan davalı idareye yükletildiği temyize konu mahkeme

²⁷³ Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 04/03/2021 tarih ve E:2019/971, K:2021/413 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

²⁷⁴ Danıştay 8. Dairesinin 05/07/2024 tarih ve E:2021/4647, K:2024/4181 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁷⁵ Danıştay 8. Dairesinin 08/05/2024 tarih ve E:2019/6306, K:2024/2666 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁷⁶ Danıştay 10. Dairesinin 12/02/2024 tarih ve E:2023/5740, K:2024/88 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁷⁷ Danıştay 6. Dairesinin 25/02/2016 tarih ve E:2015/9496, K:2016/819 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

kararında hukuki isabet görmemiştir. Benzer bir uygulamaya Ankara Bölge İdare Mahkemesi 11. İdare Dava Dairesinin bir kararında da rastlanılmaktadır.²⁷⁸

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun (1) sayılı Tarifesi'nde belirtildiği gibi tam yargı davalarında esas hakkında karar verilmesi halinde hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden binde 68,31 oranında nispi karar harcına hükmedilecektir. Nispi karar harcı da davanın sonunda yargılama giderine dönüşür ancak Tarife'de nispi karar harcının hükmedilen tazminat miktarı üzerinden hesaplanacağı belirtilmesi nedeniyle diğer yargılama giderlerinden farklı olarak bu harcın haklılık durumuna göre taraflar üzerine bırakılması şeklinde bir usul izlenememekte, davalı idarenin haksız çıktığı davalarda, idare harçtan muaf olsun ya da olmasın, nispi karar harcına katlanmak zorunda kalmaktadır.

Açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer konu tam yargı davalarında davanın kısmen veya tamamen kabulü halinde nispi karar harcının peşin yatırılmayan kısmının davacı tarafından tamamlattırılmasına gerek olup olmadığıdır. Anılan sorun miktar artırımı ile artırılan kısım bakımından da geçerlidir. Zira davacı adli yardımdan yararlanmıyorsa 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 28. maddesi uyarınca artırdığı tazminat miktarının binde 68,31'i şeklinde hesaplanan nispi karar harcının dörtte birini veya ölüm ve cismani zarar sebebiyle açılan tam yargı davalarında yirmide birini peşin yatırmalıdır. Dolayısıyla arta kalan kısmın davanın sonunda öncelikle davacıdan tahsil edilmesi yoluna gidilip gidilmeyeceği, miktar artırımında bulunan kısım yönünden de gündeme gelecektir. Bu konuda uygulamada yargı makamları arasında birlik bulunmamaktadır. Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdare Dava Dairesi davacı adli yardımdan yararlanıyor olsa dahi hükmün kesinleşmesinden sonra öncelikle bakiye karar harcının davacıya tamamlattırılması gerektiğini kabul etmektedir.²⁷⁹ Bu kabulün gerekçesi ise şöyledir:

“Dava sonunda haksız çıkan tarafa yükletilecek yargı harçları, davayı kazanan tarafın davayı açarken peşin ödediği harçlar ile dava sonunda ödeyecek olduğu harçlardır. Kanunla yargı harçlarından bağışık tutulan İdare, yargı harcının mükellef sıfatıyla ve harç adı altında olmasa da yargılama gideri adı altında fiilen ödemek zorunda kalmaktadır. Kural olarak yargılama giderleri davanın taraflarına yükletilir. Yargı harcının, davada haksız çıkan davalı idareye yükletilmesi yerine iade edilmesine karar verilmesi durumunda, bu iade işlemi

²⁷⁸ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 11. İdare Dava Dairesinin 16/11/2017 tarih ve E:2016/22619, K:2017/35767 sayılı kararı ile yine aynı Dairenin 30/11/2017 tarih ve E:2016/21952, K:2017/36073 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

²⁷⁹ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdare Dava Dairesinin 13/10/2020 tarih ve E:2019/462, K:2020/1792 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

yapacak olan Maliye İdaresi davanın tarafı olmadığı halde sürece dahil edilmektedir. Tüm bunlara ek olarak binde 68,31 oranındaki nispi karar ve ilam harcının peşin ödenen 1/4 'lük kısmından geriye kalan 3/4'lük kısmının davada haksız bulunan davalı idarenin harçtan muaf olması nedeniyle bu idareden alınmasına yer olmadığı şeklindeki karar; nispi karar ve ilam harcının mükellefinin davayı açan kişi olduğu yönündeki kanun hükmünü etkisiz hale getirmekte, harcın kanuni mükellefi olan davacıya değil de davalıya tanınmış olan bir muafiyet hükmünden hareketle bakiye 3/4 oranındaki karar ve ilam harcının kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenmesi gerektiği hükmüne aykırı olarak tahsil edilememesine yol açmaktadır.

Bu nedenle; hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının, hükmedilen miktar yönünden haksız çıkmış olan davalı idarelere yükletilmesi, ancak bakiye nispi karar harcının önce adli yardım kabul kararının hükmün kesinleşmesine kadar devam edeceği anlaşılmakla, kararın kesinleşmesinden sonra davacıya tamamlattırılması, daha sonra tamamının davalı idarelerden tahsili ile davacıya ödenmesi gerekmektedir. Hükmün bir parçası olan yargılama giderlerinin davalı idareler tarafından davada haklı çıkan davacıya ödenmesi zorunludur.”

Yukarıda alıntılanan kararda olduğu gibi yaygın uygulamanın bakiye karar harcının öncelikle davacılar tamamlattırılması, daha sonra davalı idarece davacıya ödenmesi yönünde olduğu söylenilebilir. Bu konuda farklı bölge idare mahkemeleri nezdinde örnek sayılabilecek istinaf kararları mevcuttur.²⁸⁰ Bu kapsamda Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesi verdiği bir kararında, kabul edilen tazminat miktarı üzerinden hesaplanan nispi karar harcının davalı idareler tarafından davacıya ödenmesini, açıkça davacı tarafından bu harcın yatırılması şartına bağlamıştır.²⁸¹

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 7. İdare Dava Dairesi diğer istinaf daireleri gibi nispi karar harcının peşin ödenmeyen kısmının davacı tarafa tamamlattırılmasına oy çokluğuyla hükmetmiştir.²⁸² Ancak anılan kararda karşı oyda kalan üye bu karara katılmamıştır. Karşı oyun gerekçesinde adil yargılanma hakkına ve hak arama hürriyetine değinilmiştir:

²⁸⁰ Örnek olarak Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 2. İdare Dava Dairesinin 14/10/2020 tarih ve E:2018/3040, K:2020/1028 sayılı kararı; Ankara Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesinin 09/03/2018 tarih ve E:2017/2831, K:2018/832 sayılı kararı; İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 26/11/2020 tarih ve E:2020/726, K:2020/708 sayılı kararı; Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dava Dairesinin 16/01/2020 tarih ve E:2019/738, K:2020/31 sayılı kararı; Ankara Bölge İdare Mahkemesi 11. İdare Dava Dairesinin 15/12/2020 tarih ve E:2019/5982, K:2020/3905 sayılı kararı; Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdare Dava Dairesinin 18/09/2019 tarih ve E:2018/249, K:2019/1395 sayılı kararı verilebilir. <https://www.lexpera.com.tr/>, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

²⁸¹ Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 10/11/2020 tarih ve E:2019/920, K:2020/1560 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

²⁸² İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 7. İdare Dava Dairesinin 02/03/2020 tarih ve E:2020/1305, K:2020/1862 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

“Harç, idarece yapılan bir hizmetten yararlananlardan bu hizmet dolayısıyla alınan para, diğer bir deyimle verginin özel ve ayrık bir türüdür. Bu nedenle diğer harçlarda olduğu gibi, yargı harçlarında da kural; harcın, davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişi tarafından ödenmesidir. Ancak yargı yoluna başvurmak, başvuran kişiye bir harç yükümlülüğü yüklediği gibi, başvuranın haklı çıkması halinde bu yükümlülük yer değiştirmekte ve davada haksız çıkan tarafa yükletilmektedir. Bu nedenle nispi harca tabi davalarda, yargılama sonunda ödenecek harç miktarıyla birlikte, harcın gerçek sorumlusu da mahkeme kararıyla belirlenmektedir.

...

Hak arama özgürlüğü, diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biri olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal barışı güçlendiren, bireyin adaleti bulma, hakkı olanı elde etme, haksızlığı önleme uğraşının da aracıdır.

Anayasa'nın 36. maddesinde ifade edilen hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı, sadece yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunmada bulunma hakkını değil, yargılama sonunda hakkı olanı elde etmeyi de kapsayan bir haktır. Dava açarken peşin harcı ödeyen ancak nispi harca tabi davalarda işin niteliği gereği dava sonuna bırakılan bakiye harçtan yasal olarak sorumlu olmadığı mahkeme kararıyla belirlenen davacıya, sorumlusu olmadığı bir harcın tamamlattırılmasının bireylerin hak arama özgürlüğünü engelleyici nitelik taşıdığı sonuç ve kanaatine ulaşıldığından (Nitekim, Anayasa Mahkemesinin 14/01/2010 tarihli, E:2009/27, K:2010/9 sayılı kararının gerekçesinde de bu husus vurgulanmıştır.) Dairemiz kararının nispi harcın davacıya tamamlattırılmasına ilişkin hüküm fıkrasına katılmıyorum.”

Danıştay 8. Dairesinin nispi karar harcının hangi taraf üzerinde bırakılacağı ve davacıya tamamlattırılıp tamamlattırılmayacağı konusundaki görüşü, muhtelif bölge idare mahkemelerinin idare dava daireleriyle uyumludur. Daire, bu noktalara ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiş ancak maddi tazminat yönünden mahkemece bozma kararı sonrası yeniden yapılacak yargılama sonucu yeni bir hüküm verileceğinden nispi karar harcına yönelik kısmı düzelterek onamamıştır.²⁸³

“Konusu belli bir parasal miktarı içeren davalarda, hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının, hükmedilen miktar yönünden haksız çıkmış olan davalı idareye yükletilmesi gerektiği açık olup, bakiye nispi karar harcının davacıya tamamlattırılması daha sonra davacının ödemiş olduğu nispi karar harcı için davalı idareden alınarak davacıya ödenmesi şeklinde hüküm kurulması gerekmektedir.

Öte yandan hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının tümüyle haksız çıkan tarafa, başka bir deyişle davalı idareye yükletileceği,

²⁸³ Danıştay 8. Dairesinin 26/04/2024 tarih ve E:2021/7593, K:2024/2347 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

nispi karar harcı dışında kalan yargılama giderleri için haklılık oranına göre değerlendirme yapılacağı hususu açıktır.

İdare Mahkemesi kararının hüküm fıkrasında; kabul edilen toplam miktar olan 252.000-TL üzerinden hesaplanan 17.214,12-TL tutarındaki nisbi karar harcından dava açılma aşamasında peşin alınan 3.142,30-TL tutarındaki karar harcının mahsubu ile kalan 14.071,82-TL karar harcının davacılara tamamlattırılmasına karar verildikten sonra 17.214,12-TL harcın davalı idareden alınarak davacılara verilmesine karar verilmesi gerekirken kararın altında yer alan "yargılama giderleri" başlığı altında dökümü yapılan diğer giderler arasına tekrar nispi karar harcının dahil edilerek toplam tutar üzerinden haklılık oranına göre paylaştırma yapılmasında hukuka uygunluk görülmemiştir."

Danıştay 10. Dairesinin görüşü, kısmen diğer yargı makamları ile benzerlik göstermekte ancak bakiye harcın davacıya tamamlattırılması noktasında ayrışmaktadır. Buna göre 10. Daire, nispi karar harcının diğer yargılama giderlerinden farklılık arz ettiğini, 492 sayılı Kanun'un yargı harçlarını gösteren (1) sayılı Tarifesi uyarınca nispi karar harcı hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacağından, hükmedilen miktar bakımından haksız çıkan davalı idare üzerinde bırakılması gerektiğini kabul etmektedir. Ancak Daire, bakiye harcın davacıya tamamlattırılmasına gerek görmemekte, nispi karar harcının davacının peşin yatırdığı kısmının davalı idarece davacıya ödenmesi ile yetinmektedir.²⁸⁴ Fakat Dairenin bu görüşünün, bakiye karar harcının davacıya tamamlattırılmasının hukuka aykırı olduğuna yönelik kısmı, kararlarda çok net açıklanmamıştır. Bahsedilen gerekçe şu şekildedir:²⁸⁵

"Yukarıda aktarılan mevzuat hükümleri doğrultusunda; konusu belli bir miktarı içeren davalarda, yargılama gideri içinde yer alan kalemlerden nispi karar harcı dışındaki harç, keşif ve bilirkişi ücreti ile posta giderinin, haklılık oranına göre davanın taraflarına yükletilmesi; hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden hesaplanacak nispi karar harcının ise, hükmedilen miktar yönünden haksız çıkmış olan davalı idareye yükletilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, davalı idarece ödenmesi gereken bakiye nispi karar harcının davacılara tamamlattırılması yönünde karar veren İdare Mahkemesi kararına yönelik davacılar tarafından yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Bölge İdare Mahkemesi kararında bu yönden hukuka uygunluk bulunmamaktadır.

Bu durumda, Bölge İdare Mahkemesi kararının nispi karar harcı yönünden, "İdare Mahkemesi kararının hüküm fıkrasında yer alan ... 19.486,03 TL nisbi karar harcından; dava açma aşamasında peşin olarak alınan 376,00 TL nisbi harç, sonradan ıslah talebiyle birlikte tamamlanan 719,00 TL'lik harç ile fazladan yatırılan 15,80 TL başvurma harcı

²⁸⁴ Bu konuda Danıştay 10. Dairesinin 02/04/2024 tarih ve E:2021/4601, K:2024/1222 sayılı kararı ile yine aynı Dairenin 06/06/2024 tarih ve E:2020/426, K:2024/2454 sayılı kararı örnek gösterilebilir. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁸⁵ Danıştay 10. Dairesinin 14/03/2024 tarih ve E:2020/1561, K:2024/876 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

toplamı olan 1.110,80 TL harcın hükmedilen toplam nispi harçtan mahsubu ile bakiye 18.375,23 TL nispi harcın davacıya tamamlattırılmasına, davacı tarafça karşılanacak 19.486,03 TL nispi karar harcı ile..." ibaresinin, "18.375,23 TL nispi karar harcının davalı idareye yükletilmesine, 1.110,80 TL nispi harcın da davalı idare tarafından davacılar ödenmesine... şeklinde düzeltilmesine" şeklinde düzeltilmesi gerekmektedir."

Dava açma yoluna giden kişiler, yargılama faaliyetinden yararlanmalarından ötürü kanunda belirlenen bazı harçları ödemek durumundadırlar. Nispi karar harcı da bu harçlardan biridir. Söz konusu harç dava sonunda hükmedilen tazminat miktarı üzerinden hesaplanır. Bu harcın davanın başında istenilen ve miktar artırımı yapılırken talep edilen tutarlar üzerinden kanunda gösterilen oranda hesaplanan kısmı peşin yatırılır. Adli yardım talebinin kabulü halinde ise söz konusu harcın peşin yatırılan kısmının davacı tarafından ödenmesi, hükmün kesinleşmesine kadar ertelenir. Ancak dava sonucunda hükmedilen tazminat miktarı üzerinden hesaplanan ve mahkemece davalı idare tarafından davacıya ödenmesine karar verilen nispi karar harcının davalı idarece davacıya ödenebilmesi için öncelikle bu harcın ödenmeyen kısmının davacıya tamamlattırılması gerekir. Adli yardım halinde de hüküm kesinleşince söz konusu harç davacı tarafından ödenmeli ve ardından davacının ödediği bu harcın davalı idarece davacıya geri verilmesi sağlanmalıdır. Bu yöndeki bir uygulama, aynı tutarın aynı iki taraf arasında el değiştirmesine neden olacak gibi gözükse de nispi karar harcı davacı tarafından Maliye İdaresine ödenecek ve fakat davanın tarafı olan davalı idarenin ayrı bir bütçesi olan farklı bir idare olması söz konusu olabilecektir. Bu durumda davacı tarafça harcın ödeneceği kurum ile davalı konumunda bulunan ve davacının ödediği bu harcı ona geri ödeyecek olan idare her zaman aynı olmayabileceğinden bu şekilde bir sürecin işletilmesi mecburidir.

4.3.5 Yalnızca Bir Defa Başvurulabilmesi

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın "bir defaya mahsus olmak üzere" artırılacağı öngörülmüştür. Bu düzenlemenin benzeri 6100 sayılı Kanun'un 176. maddesinin ikinci fıkrasında da yer almaktadır. Dolayısıyla adli yargıdaki gibi idari yargıda da bu hak yalnızca bir kez kullanılabilir. Yani her iki yargı kolunda da bu hak sınırlıdır.

İdari yargıda tek bir hukuki olaydan dolayı birden fazla kişi birlikte dava açabilir. Bu durum 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesinin ikinci fıkrasında, "*Birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması ve davaya*

yol açan maddi olay veya hukuki sebeplerin aynı olması gerekir.” şeklinde belirtilmiştir. Örneğin meydana gelen deprem afetinden dolayı yakınları vefat eden ve bu olay nedeniyle idareye atfedilebilecek bir kusurdan dolayı haklarının ihlal edildiği iddiasında bulunan kişilerin destekten yoksun kalma tazminatı olarak maddi tazminat istemeleri halinde bu taleplerini tek bir dava ile ileri sürebilmeleri mümkündür. Ancak her bir davacı için talep edilen maddi tazminat miktarının dava dilekçesinde ayrı ayrı gösterilmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda davacılarından birinin talep ettiği tazminat tutarını artırması halinde diğer davacıların miktar artırımını haklarının da kullanılmış sayılmasından söz edilemez. Zira her bir davacının miktar artırımını hakkı birbirinden bağımsızdır ve bu haklarını nihai karar verilinceye kadar değişik zamanlarda kullanmalarında bir engel bulunmamaktadır.

Miktar artıran tarafın daha sonrasında bu beyanına yönelik açıklama yapması ya da davalının miktar artırımına karşı otuz gün içinde verdiği savunma niteliğindeki dilekçesine karşı beyanda bulunmasında hukuksal bir engel yoktur. Bu tür beyan dilekçeleri miktar artırımını olarak nitelendirilemez. Ancak bunun dışında davacı dava dilekçesinde ya da miktar artırımını dilekçesinde fazlaya ilişkin haklarını saklı tutmuş olsa dahi kural olarak yeniden miktar artırımında bulunamaz. Bunun için aynı olayla ilgili aynı davalıya karşı yeni bir tam yargı davası açılması halinde de yeni davanın, “*non bis in idem / ne bis in idem* (aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz)” ilkesi uyarınca tüm yargılama usullerinde uygulanan derdestlik nedeniyle reddedilmesi gerekmektedir. Yeni açılan davada uyuşmazlık konusu miktarın ilk açılardan farklı gösterilmesi de bu durumu değiştirmemektedir. Zira davaya sebebiyet veren zarar doğurucu olay her iki davada da aynıdır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi bir tam yargı davasında birden fazla maddi tazminat kalemi söz konusu ise her bir kalem için dava dilekçesinde ayrı bir miktar belirtilmelidir. Aksi durumda dilekçe 2577 sayılı Kanun’un 3. maddesine aykırılık nedeniyle reddedilir. Örneğin deprem afetinde taşınmazı zarar gören ve bu nedenle idarenin kusurlu olduğunu düşünen bir kimsenin hem taşınmazının yeniden yapım bedelini hem de ev eşyası bedelini davalı idarelerden talep etmesi durumunda taşınmazın yeniden yapım bedeli için ayrı, ev eşyası bedeli için ayrı olacak şekilde tazminat miktarının Türk lirası cinsinden değerinin dava dilekçesinde belirtilmesi zorunludur. Bu durumda davacının her bir tazminat kalemi (yeniden yapım bedeli, ev eşyası bedeli) bakımından ayrı ayrı miktar artırımını hakkı mevcuttur. Bu kalemlerden biri için miktarın artırılmış olması, bir defalık bu hakkın tüm

kalemler bakımından kullanıldığı anlamına gelmez. Zira bu tür tazminat talepleri ayrı davalara konu edilebilir nitelikte olmalarına karşın 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesi uyarınca birlikte de görülebilir. Ancak Kanun'un tanıdığı imkanla tek bir davaya konu edilseler de her biri birbirinden bağımsız nitelikte taleplerdir ve her biri için miktar artırımı hakkı da birbirinden bağımsız kullanılabilir. Öyle ki farklı tazminat kalemlerinin miktarlarının -nihai karar verilinceye kadar- farklı zamanlarda artırılması dahi mümkündür.

Kara'ya göre ıslah beyanından dönmek de bir ıslah sayılır ve ıslah hakkı bir kez kullanılabileceğinden ıslah hakkından dönülemez.²⁸⁶ Miktar artırımı beyanından dönmeye, bir başka deyişle onu hiç yapılmamış hale getirmeye yönelik bir usul 2577 sayılı Kanun'da öngörülmemiştir. Ayrıca Kanun'da miktar artırımının bir defaya mahsus kullanılabilen bir hak olduğu belirtilmiştir. Bu durumda daha öncesinde yapılan miktar artırımı beyanından dönülerek yeni bir miktar artırımında bulunulması söz konusu olamayacağından Kara'nın görüşünü benimsemek gerekir. Zira miktar artırımı, dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına karşı getirilen istisnai nitelikte bir düzenlemedir.²⁸⁷ Kendine özgü bir yol olan miktar artırımı, karşı tarafın rızasına ya da mahkemenin onayına gerek kalmadan kendiliğinden hüküm ve sonuçlarını doğurması nedeniyle bir defa miktar artırımı yapıldıktan sonra bundan dönülmesi olanaklı değildir.

Öte yandan miktar artırımı talebi tek taraflı bir irade beyanı niteliğinde olduğundan bu beyanda irade bozukluğu olması halinde miktar artırımının geçersizliğinden söz edilebilir. Ancak davacı tarafından hata (yanılma) gibi irade bozukluğu hallerinin somut delillerle ortaya konulması ve mahkemece bu durumun tespit edilmesi gerekmektedir. Aksi halde miktar artırımı geçerliliğini koruyacak, davacı yeniden miktar artırımında bulunamayacaktır.

İdari yargıda miktar artırımının tek seferlik bir hak olmasına ilişkin bazı özel durumların ayrıca irdelenmesi gerekmektedir. Örneğin mahkemece hazırlatılan bilirkişi raporundaki miktar üzerinden davacı tarafından uyuşmazlık konusu miktarın artırılmasının ardından ilk derece mahkemesince ya da istinaf makamınca ek bilirkişi raporu alınması ya da yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılması halinde davacıya yeniden miktar artırımı hakkı tanınır

²⁸⁶ Kara, "İdari Yargılama Usulünde Islah", s. 426.

²⁸⁷ Yılmaz, (Medeni Yargılama Hukukunda) Islah (1982), s. 16.

tanınmayacağı tartışmalıdır. Bu özel durum ileride ayrıca inceleneceğinden burada yalnızca bahsedilmekle yetinilmiştir.²⁸⁸

4.3.6 Zaman Kısıtı

Miktar artırımını ile davacının gerçek zararının tazmin edilmesi sağlanır. Bu sayede uyuşmazlık maddi gerçekliğe uygun olarak çözümlenir.²⁸⁹ Yukarıda belirtildiği gibi Medeni Usul Hukukunda davacı için ıslah hakkı iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlamasıyla kullanılabilir hale gelir.²⁹⁰ Aynı şekilde idari yargıda da dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının başlamasıyla birlikte davacı tarafından bir defaya özgü olmak üzere miktar artırılabilir. Yasak başlamadan önce davacının dava dilekçesinde miktarı serbestçe değiştirme hakkı var olduğundan miktar artırımına da gerek görülmeyecektir. Öte yandan tek seferlik olan bu hakkı davanın ilk aşamalarında kullanmak anlamsız olacak, bilirkişi heyetince hazırlanan rapor mahkemeye sunulup zarar miktarının somutlaşmasıyla birlikte talep edilen tazminat miktarının artırılması kuralın amacına daha uygun düşecektir.

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde miktar artırımının nihai karar verilinceye kadar yapılabileceği kurala bağlanmıştır. Medeni Usul Hukukunda ise ıslah tahkikatın sona ermesine kadar yapılabilir. İki yargı kolu arasındaki yöntemsel farklılıklar nedeniyle anılan hakkın kullanım süreleri de birbirinden farklılık göstermektedir.

İdari yargıda ara kararı ve esasa ilişkin (nihai) karar olmak üzere iki temel karar türü vardır. Ara kararları, uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayacak nitelikteki kararlardır. Yargılamayı bir ileri aşamaya götürürler ve esasa ilişkin karar verilmesini kolaylaştırırlar. Nihai kararlar ise yargılamaya son veren, mahkemenin ya da hâkimin davadan elini çektiği kararlardır. Bu kararlar davanın koşullarına uygun açılmamış olması nedeniyle usule ilişkin olabileceği gibi uyuşmazlığın esası hakkında da olabilir.²⁹¹ Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında da geçen nihai karar teriminden kastedilen, ilk derece mahkemesince verilen ve davayı -ilk derece aşaması bakımından- sona erdiren kararlardır.²⁹² İlk derece mahkemesince nihai karar

²⁸⁸ Bkz. "4.4.1 İlk Derece Mahkemesinde İkinci Kez Miktar Artırımı" başlığı ve "4.4.2 Kanun Yolunda Miktar Artırımı Yapılabilmesi" başlığı.

²⁸⁹ Kara, "İdari Yargılama Usulünde Islah", s. 428.

²⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. "3.2.5 Islahın Yapılabileceği Zaman" başlığı.

²⁹¹ Yayla, **İdare Hukuku**, s. 467.

²⁹² Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 835.

verilene kadar davacı tarafından miktar artırımında bulunulabilir. Dolayısıyla dosyada eksik bilgi ve belgelerin ilgili makamlardan istenilmesi, keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmesi, bilirkişiden ek rapor alınması konusundaki ara kararları miktar artırımına engel değildir; aksine bu sayede davacının, uğradığı zarar miktarını öngörmesi kolaylaşır ve bu doğrultuda davacı uyuşmazlık konusu miktarı artırabilir.

Mevzuatta genel kural miktar artırımının ilk derece mahkemesiyle sınırlandırılması şeklinde olmakla birlikte bu kurumun idari yargıya geldiği tarihte kanun yolu aşamasında bulunan derdest davalarda da miktar artırımını yapılabilmesini sağlamak amacıyla 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 5. maddesi ile 2577 sayılı Kanun'a Geçici 7. madde eklenmiştir. Anılan maddede açıkça 16. maddeye getirilen kuralın kanun yolu aşaması dahil, yürürlük tarihinde derdest olan davalarda da uygulanabileceği düzenlenmiştir. Ancak miktar artırımını kurumu geldikten sonra açılan davalarda gerçek zarar miktarının istinaf kanun yolunda yapılan maddi denetim sırasında anlaşılması durumunda nasıl bir yöntem benimseneceğinin tartışılması gerekmektedir. Anılan durum ileride, idari yargıda miktar artırımına ilişkin istisnai hallerden biri olarak irdelenecektir.²⁹³

4.3.7 Miktar Artırımı Olanacağının Davacıya Hatırlatılması

Miktar artırımını taleple olur. Mahkeme taleple bağlı olduğundan, bilirkişi raporunda zararın daha fazla olduğu tespit edilse dahi davacı tarafından miktar artırımını yapılmazsa dava dilekçesinde belirtilen miktardan fazlasına hükmedilemez. Ancak bu durum, mahkemenin bilirkişi raporunun hükme esas alınacağını davacıya bildirmesine bir engel değildir. Bu bildirimle davacıya miktar artırımını hakkını kullanabilmesi için alan yaratılacaktır.²⁹⁴

HSK'nın Tavsiyeler Listesinde, miktar artırımını hakkının kullanımının davacının takdirinde olduğu belirtilmekle birlikte, özellikle yargılama aşamasında re'sen araştırma ilkesinin sonucuna bağlı olarak mahkemece tespit edilen parasal miktarın davacının talep ettiği miktardan fazla olduğu durumlarda, ilgili evrakın davacı tarafa tebliğ edilerek miktar artırımını

²⁹³ Bkz. "4.4.2 Kanun Yolunda Miktar Artırımı Yapılabilmesi" başlığı.

²⁹⁴ Öğretide bilirkişi raporuna itirazın bir ara kararı ile reddedilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Yıldırım / Fiş Üstün, **Açıklamalı - Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, s. 318.

imkanının tanınmasının adil yargılanma hakkının kullanımı açısından önemli olduğu ortaya konulmuştur.²⁹⁵

Bu kapsamda Danıştay 5. Dairesinin oy çokluğuyla verdiği bir kararında²⁹⁶ re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde dava dosyasına giren bilgi ve belgelerden davacının gerçek zararının dava dilekçesinde belirtilenden fazla olduğunun anlaşılması halinde davacının miktar artırım hakkını kullanabilmesi amacıyla bu durumun kendisine bildirilmesi ve davacıya cevap vermesi için süre verilmesi gerektiğine karar verilmiştir.²⁹⁷ Dolayısıyla miktar artırım için davacının talebi şart olmasına karşın bu hakkı kullanacak olan davacının öncelikle bu hakkı kullanmasını gerektirecek bir durumun varlığından haberdar olması gerektiğinden mahkemece davacının bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca yine miktar artırım hakkının kullanılmasını sağlamak amacıyla tam yargı davalarında bilirkişi raporuna yapılan itirazın mahkemece ayrı bir ara kararıyla karşılanmasının daha doğru olacağı da Tavsiyeler Listesinde ifade edilmiştir.²⁹⁸ Zira aksi durumda davacı bilirkişi raporuna yaptığı itirazın mahkemece yerinde görülüp ek bilirkişi raporu hazırlatma ya da yeni bir keşif bilirkişi incelemesi yaptırma yoluna gidilip gidilmeyeceğini bilemeyecektir. Mahkeme davacının rapora itirazını yerinde görmeyip bilirkişi raporunun hükme esas alınabilecek nitelikte olduğunu bir ara kararıyla davacıya ve davalı idareye bildirirse bu durumda davacı da rapordaki tutar üzerinden miktar artırım hakkını kullanacak ve bu hakkını kullanmadan mahkemece karar verilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalmayacaktır.

Ne var ki uygulamada bu tür örneklerle çok fazla rastlanılmamaktadır. Mahkemeler genellikle itiraz haklarını kullanabilmeleri için bilirkişi raporunu taraflara tebliğ edip yasal itiraz süresi geçtikten sonra doğrudan karar vermekte, bilirkişi raporuna itirazları ise esas kararda karşılamaktadır. Bu durumda belki de davacı rapora itirazının yerinde görülüp mahkemece yeniden rapor hazırlatılacağını sandığından ve miktar artırım bir defaya mahsus

²⁹⁵ HSK Tavsiyeler Listesi, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeleri-30122021pdf.pdf>, s. 52, (Erişim Tarihi: 17/08/2024).

²⁹⁶ Danıştay 5. Dairesinin 20/10/2015 tarih ve E:2015/4089, K:2015/8104 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

²⁹⁷ Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, s. 319-320.

²⁹⁸ HSK Tavsiyeler Listesi, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeleri-30122021pdf.pdf>, s. 52, (Erişim Tarihi: 17/08/2024).

bir hak olduğundan dava dilekçesindeki miktarı artırmamakta, bu nedenle mahkemece düşük bir miktar üzerinden karar verilmektedir.

Ancak HSK, davacının zararının dava dilekçesindeki tutardan fazla olduğuna yönelik bilgilendirmenin de ötesine geçerek davacıya, miktar artırımını hakkını kullanıp kullanmayacağının açıkça hatırlatılmasının yargılamanın tarafsızlığı ilkesini ihlal edebileceği, miktarı artırma hakkının kullanımının davacının takdirinde bir hak olduğu ikazında da bulunmuştur. Dolayısıyla HSK'ya göre yargı makamı yalnızca ilgili bilirkişi raporuna karşı itirazların yerinde görülmediğini ve raporun hükme esas alınacağını bir ara kararı ile davacıya ve davalı idareye bildirmekle yetinmeli, bunun dışında davacıya 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesi gereği miktar artırımını hakkını kullanmak isteyip istemediğini açıkça sormamalıdır.

Danıştayın uygulaması ise bu tavsiyelere pek uymamaktadır. Danıştay 8. Dairesi, ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı bir davada²⁹⁹ davacıya, dosyaya giren bilgi ve belgeler uyarınca miktar artırımını hakkını kullanıp kullanmadığını açıkça sormuş, davacı tarafından bu ara kararına süresi içerisinde cevap verilmemiştir.

Danıştay 8. Dairesinin bu görüşü, temyizen incelediği dosyalara da yansımıştır. Daire, ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalarda kendisinin yaptığı gibi, idare mahkemelerinin de ara kararı ile gerekli bildirim yaptıktan sonra nihai kararını vermesi gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:³⁰⁰

“Mahkemece; bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen bilirkişi raporunun davacıya tebliğ edildiği ve davacının söz konusu bilirkişi raporuna itiraz ettiği görülmekte olup, İdare Mahkemesince davacının itiraz dilekçesinde iddia ettiği hususların değerlendirilmesi suretiyle davacının itirazının sonucu (kabul edilip-edilmediği) ile davacının miktar arttırımında bulunup bulunmayacağının davacıya bildirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken; dava dilekçesindeki taleple bağlı kalınarak maddi tazminat istemi hakkında karar verildiği anlaşılmıştır.

Bu itibarla, İdare Mahkemesince davacının bilirkişi raporuna yapmış olduğu itirazın değerlendirilmesi ve davacının itirazının kabulü halinde ek bilirkişi raporu ve/veya yeniden bilirkişi raporu almak suretiyle karar verilmesi veyahut davacının itirazının reddi ile davacının miktar arttırımında bulunup-bulunmayacağı noktasında gerekli bildirim

²⁹⁹ Danıştay 8. Dairesinin 14/05/2024 tarih ve E:2019/10279, K:2024/2807 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

³⁰⁰ Danıştay 8. Dairesinin 26/04/2024 tarih ve E:2021/7593, K:2024/2347 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

yapıldıktan sonra karar verilmesi gerekirken, bu hususlar göz ardı edilerek verilen kararın maddi tazminata ilişkin kısmında hukuki isabet bulunmamaktadır.”

Danıştay 10. Dairesi de bu konuda 8. Daire ile aynı görüştedir. Bu görüşünü vurguladığı bir kararında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Her ne kadar 2577 sayılı Kanun'da bu yönde açık bir düzenleme bulunmasa da Mahkemelerce hak kayıplarının önlenmesi amacıyla, tazminat davalarında esas hakkında karar verilmeden önce bilirkişi incelemesi yaptırılmış ise bilirkişi raporu tebliğ edilmek suretiyle, bilirkişi incelemesi yaptırılmamış ise ara kararı ile dosyanın esas hakkında karar verilebilecek durumda olduğunun veya dosyada yer alan bilgi ve belgelere göre karar verileceğinin davacıya bildirilerek tazminat talep miktarını artırmak isteyenlere bu imkânın tanınması hakkaniyet gereğidir.”

Yine Danıştay 13. Dairesinde E:2018/1719 sayılı esasa kayıtlı dava açılırken dava dilekçesinde, “*bilirkişi incelemesi sonrası harcı tamamlanarak dava değerini artırma hakkı saklı kalmak kaydıyla*” ibaresine yer verilmiş, Dairece dava dosyası incelendiğinde uyuşmazlığın çözümünün bilirkişi incelemesini gerektirmediği anlaşılmıştır. Ardından Dairenin 2577 sayılı Kanun'daki miktar artırımı kuralına atıf yapılan 04/05/2023 tarihli ara kararında Dairece esas hakkında karar verileceği belirtilmiş ve davacılar tarafından 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca dava dilekçesinde belirtilen miktar artırılmak isteniyorsa anılan madde uyarınca düzenlenecek miktar artırımı dilekçesinin iki örnek düzenlenerek bu kararın tebliğinden itibaren otuz günlük süre içerisinde gönderilmesi istenilmiştir.

Görüldüğü üzere bilirkişi raporunun hükme esas alınacak olması dışında mahkemece bilirkişi incelemesine gerek görülmemesi halinde bu durumdan da bir ara kararıyla tarafların haberdar edilmesine engel yoktur. Ancak Danıştay 13. Dairesi, diğer dairelerdeki uygulamaya benzer şekilde bu bildirimin de ötesinde davacıya doğrudan miktar artırımı hakkını hatırlatma yoluna gitmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi re'sen araştırma ilkesi geçerli olsa bile hâkim kendiliğinden bilirkişi raporunda tespit edilen tazminat miktarına hükmedemez. Öncelikle davacının talep ettiği tutarı artırması gerekmektedir. Bunun için HSK'nın da tavsiye ettiği gibi davacı gerçek zarar miktarından ara kararı ile haberdar edilerek olası hak kayıplarının önüne geçilmeli ancak bu yapılırken tarafsızlık ilkesi de zedelenmemelidir. Dolayısıyla hâkim bu uygulama sırasında hak arama hürriyeti ile tarafsızlık ilkeleri arasında ince bir çizgide ilerlemek zorunda kalacaktır.

4.4 İDARİ YARGIDA MİKTAR ARTIRIMINA İLİŞKİN İSTİSNAİ HALLER

4.4.1 İlk Derece Mahkemesinde İkinci Kez Miktar Artırımı

2577 sayılı Kanun'da miktar artırımının bir defaya özgü bir hak olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde 6100 sayılı Kanun'a göre de her bir taraf birer kez ıslah yapabilir. Ancak bu kuralı katı uygulamak idari yargıda geçerli olan tam tazmin ilkesine aykırı durumlar oluşturabilir. Tam tazmin ilkesi, tam yargı davalarında hâkimin zarar doğurucu olayı bir bütün olarak değerlendirmesi ve hükmedilen tazminat miktarının davacının uğradığı zararı tam olarak karşılamasıdır.³⁰¹ Tam yargı davası sonucunda davacının fakirleşmesi veya zenginleşmesi istenmez. İdarenin zarar doğuran işlemi ya da eylemi hiç olmasaydı davacının ekonomik durumu ne olacak idiye dava sonucunda hükmedilecek tazminatın da davacıyı o duruma getirmesi amaçlanır. İşte idari yargıda miktarı artırma olanağının getirilmesinin temel amacı da tam tazmin ilkesinin uygulanmasını sağlamaktır. Ancak Kanun'da miktar artırımının tek seferlik kullanımla sınırlandırılması bu ilkenin yerine getirilmesini zorlaştırmakta, bazı durumlarda ilkeye aykırı örneklerle sebep olmaktadır.

2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde miktar artırımının nihai karar verilinceye kadar yapılabileceği kurala bağlanmıştır. Bunun dışında 6100 sayılı Kanun'un 177. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlendiği gibi Danıştayın bozma kararından veya bölge idare mahkemesinin kaldırma kararından sonra dosyanın ilk derece mahkemesine geri geldiği durumlarda miktar artırımı yapılabileceğine ilişkin açık bir kural 2577 sayılı Kanun'da yer almamaktadır.

Nihai karar, daha önceden de bahsedildiği üzere ilk derece mahkemesinin uyuşmazlığı çözümlediği, davadan el çektiği kararlardır. Nihai karar esastan veya usulden olabilir. Ancak mahkemece işin esasına girilmeyip davanın usulden karara bağlanması, örneğin ilk inceleme evresinde süre aşımı ya da ehliyetsizlik nedeniyle davanın reddedilmesi halinde, üst mahkeme tarafından bu karar bozulur ya da kaldırılır ise dosya yeniden ilk derece mahkemesine geldiğinde davacı tarafından miktar artırımı yapılabilir. Zira Kanun'da nihai karar denilse ve mahkemece verilen süre ret ya da ehliyet ret gibi kararlar da aslında bir nihai karar olsa dahi bu durumlarda uyuşmazlık esastan karara bağlanmadığından davacının zararının tam olarak ortaya konulduğundan da söz edilemez. Bu nedenle davacının ilk

³⁰¹ Gözler, *İdare Hukuku Cilt II*, s. 1397; Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s. 711.

aşamada dava konusu miktarı artırma olanağının bulunmadığını kabul etmek gerekir. Davacı ancak ilk derece mahkemesince usulden verilen nihai kararın istinaf makamınca kaldırılması ya da temyiz incelemesinde bozulmasının ardından ilk derece mahkemesinde yapılacak yeni yargılama ile zarar miktarını öğrenebileceğinden bu konuda 2577 sayılı Kanun'da, 6100 sayılı Kanun'daki gibi açık bir kural olmasa dahi nihai kararın temyiz makamınca bozulmasından ya da istinaf mercii tarafından kaldırılmasından sonra da miktar artırımında bulunulabilmelidir.³⁰²

Örneğin İstanbul 9. İdare Mahkemesinin önüne gelen bir davada, davacının taşınmazının Bakanlar Kurulu kararı ile “Afete Maruz Bölge” ilan edilen alanda kalması ve tahliye edilmesi nedeniyle, idarelerin hizmet kusurunun bulunduğu ileri sürülerek uğranıldığı öne sürülen 85.000,00-TL maddi ve 15.000,00-TL manevi zararın dava tarihinden itibaren işletilecek yasal faizi ile birlikte tazminine karar verilmesi istenilmektedir. Mahkemenin binanın yapı maliyetine ilişkin olarak hükmettiği maddi tazminat kısmı temyiz makamınca onanmış ancak afete maruz kaldıktan sonra yapılaşmaya uygun olmayan alanda kalan arsada oluşan değer kaybının da tazmininin gerektiği belirtilmiştir.

İlk derece mahkemesince arsadaki değer kaybının tespiti amacıyla hazırlatılan 18/05/2012 tarihli bilirkişi raporunda değer kaybının 99.223,97-TL olarak hesaplandığı, 20/10/2021 bilirkişi raporunda ise arsadaki değer kaybı düşüklüğünün 17.127,95-TL olarak hesaplandığı görülmekle, davacı tarafından söz konusu raporlar arasında çelişkinin giderilmesi amacıyla yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılması talep edilmiş ve fakat aynı zamanda 20/10/2021 tarihli bilirkişi raporunda belirtilen (17.127,95-TL) miktar doğrultusunda davacı tarafından 25/10/2021 tarihinde miktar artırımını yapılarak arsa değer kaybı kalemi yönünden maddi tazminat miktarı 17.127,95-TL'ye çıkarılmıştır.

Davacının yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılması talebi mahkemece yerinde görülerek 10/12/2021 tarihli ara kararı uyarınca yeniden bilirkişi incelemesine gidilmiş ve bunun sonucunda düzenlenen 22/03/2022 tarihli yeni bilirkişi raporunda arsa değer kaybına ilişkin olarak belirlenen (122.848,72-TL) miktar doğrultusunda davacı tarafından 26/10/2022 tarihinde ikinci kez miktar artırımında bulunularak arsa değer kaybı kalemi yönünden maddi

³⁰² Öğretide benzer bir görüş için bkz. Aslan / Barlass / Arat / Kağıtçıoğlu / Altındağ / Gümüşkaya / Bardakcı / Yüzbaşıoğlu, **Madde Sistematigi ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, s. 244-245.

tazminat 122.848,75-TL'ye artırılmış (Bilirkişi raporundaki miktardan 0,03-TL fazladır.), ilk derece mahkemesi kararı³⁰³ da bu talep doğrultusunda verilmiştir.

Mahkeme kararının temyiz incelemesinde Danıştay 6. Dairesi katı bir yaklaşımla miktar artırımının Kanun gereği yalnızca bir kez yapılabileceği, bu nedenle mahkemece alınan ikinci bilirkişi raporuna dayanılarak tazminat miktarının artırılamayacağı sonucuna vararak ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına oy çokluğuyla karar vermiştir.³⁰⁴ Kararın gerekçesi şu şekildedir:

“Yukarıda yer verilen mevzuat hükümlerinin değerlendirilmesinden, 2577 sayılı Kanunun 16/4. maddesinde yapılan değişiklik ile Geçici 7. maddesinin, 6459 sayılı Kanunun 30/04/2013 günlü, 28633 sayılı Resmi Gazetede yayımlanması ile yürürlüğe girdiği, bu düzenleme ile yürürlük tarihinde derdest olan tam yargı davalarında (kanun yolu aşaması dahil) bir defaya mahsus miktarın artırılması imkanı tanındığı, yürürlük tarihi olan 30/04/2013 tarihinden sonra ise nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle, bir defaya mahsus miktar artırımında (ıslah) bulunulabileceği anlaşılmaktadır.

Bu itibarla, ilk derece Mahkemesince 25.10.2021 tarihli ilk ıslah dilekçesi dikkate alınarak karar verilmesi gerekirken, ikinci ıslah dilekçesinde talep edilen 122.848,72-TL'nin dikkate alınarak karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır.”

Temyiz kararında azlıkta kalan üye, gerçek zararın tazmin edilmesi gerekliliğine dikkat çekmiş, zararın tam ve doğru şekilde belirlendiği ikinci bilirkişi raporuna dayanarak yalnızca bir kez miktar artırımında bulunulduğunu belirtmiş ve İstanbul 9. İdare Mahkemesinin kararının hukuka aykırı olduğundan söz edilemeyeceği görüşünü savunmuştur:

“Tam yargı davalarının çözümünde, çoğu kez hakkın ihlalinin zamanının, uğranılan zararın miktarının ve zarar verenlerin kusur oranlarının tespiti için Mahkemelerce bilirkişi incelemesi yaptırılmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden; dava konusu olayda afete maruz bölge kararı nedeniyle hakları muhtel olan davacı tarafından uğranıldığı iddia edilen zararın giderilmesi için bakılan davanın açıldığı, İdare Mahkemesince yaptırılan 20.10.2021 tarihli bilirkişi incelemesi sonucunda yalnızca arsa değer kaybının belirlenmesi sonucunda bu doğrultuda davacı tarafından bilirkişi raporuna itiraz edilerek yeniden rapor aldırılması gerektiği, bu itirazın kabul edilmediği takdirde bilirkişi tarafından belirlenen bedel tutarında (17.127,95-TL) miktar artırımı dilekçesi verildiği, itirazın kabulü halinde ise yeniden belirlenecek miktara göre ıslah etme hakkını saklı tuttuğu, daha sonra Mahkemece bilirkişi raporuna karşı yapılan itirazlar da dikkate alınarak dosyadaki çelişkili bilgileri ortadan kaldırmak ve

³⁰³ İstanbul 9. İdare Mahkemesinin 09/02/2023 tarih ve E:2021/795, K:2023/401 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

³⁰⁴ Danıştay 6. Dairesinin 21/06/2023 tarih ve E:2023/4296, K:2023/6420 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

gerçek zararın belirlenmesi amacıyla yeniden bilirkişi incelemesi yaptırılmış, bunun üzerine 22.03.2022 tarihinde düzenlenen bilirkişi raporuna göre tazminat miktarının (122.848,75-TL) belirlendiği, bunun üzerine davacı tarafından 26.10.2022 tarihinde verilen dilekçe ile tazminat miktarı artırılarak davanın ıslah edildiği, Mahkemece son rapora dayanılıp, davacının bu talebine bağlı kalınarak temyize konu kararı verdiği anlaşılmıştır.

Bu durumda, gerçek zararın temyize konu karara dayanak alınan 22.03.2022 tarihli bilirkişi raporuyla ortaya çıkarıldığı bu raporda belirlenen zarar miktarı uyarınca davacının sadece bir kez miktar artırımında bulunduğu dikkate alındığında, davacının gerçeğe en yakın zararının belirlendiği bilirkişi raporuna dayanılarak yapılan miktar artırımının da hakkaniyete uygun olduğu, bu rapora dayanılarak ve miktar artırımı talebine bağlı kalınarak verilen İdare Mahkemesi kararının bu kısmında hukuka aykırılık bulunmadığı ve temyize konu kararın bu kısım yönünden onanması gerektiği düşüncesiyle çoğunluk kararına yukarıda belirtilen bu gerekçe yönünden katılmıyorum.”

Anılan temyiz kararının karar düzeltme aşaması Danıştay daireleri arasındaki iş bölümü değişikliği nedeniyle Danıştay 4. Dairesince incelenmiştir. Davacı, karar düzeltme talebinde bulunurken ilk derece mahkemesinde bilirkişi raporuna itiraz dilekçesinde terditli olarak öncelikle itirazının kabul edilmesi ve yeni bir rapor alınmasını talep ettiği, talebinin kabul edilmemesi halinde ise hak kaybına uğramamak adına miktar artırımını talebinin kabulüne karar verilmesini istediği, yeni bir rapor alınması talebinin kabul edilmesi üzerine terditli taleplerinden ikincisinin doğal olarak reddedilmiş olduğu, buna göre 25/10/2021 tarihli ilk dilekçenin geçerli bir miktar artırımı olmadığı, davada iki kez miktar artırımını yapıldığının kabul edilemeyeceği, bu sebeple kararın bozulmasının yerinde olmadığı iddialarında bulunmuştur.

Danıştay 4. Dairesi, 6. Daireden farklı olarak ilk derece mahkemesi kararının, ikinci kez miktar artırımını yapılmasından ötürü bozulması gerektiğini düşünmemiştir.³⁰⁵ Daire üyelerinin çoğunluğunun, davacı tarafından ilk yapılan miktar artırımının geçerli olmadığını, bu davada aslında bir kez miktar artırımını yapıldığını örtülü olarak kabul ettiği söylenilebilir. Zira ilk derece mahkemesi kararının, ikinci kez miktar artırımını yapılması nedeniyle de bozulması gerektiği yönündeki görüş karar düzeltme aşamasında karşı oyda kalmıştır. Danıştay 4. Dairesinin kararı üzerine ilk derece mahkemesince, karar düzeltme yolunda belirtilen bozma nedenlerine uyularak bir karar verilmiştir.³⁰⁶ Ancak son durumda mahkeme

³⁰⁵ Danıştay 4. Dairesinin 21/12/2023 tarih ve E:2023/13476, K:2023/7183 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

³⁰⁶ İstanbul 9. İdare Mahkemesinin 04/04/2024 tarih ve E:2024/202, K:2024/921 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

kararı, ikinci kez miktar artırımı yapılması yönünden bozulmadığından bozma sonrası bu kısımda değişikliğe gidilmemiş, davacının ikinci kez yaptığı miktar artırımı uyarınca temyiz yolu açık olmak üzere bir karar verilmiştir.

Gerçekten de bahsedilen davada ilk derece mahkemesinde yargılama devam ederken alınan iki bilirkişi raporuna dayalı olarak iki kez miktar artırımı yapılmıştır. Ancak davacının ileri sürdüğü üzere bu durumun yaşanmasının sebebi, mahkemenin davacı tarafça bilirkişi raporuna yapılan itirazları yerinde görüp yeniden bilirkişi incelemesi yoluna gidip gitmeyeceğinin davacı tarafından bilinmemesi ve davacının hakkının zayi olmaması için en azından ilk rapor üzerinden miktarı artırmasıdır. Zaten somut olayda bu iki talep terditli olarak ileri sürülmüştür. Zira yeni bir bilirkişi raporu alınması durumunda davacının önceki bilirkişi raporuna dayanarak miktar artırımında bulunması anlamlı olmayacaktır. Öte yandan bilirkişi raporunun hükme esas alınacağı ya da yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılacağına mahkemece bir ara kararıyla davacıya ve davalı idareye bildirilmesi şeklindeki yöntemin var olması halinde bu konudaki bilinmezlik de ortadan kalkacağından somut olaydaki gibi bir karışıklığın yaşanması ihtimali oldukça azalacaktır.

Benzer bir durumda Van ili, Erciş ilçesindeki bir taşınmazın 23/10/2011 tarihinde meydana gelen depremde yıkılması sonucu yakınının vefat etmesinde davalıların kusuru olduğu iddiasıyla açılan davada; cenaze, defin ve taziye gideri ile destekten yoksun kalma tazminatı olarak maddi tazminat ve manevi tazminat talep edilmiştir. Van 1. İdare Mahkemesinin hazırlattığı 29/04/2016 tarihli ilk bilirkişi raporu üzerine davacılar tarafından 17/06/2016 tarihinde Mahkeme kaydına giren miktar artırımı dilekçesi ile istenilen destekten yoksun kalma tazminatı tutarı artırılmıştır. Ancak Mahkemece 18/05/2016 tarihli ara kararı ile bilirkişi raporunda zararın asgari geçim indirimi düşülmek suretiyle hesaplandığı, asgari geçim indirimi düşülmeksizin destekten yoksun kalma tazminatının hesaplanması gerektiği belirtilerek ek rapor alınmasına karar verilmiştir. 20/01/2017 tarihli ek raporda destekten yoksun kalma zararı ilk rapora göre daha fazla hesaplandığından davacının 07/02/2017 tarihinde Mahkeme kaydına giren ikinci miktar artırımı dilekçesinde destekten yoksun kalma tazminatı miktarı ikinci rapor doğrultusunda yeniden artırılmıştır. Mahkeme, ikinci

miktar artırımını dilekçesini esas almış, bu tutarın kabulüne karar vermiştir.³⁰⁷ Kararın bu kısmı yönünden istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir.³⁰⁸

İstinaf kararına karşı davalı idarelerce temyiz başvurusunda bulunulmuş ve davada ikinci kez miktar artırımını yapılamayacağı ileri sürülmüştür. Danıştay 14. Dairesince, mevzuat gereği tam yargı davalarında miktarın bir defaya mahsus artırılabilmesi belirtilerek mahkeme kararının destekten yoksun kalma tazminatının kabulüne dair kısmına yönelik istinaf isteminin reddi kararı oy çokluğuyla bozulmuştur.³⁰⁹

Başka bir örnekte, Danıştay 4. Dairesinin bir kararının³¹⁰ karşı oyunda bahsedildiği üzere, İstanbul 8. İdare Mahkemesinde 110.000,00-TL maddi tazminat istemli olarak açılan davada yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen 03/01/2022 tarihli raporda belirlenen miktar doğrultusunda 24/01/2022 tarihli miktar artırımını dilekçesi ile dava değerinin 119.580,00-TL olarak artırıldığı beyan edilmiştir. Davanın kısmen kabul, kısmen reddine ilişkin mahkeme kararının Danıştay 6. Dairesinin kararı ile kısmen onanması kısmen bozulması üzerine, yeniden yapılan yargılama sırasında maddi tazminat miktarı yönünden Mahkeme tarafından re'sen yapılan belirleme ile ortaya çıkan miktar doğrultusunda davacı tarafından 18/10/2023 tarihinde ikinci kez miktar artırımında bulunularak maddi tazminat 153.600,00-TL'ye yükseltilmiş, ilk derece mahkemesince ikinci kez yapılan bu miktar artırımını esas alınarak karar verilmiştir. Temyiz incelemesi neticesinde karar oy çokluğuyla bozulmuştur. Ancak karşı oyda kalan üyelerden biri, idare mahkemesince ikinci miktar artırımını dilekçesinde talep edilen miktar dikkate alınarak karar verilmesi yönünden de kararın bozulması gerektiğini düşünmekte ve çoğunluk görüşüne katılmamaktadır. Karşı oyun gerekçesi şu şekildedir:

“Yukarıda yer verilen mevzuat hükümlerinin değerlendirilmesinden, 2577 sayılı Kanunun 16/4. maddesinde yapılan değişiklik ile Geçici 7. maddesinin, 6459 sayılı Kanunun 30/04/2013 günlü, 28633 sayılı Resmi Gazetede yayımlanması ile yürürlüğe girdiği, bu düzenleme ile yürürlük tarihinde derdest olan tam yargı davalarında (kanun yolu aşaması dahil) bir defaya mahsus miktarın artırılması imkanı tanındığı, yürürlük tarihi olan

³⁰⁷ Van 1. İdare Mahkemesinin 12/04/2017 tarih ve E:2013/1998, K:2017/688 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 27/08/2024).

³⁰⁸ Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 2. İdare Dava Dairesinin 27/11/2017 tarih ve E:2017/1499, K:2017/1713 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 27/08/2024).

³⁰⁹ Danıştay 14. Dairesinin 13/03/2019 tarih ve E:2018/1879, K:2019/2025 sayılı kararı. Anılan kararda bulunan karşı oylar başka konulara yöneliktir. <https://www.lexpera.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 04/09/2024).

³¹⁰ Danıştay 4. Dairesinin 16/05/2024 tarih ve E:2024/1280, K:2024/3153 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

30/04/2013 tarihinden sonra ise nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle, bir defaya mahsus miktar artırımında (ıslah) bulunulabileceği anlaşılmaktadır.

Bu durumda; ilk derece Mahkemesince 24/01/2022 tarihli ıslah dilekçesi dikkate alınarak karar verilmesi gerekirken, ikinci ıslah dilekçesinde talep edilen 153.600,00-TL'nin dikkate alınarak karar verilmesinde hukuki isabet bulunmadığından, temyize konu kararın bu yönden de bozulması gerektiği oyu ile çoğunluk kararına gerekçe yönünden katılmıyorum.”

Davacının ilk derece mahkemesinde ikinci kez miktar artırımında bulunması nadir karşılaşılan bir durumdur. Yukarıda bahsedilen örneklerde bu özellikli durumda davacının lehine yapılan bir yorum ile ilk derece mahkemelerince artırılan ikinci miktar üzerinden hüküm kurulmuştur. Ancak birazdan aktarılacak örnekte durum tam tersidir. İlçe Jandarma Komutanlığı emrinde astsubay olarak görev yapmakta iken adam öldürmek suçundan aranan şahsı yakalamak için görevlendirilen davacıların murisinin aranan şüpheli tarafından şehit edilmesi nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen zararlar için destekten yoksun kalma tazminatı olarak maddi tazminat ile manevi tazminatın yasal faiziyle birlikte tazmin edilmesi istemiyle açılan davada, Aydın 1. İdare Mahkemesi ikinci kez miktar artırım talebini hukuka uygun görmemiş ve artırılan ilk miktarı esas alarak hüküm kurmuştur.³¹¹ İkinci kez miktar artırımının kabul edilmemesinin gerekçesi aşağıdaki gibidir:

“Mahkememizin 20.12.2017 tarihli ara kararı ile davacıların ...'ın ölümü ve destekten yoksun kalmaları sebebiyle uğranılan zararın; hesaplanması için yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen ... raporun taraflara tebliği sonrasında davacılar vekili tarafından rapora karşı herhangi bir itirazda bulunulmamış ve davalı idarece verilen bilirkişi raporuna itiraz dilekçesine yönelik olarak sunulan raporun detaylı ve yeterli olduğu, rapor esas alınarak karar verilmesi yönünde beyanlarda bulunularak, bilirkişi raporu doğrultusunda dava ıslah edilmiş, dava değeri maddi tazminat miktarı bakımından eş için 191.845,85-TL'ye, çocuk E. Ü. için 99.049,18-TL'ye yükseltilmiş, anılan miktarların olay tarihinden itibaren yasal faiziyle birlikte tazmini talep edilmiştir.

Bilirkişi raporu bu haliyle hükme esas alınamayacağından (gerekli belgeler sunulması halinde tazminat miktarının daha az veya daha fazla olarak belirlenebileceği ihtimaline binaen) Mahkememizin 13.12.2018 tarihli ara kararıyla ek rapor alınmasına karar verilmiş olup, bu kez düzenlenen 18.02.2019 havale tarihli raporda destekten yoksun kalma tazminatının eş için 339.143,35-TL, çocuk E. Ü. için 111.151,02-TL olarak hesaplandığı görülmüştür.

Her ne kadar davacı vekili tarafından Mahkememize sunulan 01.03.2019 havale tarihli dilekçe ile ikinci kez ıslah talebinde bulunulmuş ise de, 2577 sayılı Yasa'nın 16/4. maddesinde tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın nihai karar verilinceye kadar

³¹¹ Aydın 1. İdare Mahkemesinin 17/05/2019 tarih ve E:2017/417, K:2019/508 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir olduğu düzenlendiğinden, usul kuralları gereği bu talep dikkate alınmamıştır.

18.02.2019 havale tarihli ek bilirkişi raporu ise müteveffanın bilinmeyen dönem gelirinin maaş bilgileri üzerinden değil de asgari ücret üzerinden hesaplanması dışında ayrıntılı, detaylı ve açıklayıcı bulunmuş olup, müteveffanın bilinmeyen dönem gelirinin maaş bilgileri üzerinden yeniden hesaplanması durumunda ise (davacının almakta olduğu maaş asgari ücretin üzerinde olduğundan) her halükarda hesaplanacak tazminatın 18.02.2019 tarihinde Mahkememize sunulan ek raporda hesaplanan miktarlardan da fazla olacağı göz önünde bulundurularak, davacıların tazminat miktarını ıslah etme imkanı da bulunmadığı, bu bakımdan usul ekonomisi gereği Mahkememizce yeniden ek rapor alınmamış, davacının ilk bilirkişi raporu sonrasında verdiği ıslah dilekçesi dikkate alınarak, kamu hizmetinin yerine getirilmesi sırasında oluşan özel ve olağandışı zarar nedeniyle eş Ü. Ü. için 191.845,85-TL, çocuk E. Ü. için 99.049,18-TL'nin davalı idarece davacıya ödenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.”

Özetle Mahkeme davacıların ilk rapora itiraz etmeyip raporun hükme esas alınması yönünden beyanda bulunmasını ve bu doğrultuda dava konusu tazminat miktarını artırmasını davacıların aleyhine değerlendirmiş ve mahkemece re’sen ek bilirkişi raporu alınsa da davacılar tarafından bu doğrultuda miktarın artırılmayacağına karar vermiştir.

Mahkemece alınan ek bilirkişi raporunda davacıların uğradığı zarar miktarı ilk rapora göre daha fazla ya da daha az tespit edilebilir. İdare mahkemesinin yorumuna göre ek raporda zarar miktarı ilk rapora göre daha az çıksa idi bu miktar dikkate alınacak ancak tam tersi şekilde ek raporla zarar miktarının artması halinde davacıların bu tutar üzerinden miktar artırımını hakkını kullanmasına imkan tanınmayacaktır. Yaratılan bu ikili durum hakkaniyetli değildir. Yukarıda da belirtildiği üzere idari yargıda tam tazmin ilkesi geçerlidir ve ilke davacıların uğradığı zararın tamamının karşılanmasını gerektirir. Miktar artırımını kurumu da idari yargıya bu amaçla getirilmiştir. Dolayısıyla davacıların bilirkişi tarafından hazırlanan ilk rapora itiraz etmediği ve mahkemenin ek raporu almaya itiraz üzerine değil de kendi kendine karar verdiği gerekçesiyle, alınan bu ek rapora dayanılarak davacılar tarafından miktar artırımında bulunulamayacağını kabul etmek kanunun amacına aykırı düşecektir. Zira mahkeme ek raporu da maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla istemekte ve fakat dava konusunun bilirkişi raporunda tespit edilen miktara yükseltilmesine imkan tanımamakla bu amacın yerine getirilmesine engel olmaktadır.

Aydın 1. İdare Mahkemesinin anılan kararına karşı her iki tarafça istinafa başvurulmuştur. Davacılar istinaf başvurusunda, ilk derece mahkemesindeki yargılama esnasında

bilirkişilerce hazırlanan ek rapor doğrultusunda ikinci miktar artırımını dilekçesine göre tazminata hükmedilmemesinin hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesince ilk derece mahkemesi kararı hukuka uygun bulunarak tarafların istinaf başvurularının reddine karar verilmiştir.³¹²

İstinaf makamının kararına karşı hem davalı idare hem de davacılar temyiz kanun yoluna başvurmuştur. Davacılar istinaf aşamasında olduğu gibi temyize başvururken de ikinci kez miktar artırımını taleplerinin dikkate alınmaması nedeniyle kararın hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Danıştay 10. Dairesi, davacıların bu iddiasını yerinde görüp bu kısım yönünden temyize konu kararı bozmuştur.³¹³ Kararın gerekçesi ise şu şekildedir:

“2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun ‘Tebliğat ve cevap verme’ başlıklı 16. maddesinin 4. fıkrasına eklenen düzenleme ve düzenlemenin gerekçesi birlikte değerlendirildiğinde; tam yargı davalarında, davanın açıldığı tarihte uğranılan zarar miktarının belirsiz olması, tazminat miktarının dava devam ederken daha yüksek olduğunun anlaşılması hallerinde adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyetine uygun olarak nihai karar verilinceye kadar artırılmasına olanak tanınmıştır.

Anılan düzenlemede dava miktarının nihai karar verilinceye kadar bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilmesi hükmüne bağlanmış ise de, davacının miktar artırım talebinde bulunabilmesi için tazminat miktarının bilirkişi raporu ile tespit edilmiş olması, davacının uğradığı zarar miktarının net ve doğru olarak ortaya konulması, gerekli hukuki koşulların sağlanmış olması gerekmektedir. Mahkemece alınan raporun yeterli görülmemesi üzerine yeniden rapor alınması, bilirkişi raporunun üst mahkeme tarafından hükme esas alınabilecek yeterlilikte görülmemesi veya eksik ve hatalı olduğunun tespit edilmesi üzerine yeniden rapor alınması ve alınan yeni bilirkişi raporu doğrultusunda tazminat miktarının yükselmesi hallerinde yeni hukuki durum ortaya çıkacağından nihai sonuca göre miktar artırım talebinde bulunulması halinde, önceki miktar artırım dilekçesi dikkate alınmaksızın son duruma göre verilen miktar artırım dilekçesinin kabulü, kanun koyucunun amacına ve hakkaniyete uygun olup, bu durumun ikinci kez miktar artırım yapıldığı şeklinde değerlendirilmemesi, davacının uğradığı zarar karşılığında ödenecek güncel ve gerçek tazminat tutarının doğru bir şekilde hesaplandığı her yeni raporun davacıya yeniden miktar artırma talebinde bulunma hakkı vereceğinin kabulü adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyetine uygun olacaktır.

Uyuşmazlıkta; davacıların maddi zararlarının tespiti için alınan 04/06/2018 havale tarihli bilirkişi raporu doğrultusunda davacılar tarafından miktar artırım talebinde bulunulduğu, Mahkemece raporun hükme esas alınabilecek nitelikte görülmemesi üzerine yeniden rapor alındığı, davacıların alınan 18/02/2019 havale tarihli ek bilirkişi raporunda hesaplanan

³¹² İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesinin 07/11/2019 tarih ve E:2019/2045, K:2019/2136 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

³¹³ Danıştay 10. Dairesinin 06/05/2024 tarih ve E:2020/860, K:2024/1807 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

miktara göre tekrar miktar artırım talebinde bulunduğu dikkate alındığında davacıların, Mahkemece yeniden alınan bilirkişi raporuna göre yaptığı miktar artırım talebinin kabulü gerekmektedir.”

Temyiz kararında işaret edildiği gibi, miktar artırımı hakkının etkin bir biçimde kullanılabilmesi için zararın kesin ve doğru bir biçimde ortaya konulması önemlidir. Danıştay 10. Dairesi, bazı hallerde yargılamada yeni bir hukuki durum ortaya çıktığından daha öncesinde uyuşmazlık konusu miktar artırılmış olsa bile bu yolun kullanılmış sayılamayacağı ve miktar artırımına ikinci kez başvurulabileceği sonucuna varmıştır. Aslında bu özel durumların çerçevesi çizilmiştir. Somut olayda olduğu gibi mahkemece alınan ilk raporun yeterli görülmemesi üzerine yeniden rapor alınması ya da bilirkişi raporunun üst mahkeme tarafından hükme esas alınabilecek yeterlilikte görülmeyle veya eksik ve hatalı olduğu tespit edilerek yeni bir rapor alınması hallerinde davacıdan bu yeni hukuki koşulları öngörmesi ve tazminat miktarını bu yeni duruma göre artırmak için miktar artırımı hakkını saklı tutması beklenemeyecektir. Dolayısıyla 2577 sayılı Kanun’da yer alan miktar artırımının bir defaya mahsus bir hak olduğuna yönelik kuralın; hak arama hürriyeti, mahkemeye erişim hakkı ve adil yargılanma hakkı kapsamında yorumlanması sonucunda, yukarıda bahsedilen örnekler özelinde daha öncesinde miktar artırımında bulunulmuş olsa dahi ortaya çıkan nihai sonuca göre davacının yeniden miktar artırımı yoluna gidebileceğini kabul etmek gerekir.³¹⁴

Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonunun tüm bu tartışmalara son verebilecek görüşü³¹⁵ şu şekildedir:

“İdari yargının tabi olduğu hukuk rejimi, zararların tazminini ve telafisini mümkün kılacak rasyonellikten uzaktır. Adli yargının aksine tespit ve kısmi dava seçeneklerinden yoksun idari yargılama düzeni, kişilerin kavramakta zorlanacağı usul öngörmektedir. İdari yargılama usulünün hak aramayı zorlaştıran bir özellik taşıdığı kuşkusuzdur. Ülkemiz, idari yargılama usulündeki bu ve benzeri kurgulama hataları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ihlal kararlarına muhatap olmaktadır (Bkz. Okçu/Türkiye Kararı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2. Daire, 39515/03). Hâlihazırda yürürlükte bulunan usul kurallarını mülkiyet hakkının ihlali olarak değerlendiren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, Tasarı ile benimsenen yapının inşasını zorunlu kılmıştır. Tasarıyla benimsenen model çerçevesinde,

³¹⁴ Öğretide aynı yöndeki görüş için bkz. Aslan / Barlass / Arat / Kağıtcıoğlu / Altındağ / Gümüşkaya / Bardakçı / Yüzbaşıoğlu, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, s. 243-244.

³¹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 445, **İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/748)**, “Adalet Komisyonu Raporu” Esas No: 1/748, Karar No:19, 04/04/2013, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y3/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/1f00af6f-289f-492c-893a-db17900b0ba5.pdf>, s. 17, (Erişim Tarihi: 21/08/2024).

zarar hesabının yapıldığı tarih itibarıyla dava dışı alacak yönünden sürenin dolması, hakkın talebi artırmak suretiyle ileri sürülmesine engel olmayacak ve talebi artırmak için başvuru ve benzeri diğer usul şartları aranmayacaktır. Benimsenen usul, adli yargıda benimsenen usulün ilerisindedir. Norm, bu yönüyle etkili başvuru ve adil yargılama hakkı temelinde amaca uygun bir aşamaya işaret etmektedir. Artırmayı mümkün kılan yeni kural yalnızca bir usul normu değil, aynı zamanda maddi hukuk normudur. Olağan dava döneminde mahkeme tarafından gözetilmesi gereken süre aşımı (altmış günlük, bir yıl, on yıl süre vb), talep artırımında etki doğurmamaktadır. Söz gelimi, olay tarihinden itibaren on yıl geçse dahi talep artırılabilir. Diğer taraftan Tasarının çerçeve 1 ve 3'üncü maddelerinde yer alan "nihai karar verilinceye kadar" kaydının olası bozmalardan sonraki hüküm aşamasını da kapsadığı şüphesizdir. Ayrıca artırmanın bir defaya mahsus olduğu kuralı -örneğin bozma sonrası ve bozma gereği yapılan/yaptırılan bilirkişi incelemesindeki tazminat miktarındaki pozitif değişimler bakımından- için amaçsal yorum yapılması zaruretinin doğabileceği de gözden kaçırılmamalıdır."

İfadeler açıktır. AİHM tarafından tespit edilen hak ihlallerini gidermek amacıyla idari yargıya getirilen bu kurumun, amacına uygun yorumlanması gerektiği ve her ne kadar 2577 sayılı Kanun'da miktar artırımının bir defaya mahsus olduğu kuralı getirilmiş olsa da kanun yolunda ilk derece mahkemesi kararının bozulması sonrası, bozma gereği alınan bilirkişi raporunda tazminat miktarının artması halinde davacı tarafından miktar artırımı hakkının kullanılabilmesi belirtilmiştir. Amaçsal yorumla bu saptama daha da genişletilebilir. Bu durumda ilk derece mahkemesince aynı bilirkişi heyetinden ek bilirkişi raporu alınması ya da başka bir bilirkişi heyetine yeni bir rapor hazırlanması hallerinde de miktar artırımına olanak tanınmalıdır.

4.4.2 Kanun Yolunda Miktar Artırımı Yapılabilmesi

Daha öncesinde ifade edildiği üzere kural olarak 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinde nihai karardan kast edilen, ilk derece mahkemesinin davayı sonuçlandıran kararlarıdır ve kanun yolu aşamasında verilen kararlar bu kapsama girmez. Kanun yolunda özellikle istinaf mercilerince verilen kararların da nihai karar sayılıp sayılmayacağı ve bunun sonucunda davacı tarafından kanun yolunda miktar artırımında bulunulup bulunulamayacağı tartışmalıdır. Ancak Çağlayan, bu konuda hiç tartışmaya girmeden davada ilk derece mahkemesi aşamasının yanı sıra istinaf aşamasında da bir defaya özgü olmak üzere miktarın artırılabilmesi görüşündedir.³¹⁶

³¹⁶ Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s. 711.

Eserinde bu konuyu etraflıca tartışan Candan,³¹⁷ öncesinde dile getirdiğimiz gibi aslında nihai kararın ilk derece mahkemesi kararı olduğu, kanunun lafzından 2577 sayılı Kanun'un Geçici 7. maddesinde yazılan haller dışında kanun yolu aşamasında miktar artırımını yapılamayacağı anlamının çıkarıldığını belirtmektedir. Mevcut haliyle istinaf kanun yolunda hukuki denetimin yanı sıra maddi denetim de yapılmaktadır. İstinafa tabi kararın hukuka uygun olmadığı sonucuna varan istinaf mahkemesi söz konusu kararı kaldırarak işin esasını incelemek suretiyle yeni bir karar verir. 2577 sayılı Kanun'un 45. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca burada istinaf makamının verdiği karar bozma değil, kaldırma kararıdır. Zira bozma halinde dosya yeniden ilk kararı veren mahkemeye gider. İstinaf makamı ise kaldırma kararının ardından dosyayı kendisi inceleyerek karara bağlar. Bu kapsamda bölge idare mahkemesinin ilgili dava dairesi, ilk derece mahkemesinin yaptığı işlemleri denetleyip araştırmanın eksik yapıldığını tespit etmesi halinde ara kararları ile gerekli bilgi ve belgeleri temin eder, ek bilirkişi raporu alabilir veya gerek görürse bizzat ya da istinabe yoluyla keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırarak dosyayı karar verilecek aşamaya getirir ve sonucunda kendisi yeni bir karar verir.

İstinaf kanun yolu idari yargıda 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Candan'a göre miktar artırımının 2577 sayılı Kanun'a eklendiği 2013 yılında mevcut olan itiraz kanun yolu, sınırlı bir istinaf kanun yoludur ve fakat o zamanki Danıştayın yaptığı temyiz incelemesi şu anda bölge idare mahkemelerinin istinaf incelemesine benzer mahiyettedir.³¹⁸ Dolayısıyla Kanun'un 16. maddesine düzenlemenin eklendiği zamanlar da ilk derece mahkemesinde miktar artırımını hakkının etkin bir şekilde kullanılmaması riski olmasına rağmen düzenleme bu şekilde yapılmıştır. Hak arama hürriyetine uygun bir yorumla bu durumu aşmaya çalışan bazı bölge idare mahkemeleri nihai karar tanımını genişleterek ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasının ardından uyuşmazlığın esası hakkında istinaf aşamasında verilen kararı da nihai karar saymışlar ve istinafta alınan bilirkişi raporu uyarınca miktar artırımını olanaklı hale getirmişlerdir.³¹⁹

³¹⁷ Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 834-839.

³¹⁸ Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 836.

³¹⁹ Örneğin Konya Bölge İdare Mahkemesi 2. İdare Dava Dairesinin 14/10/2020 tarih ve E:2018/1239, K:2020/2195 sayılı kararı; Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 18/10/2021 tarih ve E:2021/1159, K:2021/1030 sayılı kararı. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 27/08/2024).

Ne var ki bu yorumlama kanun sistematğine aykırıdır. Zira miktar artırımı kurumu Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasına ek cümle olarak getirilmiştir. Anılan maddenin ilk fıkralarında dava dilekçesi, cevap dilekçesi ve cevaba cevap (*replik*) ile ikinci cevap (*düplik*) dilekçelerine ilişkin kurallara yer verilmiştir. İdari Yargılama Hukukunda ilk derece aşamasına özgü olan bu usulde anılan dört çeşit dilekçenin karşılıklı tebliği ile dosya tekemmül etmiş sayılmaktadır. Dolayısıyla miktar artırımının nihai karar verilinceye kadar yapılabileceğine ilişkin kural, Kanun'un ilk derece mahkemesindeki dilekçeler teatisi aşamasına ilişkin kurallara yer verilen 16. maddesinde düzenlendiğinden burada bahsedilen nihai karardan da ilk derece mahkemesince verilen kararlar anlaşılmalıdır. Kanun sistematğine göre durumun böyle olması gerekmesine karşın miktar artırımını Türk İdari Yargılama Hukukuna kazandıran 6459 sayılı Kanun'un tasarı metnine yönelik Adalet Komisyonu Raporu aksini söylemekte ve "nihai karar verilinceye kadar" ifadesinin bozma kararlarından sonraki hüküm aşamasını da kapsadığını belirtmektedir.³²⁰ Komisyon görüşünün ilgili kısmı şu şekildedir:

"Diğer taraftan Tasarının çerçeve 1 ve 3'üncü maddelerinde yer alan "nihai karar verilinceye kadar" kaydının olası bozmalardan sonraki hüküm aşamasını da kapsadığı şüphesizdir. Ayrıca artırmanın bir defaya mahsus olduğu kuralı -örneğin bozma sonrası ve bozma gereği yapılan/yaptırılan bilirkişi incelemesindeki tazminat miktarındaki pozitif değişimler bakımından- için amaçsal yorum yapılması zaruretinin doğabileceği de gözden kaçırılmamalıdır."

Komisyon Raporu'nda yer alan bu kısmı, Kanun'un getiriliş amacı bağlamında yorumlamak gerekir. Bu kapsamda ilk derece mahkemesinde ilk bilirkişi raporuyla tespit yapıldıktan sonra aynı bilirkişi heyetinden ek rapor alınması ya da yeni bilirkişi incelemesi yaptırılarak rapor düzenlenmesi sonrası veya ilk derece mahkemesince karar verildikten sonra istinaf aşamasında bölge idare mahkemesinin yaptığı inceleme sonucu zarar miktarını artıracak mahiyetteki işlemler (ek bilirkişi raporu alınması ya da bizzat veya istinabe yoluyla yeniden keşif bilirkişi incelemesi yaptırılarak yeni bilirkişi raporu düzenlenmesi) sonrası ya da istinaf makamının kaldırma kararı ile dosyanın yeniden ilk derece mahkemesine gelmesiyle mahkemece yeni bir yargılama yapılması sonrası veya Danıştayın temyiz incelemesi sonucu

³²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 445, **İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/748)**, "Adalet Komisyonu Raporu" Esas No: 1/748, Karar No:19, 04/04/2013, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y3/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/1f00af6f-289f-492c-893a-db17900b0ba5.pdf>, s. 17, (Erişim Tarihi: 21/08/2024).

bozma kararı vermesi ile dosyanın bölge idare mahkemesine ya da ilk derece mahkemesine dönmesi sonrası yargı makamınca yapılacak inceleme üzerine davacı tarafından miktar artırımı yapılabilmelidir. Zira miktar artırımının idari yargıya gelme amacı, taleple bağlılık “engelinin” re’sen araştırma ilkesiyle aşılammaması nedeniyle davacının zararının tam olarak tazmin edilememesinden doğan hak kayıplarını önlemektir. Bahsedilen durumlar da buna örnek teşkil eder niteliktedir. Bundan ötürü yargılamanın devamında yaşanan gelişmelerle davacının gerçek zararının tespit edilmesi halinde davacıya miktar artırımı imkanı tanımak gerekir. Aksi takdirde zararın gerçekten ne olduğunun belirlenmesinin hiçbir yararı olmayacak, belirlenen bu zararın dava konusu miktarın artırılmaması nedeniyle mahkemece tazmin edilemeyecek olması davacı bakımından adil yargılama hakkının ihlali anlamına gelecektir.

Candan’a göre de kanun koyucunun amacı gereği, yargılamanın hangi aşamasında olursa olsun davacının uğradığı gerçek zarar miktarını ortaya çıkaran yargılama işleminden sonra yargı makamınca karar verilinceye kadar dava dilekçesinde gösterilen miktar artırılabilmelidir ancak Candan, kuralın bu şekilde uygulanabilmesi için miktar artırımı kurumunun Kanun içindeki yerinin değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir.³²¹

Bardakcı ise bu konuda temyiz ve istinaf kanun yolları arasında bir ayrıma gitmektedir. Buna göre temyiz merci Danıştayın aksine istinaf makamı olan bölge idare mahkemelerinin de ilk derece mahkemeleri gibi bir vakıa ve hüküm mahkemesi olduğunu, bu nedenle “nihai karar verilinceye kadar” ifadesinin istinaf kanun yolunda verilecek nihai kararları da kapsadığını düşünen yazar, istinaf aşamasında da miktar artırımı yapılabileceğini savunmaktadır.³²²

Miktar artırımının istinaf kanun yolunda ilk defa yapılmasına ilişkin bir örnekte, Piyade Öğrenci ve Kurs Alayı Asteğmen Adayı Kursu Bölük Komutanlığında “Piyade Asteğmen Adayı Öğrencisi” olarak askerlik hizmetini ifa etmekte olan davacının silahlı atış eğitiminde komut vermek üzere refakatçi olarak görev yaptığı esnada kulak tıkacı takmasına izin verilmemesinden dolayı kulağında duyma kaybı olduğu iddiasıyla davacının bedeninde geri dönülmez zararlar oluşmasına sebebiyet verildiği gerekçesiyle iş gücü kaybından doğan

³²¹ Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu (2022)**, s. 839.

³²² Bardakcı, “Hukuk Muhakemesi Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Tam Yargı Davalarında Dava Dilekçesinde Talep Edilen Miktarın Artırılması”, s. 647. Aynı yöndeki bir başka görüş için bkz. Aslan / Barlass / Arat / Kağıtcıoğlu / Altındağ / Gümüşkaya / Bardakcı / Yüzbaşıoğlu, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, s. 243.

zararın ve tedavi masraflarının karşılanması için 100.000,00-TL maddi, bu olay nedeniyle duyduğu elem ve ızdırabın giderilmesi için 100.000,00-TL manevi olmak üzere toplam 200.000,00-TL tazminatın olay tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle tam yargı davası açılmıştır. Anılan davada, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesinin davanın reddine dair kararı³²³ üzerine, Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 17. maddesi ile güvence altına alınan maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlali yönündeki kararı³²⁴ gereği yeniden yargılama yapılması için Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesine gönderilen dava dosyası, Askeri Yüksek İdare Mahkemelerinin varlığının sona ermesi nedeniyle İstanbul 8. İdare Mahkemesinin önüne gelmiştir. Mahkeme kararında, davacının rahatsızlığının silah atışları neticesinde meydana geldiğini kanıtlayıcı yeterli bilgi ve belge olmadığı, rahatsızlığın askerlik hizmetinin sebep ve tesirinden kaynaklandığının kabulüne olanak bulunmadığı sonucuna varılarak davacının maddi tazminat istemi reddedilmiştir. Manevi tazminat istemi ise kısmen kabul edilerek takdiren 30.000,00-TL manevi tazminatın idareye başvuru tarihinden itibaren hesaplanacak yasal faiziyle birlikte davacıya ödenmesine karar verilmiştir.³²⁵

Her iki tarafın da istinaf kanun yoluna başvurması üzerine İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesine giden dosya incelenerek karara bağlanmıştır.³²⁶ Davacının kulaklarındaki rahatsızlık sabit iken silahla atış eğitimine devam ettirilmesinin davacının kulak hasarının artmasına neden olduğu, askerlik vazifesini ifa eden bireylerin ruh ve beden sağlığının korunması, gözetilmesi, geliştirilmesi ve buna yönelik koruyucu önlemlerin alınmasında gerekli özeni göstermeyen davalı idarenin olayda hizmet kusuru bulunduğu sonucuna varılmıştır. İstinaf makamınca, meydana gelen bu rahatsızlık nedeniyle davacının yaşadığı gelir kaybının bilirkişi tarafından hesaplanmasına karar verilmiş, hesap bilirkişisi tarafından hazırlanan 24/12/2019 havale tarihli bilirkişi raporu ile davacının sürekli iş göremezlik nedeniyle nihai ve gerçek maddi zararı 155.574,89-TL olarak belirlenmiştir.

³²³ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesinin 26/03/2014 tarih ve E:2013/339, K:2014/542 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

³²⁴ Anayasa Mahkemesi İkinci Bölüm, Teyfik Özdemir Başvurusu, Başvuru Numarası: 2014/20406, Karar Tarihi: 08/11/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20406>, (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

³²⁵ İstanbul 8. İdare Mahkemesinin 30/10/2018 tarih ve E:2018/924, K:2018/2048 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

³²⁶ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesinin 11/03/2020 tarih ve E:2019/272, K:2020/334 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

Hazırlanan rapora davalının yaptığı itirazlar reddedilmiş, rapor hükme esas alınabilecek nitelikte bulunmuştur.

Bilirkişi raporunun tebliği üzerine, davacı tarafından 09/01/2020 havale tarihli dilekçe ile istinaf aşamasında miktar artırımını talebinde bulunulmuş, dava açarken 100.000,00-TL olan maddi tazminat miktarı 155.574,89-TL'ye artırılmış, bu dilekçe istinaf makamınca davalı idareye 20/01/2020 tarihinde tebliğ edilmiştir. Maddi tazminat yönünden davacının istinaf yargılaması sırasında yaptığı miktar artırımını talebi İstanbul 9. İdare Dava Dairesince hükme esas alınmıştır. Buna göre bilirkişi raporu ile belirlenen 155.574,89-TL maddi zararın, 100.000,00-TL'lik kısmının davalı idareye başvurulduğu 12/12/2012 tarihinden itibaren, 55.574,89-TL'lik kısmının ise miktar artırımını dilekçesinin davalı idareye tebliğ edildiği 20/01/2020 tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte davalı idare tarafından davacıya ödenmesine karar verilmiştir.

Davacı istinaf aşamasında maddi tazminatın yanında manevi tazminat bakımından da miktar artırımında bulunmuş, 10/01/2020 havale tarihli miktar artırımını dilekçesi ile manevi tazminat miktarı 900.000,00-TL artırılarak 1.000.000,00-TL'ye yükseltilmiştir. İstinaf merci norma uygun bir uygulamayla manevi tazminatta miktar artırımını yapılamayacağı ya da istinaf incelemesinde miktar artırımını olmayacağı şeklinde katı bir yaklaşım benimsememiş, davacı tarafından yapılan bu artırımını dikkate almıştır. Ancak ilk derece mahkemesince takdir edilen 30.000,00-TL'lik manevi tazminat miktarını hukuka uygun bulduğundan artırılan 900.000,00-TL manevi tazminatın reddi gerektiği sonucuna varmıştır.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdare Dava Dairesince verilen kararı her iki taraf temyiz incelemesi için Danıştaya taşımıştır. Danıştay 10. Dairesinin verdiği kararda³²⁷ istinaf makamının davacının maddi tazminat istemi yönünden verdiği kararı hukuka uygun bulunmuş, kararın bu kısım yönünden bozulmasını gerektirecek bir husus bulunamamıştır. Dolayısıyla Danıştay 10. Dairesi, güncel sayılabilecek bu kararında istinaf aşamasında miktar artırımını yapılabileceğini kabul etmiştir. Miktar artırımının uygulama alanını genişletici bir yaklaşım benimsendiğinden Danıştayın bu kararı önemlidir. Öte yandan

³²⁷ Danıştay 10. Dairesinin 27/05/2024 tarih ve E:2020/4942, K:2024/2186 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

istinaf kararının maddi tazminata faiz yürütülmesine ilişkin kısmı Danıştay 10. Dairesinin bu konudaki içtihadı gereği düzelterek onanmıştır.³²⁸

Bir başka olayda, davacıların müşterek çocuklarının davalı Sağlık Bakanlığına bağlı Devlet Hastanesinde doğumu sonrası topuk kanı alınmaması sebebiyle bedensel ve zihinsel özüne neden olduğu iddiasıyla davacıların müşterek çocukları olan N. D. için iş gücü kaybı nedeniyle 500,00-TL, yaşam boyu bakıcı ihtiyacı gerektiğinden dolayı özel bakıcı gideri olarak 500,00-TL ve özel beslenme gideri olarak 500,00-TL olmak üzerine toplam 1.500,00-TL maddi ve yaşamı boyunca çekeceği elem ve ızdırap karşılığı olarak çocuk için 100.000,00-TL, anne için 75.000,00-TL ve baba için 75.000,00-TL olmak üzerine toplam 250.000,00-TL manevi tazminatın olay tarihi olan 12/05/2001 tarihinden itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte tazminine karar verilmesi istemiyle açılan dava Samsun 1. İdare Mahkemesinde görülmüş, davacıların maddi tazminat taleplerine esas olan işgücü kaybı ve bakım/bakıcı giderine yönelik zarar tutarlarının hesaplanması için dosya aktüer hesap bilirkişine gönderilmiştir. Bilirkişi tarafından hazırlanan rapora göre davacı tarafından 01/12/2017 tarihli miktar artırımı dilekçesi ile maddi tazminat talebi 760.906,00-TL'ye çıkarılmış, söz konusu miktar artırımı dilekçesi davalı idareye 25/12/2017 tarihinde tebliğ edilmiştir. Mahkeme miktar artırımını dikkate alarak maddi tazminat isteminin tamamının kabulüne karar vermiş, manevi tazminat istemini ise kısmen kabul edip kısmen de reddetmiştir.³²⁹

Kararın davacının ve davalının talebiyle yapılan istinaf incelemesinde manevi tazminat yönünden ilk derece mahkemesi kararı hukuka uygun bulunmuş, maddi tazminat yönünden ise bilirkişi raporu hükme esas alınabilir nitelikte bulunup yalnızca ödeme şekli yönünden kararda değişiklik yapılmıştır.³³⁰ Anılan istinaf kararının temyizen incelenmesinde, Danıştay 10. Dairesince manevi tazminat yönünden karar onanmış, maddi tazminat yönünden ise bozulmuştur.³³¹ Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesi bozma kararına uymayıp ilk kararda ısrar ederek dava dosyasını bozulan kısım bakımından yeniden

³²⁸ Bu konu çalışmada ayrıca incelenmiştir. Bkz. “4.2.2.2 Miktar artırımı halinde artırılan miktar bakımından faizin başlangıcı” başlığı.

³²⁹ Samsun 1. İdare Mahkemesinin 15/02/2018 tarih ve E:2013/1380, K:2018/222 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

³³⁰ Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 03/09/2020 tarih ve E:2018/752, K:2020/636 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

³³¹ Danıştay 10. Dairesinin 09/02/2021 tarih ve E:2020/5287, K:2021/339 sayılı kararı, (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

incelemiştir. İstinaf makamı idare mahkemesince hesap bilirkişisinden alınan bilirkişi raporunda bazı eksik ve hatalı noktalar tespit ettiğinden 25/10/2019 tarihli ara kararıyla hesap bilirkişisinden söz konusu durumları gözeterek ek rapor hazırlamasını istemiştir. Hazırlanan 07/01/2020 tarihli ek rapor Dairece hükme esas alınabilir nitelikte bulunmuştur.

Samsun 3. İdare Dava Dairesinin istinaf incelemesi sonucu aldığı ek rapor ile davacının gerçekte maddi zararının ilk derece aşamasında tespit edilenden daha fazla olduğu ortaya çıkarılmıştır. Dairenin, söz konusu kararında³³² idari yargıya miktar artırımı kurumunu getiren 6459 sayılı Kanun'un 4. maddesinin gerekçesine yer verilmiş, Kanun'da uyuşmazlık konusu miktarın nihai karar verinceye kadar bir defaya mahsus artırılabilceğinin kurala bağlandığı ancak bu kuralın aşırı şekilci ve dar yorumlanmasının adil yargılanma hakkına ve hak arama hürriyetine aykırı olacağı, bu nedenle davacının istinaf aşamasında verdiği miktar artırımı dilekçesindeki tutar esas alınarak hüküm kurulması gerektiği belirtilmiş ve bu doğrultuda karar verilmiştir. Bahsedilen gerekçe şu şekildedir:

“Her ne kadar kural bu olmakla birlikte, hak kayıplarının önüne geçmek amacıyla 2013 yılında getirilen bu düzenlemeyi daha sonra getirilen ve yargılama sisteminde köklü değişiklikler yaratan istinafyargılamasının şartlarıyla birlikte yorumlamak gerektiği açıktır. İstinaf kanun yoluyla başvurulduğunda, bölge idare mahkemelerinin, ilk derece mahkemesi kararını hem maddi hem de hukuki açıdan denetleyeceği gözetildiğinde, dava dilekçesinde belirttiği miktarı, ilk derece mahkemesinde yargılama sırasında ortaya çıkan dava değerine mecburen artıran davacının, istinaf yoluna başvurduğunda, bölge idare mahkemesince yapılacak yargılamanın sonuçlarından hiç bir şekilde faydalanamaması sonucunu doğuracak şekilde söz konusu hükmün aşırı şekilci ve dar yorumlanmasının adil yargılanma hakkına ve hak arama hürriyetine aykırı olacağı anlaşıldığından, davacının istinaf aşamasında verdiği miktar artırımı dilekçesindeki tutar esas alınarak hüküm kurulması gerekmektedir.”

İstinaf makamının verdiği bu karara karşı her iki tarafın da başvurusu üzerine yapılan temyiz incelemesinde Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunca ilgili karar, davacılar lehine hükmedilen maddi tazminata işletilecek faizin başlangıç tarihi yönünden bozulmuş, diğer kısımlar yönünden ise onanmıştır.³³³ Dolayısıyla Samsun 3. İdare Dava Dairesinin davacı tarafından istinaf aşamasında verilen miktar artırımı dilekçesindeki tutarı esas alarak hüküm kurması, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından da hukuka uygun bulunmuştur. Bu

³³² Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 18/10/2021 tarih ve E:2021/1159, K:2021/1030 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 27/08/2024).

³³³ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 22/06/2023 tarih ve E:2021/3643, K:2023/1507 sayılı kararı, (Erişim Tarihi: 23/08/2024).

bakış açısı, miktar artırımı kurumunun hak arama hürriyetini koruyacak şekilde yorumlanması anlamına geldiğinden ve aynı zamanda hukuk devleti ilkesiyle de bağdaşır nitelikte olduğundan normun amacına uygundur.

Ankara 16. İdare Mahkemesinin önüne gelen bir davada, somut olayda maddi tazminat koşullarının oluşmadığı, davalı idarenin tazmin yükümlülüğünün bulunmadığı sonucuna varılarak davanın reddine karar verilmiştir.³³⁴ Karara karşı davacı ve davalı tarafından istinaf başvurusunda bulunulmuş ancak istinaf makamınca karar hukuka uygun bulunarak istinaf başvuruları reddedilmiştir.³³⁵ Tarafların bu kez de temyiz yoluna başvurmaları üzerine dosyayı inceleyen Danıştay 13. Dairesi, miktar artırımının niteliği ve idari yargıya getiriliş nedenleri hakkında ayrıntılı açıklamalarda bulunmuş ve 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında geçen "nihai karar" ifadesinin istinaf kanun yoluna geçilmesiyle birlikte istinaf mercilerince verilen kararlar şeklinde yorumlanmasının, hak arama hürriyeti kapsamında mahkemeye erişim hakkının etkili şekilde kullanılması ve miktar artırımı ile ulaşılmak istenen adil yargılanma hakkının gerçekleştirilmesi amacına da uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Dairece, davacıların baştan itibaren dava açmaktaki asıl muradının söz konusu iş nedeniyle oluştuğunu ileri sürdükleri bütün zararlarının tazmini olduğu ve bu kapsamda miktarı artırma hakkını saklı tuttıkları, aslında davanın asıl değerinin de talep konusu zararların bütününden oluştuğu belirtilmiştir. Dolayısıyla davacılar tarafından gerçekte talep edilmek istenilen tazminat miktarı daha yüksek olmasına ve bu miktarın mahkemece yaptırılacak keşif veya bilirkişi incelemesi neticesinde miktar artırımı yoluyla artırılma beklentisi bulunmasına karşın, mahkemece idarenin tazmin sorumluluğu bulunmadığı görüşü ile eldeki bilgi ve belgelere dayanarak davanın reddedilmesi nedeniyle söz konusu davada davacıların asıl zararını talep etme fırsatının kalmadığı ve sonuç itibarıyla davacıların miktar artırımı olanağının ilk derece mahkemesince karar verilinceye kadar kullanılamadığı ortaya konulmuştur.

Danıştay 13. Dairesi idari yargıda, adli yargıda olduğu gibi istinaf aşamasında miktar artırımı yapılmasını yasaklayan bir kuralın bulunmadığı, istinaf incelemesi sonucunda verilen

³³⁴ Ankara 16. İdare Mahkemesinin 16/03/2020 tarih ve E:2019/36, K:2020/681 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 21/10/2024).

³³⁵ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdare Dava Dairesinin 05/08/2021 tarih ve E:2021/295, K:2021/821 sayılı kararı, (Erişim Tarihi: 25/08/2024).

kararların da uyuşmazlığı sona erdiren “nihai karar” niteliğinde olduğu, bu nedenle de ilk derece mahkemesince karar verildiği gün davacı tarafça verilen tazminat miktarının artırılmasına ilişkin dilekçenin istinaf merciince geçerli olarak değerlendirilmesi ve diğer yönlerden usulüne uygun olup olmadığı incelendikten sonra karşı tarafa bu talebe ilişkin beyanlarını sunması için tebliğ edilmesi ve usuli işlemler tamamlandıktan sonra artırılan miktar üzerinden davanın konusu belirlenerek uyuşmazlığın karara bağlanması gerektiği sonucuna varmış ve aksi yöndeki istinaf kararını oy çokluğuyla bozmuştur.³³⁶

Danıştay 13. Dairesinin kararında gerekçe bakımından karşı oyda kalan bir üye, davacılar tarafından yapılan miktar artırımının başka bir gerekçeyle kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Buna göre anılan üye, mahkemece zarar miktarı konusunda herhangi bir araştırmaya gidilmeden veya davacıya miktar artırımı imkanı tanıyan herhangi bir bildirim yapılmadan karar verilmiş olması halinde, 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan, “...*nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir.*” kuralının adil yargılanma hakkının ihlal edilmemesini teminen çok katı yorumlanmaması ve mahkemece zarar hesabı yapılacağı ve gerekirse miktar artırımını yapılabileceğine dair haklı beklenti içinde olan davacının mahkeme kararından sonra en geç istinaf başvurusuyla birlikte miktar artırımını talebinde bulunulabileceğinin kabulü gerektiği görüşündedir. Bu nedenle çoğunluk görüşünün, “istinaf aşamasında da miktar artırımını yapılabileceği” yönündeki yorumuna yönelik olarak söz konusu üye, “yasalar tarafından düzenlenen usul kurallarının ortadan kaldırılması sonucunu doğurabilecek aşırı gevşeklikten kaçınılması gerektiği” prensibine aykırılık teşkil edeceği için katılmamaktadır. Somut olayda davacıların; mahkeme kararından sonra, istinaf başvurusundan ise önce miktar artırımını talebinde bulunması nedeniyle yapılan bu miktar artırımını talebinin geçerli kabul edilerek istinaf safhasında değerlendirmeye alınması

³³⁶ Bkz. Danıştay 13. Dairesinin 27/12/2021 tarih ve E:2021/4563, K:2021/5346 sayılı kararı. Anılan kararda, ilk derece mahkemesi kararının onanması görüşüyle karşı oyda kalan üye, davacıların dava dilekçesinde zarar miktarından söz konusu işin kalan kısmının kendileri tarafından yapılması durumunda elde edecekleri kâr kaybı olan 2.150.000,00-TL şeklinde bahsettikleri, esasen davanın baştan bu miktar üzerinden açılmasında bir engel bulunmadığı, yargılama devam ederken tazminatın daha yüksek olduğunun tespit edilmesi gibi bir durumun da somut olayda gerçekleşmediği, istinaf aşamasında da ilk derece mahkemesi kararı kaldırılmak suretiyle işin esası hakkında bir inceleme yapılmadığı görüldüğünden, bakılan davada davacıların ilk derece mahkemesi kararı verildikten sonra yaptıkları miktar artırımını talebinin kabul edilmesini gerektiren bir durumun bulunmadığı sonucuna ulaşmış, temyize konu kararın onanması görüşünü savunmuştur. (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

gerektiği şeklindeki gerekçe ile istinaf kararının bozulması görüşünde olan  ye, gerekçe bakımından azınlıkta kalmıştır.

Danıştay 13. Dairesinin söz konusu bozma kararı sonrası dosyayı yeniden inceleyen Ankara Bölge  dare Mahkemesi 7.  dare Dava Dairesi, Ankara 16.  dare Mahkemesince E:2019/36 sayılı dava dosyası kapsamında görülen davanın 16/03/2020 tarihinde esastan karara bağlanması üzerine davacılar vekili tarafından aynı gün saat 20:02’de Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)  zerinden gönderilen dilekçe ile fazlaya ilişkin tüm talep ve hakları saklı kalmak kaydıyla 2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca davadaki talep konusu tazminat miktarının 2.150.000,00-TL olarak artırıldığının bildirildiği, 17/06/2020 tarihinde artırılan değere göre gerekli harcın yatırıldığı ifade edilmiştir.  stinaf Dairesi, Danıştay 13. Dairesinin anılan bozma kararına uyarak dava konusu miktarın artırılmasına ilişkin bahse konu dilekçeyi karşı tarafa tebliğ edip davadaki talep konusu tazminat miktarını 2.150.000,00-TL olarak değerlendirmeye almıştır. Fakat idarenin tazminle yükümlü tutulabilmesi için tazmini istenilen bu zararın gerçekleştiğine ilişkin somut bir delil bulunması, başka bir anlatımla, zararın gerçekleşmiş, kesin ve belirli olması gerektiğinden henüz doğmamış ve doğması muhtemel zararlar ile doğması kuvvetle muhtemel olmakla birlikte belli bir miktar olarak ispatlanamayan zararların idare tarafından tazminine karar verilmesine hukuken olanak bulunmadığı görüşüyle davanın reddine yönelik ilk derece mahkemesi kararının hukuka uygun olduğu sonucuna varılmış, tarafların istinaf başvuruları reddedilmiştir.³³⁷

Bahsedilen olayda Danıştay 13. Dairesi kanun yolunda miktar artırımı yapılabilmesi konusunu adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti bağlamında yorumlayarak davacıların miktar artırımı olanaklarının engellenmemesi gerektiği sonucuna varmıştır. Ayrıca Daire anılan kararında, miktar artırımı talebinin diğer tarafın veya mahkemenin muvafakatine ihtiyaç duymayan, tek taraflı irade beyanıyla yapılan ve harcı yatırılmak suretiyle mahkemeye iletilmekle sonuç doğuran bir taraf usul işlemi olduğunu vurgulamış ve bu nedenle miktar artırımı talebinin mahkeme kayıtlarına girmesiyle birlikte davadaki talep sonucunun da miktar artırımı ile artırılan miktara yükseleceğini belirtmiştir. Somut olayda da bozma kararı sonrası süreç bu şekilde ilerlemiş ve tazminat tutarı davacının talep

³³⁷ Ankara Bölge  dare Mahkemesi 7.  dare Dava Dairesinin 03/05/2023 tarih ve E:2022/1528, K:2023/1182 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 21/10/2024).

ettiği miktara yükseltilmiştir. Ancak bu durum, yargı makamının davacının talep ettiği tutarın tümünü ya da bir kısmını kabul edeceği anlamına gelmez. Yukarıda aktarıldığı gibi istinaf yolunda miktar artırımını yapılabileceği kabul edildikten sonra artırılan tutar üzerinden de davanın reddine karar vermek ya da bu yöndeki ilk derece mahkemesi kararını onamak mümkündür. Buradaki kazanım yalnızca davacının talebinin mahkemece dikkate alınması, adil yargılanma hakkının gereksiz yere sınırlandırılmasına engel olunmasıdır.

4.4.3 Miktar Artırımının Kanun Yoluna Etkisi

İdari yargıya miktar artırımını imkanı geldikten sonra davacılar tam yargı davalarında genellikle davanın başında miktarı düşük tutmaktadırlar. Özellikle maddi tazminat istemleri yönünden dava dilekçelerinde 100,00-TL ya da 1.000,00-TL gibi sembolik tutarlar yazılmaktadır. Davanın başında talep sonucunun düşük gösterilmesi davanın kanun yoluna tabi olup olmasını da etkilemektedir. 2025 yılında istinaf kanun yoluna başvurmak için dava değerinin en az 44.000,00-TL olması gerekmektedir. Bu tutarın altında kalan davalar kesin olarak karara bağlanır.

İlk aşamada kesinlik sınırının altında olan bir davada, davacı tarafından miktar artırımında bulunulması halinde dava değeri istinaf sınırını aşabilir. Bu durumda miktar artırımını ile davanın kanun yoluna tabi hale gelmesi sağlanacaktır. Öte yandan aynı şey temyiz sınırı için de geçerlidir. Dava değerinin, 2025 yılı için 1.324.000,00-TL olan temyiz sınırını da aşacak miktarlara yükseltilmesi halinde dava, istinaf incelemesinden sonra Danıştayda temyiz başvurusuna da konu edilebilecektir.

28/07/2024 tarihinde kabul edilen ve 02/08/2024 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 7524 sayılı Kanun’un 53. maddesi ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 46. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine, “*Konusu iki yüz yetmiş bin Türk lirasını aşıp dokuz yüz yirmi bin Türk lirasını aşmayan; vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan ve istinaf kanun yolu incelemesinde kaldırma kararı üzerine yeniden karar verilen davalar*”ın temyiz kanun yoluna açık olduğu kuralı getirilmiştir. Miktar artırımını yoluyla dava değeri artırılan bir davada, bahsedilen yasa kuralı uyarınca temyize tabi olma durumu da etkilenecektir.

Davacı tarafından uyuşmazlık konusu miktarın artırılmasının kanun yoluna tabi olma durumunu etkileyebileceği açıktır. Bunun ötesinde, davada henüz miktar artırımına başvurulmamışken bu hakkın ileride kullanılma olasılığı bulunması nedeniyle kararın kesin olmadığı, kanun yoluna tabi olduğu söylenilebilir mi? Bu sav bir davada davacı tarafından ileri sürülmüştür. Samsun 3. İdare Mahkemesinde fazlaya ilişkin hakları saklı kalmak kaydıyla 100,00-TL maddi tazminatın faiziyle birlikte tazmini talebiyle açılan dava, tek hâkim sınırının altında kalmakla birlikte aynı zamanda yasal sınırı geçmediğinden kesin olarak karara bağlanmıştır. Bahsedilen davada hâkim, benzer bir uyuşmazlıkta Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesince alınan bilirkişi raporuna dayanmış ve davanın reddine kesin olarak karar vermiştir.³³⁸

Mahkeme kararının kesin nitelikte olduğu kararda belirtilmesine rağmen davacı tarafından istinaf kanun yoluna başvurulmuştur. Davacı; mahkemece ayrıntılı bir araştırma yapılmaksızın ve keşif veya bilirkişi incelemesine başvurulmaksızın başka bir davada alınan bilirkişi raporu esas alınarak karar verildiği, eksik ve hatalı değerlendirme sonucu verilen kararın kabul edilemeyeceği, karara ilişkin istinaf kanun yoluna başvurma zorunluluğunun doğduğu, ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın kesin olduğu belirtilmişse de karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabileceği, taraflarınca açılan tam yargı davasının miktarına ilişkin objektif belirleme yapılmasının ancak yargılama faaliyeti sonucu mümkün olacağından bu davanın belirsiz alacak davası olarak açılmasında hukuki menfaat olduğu, ilk derece mahkemesince yapılan hesaplama ve değerlendirmelerin isabetsiz olduğu hallerde dava değeri belirlenmiş kabul edilemeyeceğinden istinaf başvurusu için öngörülen parasal sınırın uygulanamayacağı, zira dava değerinin veya alacağın tam ve kesin olarak hesaplanması halinde ulaşılabilecek bedelin belirsizliğini koruduğu şeklindeki iddialarını istinaf başvurusu sırasında ileri sürmüştür.

İstinaf makamı davacının bu iddialarını yerinde görmeyip dava konusu miktar istinaf sınırını geçmediğinden kararın kesin olduğu, bu nedenle karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulamayacağı sonucuna varmış, istinaf başvurusunun incelenmeksizin reddine kesin olarak hükmetmiştir.³³⁹

³³⁸ Samsun 3. İdare Mahkemesinin 22/10/2021 tarih ve E:2020/690, K:2021/839 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

³³⁹ Samsun Bölge İdare Mahkemesi 3. İdare Dava Dairesinin 16/02/2023 tarih ve E:2021/1433, K:2023/201 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

Davacı, bu sefer öğretide ve yargı kararlarında belirsiz alacak davasının idari yargıda uygulanabileceğinin kabul edildiği, zararlarına karşılık bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle hesaplanacak tazminat miktarının temyiz parasal sınırının üzerinde olacağı, bilirkişi incelemesi yaptırılmadığından 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin dördüncü fıkrası ile tanınan miktar artırımı hakkının kullanılmasına fırsat verilmediği iddialarıyla kesin nitelikte olduğu belirtilen istinaf kararının bozulması için temyiz kanun yoluna başvurmuştur. Davacının bu iddiaları Danıştay 10. Dairesince yerinde görülmemiş, temyiz başvurusu reddedilerek istinaf kararının onanmasına kesin olarak karar verilmiştir.³⁴⁰

Belirsiz alacak davası Medeni Usul Hukukunda mevcut olan dava türlerinden biri olarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 107. maddesinde düzenlenmiştir. Davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkansız olduğu hallerde hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle açılan davalara belirsiz alacak davası denilmektedir. Aktarılan olayda davacı, tam yargı davalarında dava konusu miktarın artırılmadığı bir ihtimalde de davayı adli yargıda olduğu gibi belirsiz alacak davası şeklinde görmek ve kesinlik sınırını aşmak gerektiğini iddia etmektedir. Ancak davacının bu iddiası ne istinaf ne de temyiz mercilerince yerinde görülmemiştir. Gerçekten de bir davada halihazırda uyuşmazlık konusu edilen miktar davacı tarafından artırılmamışsa ileride muhtemel olan bir miktar artırımına dayanılarak davanın kesin olmadığını, kanun yoluna tabi olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira davacının bu miktar artırımını hiç yapmama ihtimali de söz konusudur.

Yukarıda “Kanun Yolunda Miktar Artırımı Yapılabilmesi” başlığı altında incelediğimiz bir uyuşmazlığın burada da ele alınması yerinde olacaktır. Buna göre ilk derece mahkemesince davanın reddine karar verilen³⁴¹ bir davada, davacılar kararın verildiği gün miktar artırımı dilekçelerini UYAP üzerinden mahkemeye göndermiş ve fakat ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulan istinaf makamınca anılan dilekçe dikkate alınmayıp dava dilekçesindeki tutarın temyiz için gerekli parasal sınırı aşmaması nedeniyle istinaf

³⁴⁰ Danıştay 10. Dairesinin 22/06/2023 tarih ve E:2023/2959, K:2023/4069 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 29/08/2023).

³⁴¹ Ankara 16. İdare Mahkemesinin 16/03/2020 tarih ve E:2019/36, K:2020/681 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 21/10/2024).

başvurularının reddine kesin olarak karar verilmiştir.³⁴² Kesin olduğu belirtilen bu karara karşı davacılar temyiz kanun yoluna başvurmuş ancak istinaf makamı tarafından temyizi talep edilen kararın 2577 sayılı Kanun'un 46. maddesinin altıncı fıkrası uyarınca kesin olarak hükme bağlandığı ve temyiz yolunun açık olmadığı gerekçesiyle yedi gün içerisinde Danıştay ilgili dairesine temyiz yolu açık olmak üzere temyiz isteminin reddine karar verilmiştir.³⁴³ Bu karara karşı her iki taraf da temyiz başvurusunda bulunmuştur.

Danıştay 13. Dairesi, Kanun'un “nihai karar verinceye kadar miktar artırımını yapılabilir.” kuralını geniş yorumlayarak istinaf aşamasında da miktar artırımını hakkının kullanılabilceği ve davacıların ilk derece mahkemesi kararının verildiği gün dava konusu edilen tazminat miktarını 2.150.000,00-TL'ye artırma talebinin, karşı tarafın ya da mahkemenin muvafakatine kalmaksızın hüküm doğuracağı yorumuyla, istinaf başvurusunun reddine ilişkin kararın temyiz incelemesine tabi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle aksi yöndeki istinaf kararında hukuki isabet görmemiştir.³⁴⁴

Anılan karardan anlaşılacağı üzere, davacının miktar artırımını talebinin mahkemece dikkate alınıp alınmaması; kararın kanun yolu incelemesine etki etmesinin yanı sıra, bazı konularda yargı makamları arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle davanın seyrini değiştirecek sonuçlar da doğurabilmektedir.

³⁴² Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdare Dava Dairesinin 26/05/2021 tarih ve E:2021/295, K:2021/821 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 21/10/2024).

³⁴³ Ankara Bölge İdare Mahkemesi 7. İdare Dava Dairesinin 05/08/2021 tarih ve E:2021/295, K:2021/821, Temyiz Numarası:2021/280 sayılı kararı, (Erişim Tarihi: 21/10/2024).

³⁴⁴ Danıştay 13. Dairesinin 27/12/2021 tarih ve E:2021/4563, K:2021/5346 sayılı kararı, (UYAP Bilişim Sistemi), (Erişim Tarihi: 19/10/2024).

5. SONUÇ

AIHM kararlarıyla iç hukuka giren miktar artırımı kurumu idari yargıda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Değişiklik öncesinde tam yargı davalarında dava sürecinde yaşanan gelişmelere rağmen dava dilekçesindeki miktar sabit kalmakta, bu yüzden de idari davalarda re'sen araştırma ilkesinin tatbik edilmesinin etkisi sınırlı olmaktaydı. Öyle ki somut olayda davacının zararının dava dilekçesinde talep edilenden daha fazla olduğu mahkemece tespit edilse dahi sonuç değişmemekte, davacının ya da mahkemenin bu konuda yapabileceği herhangi bir şey bulunmamaktaydı.

Davacıların dava dilekçesinde talep ettikleri tutardan daha fazlası hakkında hüküm kurulamamasının nedeni, adli yargıda olduğu gibi idari yargıda da geçerli olan taleple bağılılık ilkesidir. Adli yargıda bu konuda bazı istisnalar mevcuttur. Fakat idari yargıda böyle bir durumun varlığından söz edilemez. Bunun dışında idari yargıda davacının dava konusu istemini dava açma süresi sonunda genişletme ya da değiştirme olanağı da yoktur. Miktar artırımı ise idari yargıda bu hakkı sağlayan yegane yoldur. Genişletme ve değiştirme konusundaki yasak, adli yargıda iddianın ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı şeklinde ve davanın her iki tarafı için de uygulanırken idari yargıda iddia ve savunma bakımından böyle bir kısıtlama olmaması nedeniyle yasağın farklı bir biçimde adlandırılması gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle çalışmada söz konusu yasak “dava konusu istemin” genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı olarak ifade edilmiş ve çalışmanın ilk kısımlarında yalnızca davacı için geçerli olan bu yasaktan bahsedilmiştir.

İdari yargı ile adli yargının, hâkim olan ilkeler bakımından çok farklı iki yargı kolu olması ve yorumlanması gereken her bir konunun esasında idari yargıya özgü sorunlar olması nedeniyle adli yargıda yer alan ıslaha dair kuralların birçoğu miktar artırımına uygulanamamaktadır. Miktar artırımına ilişkin sorunların, idari yargının kendi işlevine ve ilkelerine uygun bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Ancak yine de temel olarak ikisinin de aynı amaca hizmet etmesi ve yargı düzenlerine aynı düşünceyle getirilmiş usuli imkanlar olmaları nedeniyle miktar artırımının normun amacına uygun yorumlanmasına ışık tutması amacıyla ıslahın temel özelliklerine çalışmanın ikinci bölümünde yer verilmiştir.

Islaha ilişkin genel bilgiler verildikten sonra idari yargıdaki miktar artırımının konusu açıklanmıştır. Daha önceden ifade edildiği gibi, 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin

dördüncü fıkrasına göre, “tam yargı davalarında” dava dilekçesinde belirtilen miktar bir defalık artırılabilir. Maddede yalnızca açılmış bir tam yargı davasında miktar artırımı hakkının kullanılabileceğinden bahsedilmesi nedeniyle devam eden bir iptal davasına miktar artırımı yoluyla daha öncesinde mevcut olmayan tazminat isteminin eklenmesine olanak bulunmamaktadır. Bunun dışında iptal davasında iptali istenen işlem miktar artırımı yoluyla değiştirilemez ya da yeni iptal istemleri eklenemez. Dolayısıyla iptal davalarında dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağını aşacak bir yolun şu an için mevcut olmadığı söylenilebilir. Ancak 2577 sayılı Kanun’un 12. maddesi uyarınca idari işlemin iptali isteminin yanı sıra tazminat isteminde de bulunulması halinde söz konusu tazminat miktarının miktar artırımı yoluyla artırılması elbette mümkündür. Zira burada iptal ve tam yargı davaları birlikte açılmış bulunmaktadır.

Çalışmada miktar artırımı, maddi ve manevi tazminat bakımından ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Öncelikle manevi tazminat konusu ele alınmıştır. Zira Danıştay uzun yıllar manevi tazminatta miktar artırımı yapılamayacağını düşünmekteydi. Bu yorumu, manevi tazminatın aslında tazmin aracı değil tatmin aracı olması, sembolik bir tazminat türü olarak anılması düşüncesine dayanmaktaydı. Ancak zamanla bu konuda görüş değiştiren Danıştayın güncel kararlarında, miktar artırımı bakımından maddi ve manevi tazminat arasında herhangi bir ayırım gözetmediği söylenilebilir.

Maddi tazminat isteminin içeriği çok çeşitli olabilir. Davacının uğradığı zarar kalemlerinin her biri açısından ayrı ayrı miktar artırımı yapılabilir. Fakat davanın başında talep edilmeyen bir zarar kalemi miktar artırımı yoluyla davaya eklenemez. Burada davacı, dava konusu istemin genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına takılacaktır. Bu nedenle davanın başında maddi tazminatın içeriğinin yeterince aydınlatılmış olması önemlidir. Aksi takdirde tereddüt yaratan dava dilekçesi reddedilmeli ve dilekçe içeriğinin düzeltilmesi istenmelidir. Talepler bakımından dava dilekçesi yeterince açık olursa mahkeme de ele alması gereken konuyu anlayıp yargılamayı buna uygun şekilde yürütebilir.

Hükmedilecek tazminata faiz işletilebilmesi için davacının bu yönde bir talebinin olması zorunludur. Fakat dava dilekçesinde faiz istemek davacının takdirindedir. Bazen unutkanlık ya da başka nedenlerle davacı davanın başında faiz isteminde bulunmayabilir. Ancak faiz işletilmesi, zararın tam olarak tazmin edilebilmesi için önemli bir araç olduğundan davacı bu eksikliği miktar artırımında bulunduğu sırada gidermek isteyebilir. Bu şekilde dava

dilekçesinde faiz talebi yer almayıp yalnızca miktar artırımı sırasında faiz talep edilirse mahkemece hükmedilecek tazminata faiz işletilebilir mi? Bir başka anlatımla, miktar artırımının konusuna faiz istemi de girebilir mi? Çalışmada aktarıldığı üzere yargı makamlarının bu konuda farklı görüşleri vardır. Bazı kararlarda miktar artırımının böyle bir imkan sağlamayacağı görüşüyle, kabul edilen tazminatın faizsiz ödenmesine hükmedilmiştir. Fakat böyle bir durumda miktar artırımı yapılan kısım sınırlı olarak faizin işletilebileceği, dava dilekçesindeki miktarın ise faizsiz şekilde ödeneceği yönünde kararlar da mevcuttur. Bu görüş miktar artırımının amacıyla uyushmaktadır. Ayrıca faizin, asıl alacağa bağlı fer'i nitelikte bir alacak olduğu³⁴⁵ gerçeği karşısında, davacı asıl alacak olan tazminat miktarını artırabiliyorsa buna bağlı olarak faiz isteminde de bulunabilmelidir.

Miktar artırımı halinde faizin hangi tarihten itibaren başlayacağı konusunda 2577 sayılı Kanun'da herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Danıştay dairelerinin faiz başlangıcı hakkındaki görüşleri zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Önceleri dava dilekçesindeki miktar için farklı, artırılan kısım için ise farklı başlangıç tarihleri öngörülmekteydi. Dava dilekçesindeki kısmın faiz başlangıcı; dava tarihi, idareye başvuru tarihi ya da adli yargıdaki dava tarihi gibi daha eski tarihler olabilirken miktar artırımı ile artırılan miktar için daha çok miktar artırımı dilekçesinin mahkeme kayıtlarına girdiği tarihten ya da bu dilekçenin idareye tebliğ edildiği tarihten itibaren faiz işletilmekteydi. Aksi yöndeki temyize konu kararlar ise Danıştay dairelerince bozulmaktaydı. Danıştayın güncel kararlarında kanuna daha uygun bir yaklaşımla tazminatın miktar artırımı yapılan kısmı ile dava dilekçesindeki kısmı arasında bir ayırım gözetilmemektedir. Buna göre başlangıçtaki miktara hangi tarihten itibaren faiz yürütülecekse tüm tazminata o tarihten itibaren faiz yürütülmesi şeklinde bir görüş benimsenmektedir. Gerçekten de miktar artırımı davacıya tanınmış bir hak olduğuna göre, bu hakkın faiz başlangıcı açısından aleyhe bir sonuç doğurmaması gerekmektedir. Bu nedenle Danıştayın güncel kararlarında olduğu gibi, artırılan miktar ile dava dilekçesinde talep edilen miktarın tümüne, işletilebilecek en eski tarihten itibaren faiz işletilmesi kanunun amacına daha uygun olacaktır.

Çalışmanın devamında idari yargıda miktar artırımı yapılırken uyulması gereken koşullar ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Bunlardan bazılarını davacının yerine getirmesi gerekirken

³⁴⁵ Mustafa Serhat Şen / Mustafa Kamil Şen, "Türk Borçlar Kanunu'nda Faiz Hükümleri ve Sınırları: Adi İşlerde Faiz (Ticari ve Tüketici İşlemi Olmayan İşlerde Faiz)", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 35, Temmuz 2018, s. 479.

bazıları ise mahkemenin üzerine düşen ödevlerdir. Örneğin miktar artırımı için öncelikle davacının bu yönde bir talebi olmalıdır. Mahkeme davacının gerçek zararını tespit etse dahi re'sen miktar artırımı yapamaz. Ancak mahkeme bilirkişi raporuna itirazları bir ara kararı ile karşılayarak davacının miktar artırımı hakkını kullanmasını sağlayabilir. Bu yöntemin benimsenmesi adil yargılanma hakkına daha uygun olur. Şüphesiz bu durumun mahkemenin vereceği kararı açık etme şeklinde olmaması yani “ih̄sas-ı rey”e girmemesi gerekmektedir. Ayrıca miktar artırımından davalı idarenin de haberdar olması için miktar artırımı dilekçesinin mahkemece davalıya tebliğ edilmesi kanuni bir zorunluluktur. Ancak miktar artırımı tek taraflı irade beyanıyla ortaya konulduğundan davacının bu yöndeki talebi davalının rızasına ya da mahkemenin kabulüne bağılı değildir. Yalnızca davalının savunma hakkını kullanabilmesi ve yargılamanın çelişmeli yargılama ilkesine uygun yürütülebilmesi için davalı tarafın miktar artırımı hakkının kullanıldığından bilgi sahibi olması sağlanır.

Usuli tasarruflar harca tabi olduğundan artırılan miktar üzerinden hesaplanan nispi karar ve ilam harcının da miktar artırımı yapan davacı tarafından mahkeme veznesine yatırılması gerekmektedir. Bu harcın yatırılmaması durumunda izlenecek usul 2577 sayılı Kanun'da açıkça düzenlenmemiştir. Mahkemenin eksik harcın tamamlatılması için davacıya belirli bir süre vermesi ve bu süre sonunda harcın tamamlatılmaması halinde miktar artırımı beyanının dikkate alınmayacağı ihtarında bulunması gerektiği söylenilebilir. Bu bildirimle rağmen harç yatırılmazsa miktar artırımının geçerli olmayacağı ve fakat bir defaya özgü olan bu hakkın kullanılmış da sayılmayacağı yorumu, hakkaniyetli olacaktır. Ayrıca daha geniş bir bakış açısıyla, harç tamamlatılmasa da miktar artırımının geçerli sayılabileceği, eksik harcın mahkeme kararında haksız çıkan tarafa yükletilebileceği şeklinde bir yorum da yapılabilir. Zira kanun ile aksine bir kural ve yaptırım getirilmiş değildir.

Bahsedildiği üzere idari yargıda tam yargı davalarında tazminat miktarının davanın başından sonuna kadar sabit kalmasından dolayı yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi için gerekli değişiklikler 2013 yılında 2577 sayılı Kanun'da yapılmıştır. Ancak kanun metni ortaya çıkabilecek birçok sorunu karşılamaktan uzaktır. Öğretide ve uygulamada miktar artırımı bakımından çeşitli tartışmaların yaşanması da bu durumu ortaya koymaktadır. Elbette bu sorunların hepsini aynı çalışmada saptamak oldukça güçtür. Ayrıca her yeni gün bu konuda daha önce karşılaşılmamış yeni bir sorunun ortaya çıkması ihtimal dahilindedir. Bu nedenle

çalışmanın ilgili bölümünde, miktar artırımına ilişkin tarafımızca saptanan bazı istisnai durumların ortaya konulmasıyla yetinilmiştir.

2577 sayılı Kanun’da miktar artırımının tek sefer kullanılabilen bir hak olduğu belirtilmiştir. Fakat bazı durumlarda zarar miktarının tam olarak tespit edilemediği ilk derece mahkemesince sonradan anlaşılabılır. Bu halde mahkeme bilirkişiden ek rapor alarak gerçek zarar miktarını anlamaya çalışır. Ayrıca mahkemenin zararı doğru saptadığını sanması ancak kanun yolu incelemesinde aslında zararın daha fazla olduğunun anlaşılması da söz konusu olabilir. Böyle bir örnekte kanuni kuralın katı yorumlanması durumunda, dosya ilk derece mahkemesine yeniden gönderildiğinde davacı daha önceden miktar artırımı hakkını kullanmış ise ikinci kez miktar artırımını yapamayacaktır. Ancak bu yorum miktar artırımının amacıyla uyuşmayıp hakkaniyetli bir sonuç da doğurmayacaktır. Mahkemelerin dahi yanıldığı durumları davacının baştan kestirmesini ve miktar artırımını kullanmayıp saklı tutmasını beklemek gerçekçi değildir. Bu gibi örneklerle özgü olarak davacının birden fazla kez miktar artırımını yapabileceğini kabul etmek gerekmektedir.

Kanun’da miktar artırımının bir defa yapılabileceği gibi aynı zamanda yalnızca nihai karar verilinceye kadar yapılabileceği de kurala bağlanmıştır. Madde metninde böyle denilse de istinaf makamları da tıpkı ilk derece mahkemeleri gibi maddi denetim yapmaktadır. Bu açıdan yalnızca hukuki denetim yapan temyiz makamı Danıştaydan ayrılmaktadırlar. Dolayısıyla kural olarak temyiz kanun yolunda miktarın artırılmayacağı, yalnızca 2577 sayılı Kanun’a eklenen Geçici 7. madde kapsamında söz konusu kurumun yürürlüğe girdiği tarihte temyiz aşamasında bulunan derdest davalarda miktar artırımını yapılabileceği söylenilebilir. Ancak 2016 yılında idari yargıya giren istinaf kanun yolu temyiz kanun yolundan farklıdır. Arapça kökenli bir kelime olan istinaf, “yeniden başlatma, baştan alma” anlamına gelir.³⁴⁶ Anlamına uygun şekilde istinaf kanun yolunda dava en baştan ele alınır ve uyuşmazlık konusu maddi olay tüm yönleriyle incelenir. Bu inceleme sonucunda zararın ilk derece mahkemesince doğru bir şekilde tespit edilmediğini anlayan bölge idare mahkemeleri, tıpkı ilk derece mahkemesinde olduğu gibi keşif ve bilirkişi inceleme yaparak ya da yalnızca ek bilirkişi raporu alarak gerçek zararı kendisi tespit ettikten sonra ilk derece mahkemesi kararını kaldırıp yeni bir karar verir. Böyle bir durumda, kanunen miktar

³⁴⁶ Etimoloji Türkçe, <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/istinaf>, (Erişim Tarihi: 03/11/2024).

artırımının nihai karara kadar yapılabileceği, istinaf aşamasında bu imkanının kullanılamayacağını söylemek doğru olmaz.

Yukarıda bahsedilen şekilde, davacı ilk derece mahkemesinin yaptığı tespitlere güvenerek miktar artırımında bulunmuş ve fakat mahkemenin bu tespitte yanıldığı ancak istinaf aşamasında anlaşılmış olabilir. Ya da ilk derece mahkemesi bilirkişi incelemesi yapmadan davayı reddetmiş ve bu nedenle davacı henüz miktar artırımı hakkını hiç kullanmamış olabilir. Bu karara karşı davacı tarafından istinaf kanun yoluna başvurulması halinde istinaf makamı davalının zarardan dolayı kusurlu olduğu sonucuna vararak zarar miktarını tespit edebilir. Bu gibi örneklerde mahkemelerin dahi hataya düşebildiği durumları davacının tahmin etmesini beklemek gerçekçi değildir. Bu nedenle tıpkı ilk derece mahkemesinde belli şartlar altında ikinci kez miktar artırımına izin verilmesi gerektiği gibi istinaf aşamasında da miktar artırımında bulunulabilmelidir. Miktar artırımını belli bir aşama ile sınırlı tutmak usul ekonomisi ilkesiyle uyushmaktadır. Ancak bu sınırlamanın, miktar artırımı ile ulaşmak istenen amaca varmaya engel olacak şekilde yorumlanmaması gerekmektedir.

Tam yargı davalarının kanun yoluna tabi olmasında parasal sınırlar bulunmaktadır. Miktar artırımı ile tazminat miktarının yükselmesinden davanın kanun yoluna tabi olup olmaması da etkilenecektir. Miktar artırımını yapılmış bir davada istinaf ve temyiz için gerekli olan parasal sınırlar geçilirse dava sadece istinafa ya da hem istinaf hem de temyiz kanun yoluna tabi hale gelecek ancak davada henüz miktar artırımını yapılmamışsa dava dilekçesindeki miktar geçerli olmaya devam edecektir. İleride yapılması yalnızca ihtimal dahilinde olan bir miktar artırımına dayanarak davanın kanun yoluna tabi hale geldiği söylenemez. Ancak buna rağmen bazen bilirkişi incelemesi dahi gerekmeden ilk derece mahkemesince davanın başında davacının uğradığı zarar miktarı kesine yakın bir ihtimalle ortaya konulabilir. Bu durumda hak arama hürriyeti ile hukuki dinlenilme hakkına uygun olması açısından henüz miktar artırımını yoluna başvurulmamış olsa bile -örneğin davanın usulden reddi hallerinde- kararı istinaf kanun yoluna açık bir şekilde vermek hukuka uygun olacaktır.

Sonuç olarak miktar artırımını idari yargıya tek bir günde gelmemiştir. Bu hakkın gelmesinin altında, yaşanan hak kayıplarının giderilmesi amacı yatmaktadır. Yargılama sürecinde ortaya çıkan her bir sorunun da bu amaç dikkate alınarak çözülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde araç, amaca ulaşmaya elverişli olmayacak; miktar artırımını da boş bir kabuktan ibaret kalacaktır.

REFERANSLAR

- Akyılmaz, Bahtiyar / Sezginer, Murat / Kaya, Cemil, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Yenilenmiş 6. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, Ekim 2021.
- Akyılmaz, Bahtiyar, “İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2 (Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan), 1998, s. 165-219.
- Alangoya, H. Yavuz / Yıldırım, M. Kâmil / Deren – Yıldırım, Nevhis, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, Tıpkı 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2011.
- Alangoya, Yavuz, **Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, 1979.
- Ansay, Sabri Şakir, **Hukuk Yargılama Usulleri**, 7. Baskı, Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1960.
- Apaydın, Bahadır, “6459 Sayılı Kanun ve İdari Yargılamada İslah Kurumu”, **Prof. Dr. Ejder YILMAZ’a Armağan Cilt 1**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014, s. 211-233.
- Aral, Kenan, **Danıştay Muhakeme Usulü**, 1. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1965.
- Armağan, Tuncay, **İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, Eylül 1997.
- Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder / Taşpınar Ayvaz, Sema / Hanağası, Emel, **Medenî Usul Hukuku**, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Aslan, Zehreddin / Barlass, İrfan / Arat, Nilay / Kağıtçıoğlu, Mutlu / Altındağ, Halil / Gümüşkaya, Gamze / Bardakcı, Mehmet Akif / Yüzbaşıoğlu, Cihan, **Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku (Vergi Yargılaması Dahil)**, Ed. Zehreddin Aslan, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ekim 2023.
- Azrak, Ali Ülkü, “İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler”, **Onar Armağanı**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Fakülteler Matbaası, 1977, s. 145-155.

- Bardakcı, Mehmet Akif, “Hukuk Muhakemesi Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Tam Yargı Davalarında Dava Dilekçesinde Talep Edilen Miktarın Artırılması”, **Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 35, Yıl: 2016, s. 637-677.
- Becker – Eberhard, Ekkehard, “Dava Malzemesinin Taraflarca Getirilmesi İlkesinin Esasları ve Sınırları”, Çev. M. Kamil Yıldırım, **İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku**, Drl. M. Kamil Yıldırım, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Ekim 2017, s. 18-38.
- Berkin, Necmeddin M., **Medenî Usul Hukuku Esasları**, İstanbul: Hamle Matbaası, 1969.
- Bilge, Necip / Önen, Ergun, **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1978.
- Bilgen, Mahmut, **Hukuk Yargılamasında Islah**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Budak, Ali Cem / Karaaslan, Varol, **Medenî Usul Hukuku**, 5. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, Eylül 2021.
- Candan, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, Ağustos 2012.
- Candan, Turgut, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Ceylan, Mahmut, **İdari Yargıya Hakim Olan İlkeler**, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Aralık 2017.
- Çağlayan, Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, Güncellenmiş 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Eylül 2021.
- Çınar, İbrahim, “Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Islah”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 7, 2019, s. 479-506.
- Çınarlı, Serkan / Ağar, Baykal, “İdari Yargılama Hukukunda Dava Değerinin Arttırılması”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 129, Mayıs 2017, s. 22-32.

- Çırakman, Erol, “İdarî Dâvalarda Süre”, **İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler I**, Ankara: Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları Güneş Matbaası, 1976, s. 190-217.
- Eroğlu, Hamza, **İdare Hukuku Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 1985.
- Etimoloji Türkçe, <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/istinaf>, (Erişim Tarihi: 03/11/2024).
- Görgün, L. Şanal / Börü, Levent / Toraman, Barış / Kodakoğlu, Mehmet, **Medenî Usûl Hukuku**, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Gözler, Kemal, **İdare Hukuku Cilt II**, Gürsel Kaplan’ın Katkılarıyla Güncellenmiş 3. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Mayıs 2019.
- Gözübüyük, A. Şeref / Dinçer, Güven, **İdari Yargılama Usulü: Kanun – Açıklama – İctihat**, 2. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, Ocak 1999.
- Gözübüyük, Şeref / Tan, Turgut, **İdare Hukuku Cilt II İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2016.
- Günday, Metin, **İdare Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, Ekim 2013.
- Hasoğlu, Aynur, “Türk İdari Yargılama Hukukunda Bir Dava Türü Olarak Yorum Davası”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 2, 2022, s. 523-540.
- HSK Tavsiyeler Listesi, <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/301220211621idari-yargi-genel-tavsiyeleri-30122021pdf.pdf>, (Erişim Tarihi: 17/08/2024).
- Kaplan, Gürsel, **İdari Yargıda Dava Açma Süreleri**, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2011.
- Kaplan, Gürsel, **İdari Yargılama Hukuku**, 4. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ocak 2019.
- Kara, Seyfettin, “İdari Yargılama Usulünde Islah”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 10, 2017, s. 409-443.

- Karafakih, İsmail Hakkı, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952.
- Kuru, Baki / Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder, **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, 24. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- Kuru, Baki / Aydın, Burak, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt I**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, Ağustos 2021.
- Kuru, Baki / Aydın, Burak, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt II**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, Ağustos 2021.
- Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, 6. Baskı, İstanbul: Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, Şubat 2001.
- Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, 6. Baskı, İstanbul: Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, Mart 2001.
- Kuru, Baki, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, Ekim 1968.
- Kuru, Baki, **Nizasız Kaza**, 1. Baskı, Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1951.
- Küçük, Alper Tunga, “Medenî Usûl Hukukunda Davacının Talep Sonucunu Genişletmesi veya Değiştirmesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 18, 2021, s. 213-252.
- Mazlum, Nagihan, “Medeni Usul Hukukunda Teksif İlkesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 70, Sayı: 1, 2021, s. 107-144.
- Meriç, Nedim, “Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2014, s. 23-63.
- Muşul, Timuçin, **Medenî Usul Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.
- Odyakmaz, Zehra / Kaymak, Ümit / Ercan, İsmail, **İdari Yargı**, Güncellenmiş 9. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Ağustos 2013.
- Onar, Sıddık Sami / Belgesay, Mustafa Reşit, **Adliye Hukukunun Umumî Esasları**, 1. Baskı, İstanbul: Nûmune Matbaası, 1944.

- Onar, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumî Esasları III. Cilt**, 3. Bası, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966.
- Önen, Ergun, **Medeni Yargılama Hukuku**, 1. Baskı, Ankara: Sevinç Matbaası, 1979.
- Özcan, Elvin Evrim, “İdari Yargılama Hukukunda Islah”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 92, 2011, s. 223-237.
- Özmumcu, Seda, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2014, s. 145-171.
- Pekcanıtez, Hakan / Akyazılı, Erdem, “İslaha İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan Cilt 2**, Drl. Mehmet Murat İnecoğlu, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Haziran 2008, s. 533-559.
- Pekcanıtez, Hakan / Atalay, Oğuz / Özekes, Muhammet, **Medenî Usûl Hukuku**, 14. Bası, İstanbul: Yetkin Yayınları, 2013.
- Pekcanıtez, Hakan / Özekes, Muhammet / Taş Korkmaz, Hülya / Akkan, Mine, **Pekcanıtez Usûl – Medenî Usûl Hukuku Cilt I**, 15. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mart 2017.
- Pekcanıtez, Hakan / Özekes, Muhammet / Taş Korkmaz, Hülya / Akkan, Mine, **Pekcanıtez Usûl – Medenî Usûl Hukuku Cilt II**, 15. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mart 2017.
- Postacıoğlu, İlhan E., **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 6. Bası, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları Sulhi Garan Matbaası, 1975.
- Postacıoğlu, İlhan E., **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, Yayına Hazırlayan Sümer Altay, Güncelleştirilmiş Genişletilmiş 8. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.
- Schilken, Eberhard, “Medeni Yargılamada Hakimin Rolü”, Çev. Nevhis Deren – Yıldırım, **İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku**, Drl. M. Kamil Yıldırım, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Ekim 2017, s. 39-59.
- Sunay, Süheylâ Şenlen, **İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler Karşısında İsbat ve Delil Hususları**, 1. Baskı, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1997.

Şen, Mustafa Serhat / Şen, Mustafa Kamil, “Türk Borçlar Kanunu’nda Faiz Hükümleri ve Sınırları: Adi İşlerde Faiz (Ticari ve Tüketici İşlemi Olmayan İşlerde Faiz)”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 35, Temmuz 2018, s. 469-516.

Tan, Turgut, **İdare Hukuku**, Gözden Geçirilmiş Güncelleştirilmiş 9. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, Eylül 2020.

Tanrıver, Süha, **Medenî Usûl Hukuku Cilt I (Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması)**, Tümüyle Gözden Geçirilmiş Yenilenmiş ve Genişletilmiş 4. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

Tutumlu, Mehmet Akif, “İslahla Manevi Tazminat Talep Edilebilir Mi?”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 87, Kasım 2013, s. 86-89.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, sozluk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02/08/2024).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Dönem: 23, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 393, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574)**, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi”, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D23/Y2/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/b9fb58c2-9265-4e60-8126-a983ec34b9d8.pdf>, (Erişim Tarihi: 07/08/2024).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 445, **İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/748)**, “Adalet Komisyonu Raporu” Esas No: 1/748, Karar No:19, 04/04/2013, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D24/Y3/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/1f00af6f-289f-492c-893a-db17900b0ba5.pdf>, (Erişim Tarihi: 21/08/2024).

Türkoğlu Üstün, Kamile, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, Haziran 2019.

Üstündağ, Saim, **Medeni Yargılama Hukuku Cilt I-II**, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 7. Baskı, İstanbul: Nesil Matbaacılık, 2000.

Yayla, Yıldızhan, **İdare Hukuku**, Tıpkı 2. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2010.

- Yenice, Kâzım / Esin, Yüksel, **Açıklama-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü**, 1. Baskı, Ankara: Arısan Matbaacılık ve Ambalaj Sanayii, 1983.
- Yıldırım, Turan / Çakır, Hüseyin Melih, **İdare Hukuku – İdari Yargı Ders Notları**, 3. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mayıs 2020.
- Yıldırım, Turan / Fiş Üstün, Gül, **Açıklamalı - Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 2. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mart 2023.
- Yıldırım, Turan / Yasin, Melikşah / Kaman, Nur / Özdemir, H. Eyüp / Üstün, Gül / Okay Tekinsoy, Özge, **İdare Hukuku**, Ed. Turan Yıldırım, Güncelleştirilmiş 7. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2018.
- Yıldırım, Turan, **İdari Yargı**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Ekim 2010.
- Yılmaz Özel, Nurcan, **Adil Yargılanma Hakkı Kriterlerinin Türk İdari Yargılama Hukuku Açısından Muhtemel ve Gerçekleşen Etkileri**, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Aralık 2016.
- Yılmaz, Ejder, **(Medeni Yargılama Hukukunda) Islah**, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Yılmaz, Ejder, **(Medeni Yargılama Hukukunda) Islah**, İstanbul: Kazancı Matbaacılık Sanayii, 1982.
- Yorgancıoğlu, Erçetin, “Danıştay Yargılama Usulünde Re’sen İnceleme Yetkisi”, **İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler I**, Ankara: Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları Güneş Matbaası, 1976, s. 218-253.